

भारत सरकार
GOVERNMENT OF INDIA

राष्ट्रीय पुस्तकालय, कलकत्ता
NATIONAL LIBRARY, CALCUTTA

वर्ग संख्या
Class No. 180.BB.

पुस्तक संख्या
Book No. 83.1

रा० पु०/N. L. 38.

MGIP Sant.—72 NL (Spl/70)—27-3-72— 20,000.

॥ राजतरङ्गिणी ॥

[illegible]

सोऽथो भूभृजलोकोऽ भूभृजलोकसुरनायकः । यो यज्ञः अद्वया शुद्धं व्यधाद्विष्णुमण्डलं ।
 यस्य दिव्यप्रभावस्य कथाः श्रुतिपथं गताः । आश्चर्याश्चर्यतां यान्ति नियतं सुषदामपि ।
 कोटिबेधिनं सिद्धे हि सरसे षाट्कार्पणैः । आसीत् सुषिरतां कर्तुं हेमाङ्गस्य ध्रुवं कमः । ११०
 संस्तभ्याम्भःप्रविष्टेन तेन नागसरोऽन्तरं । तारुण्यं फणिकन्यानां निन्द्य संभोगभव्यतां ।
 तत्कालप्रबलप्रेम्णैर्वाङ्मवादिसमूहजित् । अवधूतोऽभवत् सिद्धस्तस्य ज्ञानोपदेशकत् ।
 विजयेश्वरनन्दीशचेचञ्छेष्टेषूपजने । तस्य सत्यगिरो राज्ञः प्रतिज्ञा सर्वदाऽभवत् ।
 यामे यामे स्थितैरसैर्धावनं प्रतिषिद्धवान् । खेनावहर्णुं सततं नागः कोऽपि सुहृत्तया ।
 स हृदयसुधान् श्लेष्मान्निर्व्यासाखर्भविक्रमः । जिगाय जैत्रयानाभिर्बर्होमर्णवमेखलां । १११
 स तजोऽङ्गुटितलेन श्लेष्माङ्गादितमण्डलः । स्थानमुज्जुटिभ्यस्तज्जनैरपि गद्यते ।
 जिलोष्णीं कन्यकुञ्जायां तत्तथं स न्यवेशयत् । चातुर्वर्ण्यं निजे देशे धर्म्यास्य व्यवहारिकः ।
 यथावद्बद्धिमप्राप्तं व्यवहारधनादिभिः । सामान्यदेशवद्राज्यं तावदस्मिन् हि मण्डले ।
 धर्मोऽथल्लो धनाधनः कोषाधनस्य समूपतिः । दूतः पुरोधा देवज्ञः सप्त प्रकृतयोऽभवन् ।
 ॥ युगलकं ॥ कर्धस्थानानि धर्म्याणि तेनाष्टादश कुर्वता । ततः प्रस्थति भूपेन कृता यौधिष्ठिरो स्थितिः । ११२
 स विक्रमप्रभावाभ्यां समुपार्जितया श्रिया । विदधे वारवासादीनयहारानुदयधीः ।
 दारादिषु प्रदेशेषु प्रभावोपाशुदयया । ईशानदेव्या तत्पत्न्या मादृचक्राणि चक्रिरे ।
 श्रुतनन्दिपुराणः स व्यासानोवाशिनेनृपः । सेवनं सोदरादीनां नन्दीशस्यर्द्धया व्यधात् ।
 प्रतिष्ठां ज्येष्ठरुद्रस्य श्रीनगर्या वितम्बता । तेन नन्दीशसंस्पृष्टः न मेने सोदरं विना ।
 विस्मारितो मित्यकृत्यं कार्यव्ययतथैकदा । विदूरसोदरजलाश्रवनालाभदुर्मेयाः । ११३
 अपश्यन्निर्व्विलात् स्थानादकस्मादुत्थितं पथः । स सोदराविसम्नादि वर्षस्त्रादार्दभिर्गुणैः ।
 ॥ युगलं ॥ प्रादुर्भूते ततस्तस्मिंस्तोर्थे कृतनिमज्जनः । स नन्दिशस्यर्द्धया मानो पर्यसिमामदत् ।
 तेन जातु परीक्षार्थं निश्चितः सोदरान्तरे । सपिधानाननः स्पर्णभृङ्गारः सुषिरोदरः ।
 दिनदयेन सार्द्धेन श्रीनगर्युद्धवाधसः । उन्मथः स महीभर्तुस्तस्य चिच्छेद संशयं ।
 नूनं नन्दीश एवासौ भोक्तुं भोगानवातरत् । दृष्टादृष्टक्रियासिद्धिर्न भवेत्तादृगन्यथा । ११४
 राज्ञस्तस्य कदाचित्तु ब्रजतो विजयेश्वरं । यथाचे काचिद्वला भोजनं मार्गमध्यगा ।
 यथेष्टमशनं दातुं ततोऽनेन प्रतिश्रुते । व्यहृणोदिकृता भूला सा नृमांसाभ्यां स्पृष्टा ।
 स सलहिसाविरतस्तस्यै दातुं स्वविपहात् । अनुज्ञां प्रददौ भोक्तुं यदा सेवं तदाब्रवीत् ।
 बोधिसलोऽसि भूपाल कोऽपि सत्त्वोर्जितव्रतः । कारुण्यं प्राणिषु दृढं यत्सेदुक्ते महात्मनः ।
 बौद्धभाषामजानानां माहेश्वरतया नृपः । को बोधिसलो सं भद्रे मां वेत्सीति जगाद तं । ११५
 पुनर्व्वभाषे सा भूपं श्रातव्यं मत्प्रयोजनं । अहन्मृत्यापिता बौद्धैः क्रोधादिप्रकृतैस्तथा ।
 बोकासोकाद्रिपार्थस्यास्तामस्याः कृत्तिका वयं । बोधिसत्वैकशरणाः काञ्चन्यस्तमसः चयं ।

लोके भगवतो लोकनाथादारभ्य कोचन । ये जन्मसो मतस्तेषाम् बोधिसत्त्वानवेदि तान् ।
 सामर्थ्येऽपि न कुर्यान्मि कमथा कोपकुर्वते । बोधिं स्वयैव मेवमिति ते विम्वरकोसलाः ।
 विहारतथ्यनिर्घोषैरुद्भिदः प्रेरितः स्वयैः । पुरा भवान् कथात् कोषादिहारोद्भवः यदा । १४
 महाशक्त्यः स नृपतिर्न ब्रह्मा बाधितुं तया । तस्मिन्दृष्टे तु कस्यापि भविता ते तमःखण्डः ।
 अस्माद्भिगा प्रेरणीया विहारकरणाद्यसः । इत्या स्वयैवसम्भारं तया मलिनितः स्वयैः ।
 तस्मिन् कृते न जायेत विहारश्चेद्देवैश्च । तस्य तन्मेरकाकाञ्च प्रायश्चित्तं कृतं भवेत् ।
 कुट्टेर्बोद्धैरनुधाता त्वदधाप्य प्रधाविता । अमुदिष्टा समाज्य बोधिसत्त्वैकदेव्यहं ।
 ॥ कुनकं ॥ तस्मात् सत्त्वानिरेकसो मिवादेवं परीक्षितः । शीतपापाद्य सत्त्वता स्वस्ति ते साधवाम्यहं । १५
 कृतप्रतिश्रवै राज्ञि विहारकृतये पुनः । प्रहर्षोत्पन्नमयना कृत्यादेवी तिरोदधे ।
 अथ कृत्याक्रमे कृत्वा विहारं वसुधाधिपः । तथैव शीततमसं कृत्यादेवीमनन्दयत् ।
 विधाप्य सोऽम्भप्रासादं मन्दिरैश्च समापतिः । भूतेष्वप्य समं कोषैः पूजां रत्नमयीं ददौ ।
 शीरमोचनतीर्थान्तर्गणराजं तपस्वता । नृणाञ्चननिविष्टेन ध्याननिष्पन्दमूर्तिना ।
 राज्ञा कनकवाहिनाः सुचिरात् पुष्पाकर्षणा । मन्दोद्भवैर्नोत्कृष्टा तेनानीयत कुण्डतां । १६
 क्वादेदद्याकृत्यगीतश्रमे नर्तितुमुत्थितं । प्रददौ श्रेष्ठरुद्राय स्वाकरोधबधूकृतं ।
 भुक्तेत्यर्थं स पर्यजेत प्रतिष्ठं शीरमोचनं । पत्न्या समं ययौ राजा सायुज्यं गिरिजापते ।
 अथाशोककुलोत्पन्नो यद्वान्याभिजनोद्भवः । भूमिं दामोदरो नाम जुगोप जगतोपतिः ।
 स्वह्ना जाज्वलितस्यैर्धर्मैश्चरन्निष्कामणेः । अद्यापि श्रूयते यस्य प्रभावो भुवनाद्भुतः ।
 हरप्रसादमात्रेण सचरिषानुरागिणा । बबन्ध सुखिना सख्यं येन वैश्रवणः स्वयं । १७
 कुबेररुव योराज्ञामस्यः स्वाज्ञाविधाखिनः । आदिश्य गुह्यकान् दीधं गुरुमेतुमबन्धयत् ।
 सुदे दामोदरीये यत्तच्छासीत् सकलं पुरं । सेतुना तेन तथैकत् कर्तुं सोऽम्भःप्रतारणं ।
 हितं लोकोत्तरं किञ्चिच्छिषीर्षोदयतात्मनः । रोहन्ति हा धिक् प्रत्यूहा मितपुष्पतया नृणां ।
 सहि कारयितुं यथैर्यततेषां स्वमण्डले । दोर्धान्मममवान् सेतुंलोयविभवज्जान्तये ।
 तपोविभूतयश्चिन्त्या दिजानामुग्रतेजसां । तादृशामपि ये कुर्युः प्रभावस्त विपर्ययं । १८
 दायादादिबलैर्महा दृष्टा भूषः समुत्थिता । श्रीविप्रावज्जया राज्ञामपुनःसखादा पुनः ।
 द्वाह्यार्थमुत्थितः कातुं दिजैः कैश्चिदुभुषितैः । प्राक् स्थानाद्भोजनं राजा च कदाचिदयाच्यत ।
 यियासुना वितस्तान्त्येदा तेनावधीरितं । तदा प्रभावात्ते तस्य तां धुनीमसतो व्यधुः ।
 संधं क्षिप्त्वा दृष्टुं नां भोजनमास्मान् स तैरिति । उन्नेऽपि मायाविहितामज्ञासीत् सरिदाक्षतिं ।
 भोज्यं ददानि नास्मातो विशाः स्वयंत साम्प्रतं । तेनेत्युक्तास्त्वमग्रपक्षतः यंधा भवेति ते । १९
 अग्रेवमेकैर्नैवाज्ञा मुक्ता रामाचर्यं तव । ज्ञापयन् ज्ञानिर्भवितेष्टुचिरे ते प्रसादिताः ।
 स दामोदरसुदान्तर्धावनं दूरमुदन्वया । ज्ञाप्योऽप्यथासधूमेन जनैरपि लज्जते ।

अद्याभवन् स्नानमाहूयपुरचरविधायिनः । ऊष्णजुष्णकनिष्काख्यास्तयस्तथैव पार्थिवः ।
 स विहारस्य निर्माता जुष्णो जुष्णपुरचरः । अयस्मिन्पुरस्थापि इन्द्रधीः स विधायकः ।
 ते तु ह्यस्मान्मयोद्भूता अपि पुष्पाजया नृपाः । इन्द्रलेखादिदेवेभ्यो मठयैत्यादि चक्रिरे । १००
 प्राञ्चे राज्यक्षणे तेषां प्रायः काशीरमण्डलं । भोज्यमासे च बौद्धानां प्रभञ्जोर्जिततेजसां ।
 ततो भगवतः ब्राह्मसिंहस्य पुरनिर्हतेः । अस्मिन् स ह्यलोकधातौ सार्द्धं वर्धयतं ज्ञातात् ।
 बोधिसत्वस्य देवेऽस्मिन्नेकभूमौश्वरोऽभवत् । स तु नागार्जुनः श्रीमान् स ह्यर्धवर्णधराधी ।
 अथ निष्कण्डको राजा कण्टकौत्सायहारदः । अर्धोर्वभूवाभिमन्युः शतमन्युरिवापरः ।
 स्नानमाहूयमाहूयमेखरं विरचय्य सः । परार्धविभवं श्रीमानभिमन्युपुरं खधात् । १०१
 स्रग्वाचार्थादिभिर्बन्धदेवं तस्मात्तदागमं । प्रवर्तितं महाभावं स्वस्य व्याकरणं कृतं ।
 तस्मिन्सर्वस्य बौद्धा देवे प्रकृतां ययुः । नागार्जुनेन सुधिया बोधिसत्वेन पालिताः ।
 ते वादिनः पराजित्य वादेन निखिलान् बुधान् । किंवा नीलपुराणेऽस्मिन् हिन्दुनागमद्विषः ।
 मण्डले विमुक्ताचारो विस्मयवत्किंवाभिः । नागैर्जन्मयस्यैके प्रभूतहिमवर्षाभिः ।
 हिमान्यां बौद्धवाधाद्य पतन्यां प्रतिवत्सरं । ज्ञाते दार्ढ्याभिसारादौ वण्मासान् पार्थिवोऽवसत् । १०२
 तदा प्रभावः कोऽप्यासीदल्लोमविधायिनः । नागश्चान् यदवादिमा बौद्धाश्च निधनकृताः ।
 नीलमुद्रिष्य देवस्य रचितारं महेश्वरं । काश्यपस्य देवास्त्वस्तपसेपे ततोदिजः ।
 तस्य प्रत्यक्षतां यातो नीलसुहृन्निविश्वं । न्यकारयत् जगादापि स्तपुराकविधिं पुनः ।
 अधिन स्रग्देवेन शमिनो यच्चविश्वः । द्वितीयेन तु देवेऽस्मिन् दुःसहोभिर्बुधिविभः ।
 राजा ह्यतीशेनोर्ध्वः प्रातराज्यस्तदन्तरे । याचायागादि नागानां प्रावर्तयत् पूर्ववत् । १०३
 राज्ञा प्रवर्तिते तेन पुनर्नीलोदिने विधौ । भिक्षवो हि सदोवाच्य सर्वतः प्रभवं ययुः ।
 काले काले प्रजापुण्यैः सन्वयन्ति महीभुजः । यैर्मण्डलस्य किञ्चित् दूरोत्सवस्य योजनां ।
 ये प्रजापीडनपरास्ते विनश्यन्ति सान्ध्याः । नष्टान् ये योजयेयुस्तेषां वंशानुगाः श्रियः ।
 इदमेतत् प्रतिष्ठत्तान् देवेऽस्मिन् वीक्ष्य लब्धं । भाविनां भूमिपालानां प्राप्तिर्मेवं इन्द्राद्भुम् ।
 नवीकृतवतो देशं तस्य वंशैरिष्ये मही । धिष्टेः प्रवरवेनाद्यैश्चिरं भुक्ता सुकर्मभिः । १०४
 गोनदान्बधिनामाद्यः स रक्षुषो रक्षुधया । नृपतिः काश्यपीं वर्षान् पञ्चविंशत्त्रिंशत्तन्मात् ।
 वर्षवष्टिं सप्तसप्तत्यैः सप्तविंशतिर्निर्वाह्यतां । विभीषणाभिधोऽरुहत् क्षितिं गोनर्दमन्धनः ।
 इन्द्रजिह्वावशावाभां पितापुत्रौ नृपौ कमात् । पञ्चविंशत्सप्तत्यैः वर्षास्त्रिंशत्सप्तत्यैः ।
 दिन्दुस्त्रिंशत्त्रिंशत्सप्तत्यैः । स रावणस्य पूजार्थं लिङ्गं भाति बटेन्दुरः ।
 चतुःशालमठस्यान्तः कृतायादावि भूभुजा । बटेन्दुराथ निखिलं तमे काशीरमण्डलं । १०५
 पञ्चविंशतमन्दांशां श्वां बुभोज्य महाभुजः । रावणस्यैलिभूभुजः सार्धमन्यो विभीषणः ।
 किञ्चनारनामाय किञ्चनैर्नीतिविक्रमः । विभीषणस्य पुत्रोऽभूत्तन्नामा नराधिपः ।

सदाचारोऽपि स नृपः प्रजाभाग्यविमर्शयैः । व्यधाद्विषयदोषेण महानर्घपरम्परं ।
 विहारे निवसन्नेककिन्नरयामवर्त्तनि । तस्य योगवशात् कोऽपि असणोऽपाहरत् प्रियां ।
 विहाराणां सहस्राणि तत्कोपाग्निर्देहाह यः । अजिघृक्ष तद्वामान् द्विजैश्चमठाश्रयैः । २००
 अङ्गापणं राजपथैर्मोद्यानोऽञ्जलिनिर्गमं । स्त्रीतपुष्यफलोद्यानं स्वर्गस्थेवाभिधानरं ।
 दिग्जयोपाजितैर्विजितवित्तप्रपन्नं । वितस्तापुलिने तेन नगरं निरमीयत ।
 ॥ युगलकं ॥ तथैकस्मिन् किमोद्याने स्वच्छस्त्रादुज्ज्वलितः । आसीत् सुश्रवो नाभो नागस्य वसतिः सरः ।
 कदाचित्तस्य दृराध्वक्त्रान्तो मध्यदिने युवा । ह्यायार्थं तत् सरःकच्छं विज्ञात्वाख्योऽविशद्विजः ।
 सच्छायपटपतले समीरैः शमितकमः । शनैर्जलमुपस्पृश्य भोक्तुं भक्तुं प्रचक्रमे । २०१
 तान् पाणौ गृह्णतैवाद्य तेन तीरविहारिभिः । पूर्वमाकर्षितो हंभैः शुश्रुवे नूपुरध्वनिः ।
 निर्गते मन्त्ररीकुम्भ्वादपश्यत् पुरतस्ततः । कन्ये नीलनिचोलिन्धौ स केचित्छाह्लोचने ।
 कर्णिकापद्मरागाजनाललीलायितस्पृशा । मनोऽश्रध्वलापात्रे तनीयोऽञ्जनरेखया ।
 हानिनेवाश्ननेभन्दमाहतान्दोलनाकुलैः । सनाथांसयुगे रूपपताकापक्षवैरिव ।
 ॥ तिलकं ॥ ते शशाङ्कानने दृष्ट्वा शनैरभ्यर्षमागते । विररामाश्रनारब्धात् मुहुर्भ्रिज्जडीकृतः । २१०
 भुञ्जाने कच्छगच्छाणां शिब्योरम्बुजलोचने । ते पुनर्दृष्टवानपे किञ्चिद्वापारितेक्षणः ।
 आकृतेशां धिगीदृश्या भोज्यमेतदिति दिजः । श्वायन् ह्यपार्द्रः सम्मान्य स ते सकूनभोजयत् ।
 उपनिषे च सङ्गृह्य पुटकैसाटुसीकृतैः । तयोः पानाय पानीयं सरसः स्वच्छश्रीतलं ।
 आचान्ते शुश्रितो प्राप्ते कृतासनपरिग्रहे । ततश्च वोजयन् पर्णतालवृक्षैरभाषत ।
 भवत्यो पूर्वमुकृतैः कौशित् सम्प्राप्तदर्शनः । चापलादिप्रसुलभात् प्रष्टुमिच्छत्ययं जनः । २१५
 कन्याणिनोभ्यां कतमापुण्या जातिः परिष्कृता । कुच वा क्कान्तमेतादृग्विरसं येन भुज्यते ।
 यस्मा तमूषे विद्यावामल्ल सुस्वप्नः सुते । स्वादुभोक्तव्यमप्राप्य किमोदुक्तेपभुज्यते ।
 पित्रा विशाधरेन्द्राय प्रदातुं परिकल्पिता । दरावत्यहमेव मे चञ्चलेखा यवीयसी ।
 पुनर्दिजाऽभ्यधादेवं नैष्किकञ्चनं किमसि वः । ताभ्यामवादि तातोऽत्र हेतुभेन्ति स वृच्छतां ।
 ज्येष्ठेऽत्र कृष्णदादश्यां याचायै तच्छक्यं तं । आगतं ब्रूयतां तोयस्वन्दिन्यां शास्त्रसि भुवं । २२०
 ब्रूयन्त्यावामपि तदा तदभ्यर्णकतच्छिती । इत्युक्त्वा फणिकन्ये ते कृष्णादांसा तिरोहिते ।
 क्रमान् प्रवृष्टे भोऽय नटचारणसङ्कुलः । प्रेक्षितोक्तसमाकीर्णस्तत्र याचामहोत्सवः ।
 द्विजोऽपि कौतुकाकृष्टः पर्यटन् रङ्गमञ्चसा । कन्योक्तचिह्नज्ञातस्त नागस्थानिकमाद्ययौ ।
 पार्श्वस्थिताभ्यां कन्याभ्यां पूर्वमावेदितोऽय सः । द्विजकान्ते व्याजहार स्वागतं नागनायकः ।
 ततः कथान्तरे कापि दृष्टः कारणमापदः । जनाद् तं द्विजकान्ते निःसक्त स्वसनाशनः । २२५
 अभिमानवतां ब्रह्मन्युकायुक्तविवेकिनां । युज्यते वश्यभोग्यानां दुःखानामप्रकाशनं ।
 परदुःख समाकर्ष्य स्वभावसुखेनो जनः । उपकारासमर्थत्वात् प्राप्नोति च दयव्यथा ।

हृत्तिं स्त्रा वक्ष्यते इति श्रुत्वा धनोऽनुकन्योक्तिभिर्व्यक्तं निन्दति योग्यतां मितमतिः कुर्वन् सुतीरात्मनः ।

गच्छोपायनिधेयं कथयति स्त्रासुं वदन् व्यापदं मुक्ता दुःखमदन्नुदां वितनुते पीडां जनः प्राकृतः ।

अतएव विवर्णं यावदायुस्त्वमानसं । दीर्घाणि सुखदुःखानि दृश्यन्ते चित्तानलः ।

२२०

कः स्वभावगभीराणां लक्षयेद्दहिरापदं । बालापत्येभ्यश्चेन्न यदि सा न प्रकाश्यते ।

तदस्मिन्नेतयोर्व्याख्यादस्ति व्यक्तिमागते । तवाये गोपनं साधो न ममाप्युपपद्यते ।

स्वयाप्यस्मद्वितीयाय निसर्गमरलात्मना । ईदृशप्रयासः कल्याणिन् क्रियतां यदि ब्रूयते ।

योऽयं तद्वत्ते मुण्डबूडालो दृश्यते व्रती । अमुना ब्रह्मपालेन कान्दिशीकाः कृता वयं ।

अमुने मान्दिकैरप्ये नवे नागेन भुज्यते । अयं नास्ति च तमेन समयेन हता वयं ।

२२१

चेन्नाणि रज्ज्वेतस्मिन् दृष्ट्वापि फलसम्बद्धं । भोक्तुं नैव समर्थाः स्त्राः प्रेतादिव सरिज्जले ।

तथा कुरु यथा भ्रूयते समयादेशे नैष्ठिकः । योग्यो प्रतिक्रियां विप्रोवयमप्युपकर्तृषु ।

स तथेति ततो नागमुक्ता यक्षपरो दिजः । अविमल्यद्विवाराभौ ब्रह्मपालस्य वृक्षनां ।

गूढं तस्य वहिःसेचकुटीगर्भस्तस्थितः । पथ्यमानास्त्रभाण्डान्तर्गतास्ते न्यक्षिपस्ततः ।

भुञ्जान एव तत्तस्मिन् क्षणादेव जहार सः । अहीनः करकासारवर्षी स्त्रीतां फलम्रियं ।

२२२

तस्य व्युत्क्रान्दारिद्र्यः सर्वतोऽभ्यर्क्षमागतं । कृतोपकारमन्येद्युर्निजोर्वीमन्यद्विजं ।

कतत्र पितुरादेशात् कन्यायां विहितार्हणः । अमर्त्ये तुलभैर्भोगैरतोऽप्यन दिने दिने ।

कालेन सर्व्वेनामस्य स्त्रा भुवं गन्तुमुद्यतः । प्रतिश्रुतं वरं नागं स्रज्जलेस्त्रामयाचत ।

सम्बन्धायोग्यमपि ते कृतज्ञत्ववशम्बद्धः । संविभेजे स भुजगः कन्यया च धनेन च ।

एवं नागवरावाप्तम्रियस्तस्य दिजन्मनः । महःश्रृगुरे कालसौमैर्निर्गोत्रासर्व्वेभ्यो ।

२२३

भुजगेन्द्रतनूत्रापि ते परितं पतिदेवता । अतोऽप्यत् परार्धश्रीश्रीलाचारादिभिर्गुणैः ।

तस्यां कदाचित् मौधायस्थितायां प्राङ्गनादहिः । आतपायोऽग्निर ते धान्यं तुभुजे विश्वरन् हयः ।

तं वारयितुमाहता भृत्या नामन् गृहे यदा । शिञ्जानमञ्जुमञ्जोरा सा तदावातरत् स्त्रियं ।

एकहस्तधृतावेगस्तस्त्रीर्षीषुकान्तया । तथा पाणिमरोजसं धावित्वा सोऽयं ताडितः ।

भोज्यमुत्सृज्य घातस्य फणिस्रीस्पर्धतस्ततः । मौवर्णी पाणिमुद्राद्दे तुल्यगोदपद्यत ।

२२४

तस्मिन् काले नरो राजा चारैस्तां चारुलोचनां । भुक्त्वा दिजबधू तस्यै प्रागेवाकुरितस्त्ररः ।

तस्य धावन्तमुत्सस्तमस्तःकरणवारणं । मलाञ्जिथमितुं नासीदपवादभयाकुशः ।

मक्षिन्नुद्वृग्गाग्राग्रि विश्वे भूपतेः पुनः । उवाह स्रष्टृत्तान्तो दूतवातानुकारितां ।

चक्रे पथ्यस्तमर्यादः सरलांगुलिशोभिना । सकाञ्चनकरादेन ब्रह्मादेनेव वारिधिः ।

श्रीशान्तिगडनिर्भुक्तो दूतैराकृतशोभिभिः । तामपकन्दयन् सोऽयं सुन्दरीमुदवेजयत् ।

२२५

अर्धोपायैरवाभ्यासं विप्रस्तपतिरप्यमो । तेनायाच्यत नुभ्येन रागाभ्यामां कुतस्तथा ।

अथ निर्भर्त्सना तस्मादपि प्राप्तवतामहन् । हठेन हर्तुं तां राजा समादिश्यान्त धैनिकाः ।

तेष्टहाये कृतास्त्रन्दे निर्गन्धान् वस्त्रान् । चाणार्थी नामभवनं वज्रानिः प्रानिब्रुजः ।
 ताभ्यामभ्येत्य दृष्टान्ते तनसस्त्रिन्निवेदिते । क्रोधान्धः सरसस्त्रिदुष्काम फलोन्मत्तः ।
 उद्भृज्जिह्वाजोमूतजनितध्वान्तमलतिः । वधोरात्रनिर्वेण ददाह सपुरं नृपं । २६०
 दग्धप्राण्यत्रविगलदसाहकृष्टेववाहिनी । मधुरचन्द्रकाष्ठेन वितस्ता समपक्षत ।
 शरणाय प्रविष्टानां भयाचक्रध्वान्तिकं । मुक्तसौख्यिरदृष्टान् वदसासि वरीरिका ।
 मधुकैटभयोर्नैवः प्रागूर्ध्वीरिव चक्रिणं । दग्धानां प्राणिनां तप्ततदा रज्ज्वाङ्गमकृष्टम् ।
 क्षुत्ता मुश्रवमो नागी रमण्याख्याद्विगच्छरात् । बाह्यायकायाधराशीन् समदाय तदा यथै ।
 स्रियोजनाधिके श्रेष्ठे मार्गस्यारात् स्रोदरं । कृतकार्यं निजम्याम्यवर्धं रामेषु तज्जहौ । २६१
 योजनानि ततः पञ्च जाता यामधरा विलाः । सा रमण्यटवीत्यथाप्यसि कूलविलाविला ।
 चोरं जनक्यं कृत्वा प्रातः शानुज्योऽप्यहिः । लोकापवादनिर्विणः स्नानमुन्मत्त तथयौ ॥
 दग्धाब्धिधवलं तेन मरोदुरगिरौ कृतं । समरेश्वरयाचायां जनैरद्यापि दृश्यते ।
 श्वगुरामुद्यत्श्रीभूतस्यापि द्विजम्बुजः । जामात्रमरुदत्यन्तच च प्रथितं सरः ।
 प्रजानां पालनव्याजान्निःशङ्कस्यकारिणः । अकस्मादन्तकाः कंचित् सन्धवन्ति तथाविधाः । २६२
 अद्यापि तत्पुरं दग्धं शुद्धीभूतञ्च तत्सरः । अपचक्रधरं दृष्ट्वा कथेयं स्रध्वते जनैः ।
 राज्ञां रागः क्रियाश्राम दंष्ट्रः स्वल्पदृष्टां मते । तप्तस्य तेन संवृत्तं यस्माभूत्कापि कस्यचित् ।
 मतीदैवतविप्राणामप्येकस्य प्रकोपतः । सुतो हि प्रतिदृष्टान्तं चैनेकस्यापि विप्रवः ।
 सत्यारिग्रन्तमब्दान् स माषेष्टानां चिभिः समा । भुवं भुङ्क्ता चितिदृष्ट्वा दुर्लभेन जयं यथै ।
 अथ्यल्पकालमन्दुष्टप्राकाराट्टालमण्डलं । तत् किन्नरपुरं लोभे गन्धर्व्वनगरोपमां । २६३
 एकसु तनयस्तस्य वैचित्रात् कर्षणां गतेः । स्त्रधाया विजयज्वलं मोतः प्राणैर्न तत्यजे ।
 राजा सिद्धाभिधः सोऽथ तथा निःप्रेयितं जनं । नवीचकार जलदो दावदग्धमिवाचलं ।
 इति वृत्तं महायुयै तस्य पित्रं महामतेः । संसारसारताम्रेण प्राप पुष्ट्यापदेष्टतां ।
 भोगयोगेन मालिन्यं नेतुं मध्यगतोऽपि सः । न शक्यतेन पक्षेन प्रतिमेन्दुरिवामलः ।
 दर्पश्वरोद्भूतपानमध्ये निर्धायतोऽनिष्टं । सुधासूतिकलामौलिं तस्यैवोद्धाचतोयथै । २६४
 गणितं गुणना तेन मणीकृणमिशोऽञ्जिता । खण्डेन्दुमण्डनार्थायां मण्डनममखण्डितं ।
 राज्ञस्तस्यैव राजश्रीः परलोकानुगाभवत् । यस्यामयोजयद्वृत्ता धर्मिणाव्यभिचारिणा ।
 वष्टिमब्दान् प्रशस्तिर्धर्मासम्मानुचरान्तिनः । आहरोह सदेष्टोऽसौ लोकाञ्जलिनिशामणेः ।
 श्रुत्यानरं समाश्रित्य प्रययुः प्रोचनोयतां । तत्सुतस्यु समाश्रित्य प्रभुं भुवनवन्दतां ।
 घात्याश्रितः किल समाश्रयणीयलभ्या निष्ठां गतिजगति सर्वजगार्थितां वा । २६५
 नष्टतथ्यक्षुण्णगुणः श्रितकूपयन्तः पुण्याश्रयो सुरशिरोभुवि कडिमेति ।
 मिदुः मिदुः सदेष्टोऽयमिति बन्धं सुरादिवि । प्रोद्धोचयन्तोऽन्यथं पटहं सप्तवासरान् ।

उत्पलाद्य इति ख्यातिं येन साधनतया गतः । तन्मुनिर्निर्गतं साङ्गान् वर्याकामन्वयाच्छरी ।
तस्य सुगुहिरप्याचः खनामाहं पुरं कथात् । सां सप्तभिन्नं वर्षान् सप्त मासांश्च भुक्तवान् ।
हिरण्यकुल इत्यस्य हिरण्याचस्य सात्वतः । वष्टिं वष्टिं च मुकुलसालूगभवत् समाः । १८०
अथ चेष्टगणाकीर्णं मण्डले चन्द्रचोदितः । तस्यात्मनोऽभ्युक्तिरिहकुलः काशोपमो नृपः ।
दक्षिणां भान्तकामाग्रां स्यादेषा अतुमुक्षता । यन्निवाद्युत्तरहरिदभारान्यमिवात्मकं ।
साक्षिं यस्य सैन्यान्तरन्यमानाज्जोत्सुकान् । अजानन् रथकाकादीन् वृद्धये भावते जनाः ।
दिवाराचं हतप्राणिसहस्रपरिवारितः । योऽभद्रूपालमेतालो विलासभवनेष्वपि ।
बालेषु कण्ठे स्त्रीषु घृणा दृष्टेषु गौरवं । न बभूव नृसंसृष्टं यस्य चोराकृतैर्जनैः । १८५
स आतु देवीं सम्प्रीतश्चिह्नलोचककक्षुका । हेमपादाक्षितकुचां वृद्धा जन्वाल मन्युना ।
धिंश्लेषु मरेन्द्राङ्गिप्रमुद्राङ्कः क्रियते पटः । इति कस्यकिमा पृष्टेनोक्तो याचामध्यान्तः ।
तस्मैनाकुम्भिदानाद्योनिषगाकृतसङ्क्रमः । यमनालिङ्गनप्रीतिं प्रपदे दक्षिणार्धवः ।
स सिंहलेष्ट्रेण समं भंरन्नादुदपाटयत् । चिरेण चरणस्य दृष्टिप्रियालोकनजां हव ।
दूरात्तस्मैन्यमालोक्य लङ्कासौधैर्निशाचराः । भूयोऽपि राक्षसोद्योगमात्रज्ञ प्रचकम्पिरे । १९०
स तन्वायं नृपं दत्वा तीक्ष्णनिमपाहरत् । पटं यमुषदेवाख्यं मार्तण्डप्रतिमाक्षितं ।
व्याटस्य चालकर्णाटनाटादींश्च मरेन्द्वरान् । सिन्धुरानिव गन्धेभौ गन्धेनैव आधारयत् ।
तस्मिन् प्रयाते प्राप्तेभ्यः शङ्खसुसुप्तपराभवं । जगर्थो जगन्नाथेभ्यस्तुष्टदृष्टालमेखलाः ।
काश्मीरं दारमासाद्य सभ्रभ्रष्टस्य दक्षिणः । श्रुत्वा सचासज्जोषं तोषरोमाक्षितोऽभवत् ।
तदाकर्णमंशुसंभे सहर्षोऽथ विरुद्धधीः । अतमन्यद्वेज्जगणां सटेन निरमोठयत् । १९५
स्पर्शोऽङ्गानि यथा वाचं कीर्त्तनं पापिनां तथा । सन्दूषयेदतो नोक्ता तस्यान्यापि नृसंसता ।
कोवेत्यद्भुतचेष्टानां कृत्यं प्राकृतचेतसा । धर्मे सुकृतसम्प्राप्तिहेतोः सोऽपि यदाददे ।
श्रीमगर्थ्या हि द्रव्यद्विर्विदधे मिहिरेन्द्वरं । होलाङ्गायां समिहिरपुराख्यं पृथुपत्तनं ।
अयहारान् अष्टचिरे गान्धारब्राह्मणास्ततः । समानशीलास्तस्यैव भुवं तेऽपि विजाधमाः ।
भगिनोवर्गसम्भागनिर्लेष्माश्चेष्टवन्त्रजाः । कुषाघङ्गतिस्तत्काश्च दारदाः सन्ति पापिनः । २००
वभुभावेक्षया भाद्रा भार्याविक्रयकारिणः । परोपभोगितास्तेषां निर्लेष्मालार्हि बोधितः ।
मेघागमः फणिभुजं प्रथितान्धकारः प्रीणाति श्वेदममलोज्ज्वलाद्ययस्य ।
प्रीतेः समानवृत्तैव भवेन्नितानां दातुः प्रतियहस्तस्य परस्परस्य ।
स वर्षसप्ततिं भुक्त्वा भुवं भूलोकभैरवः । भूरिरोगार्दितवपुः प्राविशज्ज्वातवेदसं ।
सोऽयं त्रिकोटिश्च मुक्तो यः स्वात्मन्यपि निर्धृणः । देहत्यागेऽस्य गगणादुत्तमारेति भारती । २०५
इत्युच्यते मते तेषां स एव परिहारदः । सख्यवन्नीतपुण्यतामसहारदिकर्षभिः ।
आक्रान्ते दारदेभौ हेष्टेन्द्वरमुचिकर्षभिः । विनष्टधर्म्ये देहेऽस्मिन् पृथ्वाचारप्रवर्त्तनं ।

चार्थदेवान् स संख्याय यानोद्धारं तपः । संकल्प्य स्वपुद्गलं प्राणवित्तक्रियां व्यधात् ।
 अतएवायद्गणं सहस्रं प्रत्यपादयत् । गान्धारदेशजतिभ्यो दिग्भ्यो विजयेचरे ।
 मुरखान् निधेयादिपूर्वं यः फलके तदा । वस्त्रिप्रदोने सहसा पर्यक्तो ह्यं तनुं जघौ ।
 इत्येतिस्त्रिचक्राख्ये केचिदव्यभिचारिणि । प्राङ्गः पुरुषसिंहकः कौर्त्यन्तस्याविर्गर्हितं ।
 ॥ कुलकं ॥ ये नागेन रुषा मुष्टे नगरे प्राभवन् जघ्नाः । तेषां नागाय वृत्तानां पूर्वोक्तं जगदुः परे ।
 अवतारयतस्तस्य चक्रकुम्भाभिधां नदीं । अश्वस्योन्मूलनामथे ब्रिलाभुद्विजकारिणी ।
 ततः कृततपाः स्वप्ने देवैरुक्तः स भूपतिः । यथाः ब्रिलायां बलवान् मङ्गलार्थं च तिष्ठति ।
 माध्वी स्पृशति चेदेनां निगोडुं न च ब्रह्मयात् । ततोऽपरेषुः स्वप्नोक्तं ब्रिलायान्तेन कारितं ।
 ताम् ताम् कुलस्त्रीषु व्यर्थयन्नास्तयाचलत् । चक्रवत्याख्यया स्पृष्टा कुलाख्या सा महाब्रिला ।
 कोटिचयं मरपतिः कुट्टसेनागमा ततः । सपतिश्चात्पुत्तानामबधोत् कुलवोषितां ।
 इयं चान्यमते ख्यातिः प्रथते तथ्यतः पुनः । अभव्या सनिमित्तापि प्राणिर्हिंसा गरीयसी ।
 एवं चुरोऽपि यद्गजा मभूय न हतो जनैः । तत्कर्त्तुं कारयद्द्विसहस्रैरेव रक्षितः ।
 प्रजापुण्योदयैस्त्रीभैरिचरास्तस्मिन् चयं गते । एकस्तत्रभवः पौरैः सदाचारोऽभ्यविच्यत ।
 तत्रापि पृथ्व्यंस्कारामुक्तता मब्धे जगैः । म्भानविहिते लोलावेशमोव नृपास्वदे ।
 अतिमत्तापदाज्जातः मजनाङ्गादकोऽभवत् । जलौघो जलदग्धामात्तापात्ययदिनादिव ।
 लाकास्तरादिवायातं मेने धर्म्यं तदा जनः । अभयश्च परावृत्तं प्रशमाङ्गनादिव ।
 स वक्राङ्गः वक्रः स्वमे वक्रवत्पापगां तथा । कृत्वा पुरं परार्थ्योन्वणोत्सामिधं व्यधात् ।
 तत्र त्रिषष्टिर्नर्वाणां स चयोदशवासराण् । अभ्यशङ्कन् भूपेन तेन पूर्वो प्रशमता ।
 अथ योगेश्वरी कर्त्तुं दृष्टाख्या रजनीमुखे । कृत्वा कामाकृतिं काम्यामुपतस्थे विशाम्पतिं ।
 तथा मनोहरैस्त्रीसैव चनैर्म्पितस्मृतिः । स यागोत्सवमाहात्म्यं द्रष्टुं चष्टो न्यमक्यत ।
 पुत्रपौत्रशतोपेतः प्रातस्तस्य ततो गतः । चक्रवर्त्ती तथा निम्ने देवीचक्रोपहारतां ।
 कर्मणा तेन भिद्वाया व्योमाकमणस्तु चक्रं । जानुमुद्रादयं तस्या दृष्टव्यं यद्यपि दृश्यते ।
 देवः शतकपालेशो मातृचक्रं ब्रिला च सा । खीरे मठेषु तदार्ता स्मृतिमद्यापि गच्छति ।
 देव्या कुलतरोः कन्दः त्रिनिगन्दोऽवशेषितः । ततस्तस्य स्मृतिस्त्रिंशदसरानवशान्दही ।
 आपहाशतमब्दान् ह्यं दैव मासौ तदात्मजः । अपासीदमुनन्दाख्यः प्रस्थातस्मरश्चास्त्रहतः ।
 नरः षष्टिं तस्य स्रगुत्सावतोऽस्य तत्सुतः । वर्षानभूदिभुञ्जामं योऽस्य शालमकारयत् ।
 जुगोप गोपादित्योऽथ ह्यं सदोपां तदात्मजः । वर्षाश्रमप्रत्यवेकाद भ्रितादियुगोदयः ।
 मञ्जोलखागिकाशाङ्गिं यामे स्कन्दपुराभिधान् । ब्रमाङ्गादिमुखांसायकारान् यः प्रत्यपादयत् ।
 ज्येष्ठेश्वरं प्रतिष्ठाप्य गोपाद्रावोर्ध्वदेशजाः । गोपायहारान् कृतिना येन स्त्रीकारिता दिजाः ।
 भूखीरवाटिकार्या यो निम्नैः स्रगुनाञ्जिनः । खासटायां व्यथान् विप्रास्त्रिजचारविवर्जितान् ।

१२०

१२१

१२२

१२३

१२४

१२५

अन्यान्नामीय देवेभ्यः पुण्येभ्योवसिकादिषु । पावनानयनारेषु ब्राह्मणान् स न्यरोपयत् ।
 उत्तमो लोकपालोऽयमिति लक्ष्यं प्रब्रूहिषु । यः प्राप्तवान् विना यज्ञं चक्रमे न पञ्चकचं ।
 सवर्षदिना वर्षार्धं पालयित्वा स मेदिनी । भोक्तुं पुण्यपरीपाकं लोकान् सुकृतिनामगात् ।
 गोकर्षस्तप्तुतः लौणीं गोकर्षैश्चरत्तद्दे । अष्टपञ्चाशत् वर्षास्त्रिंशत्तथा विवर्जितान् ।
 सुनर्नरेन्द्रादित्योऽसौ खिङ्गितान्वाभिधोऽभवत् । भूतेश्वरप्रतिष्ठानामचविष्याश्च कारकः ।
 दिव्यानुग्रहागुणाभिधो यस्य गुरुर्धनम् । उपेक्षं माह्वचक्रस्य प्रभावोदयविग्रहः ।
 भूत्वा सट्त्रिंशत् वर्षान् व्रतं चाक्रां विभुर्भुवः । सदीर्घैरनघान् लोकानामदत् सुकृतेः कृती ।
 युधिष्ठिराभिधानोऽभूदय राजा तदात्मजः । यः सुखाचतया लोकैः कथितोऽन्ययुधिष्ठिरः ।
 तेन कमागतं राज्यं सावधानेन ब्रासता । अनुजज्ञे मितं कालं पूर्वभूपालपद्धतिः ।
 काले कियत्तपि ततो यात्यभाग्यवशादसौ । सिधेवे श्रीमदक्षीनो धत्किञ्चन विधायितान् ।
 मान्ययीदनुयाज्ञाञ्च सञ्जयाच्च धीमतः । न प्रवृत्तोपचाराणां प्रागिवासीत् प्रियङ्करः ।
 दुर्विद्यपर्वदा साकं निविशेषं सभाजितैः । परिजष्टे स दुर्ध्मातो जाततेजोवधैर्धुधैः ।
 सन्धेच समदृष्टिं गुणोऽयं खलु योगिनः । अकीर्त्तिहेतुः स महान्दोषस्तु पृथिवीपते ।
 नयद्भिर्गुणतं दोषान् दोषताञ्च गुणान् विटैः । स लुप्तप्रतिभयुक्ते ज्ञनकैस्तोमितापमः ।
 वाक्पुष्पं स्त्रेदिनी दीर्घनर्भश्चत्कया विटैः । अनीश्वरोऽचिता तस्य कीडापि भयदाभवत् ।
 पुरा मिथ्यागुणयाक्षी परोक्षं दोषदर्शकः । असुखिगादरोऽभूत् सोऽभूद्वैद्योऽनुजोविना ।
 मनागनवधानेन सत्तनतस्तस्य भूपते । इत्थं राज्यस्थितिरगादचिरेण त्रिस्तुतानां ।
 उपेक्षितास्यनिर्दोशैरयतन्ताजितात्मनः । अथ सन्धेबलास्तस्य नाशाय द्रोहिमन्त्रिणः ।
 प्रभोः सङ्कोचितामैलेश्वरद्विनिर्वयदं । राज्यं जिहोर्वेभ्यो भूपास्यकिरे भूम्यनन्तराः ।
 तदनु प्राणिताः सर्वे ते ते नानादिगाश्रयाः । आसन् राक्ष्यामिषं प्राप्तुं श्येना इव ससम्भ्रमाः ।
 अथोत्पन्नभयो राजा न ब्रूयाक निजस्थितिं । व्यसत्यापयितुं यन्मय्युतां कारुः शिलामिव ।
 चिरञ्जुले समभर्तुस्तस्मिन् राज्ये विशङ्कुले । उपायोऽयं स्थितिर्यत्तुर्नकः कस्य न पप्रये ।
 दृष्टदोषान् स्थितिं प्राप्नो हन्यादस्मान्धर्म्यं । विप्रिन्धेति न सामास्य जगत्तुर्निजमन्त्रिणः ।
 अथ निरुद्धुले सञ्जयाक्षलेनृपमन्दिरं । व्यवहितजनाक्रन्दं भेरीरवैरतिभेरीवैः ।
 मदकरिघटाकेतुश्चायानिरुद्धरविप्रभा भवनबलभीः सज्जन्वन्तो दिवापि तभोटताः ।
 तैर्गन्तुं स्त्रुभुो निवारितरजैर्दत्तेऽवकाशे ततस्त्यक्त्योर्नगरान्तरात्समृपतिस्ताप्यर्थतो निधेयौ ।
 आजनिधरजोङ्गरागललनाप्रस्थानमन्दं धनसुभ्यत्पौरजनाश्रुलाजकणिकाकीर्त्तनं राजाध्वना ।
 राक्ष्यास्तुतस्य सञ्जयः परिवाररामाः कोशादि तस्य रिपवो व्रजतो विजङ्गुः ।
 अर्जुनो विगलितस्य नगेन्द्रकृष्णादक्षीफलादिरभसादिव गण्डग्रेवाः ।

रम्यैः शैलपथैर्जगन् अमवशाच्छायां श्रितः शालिनामासीनः प्रक्षलायितेन सुमहदुःखं विवस्मार् यः ।
 दूरात्पामरफुल्लतैः श्रुतिपथप्राप्तैः प्रबुद्धस्त्वभूदृष्टोनिर्ध्वरवारिभिः सहमनाः सन्धे निमज्जन्निव ।
 नानावीरकृष्णपरिमलैरुद्यग्धा वनोर्ध्वरश्मिःशोभप्रतिहतशिलाः पिच्छिलाश्चाद्रिकुल्याः ।
 कान्ध्या आर्क्षीर्ध्वमकिसलयच्छायमुग्धाङ्गुलेष्वैरत्युत्सृङ्गं निहिततनुभिर्भूर्धितं तस्य दारैः ।
 पर्य्यस्तादितटादिनोक्त्य सुचिरं दूरोभवत्प्रण्डलं द्रागामन्वयितुं जहत्सु नृपतेर्दारेषु पुष्पाञ्जलीन् ।
 शौण्डिष्ठविकीर्णपक्षतिनमन्प्रण्डं स्तनीरुस्थितैः सावेगं गिरिकन्दरासु पततां हृन्दैरपि क्रन्दितं ।
 स्तनयुगबलनङ्कस्त्वामूर्द्धाङ्गुकाणां चिकवलनविमोले वीक्ष्य दूरात् स्वदेवं ।
 अवहत् कदतीनां भैः निविम्वस्तस्वस्तं पथि नृपवनितानामश्रुभिर्निर्ध्वराश्वः ।
 प्रीतिस्यैर्यैरुचितवचनाक्षिप्तयाशोककान्ध्या निर्व्याजाश्चापहणगुहभिक्षेभ्य तेष्टोपचारैः ।
 तस्य ज्वेहादुपगतवतो राज्यविभ्रंशदुःखं मन्दोचकः स्तभुवि सुजना भूपतेर्भूमिपालाः ।
 इति श्रीकाशीरकमहामात्यचम्पकप्रभुसुनोः कङ्कणस्य जनौ राजतरङ्गिण्यां प्रथमस्तरङ्गः ।
 चतुर्दशाधिकं वर्षं सहस्रं नववामराः । मासाश्च विगतास्त्रिदशष्टात्रिंशति राजसु ॥

॥ अथ द्वितीयस्तरङ्गः ॥

विहितमङ्गोः शृङ्गायाभ्यां धनुर्घटितं तथा नरकरटिनोर्दंष्ट्राभ्यां गर्णं प्रतिग्रहणतः ।
 द्विविधघटनावास्तव्यानां निधेयविता विभोर्जयति सलनापुष्पागाभ्यां ब्रवीरविनिर्घतिः ॥
 भूयोराज्यार्जनाद्यागसेनात्यज्यत भूभुजा । जरसा श्रमिवाप्या च कर्णमूलमवाप्या ।
 अन्यदिनयोदान्तः समं स्वविषयेण तान् । विषयान् वणिनामघ्नः स तान् पञ्चापि विस्मृतिं ।
 धावत्येच्छया दुर्गागलिकायां स्मन्निभिः । कालेन स्थापितो बहुत्यभ्यधापि तु कैरपि ।
 अथ प्रतापादित्याख्यसैरानीय दिगन्तरात् । विक्रमादित्यभूभर्भुङ्गातिरवाभ्यविष्यत ।
 शकारिर्विक्रमादित्य इति सम्भ्रममाश्रितैः । अन्यैरवान्यथालोखि विभवादि कदर्थितं ।
 इदं स्मभेदविधुरं हर्षादीनां धराभुजा । कश्चित्कालमभूद्भोज्यं ततः प्रभृति मण्डलं ।
 असपूर्वापि तेनोर्ध्वं सपूर्वव महोभुजा । लालिता चदयशेन पत्या नववधूरिव ।
 भुक्ता दानिंशतं वर्षान् भवं तस्मिन्दिवं गते । जलौकास्तत्पुत्रो भूमेभूषणं समपद्यत ।
 पितुरेव समं कालं दृष्टिहेतोः स दिद्युते । विधुवत्पूज्योतांशुरिव शीतेतराशिषः ।
 अथ वाक्पुष्ट्या सार्द्धं देव्या दिव्यप्रभावया । भुवन्तत्प्रभवोऽभुञ्जत्पुञ्जीनो रञ्जयन् प्रजाः ।
 दम्पतीभ्यामियं ताभ्यामभूष्यत वसुन्धरा । गङ्गामृगारुण्यङ्गाभ्यां जटाभूरिव धूर्जटेः ।
 मण्डलं साध्वधन्नाम्नौ नानालेखमनोरमं । शतद्विदापयोवाहौ मादेन्द्रमिव काशुकं ।
 चकाने च महाभागौ विभ्रमाभरणं भुवः । तुङ्गेश्वरं हरावासं कतिकाश्याश्च पन्नगं ।
 कश्चिन्मरवराज्यान्तः स्थाने चण्डातपोज्ज्वले । तत्प्रभावेण फलितं दृष्टेस्तत्पणरोपितैः ।
 नाक्यं सर्वजनप्रेक्ष्यं यद्युक्ते च महाकवेः । द्वैपायनमुनेरंशत्काले चन्द्रकोऽभवत् ।
 तयोः प्रभावमाहात्म्यजिज्ञासार्थमिवोद्यता । प्रजासु दुःसहा जातु व्यापद्देवी व्यजृम्भत ।
 पाकोभुखशरच्छालिच्छये केदारमण्डले । मासि भाद्रपदेऽकस्मात् पपात तुहिनं महत् ।
 तस्मिन् विश्वस्योद्युक्तकालाद्वृक्षसितोपमे । न्यमज्जन् बालश्च सार्कं प्रजानां जीविताश्रया ।

अथासीत् कुत्पगिचामज्जप्रेतकुलाकुलः । प्राकारो निरयस्त्वेव घोरोदुर्मिचविभवः । २०
 पत्नीप्रीतिं सुतकेहं पितृदाक्षिण्यमातुरः । कुलिश्वरिः सुदुःसप्तो विषस्माराखिलो जनः ।
 सुत्तापाश्चात्पन्नं लज्जामभिमानं कुलोन्नतिं । अन्नमार्हकियाच्चातो लोकोलज्जोक्तकटाक्षितः ।
 क्षामं कष्टगन्धप्राणं याचमानं सुतं पिता । सुतेवा पितरं त्यक्त्वा चकार स्वस्य पोषणं ।
 क्षाव्यस्त्रिषेधं वीभत्से स्मरेहेऽहंक्रियावतां । अभृङ्गोऽर्थार्थिनां युद्धं प्रेतानामिव देहिनां ।
 इक्ष्वाभिभाषी लज्जामो घोरो दिक्कलिणी क्षिपन् । एक एको जगज्जीवैरिषेयं स्वात्मपोषणं । २५
 तस्मिन् महाभये घोरे प्राणिनामतिदुःमहे । ददृशे लोकनाथस्य तस्यैव करुणाद्रिता ।
 निवारितप्रतीहारः सरत्नौषधिभोभिनः । दर्शनेनैव दीनानामलज्जोक्तममच्छिनत् ।
 सपत्नीको निजैः कोभिः सस्यैर्यन्त्रिणामपि । कीनाक्षः स दिवारात्रं प्राणिनः समजीवयन् ।
 अटरीपु श्मशानपु रग्यास्त्रवश्येषु च । सुत्तामः क्षामुजा तेन गहि कश्चिदुपैक्ष्यत ।
 अतो निःशेषितधनः क्षीणान्त्रां वीक्ष्य मेदिनीं । क्षपायामेकदा देवीमेवमूचे सुदुःखितः । ३०
 देव्यस्त्रदपचारेण भुवं केनापि दुस्तरा । जाता निरपराधानां जनानां व्यापदीदृशी ।
 धिक्पामधन्यं यस्याये लोकोऽयं भोक्तृपोडितः । पश्यन्मरणासुखीमनयास्त्रा विपद्यते ।
 प्रजा निःशरणा एता अयोन्यं यात्यनोदिताः । अरक्षिता भयेऽसुमिन् किं कार्यं जीवितेन मे ।
 यथा कथञ्चिलोकोऽयं दिनायेतानि यज्जतः । मथानिवारिताः सर्वे न च केऽपि व्यपश्यत ।
 अतिक्रान्तप्रभावेयं कालदौराक्ष्यपोडिता । निष्किञ्चनाश्च सञ्जाता पृथिवी गतगौरवा । ३५
 तदिमाः सर्वतो मग्ना दारुणे व्यसनार्थे । उपायः कतमस्तावत् समुद्धर्तुं क्षमः प्रजाः ।
 निरालोको हि लोकोऽयं दुर्दिनयस्तभास्करः । कालरात्रिकुलैर्बिम्बकूपरीत इव वर्णते ।
 हिमसङ्घातदुर्लभं प्रतिभृदुद्धनिर्गमाः । बहूदारकुलायस्यस्यगवदिवशा जनाः ।
 गूराय मतिमन्तश्च विद्यावन्तश्च जन्तवः । कालदौराक्ष्यतः पश्य जाता निहतयोग्यताः ।
 आशाः काश्चनपुष्पकुलकुलच्छन्ना न काः ज्ञातेले शैज्यामृतवर्षेभिलिनकितं सेव्यैर्न किं मण्डलं । ४०
 पन्थानः सुचिरोपचाररुचिरैर्ध्याप्ता न कौः संस्तुतैस्तेषामव न सन्ति निष्कृतगुणाः कालेन ये मोहिताः ।
 तदेव गलितोपायो जुहोमि ज्वलने तनुं । नतु द्रष्टुं समर्थोऽस्मि प्रजानां नाशमोदुग्धं ।
 धन्यास्तैः पृथिवीपालाः सुखं ये निश्चि ज्ञेरते । पौराम् पुत्रानिव पुरः सर्वतो वीक्ष्य निर्दृष्टान् ।
 इत्युक्त्वा करुणाविष्टो मुखमाच्छाद्य बाधया । निपत्य तन्मे निःशङ्कं हरोद पृथिवीपतिः ।
 निर्वीर्यतस्मिन्नेदं पितृद्वीपः कौतुकादिव । वीक्षमाणाश्च तं देवी जगाद जगतोभुजं । ४५
 राजन् प्रजानां कुलतैः कोऽयं मतिविपर्ययः । येनेतरद्वयं स्वेरमधीरोचितमीहमे ।
 यद्यसाध्यानि दुःस्वानि केतुं न प्रभविष्णुता । तन्महीपाल महतां महत्त्वस्य किमह्वनं ।
 कः शक्तः कतमः स्वष्टा वराक्तः कतमो घमः । सद्यज्जतानां भूपानां कर्तुं श्रावणकृत्तनं ।
 पत्यौ भक्तिव्रतं स्त्रीणामद्वेष्टो मन्त्रिणां व्रतं । प्रजानुपालनेऽनन्यकर्मता भूयतां व्रतं ।

उत्तिष्ठ प्रतिनामय क विपश्येति मद्रथः । प्रजापाल प्रजानाम्ने नास्तेषु सुखानं भयं ।
 इति संरभतः प्रोक्ते तथानुध्यायश्चेवताः । प्रतिगच्छं गतप्राणः करोतनिवहोऽपतत् ।
 प्रातस्तनृपतिर्वीक्ष्य क्षरंसीक्ष्मरजोद्यमात् । प्रजास्य प्रत्यहं प्राप्तेः कपोतैर्जीवितं इधुः ।
 वस्त्रक्षरं किमपि तत् बाधो नूनं खल्वस्य वा । जनताजीवितावाप्ये न कपोतास्तु तेऽभवन् ।
 तादृशं नहि निर्याजप्राणिकारुण्यशालिनां । हिंसया धर्मचर्यायाः शस्त्रं चापि कलङ्कनं ।
 अभवद्युक्तेनं व्योम देवीकृतैः सह क्रमात् । साकं भूपालशोकेन दुर्भिक्षं च घनं ययौ ।
 सा भूतिविभवोदयमपहारं द्विजग्रन्थं । सती कतोमुखश्चो रामुषं चापकलशः ।
 वर्षैः वटत्रिंशता शान्ते पत्यौ विरहजो क्षरः । तत्तज्जे ज्वलनज्वालानलिनप्रच्छदे तथा ।
 सा यत्र शुचिचारिचा विपश्यं पतिसम्पगात् । स्नानं जलैस्तदाकटाटवीत्यद्यापि गद्यते ।
 चारुचारित्रया तत्र तथा सचेऽवतारिते । नानापद्यागतामाद्यमार्थैरद्यापि भुज्यते ।
 आभ्यामभ्यधिकं कर्तुं शक्तिः कस्येति निश्चितं । विचिन्तारोचको धाता नापत्यं निर्वर्धमे तथाः ।
 वेधाः परां धुरमुपैति परीक्षकाणामिहोः फलप्रजननेन कृतश्रमो यः ।
 विस्मारितोद्धुरमुदारमयोग्यता तु तस्माददेत्य किमिवाभ्यधिकं विदध्यात् ।
 दीर्घदुर्दिनष्टाकराजमात्मापचारतः । शाला राखप्रियाद्दृष्टं सा चकारेति कोचन ।
 ततोऽन्यकुलजो राजा विजयोऽष्टावधत् समाः । पत्नयेन परीतं यश्चकार विजयेक्षरं ।
 सुतो महोमहेन्द्रस्य जयेन्द्रस्य भूपतेः । आमाजानुभुजो राजा बुभोजाय प्रयुप्रयः ।
 अमोलकीर्तिकोमलदुकूलवलनोज्ज्वला । वभार यद्भुजसन्धौ जयश्रीमालभस्त्रिकां ।
 तस्याभूदद्भुतोदन्तभवभक्तिविभूषितः । राजाश्वमिर्मर्तिनाम मन्त्रो मतिमतां वरः ।
 नास्त्युपायः स संसारे कोऽपि योऽपिहितं क्षमः । भूपालमन्त्रकण्ठिणामेषां चपलकर्णतां ।
 अत्यद्भुतमतिः शंस्य मोऽयमुक्तेति यद्विदुः । तस्मिन्भीमचिरे देवसेनायाश्चान भूभुजा ।
 निवारितप्रवेशोऽय सकोपसमहेतुकं । निनाय हतसन्धेस्त्रं यावदायुर्दग्धतां ।
 तस्य भूपतिविदेवयोमोक्षपरिग्रहोपिणः । आयायं राजपुरुषा वार्त्तयापि न चकिरे ।
 गिरं गभोरं गृह्णाति आश्वद्यावत्तदगगाः । उक्तानुवादिमस्तावद्भुक्तं प्रतिरवादव ।
 स तु राजकिरुद्धद्वारिश्वाभ्यां न विव्यधे । गतप्रत्यूहया प्रीतः प्राप्तया हरशेवया ।
 अथ भाव्यर्थमाहात्म्यात् पप्रथे प्रतिमन्दिरं । राज्यं सन्निभतेभावीत्यनुतापि वरस्त्रयो ।
 नाकोदितावाक्चरतोत्याग्नेभ्यः श्रुतवाक्यः । ततः सम्भूतसम्भासः कारावेयानि तं व्यधात् ।
 तत्र तस्योद्यनिगडैः पीडिताह्वेषिर्भूऽव्यतः । पूर्वोऽभूद्भूमौ वर्षा भूपतेऽष्टावधोऽवधिः ।
 निष्पुत्रः स महीपालो मुमुर्षुर्दाहमाददे । रोगोत्पत्त्या पीडया च विप्लवा च तदीयया ।
 उन्नायमाणोविदेवर्वाक्राना ज्वलनानिभं । न विना तदधं मेने भवितव्यप्रतिक्रियां ।
 भाव्यार्थस्य बुधाः कृत्युवपायं क्षमनाय यं । स रवापाहतं दारं शेषं देवेन कल्पितं ।

दग्धाङ्गारकदम्बके विमुठतः खोकोऽप्यपत्तेजसो वेधा वज्रकणस्य शक्तिमतुल्यमाधातुकामो दृढात् ।
 तन्निर्वापणमिच्छतः प्रतनते पुंसः समीपस्थिते सन्नापदुतभृत्परिषेवि घटे पानीयकुम्भभ्रमं ।
 अथ राजाज्ञया कुरैर्वधकर्माधिकारिभिः । निशि सन्निवसतिः शूलैः समारोप्य विषादितः ।
 प्रोतशूलैः मृते तस्मिन् शोकशब्दस्योपपत्तेः । निरगस्तुमभ्यस्य पूर्वं पञ्चानु जीवितं ।
 सप्तचिन्तितवैषेषु यानि व्यस्त्रिस्त्रिभ्यः । प्रज्ञानभूमिपालाभूत् कतिचिद्विचरानि भूः ।
 अथ मन्थमतिं बुद्ध्या तथा व्यापादितं गुणैः । ईशानाख्यस्य हृदयं विवर्धं वशिनेऽप्यभूत् ।
 त्रिषीष इव मेसारे मुखोऽहंसे मनीषिणा । हन्ता नृजंस्त्वमदृक्त्वमिवैकमवस्थिते ।
 म श्मशानभयं प्रायादनाद्यस्त्रेण शूल्यतः । कर्तुं निनयिन्सत्यं स्त्रोचितः सन्तसत्किंयां ।
 तस्याप्यिष्टंमद्राजोत्सव्यमाणं वनादुक्तेः । शूलसमूलावबद्धास्त्रिष्वप्यवष्टम्भनिश्चलं ।
 मसीरणसमाकीर्णं मण्डुरभ्यायनिर्गतेः । ध्वनितैरनुशोचन्तमिवावस्थां तथाविधाम् ।
 हा वत्स द्रष्टुमीदृके जीवाम्यर्थंति वादिना । तस्याकृत्यतः शूलान्तः प्रोतं तेनाथ कीकमं ।
 वेष्टिताद्विषः शिरःशोषस्तत्कथं नृधूमरेः । अनैषोत्तं स्तकं कालं वाग्यन् भाषते वृकाम् ।
 उचितां सत्किंयां कर्तुं तत्तत्सम्भ्रमयन्तः । भाने विधातुनिश्चितं शोकमेतमवाचयत् ।
 यावज्जीवं दग्दिनं दशवर्षाणि बन्धने । शूलस्य पृष्ठे मरणं पुनराज्यं भविष्यति ।
 पादत्रयस्य दृष्टार्थं शोकस्मात्तीतं स योगवित् । दृष्टये त्वय्यपार्थ प्रत्यर्थं कौतुकान्वितः ।
 अचिन्त्यस्य भ्रमः कथमेतद्विचरति । उवाच च विधेः शक्तिमचित्त्या कलयंश्चिरं ।
 तत्सत्कर्तव्यतिकरकृतः पाततन्मनुरोधात् सज्जाः सर्वे व्यवसितदृष्टोन्मूनाय प्रयत्नात् ।
 चित्रं तवाप्युदयति विधेः शक्तिरत्यन्तं यं सन्नाहताद्विषविषयतनासिद्धयोगिनिर्गन्धः ।
 मणिपूरपुरे पार्थ निहतं समजीवयत् । कणिकन्याप्रभावेण सन्नाह्यं निधिर्विधिः ।
 द्रोणपुत्रास्त्वनिर्दग्धं मातुर्गर्भे परीक्षितं । जीवयन् कृष्णमाहात्म्याद्भुता धूर्ध्वोऽधिकारिणः ।
 कथं भस्मोक्तं दैत्यैर्नागांस्तोषेण भक्षितान् । पुनर्जीवयितुं को वा देवादित्यः प्रगल्भते ।
 इत्युक्त्वा भाविनाऽर्थस्य द्रष्टुं सिद्धिं समुद्यतः । तथैव बह्ववसतिः कदाचनं स ररत्ततं ।
 अथाहुर्गच्छे निर्निद्रलक्षैर्बाहुतचिन्तया । धूर्ध्वोऽधिवसतोऽज्ञानो घ्रातवान् दिशमेकदा ।
 उच्यतेवादनादण्डेऽदृष्टषण्डौषटादृतेः । षण्डेऽधिवसन्निधौषधं घृणं मृतवान् ध्वनिं ।
 उद्धाटिततमोरिः स ततः पितृवमावगौ । दहंश्च योगिनीलोजःपरिवेषान्तरस्थितः ।
 तामो भ्रमसमाकर्ष्य कदाचनं चापवाहितं । ईशानस्यां श्मशानोर्वी एतासिश्चकिता यथै ।
 अथापश्यत्सत्त्वः शायितं मण्डनान्तरे । सन्नीसमानधन्वाङ्गं कदाचनं योगिनीगलेः ।
 उल्लसद्दरसंयोगवाङ्मयमपदेवतः । वीरालाभात् समन्वितः कदाचनं तमपाहरन् ।
 एकमेकं समस्तं विनिधातुं शणादथ । कुतोऽप्यानीस पुंलक्षपूर्णाङ्गं तं प्रचकिरे ।
 अथ पृथ्वाकृष्णमदनाक्रान्तान्वविधत् । योगेनाकृत्य योगेभ्यस्तत्र सन्निवसतेऽर्थः ।

ततः सुप्रोक्तित इव प्रभुर्दिव्यस्त्रिपुणः । समभ्युज्जत ताभिः च वयेच्छं चक्रनाथकः ।
 ईशानस्तस्य देवीनां वितीर्णाङ्गवृत्तिं पुनः । चपायां चोद्यमाणायां चकितः पर्यवहृत ।
 नन्दस्तद्रुचया धीरः स च तत् स्थावरावयौ । तच्च योगेश्वरीचक्रं क्षिप्रमन्तरधीयत ।
 अथाश्रूयन् वाक्कासां माभूदोन्नत भोक्तव्य । आख्यज्ञहानिरस्माकं हृत्ते चास्मिन्न वक्ष्यामि ।
 अस्मदरादिव्यवपुः सन्धितः सन्धिमानवौ । आर्यत्वादार्यराजाख्यः स्थानो भुवि भविष्यति ।
 ततो दिव्याम्बरः सखी दिव्यभूषणभूषितः । ववन्दे सन्धिमान प्रह्वः प्राप्तपूर्वस्मृतिर्नृपः ।
 ईशानोऽपि तमालिङ्गं स्वप्नेऽपि सुदुर्लभं । भूमिकामालम्बे कामिति को वक्तुमर्हति ।
 अमारुह्य विचित्रञ्च संसारं ध्यायतोर्भियः । विवेकविभूता तच्च प्रावर्त्तन तद्योः कथा ।
 अथ वार्त्तां विदित्वा कुतोऽपि नगरैकसः । सवालहृद्वाः सामात्यास्तमेवेद्देवमाययुः ।
 पूर्वोक्तविशेषादाहुर्मोक्षायं स इत्यथ । तेनाक्रियन् संश्रामिनिस्त्रिनाम् वृक्षता वचः ।
 अर्थानां शासितुं राष्ट्रं पौराणामपराजकं । सोऽन्वमन्यत रुक्मिणं निस्पृकः क्षामनादुरोः ।
 प्रापय्योपवनोपात्तं तं दिव्यकृतिभोभिर्भे । सत्वर्यं स्थापयामासुरभिवेकाभुभिर्दिजाः ।
 मन्त्रराजोचिताचरे न स विस्रामयेत्ततः । दृष्टकर्त्रा समस्तास्तु निस्तुवाः प्रक्रिया व्यधात् ।
 स राजोचितनेपथ्यः पौराणीर्षोवबोभिर्भो । भौधोन्निवक्ताजवर्षा ससेन्यां प्राविशत् पुनः ।
 तस्मिन् विरजसि प्राज्यमाक्रामति नृपासने । आचक्राम प्रजा व्यापन्न देवी न च मानवी ।
 प्राहरन् हृदयं तस्य शृङ्गारहितविभ्रमाः । जितस्त्रिन्यो वनभुवः शमिनो ननु योषितः ।
 वनप्रसन्नमर्षकपुण्यगन्धैरपस्त्रिणां । कर्पूरधूपमुरभिः करैः प्रष्टुः स पिप्रिये ।
 भूतेश्वरर्द्धमानेशविजयेशानपश्यतः । निधमो राजकाव्येषु तस्याभूत् प्रतिवासरं ।
 हरायतनभोपालचालनाभकणाच्चितैः । संस्पृष्टः पवनैः सोऽभूदानन्दः सन्द विरहः ।
 पूर्वपूजापमयने निराडम्बरमुन्दरः । तेनैव द्रष्टुमज्ञायि क्षपितो विजयेश्वरः ।
 लिङ्गपीठलुठन्स्नानकुम्भाभ्यां चोभमूर्ध्वनिः । शयाजस्यार्थभूतस्य वक्षभो वक्षकीदियः ।
 तापसैर्मस्तरुद्राञ्जटाञ्जटाङ्कितैर्मो । तस्य माहेश्वरी पर्वदिश भूमिपतेः सभा ।
 श्रित्तिङ्गमहस्यस्य प्रतिष्ठाकर्षणि प्रभोः । प्रतिष्ठा प्रत्यहं तस्य नाभृदिघटिता कश्चित् ।
 प्रमादान्तदनिष्पत्तां शिलासुखीर्य कल्पिता । महस्त्रिलिङ्गी तद्गुह्यैः सर्वतोऽद्यापि दृश्यते ।
 तासु तामुसवापीषु लिङ्गव्यजादरोपयत । स पुण्यपुण्डरीकानां जन्मनेऽनपरम्वराम् ।
 म्याने म्याने जलान्तस्य वज्रसंख्यैर्मिन्त्रितैः । अमयस्यैर्दाभङ्गिं शिवलिङ्गैस्तर्जङ्गी ।
 प्रतिलिङ्गं महायामाः प्रत्यपाद्यन्त तेन ये । पर्वदास्य तद्भागः कालेनान्तर्द्धिमागतः ।
 अकरोत् स महाहर्म्यैर्कहालिङ्गैर्कहाष्टपैः । महाचिद्रूपैर्कहातीं महामाहेश्वरो मही ।
 कृत्वा सन्धीश्वरं देवसन्धानपितृकामने । ईशानस्य गुरोर्नाम्ना व्यधादीशेश्वरं हरं ।
 खेदाच्च भोभां देवीस्य देवांश्चान्यान् पदे पदे । समठप्रतिमालिङ्गैर्दर्मैर्भिन्यै महार्थांतां ।

११०

११५

१२०

१२५

१३०

१३५

स्त्रियं भूमिश्च तौर्धैश्च पूतं भक्तिविभूषितः । स एव भोक्तुमश्नासीत् प्राण्यः काशीरमण्डलं ।
 खातस्य निर्धराशोभिः पुष्पलिङ्गार्चनोत्सवैः । राक्षसाश्च वनोर्वीषु मासः पुष्पाकरो ययौ ।
 स चातिरम्यः काशीरो दीपस्त्रिदिवदर्शभः । हिमलिङ्गार्चनेः प्रायादनाम्नसु कृतार्थतां ।
 फुल्लालस्त्रण्डनद्वाराः प्राप्य पुष्करिणीतटीः । लक्ष्मीवत्सः स कण्डेन्दुचूडाध्यानपरोऽभवत् ।
 नीलोत्पलवतीर्षापीरगच्छोदयनिर्विषाः । श्रवणाच्च हरार्चाभिः प्ररदं निर्विवेजः सः ।
 साङ्गं तपोधनेसौसौर्भजन्तु आगरोत्सवान् । तस्याभूवन् भुवोभर्तुरमोघामाघरावयः ।
 अत्यहुतं राज्यलामभित्थं सफलयन् कृतौ । पञ्चाशतं त्रिवर्षीणामत्यकामन् स वत्सरान् ।
 समश्मनिसमस्य राज्यकार्यैः श्रयश्श्रुतः । तस्मिन् काले प्रकृतयो विरागं प्रतिपेदिरे ।
 अन्येभ्यः नृपसाभिः कश्चिद्वाज्याय प्रभुभवे । राजपुत्रोऽजिगीषुश्च श्रीमान् योधिष्ठिरे कुले ।
 जुगोप गोपादित्याख्यः काशीरेऽजिगीषया । युधिष्ठिरप्रपौत्रं हि गान्धाराधिपतिस्तदा ।
 वमस्त्रपास्तमास्त्रायः स तत्र तनयं कमात् । अवाप लक्षणेर्द्वैर्यैरमोघं भेषत्रासनं ।
 स तत्र पितुरादंशदोषावाच्यजन्मनः । राङ्गं प्राञ्ज्वातिषेत्स ययौ कन्यास्त्रयम्बरे ।
 तत्र ते वारुणं कर्त्रं क्रायया राजसन्निधौ । भेजे वरकृता राजकन्यकाः चामृतप्रभा ।
 तेन तस्य निमित्तं लुब्धुमागामिनीं जनाः । अजानस्यम्बादस्य पाश्चात्येनेव वाचुना ।
 राजा हि नरकेणैतद्वदुत्पादुत्पादवारणं । आनीतभक्तरोष्कायां न विना चक्रवर्त्तिनं ।
 तस्मिन्कं पितुः प्राप्तं पत्न्या लक्ष्म्या च संश्रितं । भुवा निमग्नयामासुर्ध्वनिघोषं व्यथोग्यवान् ।
 अथाय्यराजो विज्ञाय स्वराज्यं भेदजर्जरं । प्रतिचक्रे न शक्नोऽपि तस्यै तत्पुत्रमुत्सुकः ।
 अचिन्तयच्च सत्यं मे सम्प्रीतोभूतभावनः । सिद्धिविज्ञानमूनदोधानपाकर्त्तुं समुद्यतः ।
 एते वज्रानि निष्पद्ये श्रमात् कौपीयमाश्रयन् । प्राट्षोवाध्वगादिभ्यो मोहिताऽस्मि न निद्रया ।
 स्वकुले त्यजता लक्ष्मीं विरक्ता बन्धकीमिव । हठनिर्वसन्मोहादिभ्यो नामादिता मया ।
 शैलपुष्पैश्च मे राज्यं रङ्गेऽस्मिन् वल्लतश्चिरं । निर्बूढावपि वैराज्यं दिष्ट्या न प्रेषकागताः ।
 दिष्ट्या सदैव वैमुख्यमुखैरुद्घोषयन् शिवः । त्यागक्षणेन भीतोऽस्मि विकृत्यनदवाहवे ।
 इति सक्षिप्तयजन्तः सर्वथागोमृखो नृपः । मनोराज्यानि कुर्वन्तो दग्निप्रदव पिप्रिये ।
 अन्येद्युः प्रकृतौः सर्व्याः सखिपत्य सभान्तरे । ताभ्यः प्रत्यर्पयन्नासमिव राज्यं सुरक्षितं ।
 उज्जितं स्वैच्छया तच्च प्रथमेनापि नाशकत् । तं स्वीकारयितुं कश्चित् फणीश्रमिव कञ्चुकं ।
 अर्चानिङ्गसंपादाय भोऽथ प्रायादुदङ्मुक्तः । धीतवासा निरुष्णोऽपि पद्माभिव प्रजेचरः ।
 तस्य पादापितदृशो व्रजतोभानिनः प्रभोः । पन्थानं जगृहः पौरा निःशब्दस्त्रवदस्त्रवः ।
 सत्रिलङ्घितगच्छतिरुपविश्य तरारधः । जलमेकैकमुदःस्थं न्यवर्त्तयत मान्वयन् ।
 पथि शिखरिणां मुने मुने विलम्ब्य जहञ्जानान् मितपरिकरोगच्छस्त्रैर्द्धं कमात् समदृश्यत ।
 गङ्गमवसुधाः सङ्मूर्ध्नाश्चैव जन्ध निषापदाञ्चद इव विनिर्धातः स्तोकैः कृतानुगमोजलैः ।

१४१

१४२

१४३

१४४

१४५

१४६

निःशेषं निकटात् सलोकमटवीमये निहन्त्यपदं मोकावेवसवाभ्यमद्रुदपदं संमान्य चोत्सार्य च ।
 भ्रजत्वक्ष्परिरोधमर्चैरमहसिद्राणसिद्धाध्वगन्धैर्भीमैलिमणिप्रभोऽञ्जलुगुणानेह जगादे वने । १००
 अथ वनसरसोत्तटद्रुमाधःपुटकचटोदरसंघताम्बुपूरं । वयतिमकृत वाचरावधाने द्रुक्षितवपलवकल्पितोत्थतस्या ।
 द्रुष्ट्वावकासितातपाः अवलितः स्वाभुक् आदौदत्तकुलामलमल्लिकान्तमिलसुतत्रज्जो जनाः ।
 सध्यानावनपासरेणुरणितोन्मिश्रैः प्रपातान्मुभिः आनं दृक्ष्यमाणमागतासमनसजिह्वामदूराद्वयः ।
 वनहरिरसितैः पदे पदे स प्रतिभटतां पटदध्वनेर्धानैः । अमनृत रटितैश्च कर्करेटाः परिगलितो गमनोन्मुखस्त्रियामाम् ।
 अन्येषुभिधिवदुपास्य पूर्वसन्ध्यामासये मलिनसरस्यपाकनिद्रः । आपासः परितस्तोदरान्मुतीर्थे मन्दोद्वाधुषितमवाप
 भूतभर्तुः ।
 मन्दिषेवे चिभुवमगुरोः सोऽप्यतस्तत्र वाक्पत्तौ तावत् स्वयमभिमतवाप्तये जायते स्म । १०५
 भस्मसेरः सुघटितजटाजूटबन्धोऽवस्य सी दद्राणाहोजरठमुनिभिः सत्पुहं वीक्ष्यमाणः ।
 आम्बुश्रीकण्ठदन्तव्रतजनितमहाधन्विको मेघदेतोर्मिबाधामोक्षनासु प्रतिमुनिनिलयं संभ्रमास्तापवीपु ।
 दृष्टैर्मिवाकपाले द्रुक्षितफलकुसुमश्रेणिभिः पूर्वसन्ध्यामासये मलिन सरस्येऽवमनृतनपरमार्थनासाधवोऽभूत् ॥ १०८
 राजानः ॥ ६ ॥ आदितः राजानः ॥ ७ ॥ अन्धः आदितः ॥ ८ ॥
 इति श्रीकाश्योरिकमहात्म्याव्ययकप्रमुक्तोः कण्ठस्थः सतो राजतरङ्गिण्यां द्वितीयखण्डः ॥
 अतदये वत्सराणामष्टभिः परिवर्जिते । अजिन् द्वितीये व्याख्याताः बट् प्रख्यातगुणा नृपाः ॥

॥ तृतीयतरङ्गः ॥

मुखेभाजिनस्य कुम्भकुहरे मुक्ताः कुचायोचिताः किं भालज्वलनेन कञ्जलमतः स्त्रीकार्यमत्तेषां कृते ।
 संधाने वपुर्द्वयोः प्रतिवदन्नेन निवेधेऽप्यहेः कर्तव्ये प्रियघोषरामधरयोद्युक्ता हरः पातु वः ।
 अथोक्तमप्युक्ताद्यमानिन्युमिषवाहनं । गान्धारविषयं गत्वा कश्चिवाधिष्ठिताः प्रजाः ।
 रक्तप्रजस्य भूभर्तुः पञ्चाक्षोक्तानुरक्तम् । तत्ताश्चापि अर्धेर्धार्तनामचालनसज्जितम् ।
 स पुनर्धार्धिसत्त्वानामपि सत्त्वानुकम्पितम् । अर्धोमुदान्तचरितैरत्यन्त महाशयः ।
 तस्याभिवेक एवाद्या धारयन्तोऽधिकारिणः । सन्धेतो मारमव्यादापटहानुदघोषधनम् ।
 कल्याणिना प्राणिबधे तेन राज्ञाजिवारिते । निव्याप्य प्रापितां वृत्तिं स्त्रकोषात् ज्ञानिकादयः ।
 तस्य राज्ये जिनस्यैव मारविदेविणः प्रभेः । कृतौ धृतपद्मः पिटपद्मभूतबलावभूत् ।
 स मेघवनमानमानमयहारं विनिर्णये । स सुहृदामकृतं पुण्यज्येष्ठो मेघमठं तथा ।
 भोगाद्य देशप्रभिक्षणां वक्तृभाष्याद्यतप्रभा । विहारमुच्चैरुत्तमवनाख्यमकारयत् ।
 देशैकदेशाक्षोनाम्नः प्राप्तस्तथाः पितुर्गुहः । सुत्या तद्भाषया प्रोक्तो लोकोन्याख्यपकार्यकृत् ।
 चके नन्दने राज्ञायकदेश्यभिधा वधूः । विहारमहुताकारं सपत्नीस्यर्द्धेयोद्यता ।
 अर्द्धे यद्विषयः शिलाचारास्तथापितास्तथा । अर्द्धे गार्हस्थ्यगर्ह्यस्य सख्योपपन्नप्रसिद्धः ।
 अथेन्द्रदेशेभवममिन्द्रदेश्यभिधा व्यधात् । विहारं सचतुःशालं स्तूपं भूपमिषापरम् ।
 अन्याभिः स्वादनामस्माप्रमुखाभिर्निजाल्लभ्य । देवीभिसस्य सहिता विहारा सद्यः कृताः ।
 अर्धोक्तालोद्वयस्यापि राज्यकालोऽस्य भूपतेः । स्वकृतादिनृपोदमैर्दत्तान्तेरहुतोऽभवत् ।
 स वशिर्विहरं जातु भूभङ्गीनैवदोरितं । चौरचौरोऽवमित्यारादद्गणेत् कन्दितध्वनिं ।
 कः कोऽयं वध्यतां चौर रत्यन्ते तेन सकृधा । वक्तव्यमाकन्दितध्वानो नच चौरौव्यभाष्यत ।
 पुनर्दिर्देर्दैनैस्तस्य निर्गतस्यायतस्ततः । अभवत्तन्मार्थिन्यो दिवा दिव्यप्रभा क्षियः ।
 ताः संयुतेऽपितासेन वज्रासेन कृपापुना । अभवत्तन्मार्थिन्यो वीमन्तपुञ्जितास्तलयो वषः ।

१

१०

१४

देव दिव्यप्रभावेन भुक्ते भवता भूते । अपरस्माद्भवे जातु कस्य ज्ञात् कदाचानपि । २०
 तदासीं तोयदाभ्रवाच्छादयन्तो नभस्तलं । अकाशकरकापातवह्निभिः कवकैर्मृषा ।
 पद्मशालिवनसुतीतिरश्वाद्युभितमानवैः । नागावस्तोपसंरम्भभूमिं ते गमिताः प्रभे ।
 तेऽस्त्राकं पतयन्तौ रक्षोरदत्यार्तभासितं । जुता देवेन बध्यन्मामिच्छन्वादि यदा क्रुधा ।
 तदा तदास्त्रामात्रेण न्यपतन् पाशवेष्टिताः । प्रवादः क्षिपतां तेषामस्त्रात्कृष्णबाधुना ।
 ॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ तदा कर्ष्यावद्व्राजा प्रसादविश्रदाननः । सर्वे ते बन्धनास्त्रागास्त्रज्ज्वाला इति चक्षितः । २५
 तथा तस्याश्रया राक्षो नागा विधुतबन्धनाः । प्रणम्य शरणैः तूष्णं प्रवचुः सपरिग्रहाः ।
 अथ पादयितुं भूपानां हिंसा निवृत्तये । वरिगजवाय निर्धोजधर्षाचर्यो विनिर्धये ।
 अमृतभीतजनतावेक्षणसाध्यविक्रमः । स्पृष्टशीघ्रो जलस्यापि तदीयविजयोद्यमः ।
 प्रभावविजितान् कृत्वा सेऽर्हिसादीक्षिताकृपान् । अर्णवो पथुरभ्यर्णमवायावर्णवर्जितः ।
 तत्र तालीवनच्छायासुखविमानवैनिकः । युक्तिं दीपान्तराकान्त्यै क्षणमन्तर्ध्वनिनाथम् । ३०
 अथ वेलावनोपात्ता तेषां क्रान्दितध्वनिः । मेघवाहनराज्येऽपि स्तोऽयमिति ह्यमुवे ।
 तस्माद्यः प्रकुनेवान्तर्गणितस्तु द्रुतं ततः । सञ्चारिण्यातपचेष्टं च चातं वसुधामगात् ।
 अपश्यदथ केनापि चण्डिकाक्षतनाथतः । नरं श्वरसेनान्या इत्यमानमधोमुखं ।
 अनात्मज्ञ धिगेतस्ते कुकर्षेति मदीभुजा । तर्क्षितः स भयादेव श्वरस्यै वयजिज्ञपत् ।
 विश्रुप्तमूर्ध्वर्षे राज्ञ्यं गेगाहृतः सुतः । कर्षेतैव तेनैतन्मम मेधोस्त्वामवर्ष । ३५
 उपहारनिरोधेन सद्यश्च विपद्यते । बन्धुवर्गमज्जेवञ्च विस्त्रुतज्जीवजोवितं ।
 अरक्ष्यगृह्णात्तन्मनायं देव रक्षसि । बल्लोकात्मयं बालं कथमेतमुपेक्ष्ये ।
 अथाभ्यधाकृत्वा स वचोभिः श्वरस्य तैः । बध्यन् हृष्टिपातेन विह्वलैर्निर्वचोदृतः ।
 किरात कातरौ मा भूः स्वयं श्वरपुत्रे मया । बल्लवन्मुख्य सुतो बाधोऽप्यसमबान्धवः ।
 उपहारोक्तोमेव चण्डिकायै सुविपश्यं । मयि प्रहर निःशङ्कं जीवतेतज्जनद्वयं । ४०
 तदहृतमहामत्यचिन्तोदात्तत्वविहितः । उन्मिषद्गोमर्ष्यस्य ततः स श्वरोऽभ्यधात् ।
 अतिकारुण्यमिषतस्तवायं पृथिवीपते । कस्मिन्मतिविषय्यां प्रकारो हृदि रोहति ।
 त्रैलोक्यजीवितेनापि यो रक्षो हेलयैव तं । पृथिवीभोगसुभगं कथंकारमुपेक्ष्ये ।
 न मामं न यजेनार्थान्न दाराञ्च च बान्धवान् । न धर्मं न सुतान् भूपा रक्षन्ति प्राकृतशक्त्या ।
 तत् प्रसीद प्रजानाथ मा बन्धोऽस्मिन् कृपां कृपाः । विश्रुत्यैव प्रजाक्षेता जीकन्तु ममि जीवति । ४५
 उपाजिहीर्षुरात्मानं इत्येतोतार्थवद्वरैः । अर्चयन्निव चामुष्मामचोवाच स पार्थिवः ।
 यदाचारसुधास्त्रादे के भवन्तो वनौकसः । आकृवीमज्जनप्रीतिं न जानन्ति मन्वृक्षिताः ।
 भुवापायेन कायेन कीकृतः कीर्त्तिमयया । ममाभोष्टं प्रमाहूँ ते मूढ कृदोऽयमायहः ।
 मा वोचः किञ्चिदपरं प्रहर्षै चेत् कृता तव । न किं निजकृपायामि ज्ञातः प्रकान्तचिद्वये ।

इत्युक्त्वा च स्वयं देहमुपहर्तुं समुद्यतः । खण्डनाय खण्डमुच्छलविकीर्य ब्रह्ममादेह । १०
 ततः प्रहर्तुकामस्य तस्य युक्तुमुद्यैः विरः । करञ्च दिव्यपुष्पा बहूः केनाप्यजायत ।
 अथापश्यत्तथाभूतः कश्चित् दिव्याकृतिं पुरः । न चक्षिकां न तं नयं न चिरातं न दारकं ।
 स तं दिव्यसदावादीनां तां सम्बलीकृतं । विद्धि मध्यमलोकेन्दो वदं कश्चानिधे ।
 यदेतत् त्वामुपासोऽद्य हर्षं तन्मातुरात्पुत्रा । महाबलोऽहरद्वैतः पुराणः खसुरखव ।
 रक्षानलैकतिलकं माहात्म्यवदिदं विना । उपहृत्वाः प्राणहराः पौराणं नः पदे पदे । ११
 तदिदं प्राप्तुकामेन तदीदृशं परीक्षितं । कस्तस्माद्य मयेयं निरमायि मयेदृशी ।
 तदादिष्यं व्यधाज्जलनं व्यसृज्य वसुकुलात्मजः । प्रायश्चित्तममारेण चरवीव तदेवयः ।
 भयस्पृहाजनकथोर्ध्वरणीधरलोचनिते । जेषदेहे विषोद्गारफणारक्षीययोरिव ।
 तमः प्रकाशावद्योक्षेजः क्षान्तदिनमन्त्रे । उर्वर्तुधे धूमजालज्वालापस्त्रयोरिव ।
 क्रमाप्यायकियाभाजो बहूतेजस्विमण्डले । प्राकटपथोदहनेऽङ्गि सन्तापाधारयोरिव । १२
 इयोरालोकितं चित्तं जलैकस्मिन् महाकुले । तस्य चिकोटीहस्तस्य तत्राहिं वस्त्रं च प्रभोः ।
 ॥ यतुभिः कुलकं ॥ नयः सञ्जायते च सदतो यादृशं प्रभोः । चकार पूजां लोचने हस्ते च कृताञ्जलिः ।
 तस्य सम्प्रति गृह्णन् प्रणयाद्युत्सवारणं । जगाद मुक्तिनामध्या वदसं धरणीधरः ।
 कल्पद्रुमाद्य सन्तस्य नार्हन्ति ब्रह्मबीजिकां । अर्थिनां प्रार्थिताः पूर्वे फलमन्ये स्वयं यतः ।
 अवाप्तमिष्यतश्च कथं न पुष्पपुष्पातां । तत्प्रार्थयिष्यत न चेदासीत्पुस्तके भवान् । १३
 वदान्यः सन्निभागेभ्यः पूर्णं कुर्यादनुग्रहं । ह्यथायायाययन् दद्यात् फलान्यपि महीदृष्टः ।
 तदेवं विहितोदात्तसन्निभागाभिषोदितः । अनोऽयं भगवन् किञ्चिद्वरं प्रार्थयते परं ।
 तन्नीकृतेयं प्रार्थयिष्ये कस्तस्मा भवदनुग्रहात् । जेतुं दीपान् कथ्यताम् युक्तिः पाथेधिलङ्घने ।
 इत्यर्थमनोऽकथयत् भूमिपालं जलेधरः । तितोर्वी भवति सत्त्वं नीयतेऽसौ मयाम्बुधे ।
 ततो महान् प्रसादोऽयमित्युक्ते प्रार्थयिष्ये । तिरोबभूव भगवान् वरुणः सोष्णवारुणः । १४
 अनेद्युभिस्त्रयस्करैर्व्यलैः क्षीमन्तयन् जलं । प्रभावस्तस्मिन् जलं प्रोत्ततार स वारिधिं ।
 गुणरत्नाकरः शैले सरत्नाकरमेखरं । नानारत्नाकरं समैराकरोद्वाय रोहणं ।
 तत्र तालीतस्तवनच्छायाध्यासितशैलिकं । प्रीत्या लङ्काधिराजसमुपतप्ते विभीषणः ।
 समागतः स शुशुभे नरराजवरजयोः । वन्दिनादाभुतान्यान्वप्रथमालापसम्ब्रमः ।
 अथ रघुः पतितलङ्कां नीलासङ्करसं क्षितेः । समर्थसुखभाभिर्लभितिभिरप्यचरत् । १५
 यदावीग्यिज्ञिताया इत्यन्यथं नाम रघुर्वा । तदा तदाकाशवने प्रापि तदूडिब्रम्भतां ।
 रघुः विरः प्रतिहन्तेः क्षिरप्रणतिस्तपकैः । यनाद्यविस्तरान् प्रादात् तस्यै रघुः पतिर्भोजान् ।
 पाराद्वारिनिधेः प्राप्ताः काष्ठीरेवधुनापि ये । राक्षसाश्चासु निर्यान्ति स्वाताः पारध्वजाः पुरः ।
 इत्यमाराजसकुलं प्राविर्षिषा निविध्य यः । समच्छलं प्रति कृती न्यवर्त्तत नराधिपः ।

ततः प्रथमं तस्याश्चा मायैभ्यस्तु भूपतेः । विंशतिरतिरूपा वा न केचिदुदलङ्घयत ।
 कुदैवभादिभिर्नाथु सिंहाद्यैर्नृपे न च । न ज्ञेयप्रमुखैर्बोधि तद्वाज्ये जन्तवो हताः ।
 अतिक्रामति कालेऽथ कोऽपि शोकाकुलो द्विजः । पुत्रं गतासुमादाय दारि चक्रन्द भूपतेः ।
 दुर्गवा प्रार्थितं राजकुपद्वारं विनैव मे । अनन्यसन्ततेः सुमुखैरेणाथ विपद्यते ।
 यद्यस्मिन्साद्यहेमं चितिपास न रक्षति । एतद्विपत्तौ तत्कोऽन्यो निमित्तं प्रतिभाति मे ।
 निर्णयो वर्णगुणान् त्वयैव प्रदीयतां । मातुल्यं पञ्चोऽस्य स्थात् प्राणानां कियदन्तरं ।
 तपस्यानपि ये जन्तुर्मातुल्यं प्राप्नुवन्त्ये । सा मातुल्येऽधुना भूमिः प्रजापालाक्षिरोहिताः ।
 इति भ्रुवति साक्षेपं शोकद्वारां द्विजे । आपत्तातिद्वरे राजा चिरमेवं व्यचिन्तयत् ।
 न वक्ष्याः प्राणिन इति प्राग्योऽस्मि समकल्पयं । विप्रार्थनपि किं कुर्यां स प्रतिज्ञातविभ्रं ।
 निमित्तीकृत्य मामथ विपद्येत द्विजो यदि । तत्पापव्यक्तपापीयानर्थः संकल्पविभवः ।
 नैति मे संशयभ्रान्तमेकपक्षावलम्बनं । सर्वदावर्त्तपतितं प्रसूतमिव मानसं ।
 तत् स्वदेहापहारेण दुर्गां तोषयता मया । प्रतिज्ञया समं न्याय्यं रक्षितुं जीविनं हयोः ।
 इति सन्निव्य सुचिरं देहदानोद्यतो नृपः । अः प्रियं तव कर्त्तास्मोद्युक्ता विप्रं व्यसजयत् ।
 लपायां क्षापितमथ समुपाहर्त्तुमुद्यतं । निषिध्य दुर्गां व्यधित प्रकृतिसं द्विजसजं ।
 इत्याद्यद्यतनस्यैव चरितं तस्य भूपतेः । इत्यग्रजेषु सखायं वर्णयन्तस्त्वयामहे ।
 अथवा रचनानिर्विशेषमार्गेण वर्त्तना । प्रसूताननुवर्त्तन्ति शोदयितानुवर्त्तनं ।
 तस्मिन्मते गते भुक्ता स्यां चतुर्लोकं समाः । अनादित्यनिवासेन निराशोकमभूजयत् ।
 अथ आश्चर्यं च स्यां श्रेष्ठमेकदात्मजः । प्राहुः प्रवरमेनं यं तुच्छां चान्द्रया जनाः ।
 दोस्तसमभूतामसौ कृपाणमणिदण्डे । सद्गुणैर्बोध्यो यस्तु भवनश्रीर्व्यभाष्यत ।
 समादृत्यकं निर्वाय यः पूर्व्यं प्रवरेक्षरं । पुण्याः पुराणाधिष्ठाने प्रतिष्ठा विविधा व्यधात् ।
 गृहाङ्गनमिव शौणीं मनयन्वर्त्तन्ती । चिन्तांश्चैव यामसख्ये प्रवरेषाय यो रदौ ।
 दृष्टो नृपाणां निःशेषश्चाकेदारकुटुम्बिनो । स समास्त्रिंशतं भूभूदनिस्त्रिंशद्वयोऽभवत् ।
 हिरण्यतोरमाणाख्यो व्यधन्तामथ तत्पुत्रो । साक्षाज्यधुराजत्वभाजने रञ्जनं कृतः ।
 बालाहतां प्राचुर्यं विनिवार्य समस्तसम् । तोरमाणेन दोक्षाराः स्नाहताः सम्प्रवर्त्तिताः ।
 मामवशाय राजेव कक्षादेतेन वल्लितं । इति तं पूर्व्यजो राजा कोधनो बन्धने व्यधात् ।
 चिरं स्थितित्यकष्टचस्तत्र तस्माच्चनाभिधा । ऐष्णाकस्तामजा राज्ञो वज्रेन्द्रस्यास्त गुर्विणी ।
 आसन्नप्रसवा भर्त्ता सचपं तेन बोधिता । सुतं प्रविष्टा प्रसोष्ट कुलाद्यनिरुधे कश्चित् ।
 स कुम्भकारगेहिन्या काक्षेव पिकशावकः । पुच्छोक्तो राजपुत्रः पथ्यां पथ्यवर्द्धत ।
 जगद्युव्या कुलाख्या रक्षित्या विहितोऽभवत् । रत्नसुतं भुजङ्गास्य प्रच्छन्नैव सेवधिः ।
 दोक्षः प्रवरसेनस्य गिरामातुर्नृपात्मजः । पैतामहेन नाथैव कुलाख्या क्षापितोऽभवत् ।

बद्धमानसममर्कं न सेहे सहवामिनां । तेजस्विमेवौ रविकः शिशुः पद्म इवाकषां । १२०
 तं कुलीनेषु गुरुरेय विद्याविद्विष दारकैः । अन्वीतमेव ददृशुः क्रीडन्तं विस्मयाप्यताः ।
 स्मृष्टं स्यात्पुदौराजा राजा सके स दारकैः । स्मृष्टं भावः क्रीडन्तिवने बाह्वुर्गैरिव ।
 संविभेजेऽनुजयाह वशीसके च सोऽभेकान् । अराजोचितमाचारं नैव किञ्चिदसेवत ।
 भाषादि कर्तुं सृष्टिपण्डं कुम्भकारैः समर्पितं । स्त्रीकृत्य चकिरे तेन शिवनिष्कपरम्पराः ।
 तथा माधुर्यचर्यः स क्रीडन् जातु व्यलोक्यत । मातुलेन जयेन्नेव सादरं चाभ्यनम्यत । १२१
 आवेद्यमानं शिशुभिस्तं जयेन्नेऽद्यमित्यथै । भूपालवत्सावहेलं पश्यन्त्यपहीदिव ।
 सभाय सत्तावष्टमात्तमसा मान्यवंजं । सादृश्याङ्गिनीभर्तुर्भागिनेयमब्रूत ।
 सत्वरस्तर्कजिज्ञासामरमेनानुसवारं तं । प्राप्तस्तद्गुह्यौक्तुं सत्वारं व्यलोकयत् ।
 मा स चान्योन्यमन्त्यनृ पश्यन्तौ भ्रातरौ चिरात् । निःस्वायात् दिगुणोऽपि मुञ्जरसूक्ष्ममुद्धतः ।
 कुलाप्यादारको मातः कावेताविति पृष्टवान् । अकथ्यतेत्यं वत्सेया माताऽयं मातुलस्य ते । १२२
 पितुर्बन्धेन भक्त्याधं तं कालापेक्षया समं । शिष्ययिता जयेन्नेऽद्य कार्यशेवाय निर्यथै ।
 उत्पिच्छात्पादनामज्जे तस्मिन् भ्रात्रा यदृच्छया । बन्धाकुंक्षानृतरणिक्षोरमाणोऽस्तमाथयै ।
 निवाय्यं मरणोद्योगं मातुर्निर्वेदसेदितः । यथौ प्रवरसेनोऽयं तीर्थीक्षुश्चादिगन्तरं ।
 रक्षिता दशमाभोगाः क्षामेकचिन्तं समाः । तस्मिन् ऋणे हिरण्याऽपि शान्तिं निःसन्तिर्यथै । १२३
 तत्रानेहस्यस्ययिन्त्या श्रीमान् हर्षोपरामिधः । एकच्छत्रसकवर्त्तौ विक्रमादित्य इत्यभूत् ।
 भूपमहत्तमोभाग्यं शोभंङ्करभमाऽभजत् । विद्याय हरिवाङ्मयं चतुरस्त्रागरेण्यं यं ।
 जक्षीं कृत्वापकरणं गुणो येन प्रवर्द्धते । श्रीमन्मगुणिनोऽद्यापि तिष्ठन्मुद्रतकन्धराः ।
 खेत्केच्छेदाय वसुधां हरंरक्तगिखनः । प्रकाशिताय्य येनादौ कार्यभारो लघुः कृतः ।
 नामादिगन्तराख्यातं गुणवत्सुलभं नृपं । तं कविर्मादगुप्ताख्यः सभास्थानस्यमासदत् । १२४
 स गक्षोरस्य भूमतुरनुभावं गुणाद्भूतं । विविधास्थानसंभृङ्गस्तस्याभ्यूह्य व्यचिन्तयत् ।
 भोऽयमासादितः पुष्पैः क्षौणिपालो गुणिप्रियः । परभागोपरकाय पूर्वोऽनुस्य महीभुजः ।
 अस्मिन् राजनि तत्त्वज्ञैः स्वरिभिः सकृत्पुनैः । नाञ्जलिर्दीयते जातु मानाय च गुणाय च ।
 भङ्गात्मसिन्धुदधती स्वाभिप्रायप्रकाशनं । वेदगन्धं बन्धना नैति बुद्धिः कुलसधूरिव ।
 खिलोक्तस्वनामापे युक्तायुक्तविवेकिरि । नाद्याति सेव्यमानेऽस्मिन् स्वगुणोऽनर्थकारिता ।
 अनामृतद्विः सावद्यदुर्विषयमशीर्षिका । जीवन्मरणमन्नापे गुणिर्मितानुभूयते । १२५
 सभावनानुसारेण प्रवृत्तोऽस्मादिवेकिनः । शोच्यते नास्तिनेष्टां प्रीतिदायो महाप्रयैः ।
 यद्वज्रयथा गुणं ज्ञानमुच्चितप्रतिपत्तिभिः । अन्तरङ्गः समक्षानामयमुत्साहवर्द्धनः ।
 भवेया दृष्टकृष्टश्च दक्षिणात्पादनसमः । अत्र सो न स भूत्यानां हिमाद्रौ हिमविक्रयः ।
 मिथ्याख्यातगुणो नातो नामात्यः कलहप्रियः । अयद्यस्यः खेयो वा नास्मान्नेस्य महीरते ।

अक्षीलालापिनोऽन्यान् नवीना मर्मभेदिनः । अन्यप्रवेशासहनाः संवतान्तेन सेवकाः ।
 इन्द्रानुवर्तिनामेव निजविज्ञानवन्दिनाम् । सर्वसंमन्यताभ्यां मुखप्रेषो न पार्थिवः ।
 अनेन सह सञ्जातः संलापो विप्लोदयः । लभते नान्तरा ज्ञेयं दुर्जातेर्जातु दुर्जनैः ।
 सर्वदेवोऽप्यनं सेव्यं नृपमेवमिमं मम । समासादयतः पुष्करदूरे स्वार्यधिष्ठितः ।
 गक्षोरस्य गुणज्ञस्य स्त्रियवृद्धस्य पार्थिवः । एव ज्ञेयमर्थं तदा निवेद्य प्रतिभाति मे ।
 न चास्मद्वनमादाय रञ्जितादन्तराजवत् । आस्थितो भूतलेऽमुष्मिन् सेव्योऽन्यः प्रतिभाति मे ।
 इति सन्निव्य सुदृढं स नवामित्रं तां सभां । नानुरञ्जयन्नास्ते च गुणिगोष्ठोपु मन्थमः ।
 मृदुपूर्व्यं गुणानेव दर्शयन्तं विशान्वतिः । विविष्टयोग्यताज्ञस्यै विवेदाराधनोन्मुखं ।
 अचिन्त्यस्य नायं स्यादुणिमाचं महाप्रथः । उदान्तं सन्निकर्षार्थं वदत्यस्य गभीरता ।
 इति सन्निव्य राज्ञापि ज्ञातुं तस्यान्तरं मतेः । नाक्रियन्त परीक्षार्थं यथावन्नाभसन्निकषाः ।
 स तेनानुपचारेण तमुदात्ताग्र्यं नृपं । स्वीकर्त्तारं विदन्भीमान् सिषेवे प्रीतिमाश्रितः ।
 क्रमेणचोद्यमानेन सेवाभ्यासेन धीमतः । तस्य नोद्देशगमनत् स्वकायद्वय पार्थिवः ।
 मातीव स्वल्पया स्त्रित्या मातीवाप्यथ दीर्घया । शरज्जिज्ञासुजनेन राजा निन्ये प्रसक्ततां ।
 मर्त्यभर्गभेदेष्टानां दाःस्थानां विक्रिवाकमैः । मिथ्यास्वर्गैर्मिष्टानाञ्च न स ज्ञोभमनोयत ।
 प्रसस्त्रालापसम्प्राप्ता आयायहृदवाचनः । प्रतिसङ्कीर्त्तय च कुच्यन्नावज्ञासामभुत् प्रभोः ।
 बोधनं राजदासीनां राजद्विष्टैश्च हासनम् । राजापे च कथां नीचैः कालविक्षासचार यः ।
 स्वभावाद्राजपुत्रैः सजनैराजनिन्दकैः । नास्त्राप्रभोऽपलक्षो लेभे पैशुन्यजीविभिः ।
 वदद्भिरादरात् स्वेय्यैकैश्चाद्यन्तं प्रभोः । निन्ये सेवार्हैश्चिन्त्यं सेवोत्साहासद्विष्णुभिः ।
 अन्यैस्त्वर्धानपि वदन् प्रसङ्गेन निरापयः । स्वविद्याद्योतकस्योऽभूत् सत्यानां हृदयंगमः ।
 एवं स भवमानस्तमुद्योगं कलीयथा । अनिर्विको मादृगुप्तः षड्रुणस्यवाचयत् ।
 अथ तं कृशमन्वाङ्गं धूसरं जीर्णवासवं । वदिजातु विनिर्यातो राजा वीर्य्य अचिन्त्ययत् ।
 वैदेशिको निःशरणो गुणवान् बान्धवोऽजिहृतः । दार्ढ्यश्चिन्तामुना कष्टं योऽयमावासितो मया ।
 कोऽस्याश्रयः किमञ्जनं कानि प्रावरणानि वा । इत्येस्यैर्विमृडेन मया हननं चिन्तितम् ।
 दसनेनेव न मया भोभयाद्यापि योजितः । शीतवातातपैः शुष्कं स्रोऽयं पुरुषपादपः ।
 अस्य ग्लानस्य भेषज्यं निर्मलस्य विनोदनं । आत्मस्य वा क्लमच्छेदं कोविदध्यादसंपदः ।
 नास्मै चिन्तामणिं दद्यां नास्मृतं वा निवेदितः । मया यदयमेनावज्ञामृडेन परीक्षितं ।
 तदमुष्य गुणित्वस्य तोत्रं सेवाक्रमस्य च । प्रतिपत्त्या कृतमया तावदानुप्यमाप्नुयात् ।
 इति चिन्तयतस्तस्य राज्ञस्तं सेवकं प्रति । स्वप्रसादोचिता काचित् प्रत्यभाजैव सन्निकषा ।
 ततः प्रवर्त्तत स्फारणीहारसकवार्हिभिः । दहजिवाङ्गं प्रालेयपदमानैर्हिमागमः ।

१७०

१७१

१७२

१७३

१७४

१७५

मन्ततध्वानमिषतमोवशीतवशीकृताः । आशास्यकात्रिं नीलजिबोलाच्छादिता इव ।
 गीतात्या युमणौर्ज्यटक्नेऽग्नाभिनावनः । द्रुतं घातोव जलधिं दिमानि लघुतां ययुः । १००
 अथ दीपोज्ज्वलन् धास्त्रि नमदीतहमन्तिके । कदाचिन्मृपतिर्देवाददुर्ग्रावे व्यबध्यत ।
 मन्त्रेभ्यस्तानिभैर्भृगिर्भोकारपक्वैः पुरः । दीपान् प्रकल्पितानोषत्प्रविष्टैर्धास्त्रि दृष्टवान् ।
 तानुज्ज्वलन्धितुं भृत्यान्विव्यञ्जभ्यधास्ततः । यामिकेषु बहिस्तुः कोवर्त्तनइति स्फुटम् ।
 मुखमुत्तमं सर्वेषु वाक्प्रकाशान्तरास्ततः । राजस्यमहं मातृगुप्तहृत्पणोदयः ।
 प्रविष्टेन स्वयं राज्ञा दन्तानुज्ज्वलतां गृहं । लक्ष्मीमात्रिधरम्यन्तदपूयोऽन्यैस्त्रिंशः सः । १०१
 दीपानुज्ज्वलयेत्युक्तो निष्पाद्य चतुरैः पदैः । वहिर्धेयौ स ऊचेऽथ क्षणं तिष्ठेत् भृगुजा ।
 ममयदिगुणीभूतशोतकस्यः प्रभोः पुरः । किंस्त्रिदकीति विष्टपन्नातिदूरेऽत्युपाविष्टम् ।
 अथ पप्रच्छ भूपालः कियत्तस्मिन्निबेति तम् । सोऽभ्यधादेव यामिन्वायामः सधोऽत्रिभ्यो ।
 ततोभृद्दुवासेनं कथं सम्यक्प्रज्ञाचणः । तयावधारितो निद्रा कथं नाभूच्च ते निशि ।
 अथ कृत्वा क्षणाच्छ्लोकमेतं तं संव्यजिज्ञापत । अवस्थावेदनादाशां दैन्यं वा त्यक्तुमुद्यतः । १०२
 गीतेनोद्गृहीतस्य माममन्त्रिर्वाञ्छन्तार्णवं मञ्जतः । शान्ताग्निं स्फुटिताधरस्य धमतः चुन्त्यामकण्ठस्य मे ।
 मिद्रा काण्वमनिनेव दक्षिता मन्थस्य दूरं गता । सत्याचप्रतिपादितेव वसुधा न लोयते रत्नवरी ।
 तदाकर्ण्य महीपालः साधुवादौ पारिजमे । अभिनन्द्य कबोद्धं ते पूर्वस्थाने व्यसर्जयत् ।
 अचिन्त्ययच्च धिक्त्रो यः स्वगुणात् खिलचतस्रः । दुःखोत्तप्तं वचः शृण्वन्नेवमेवाधुना न्यतः ।
 निरर्थकान् साधुवादानन्वयेव विदग्धम् । अथमज्ञातद्वयो दुःखमास्ते भुवं वहिः । १०३
 चिरं चिन्तयतो यत्नात् मधुशीमस्य सत्किथां । देवं महोदमद्यापि न किञ्चित् प्रतिभाति मे ।
 अथवास्तैव स्तुतेन स्मरितोऽत्यधुना यथा । वर्त्तते राजरहितंकास्यं कास्योरमण्डनं ।
 पात्रायास्त्रैमहो तस्मात् सा मया प्रतिपाद्यते । अवधीर्यं महीपालः सहतोऽप्यर्थनापरान् ।
 इति निश्चित्य चतुरं क्षपायामेव पार्थिवः । गृहं व्यसर्जयद्भूतान् काशीनोः प्रकृतीः प्रति ।
 आदिदेश च तान् यो वा दर्शयेच्छासने मम । मातृगुप्ताभिधो राज्ये निःशङ्कं संऽभिषिच्यतां । १०४
 अथ द्रुतेषु यातिषु लेखयित्वा स्तम्भाभनम् । आपतितस्य क्षपाशेषं कृतकृत्याऽत्यवाहयत् ।
 मातृगुप्तस्तु तृपतेः संलापमपि निष्फलम् । ध्यायन् गृहीतमैराश्रयस्यकभारदवाभवत् ।
 अन्तर्दध्यां च कर्त्तव्यं कृतं शान्ताऽद्य संशयः । आशापिशाचिकात्यक्तस्यगिष्यान्धधुना मुखं ।
 गतानुगतिक्लेन कोऽयमासीन्मम भ्रमः । जनप्रवादात् मेवमेव येनास्य ज्ञातवानहम् ।
 भुञ्जानाः पवनं मरीचपगणाः प्रख्यायिता भोगिनाः । गायद्भृङ्गनिवारकाणि गर्दिता विस्तीर्णकर्णं गजाः । १०५
 यस्याभ्यन्तरसंभृतोऽविकृतिः प्राक्तः शमीमद्रुनो लोकेनेति निरगलं प्रलपता सर्वं विपर्ययासितं ।
 अथ वा विद्यतेऽमुष्य न काण्वमभिगम्यता । लक्ष्मीप्रणयिना येन कृताः प्रणयिनां गृहाः ।

त्यागिनो निष्कलङ्कस्य कोदोषोऽस्य महोपतेः । ममापुष्पम् तस्मिन् यच्छ्रेयःप्रतिबन्धकम् ।
 रजोऽञ्जलाः प्रविकिरेल्लहरीस्तमीरैरधिः कियत यदि रुद्रतटाभिसम्पः । १००
 दोषोऽर्थिनः स खलु भाग्यविपर्ययाणां दातुर्मनागपि न तस्य तु दाहतायाः ।
 उत्तानफलनुभानां वरं राजोपजीविनः । न तु तत्स्वामिनस्तीक्ष्णपरिक्षेपैः फलमिह ये ।
 तिष्ठन्ति ये पशुपतेः किल पादमूले सम्प्राण्यते झटिति तैर्न हि भस्मभोऽन्यत् ।
 ये तदृषस्य तु समुञ्ज्वलजातरूपप्राप्या न कानि सुदिनानि सदैव तेषां ।
 चिन्तयद्यपि पश्यामि न किञ्चिद्दोषमात्मनः । यातो विरक्तिं ये ज्ञात्वा सेव्यमानोऽप्ययं नृपः ।
 अथवा नादुतोऽन्येन सम्प्राप्तोऽन्तिकमाप्नुयात् । कः फलेनाभिसम्बन्धं गतानुगतिकात् प्रभाः ।
 अन्तर्यं मततं नुटन्ति गणितास्मानेव पयोधरैरार्त्तानापतितं सारङ्गवल्लैरानिष्टु गच्छन्मै ।
 व्यक्तं भौक्तिकरत्नां जलकणाल् सम्प्रापयत्यनुधिः प्रायोऽन्येन कृतादरे लघुरपि प्राप्ताऽर्थेन स्वाभिभिः । १०१
 इदं मेचित्तयन् मोऽभुत्सेत्ये तस्मिन्निगादरः । स्मिन्नस्य हि विपर्ययेति तत्त्वज्ञस्यापि श्रेमुषी ।
 प्रभातायां विभाव्यामथास्थानस्थितो नृपः । आकाश्यातां मातृगुप्तं हति सत्तारमादिशत् ।
 ततः प्रधावितानेकप्रतोहारप्रवेशितः । प्रविवेश महोभर्तुस्तथाश्च द्वेव भोऽन्तिकं ।
 तस्मै कृतप्रणामाय मूर्द्धन्तादेव पार्थिवः । भूमंजितेन अन्तरिक्षेन लेखाधिकारिणा ।
 स्वयञ्च तमराचाङ्ग कश्मीराम वेत्ति किं भवान् । गत्वा तत्राधिकारिभ्यस्तच्छामनमर्थ्यतां । १०२
 स शपितोऽस्मद्देहेन यो लेखं वाचये त्ययि । मन्त्रिदेवा प्रथमेन विस्मर्त्तव्या न जातुचित् ।
 अविज्ञाताश्रयो राजास्मासाक्षां क्रेशशंकितः । भोऽबुद्ध दहमज्ज्वालां नतु रगाङ्गुरद्युतिम् ।
 यथादेशस्तयेत्युक्त्वा मातृगुप्ते विनिर्गते । निर्गन्धः पूर्ववद्राजा तस्यावाप्तेः महासपम् ।
 अथ क्रेशचित्ते चाममपायेयमबान्धवं । दृष्ट्वा यास्तं मातृगुप्तं निनिन्दन्ति नृपं जनः ।
 अज्ञो नरेभ्यस्तथैव यत्किञ्चन विधायिता । पृथग्जनेषु कर्मण्यर्हतां निदधाति यः । १०३
 दुराशया धृतक्रेशं मेवमानमहर्निशं । भुवं क्रेशार्हमेवेन ज्ञातवानबुधो नृपः ।
 उपायं तं पुरस्कृत्य सेवते सेवकः प्रभुः । अनन्तरज्ञस्तत्रैव योग्यं तं किल मन्यते ।
 सुखार्थी नागारिप्रतिभयश्रमात् प्रत्युत मुखं अहो श्रेयस्तत्प्रीतिजनननिषेव्याभुररिपुं ।
 यतस्तेनामुषिष्यधितवता क्रेशमहतां अमादायिन्यस्तं निरवधि धराभारवहनम् ।
 अयमेतद्गृहीतेषु गुणवन्सु गुणाधिकं । आत्मानं गुणवान्यश्च स्वात्थ्येन मज्जिष्यत् ।
 अनन्तरज्ञः कोऽन्योऽस्माद्गुणान्दर्शयतेऽधिकान् । असौ गुणवते पूजां यद्युक्ता किलेदृशी । १०४
 यो नानाद्युतिमत्पदाद्यंरिकोऽप्यारेऽपि शक्रायुधे संप्रसा म विनाशय वरुणमिह मे किं किं न कुर्यात् प्रियं ।
 इत्याविष्कृतवर्चराजि नटते घोवर्हिणेऽभानवान् । मान्यश्रुति तं विहाय जलदं कोऽन्योऽसि शुन्याश्रयः ।
 गच्छतो मातृगुप्तस्य निर्देन्यस्यैव वर्तमानम् । नाभ्युदयार्थमाहात्म्यादिकल्पः कोऽपि चेत्तसि ।
 अहंपूर्विकये हस्तिर्निमित्तैः शुभमभिभिः । सवितोर्णकरास्तथादेव न असमाददे ।

अपश्यत् स फणाकोटौ खण्डरीटमहेः पथि । खेप्रे प्रासादमाह्वय खण्डोन्नतकामरम् ।
 अचिन्त्यच्च शास्त्रज्ञो निमित्तैः प्रसन्नविभिः । इतैर्भूभर्तुरादेशो भुव मे स्वाच्छुभावहः । १२५
 फलं मम तयोऽपि काशीरेषु भवेद्यदि । अनर्थदेशमाहात्म्यान् किं किं नातिशयेत तत् ।
 अकृच्छन्मयाः पन्थानो बलभातिषयो गृहाः । उपानमन गच्छतोऽस्य सत्किवाय पदे पदे ।
 इत्थं विलङ्घिताकाशं लोलानोकदम्बाहम् । मङ्गल्यदधिपात्राभं ददर्शये हिमाचलम् ।
 मरुतस्यन्दसुभगा गङ्गाशोकरवाहनः । प्राप्ययथुर्लभतः पान्थायाः संस्तुता भुवः ।
 कमवर्त्ताभिधाने स प्रदेशे प्राप्तवान्ततः । ठङ्कं काम्बवनामानं योऽय प्रूरपुने स्थितः । १२६
 नानाजनपदाकीर्णं स्थाने तत्राय हुमुवान् । काशीरकान् महामात्मान् स्थितान् केनापि हेतुना ।
 ततोऽपनीतप्रावेशः प्रवृत्तो धक्कांशुकैः । स जगामान्तिकं तेषां दातुं नृपतिशान्तम् ।
 तम्प्रयान्तं समुद्यद्भिः शकुनैः सुचितोदयं । पान्थाः केऽप्यन्वयुर्द्रष्टुं निमित्तानां फलोद्भवे ।
 श्रुत्वाथ विक्रमादित्यदृतः प्राप्त इति द्रुतम् । दास्याः काशीरमन्त्रिभ्यस्तमान् कञ्च न्यवेदयन् ।
 आगच्छत प्रविशतेत्युच्यमानोऽय सर्व्वतः । स तान् ममस्तमान् लानाससादानिवारितः । १२७
 यथाप्रधानं सचिवैर्व्विहितोचितमन्त्रियः । ततः परार्द्धमध्यास तन्निदृशितमासनं ।
 कृताहर्णैरयामात्यैराज्ञां प्रष्टुः महीभुजः । जनेस्तच्छासनस्तेभ्यो लज्जमान इवापिपत् ।
 तंऽभिवन्द्य प्रभोर्लक्ष्मणं पृष्टुमिति तास्ततः । उद्युच्य वाचयित्वैतमवोचन् विनयाश्रिताः ।
 मातृगुप्त इति श्लाघं भवतामेव नाम किं । एवमेवैतदित्युच्ये सोऽपि तान् विदितस्मितः ।
 कः कोऽत्र सन्निधाटणामित्यश्रूयत वाक् ततः । राज्याभिवेकमस्मारे कृश्यते स च संवृतः । १२८
 ततः कनकलोचालभूरिणोकसमाकुलः । प्रदेशः क्षणमात्रेण सोऽभूत् क्षुब्धस्त्रिजार्णवः ।
 अथ प्राक्षुस्त्र्यमौर्वणमद्रपोठप्रतिष्ठितः । खनिपत्य प्रहर्तभिर्मातृगुप्तोऽभ्यविध्यत ।
 तस्य विन्ध्यतटव्यूढवक्षसः परिनिर्मुठम् । सशब्दमभिषेकाम्बुरेवास्रवदवाहभौ ।
 अथ स्नातानुलिप्राङ्गसन्ध्याङ्गामुकभूषणं । यजिज्ञपत्तं राजानं काम्बरजासनं प्रजाः ।
 अर्थितेन स्वयं चातुं विक्रमादित्यभूभुजा । निर्दिष्टः स्वसमानस्तं प्राधि नः प्रथिवीमिमां । १२९
 मण्डलानि विलभ्यन्ते येन तेन प्रतिक्षणं । मामंस्था मण्डलं राजन् विलचन्मदिदम्बरैः ।
 कर्माभिः स्त्रैरवाप्रस्य जन्मनः पितरोपया । राज्ञा तथान्ये राज्यस्य प्रवृत्तविव कारणं ।
 इत्थं स्थिते परं कश्चिच्छदीयोऽस्मीति शंसता । न नेया भवता राजन् वयमात्मा च साधवं ।
 इति तेकाथमुकोऽपि संस्मरन् स्वामिसत्क्रियां । मातृगुप्तमहीपालः क्षणमासोत् कृतञ्जितः ।
 दानेन सुदिनदुर्लभवराज्योर्जितेन सः । तत्रैव मङ्गलोदयं तद्देशेनिरवर्त्तयत् । १३०
 पुरप्रवेशान्येधुरार्थमानोऽय मन्त्रिभिः । ज्ञातुं तप्राभृतम्भूतं राज्यदातुर्थं शंसन् ।
 देशैश्चत्थानुसारेण त्पुर्णमिव च तां विदन् । स्वामिनो मनसि द्योतस्तुतः स्वसमन्वितः ।
 अथाङ्गपापरान् भृत्यान्कञ्च सेवास्मर्त्तुं प्रभोः । अन्वार्थोच्छपि खाद्यानि प्रादिषोत् प्राभृतानि चः ।

असामान्यान् गुणास्तस्य स्मरन् पर्यकुलोचनः । स्वयं लिखित्वा श्लोकश्च श्लोकमेकं व्यथयत् ।
 नाकारमुदहसि नैव विकृत्यसे त्वं दिक्षां न ह्येषचि मुञ्चसि साफलानि ।
 निःशब्दवर्षणमिवाभ्युधरस्य राजन् संलक्ष्यते फलत एव तव प्रसादः ।
 ततः प्रविश्य नगरं सैन्यैः पिहितदिश्टैः । क्रमागतानिव महीं वधावन् पर्यपालयत् ।
 त्यागे वा पौरुषे वापि तस्मैचित्तोन्नतात्मनः । आभुजस्तर्जुकस्त्रेव नाभून् परिमितेच्छता ।
 यष्टुं यज्ञान् कृतोद्योगस्त्रागो विततदक्षिणम् । पञ्चबन्धमनुष्याय कद्वेषाकुक्षितोऽभवत् ।
 अमारमादिदेशाय यावद्राज्यं स्वमण्डले । पूर्णोक्त्य सुवर्षादि प्रददौ च करभक्तम् ।
 करभक्ते कीर्त्यमाणे मातृगुप्तेन भूभुजा । वैनृष्यमुन्निषतोषो न कोनाम न्यसेवत् ।
 गुणी च दृष्टकष्टश्च वदान्यश्च स पार्यिव । विक्रमादिद्यतोऽप्यायोदभिगम्यः प्रुभायिनाम् ।
 विवेचकतया तस्य ज्ञाद्यया सुरभीकृताः । लक्ष्मीविलासाः क्षामर्तुरशोभन् मनोविभु ।
 हययोवबधं मेण्डलादये दर्शयन्नुवम् । आसमाप्तिं ततोनापत् साध्यमाप्तिं वा वचः ।
 अथ गन्धयितुं तस्मिन् पुस्तके प्रस्तुते न्यधात् । नावध्यनिर्व्याणभिया राजाधः स्वर्णभाजनम् ।
 अन्तराश्रयतया तस्य तादृश्याकृतसत्कृतिः । भर्तृमेष्टः कविर्धने पुनरुक्तं श्रियोऽर्पणं ।
 स मातृगुप्तेस्त्रास्याख्यं निर्वर्धमे मधुसूदनं । कालेनादत्त यद्दामान् मयाः अश्रुरक्षणे ।
 दद्यादादितराज्यस्य ज्ञासतः क्षोः समापतेः । विमासोनाययुक्तस्य सैकाहाः पञ्च वस्त्राः ।
 कृतार्थतां तोर्यतोयैराश्रमेद्योऽनयत् पितृन् । जातन्नादृशमभोधोत् स्त्रिन्दिशे पराक्रमं ।
 पितृशोकार्द्रता तस्य क्रोधेनाम्नरधीयत् । तरोरिवाकर्तापेन नैराश्र्यलवसिकता ।
 ओषध्वने पाण्डुपतवतिवेशलमागतम् । आसत्स्वावशपादाख्यः मिदुः कन्दान्नन्ददत् ।
 जन्मान्तरे लब्धं विद्विस्त्वामस्त्युपरि साधकम् । वाञ्छामष्टकं राज्यार्थमभिलाषयु तेऽभवत् ।
 सद्यन्तव कर्तुं नान्ननोरथमनन्यथा । अथ मामित्यमादिषत् अपारमण्यसेवरः ।
 गणोऽयं मामकः मिदुः यस्तवोपरि साधकः । जन्मान्तरेऽस्मा राज्येष्वां कुर्यामहमनन्यथा ।
 भवे भवस्तद्भवतो भगवान्दत्तदर्शनः । साफल्यं मेव शीत्येवमभिधाय तिरोदधे ।
 साध्याज्येष्कोऽस्मामेको तच्च तस्य तपस्ततः । लब्धस्युतिस्त्रिद्विगिरा प्रददौ दर्शनं शिवः ।
 इतिवैष्णवमादिष्टवाञ्छितार्थसमर्पणम् । स अगकिर्तयेन्निद्राश्रयत्त्वमयासत ।
 उपेक्ष्य मोक्षं किं चाभृङ्गो गानिच्छसि भङ्गुरान् । इति जिज्ञासुना भावं श्रम्युना सोऽभ्यधीयत् ।
 स तं वभाषे श्रमं त्वां बुद्ध्या व्याजतपोधनं । अन्यधामिदं दृष्ट्वा त्वं न स देवा जगद्गुरुः ।
 महान्नो ह्यर्थिताः स्वल्पं फलमन्यतेतरत् स्वयं । उदन्यथा वदान्योऽदाहुर्धामिं स पयोधिनि ।
 अस्य वैकल्पकैरन्यालाभनिखलचेतसः । मोक्षस्यभिजनस्याभिभूतिं न र्कव्यथावशां ।
 जगत्परिदृष्टः प्रौढप्रीतिस्तं स फलार्थिणम् । क्षमा प्रादुक्तवपुस्ततो भूयोऽप्यभाषत ।
 स जना राजाधोऽस्त्रेषु शंखचक्रावाग्निदुर्तिका । मदाश्रयाश्रपादसो संज्ञां काले करिष्यति ।

११६

११७

११८

११९

१२०

१२१

इत्युक्तान्निर्दिष्टे देवे म कृतव्रतपारणः । अगच्छदशपादन्महादृष्ट्याभिमतानुवम् ।
 ततोविदितदृष्टान्मो मातृगुप्ताभिषेजनात् । निषिद्धमविधायातानमाद्यानप्रबोधकः । १८५
 विक्रमादित्यमुत्तिकमुच्छेत्तुं यतने मनः । मातृगुप्तामृति न नो रोषेण कथितं मनः ।
 अप्रियैरपि निषिद्धैः किं स्यात् क्लेशावृत्तिभूभिः । ये तदनुकूलने हक्ता जिगीषा तेषु शोभते ।
 यान्यस्मान्मुदयं द्विषन्ति हस्तिनः कोऽन्यस्मिन्तोऽयस्मान्मन्त्रिणां चिकरोन्मदनदलनं यन्नाम कोऽयं नयः ।
 सामर्थ्यप्रयनाय चित्रमन्त्रैः स्पर्द्धास्विधृष्टोन्नता ये तेषु प्रभवन्ति तत्र जहति व्यक्तं प्रहृष्टा रुषः ।
 विगन्तानाशुचं जित्वा म व्रजश्च भृपतिः । विक्रमादित्यमष्टणीत् कालधर्ममुपागतं । १८६
 तस्मिन्महर्षि भूभर्ता शोकाश्लिष्टमतामिश्रम् । नास्मादि मास्ति नास्मापि स्थितेनावनतः मनम् ।
 अन्यद्युर्भुवममृष्य कश्मीरेभ्यो विनिर्गतम् । भुञ्जते मातृगुप्तां स नातिदूरे कृतस्थितिं ।
 कैश्चिन्निर्वातितो मास्मिन्मदीयेरिति हस्तिनः । यथै प्रवरसेनोऽप्य पाथै मितपरिच्छदः ।
 कृतार्थं सुखाभीनं ततः पश्यन्तं जनैः । विनयावनतो राजा राज्यत्यागस्य कारणं ।
 बभूव तं चणं स्थित्वा म निःशस्य विहस्य च । गतः स मुहूर्तो राजन् येन भूमिभुजा वयम् । १८७
 यावन्मूर्ध्नि रणे पादास्तावत् द्योतयते दिशः । श्यातयेन्नान्यथा किं न यावैव तपनोपनः ।
 अथ राजाभ्यधात् केन राजन्प्रपङ्क्तः क्वच । यत्प्रत्ययचिकीर्षायै तमीशमनुशोचमि ।
 मातृगुप्तामृतोऽवादीत् कोपस्मितमिताधरः । अस्मानुत्सहते कश्चिन्नापकर्तुं बलाधिकः ।
 मयतागण्यतामस्मान्मन्त्रजैर्जन तेन हि । न भस्मानि कृतं सर्पिर्वापि मया शस्यमूषरे ।
 उपकारं भ्रूयन्तस्तु कृतज्ञत्ववशम्भदाः । पदवीमुपकर्तुणां याम्नि निश्चेतना अपि । १८८
 निर्व्याणमनुनिर्व्याति तपनमपमोपनः । इन्दुमिन्दुमणिः किञ्च श्रुत्यन्तमनुश्रुयति ।
 पुण्यां वाराणसीतृप्त्या तस्माच्छमसुखेन्दुत्वः । इच्छामि सर्वसंन्यासं कर्तुं द्विजजनावितम् ।
 मणिदोषमिदं शक्तमन्त्रेणात्थकारितां । विभेमि द्रष्टुमर्हतीं भोगयोगे कथैव का ।
 इत्यादिस्थितिधेयस्य वालीमाकर्ण्य विस्मितः । धीरः प्रवरसेनोऽपि व्याजहारोचितं वचः ।
 मयं विश्वभरा देवो भूपतेरक्षसुरिण्यं । उत्पत्त्या श्याते धन्यः कृतार्थो भवादृशैः । १८९
 अन्तरङ्गातया साध्यः कोऽन्यस्तस्मात्प्रतीभुजः । इत्यञ्जले जगत्कल्पां यथावद्विदे यः ।
 चिरं खलु विनीभुताः कृतज्ञत्वस्य वीचयः । धीर त्वयैव जलामु मञ्जारी यदि दर्शयति ।
 बाक्येन प्रसभ्य मेऽथ तदर्थं प्रागेव नादात्किमु स्तार्थेभ्यश्च मयास्य किं न भजते दोषान् स्वबन्धनयम् ।
 मत्तो रञ्जदृशोऽप्य भोर्यदि न तज्जुह्यः किमेव त्यजेदित्यन्तः पुरुषाधमः कल्पयति प्रायः कृतोपक्रियः ।
 अत्युदात्तगुणेष्वेषा कृतपुण्यैः प्ररोपिता । व्रतशास्त्री भवत्येव यावन्मात्रापि रक्षिता । १९०
 तत्त्वं गुणवतामप्यस्तत्त्वज्ञैरपि नन्दितः । परोक्षितो मणिरिव व्यक्तं बहुमतः सतो ।
 तस्मादनुमृष्टहास्यान्मास्य त्याजीर्नरेन्द्रताम् । ममापि स्वातिमायातु गुणवत्पक्षपातिता ।
 पूर्वमेतनाथ चरमं मयापि प्रदिपादिताम् । भवान् पाणिप्रणयिनीं विदधातु पुनर्भुवम् ।

अथाजौदार्यस्य सुमेति नृपतेर्वचः । कृतस्मितो मातृगुप्तः सन्नेर्ष्यजनममरोत् ।
यान्यधराण्यन्तरेण वाच्यं वक्तुं न पार्यते । का गतिस्तदुपादाने मर्यादोलङ्घनं विना ।
अतः परममथय किञ्चिदेव मयोच्यते । अथाजौर्वचमथेतदार्यजनमवधीर्यते ।
सर्व्यः स्मरति सर्वस्य प्रागवस्थासु साधवम् । आत्मैव वेत्ति माहात्म्यं वर्त्तमाने क्षणे पुनः ।
पूर्वावस्था मदीया ते तदीया या च मे हृदि । ताभ्यां विमोहितावां न विदोऽन्योन्यमाश्रयम् ।
राजा भूत्वा कथं मादृक् प्रतिगृह्णातु सन्दः । कथमेकपदे सर्वभौक्षित्यपरिभोजतु ।
असाधारणमौदार्यमाहात्म्यं तस्य भूपतेः । भोगमाचकते मादृक् किं साधारणतां नयेत् ।
अपि च स्पृहयातुः स्थां भोगेभ्यो यदि भूपते । प्रियमाख्येऽभिमाने मे केन ते विनिवारिताः ।
अन्धमोपकृतमेव तद्विना प्रत्युपकिचं । जीर्णमेवाधुनाङ्गेषु प्रभवत्सेव निश्चयः ।
या गतिर्भूजोऽसुख मया तामनुगच्छता । पापापाचविवेकवृत्त्यानिर्मेया प्रकाशयता ।
एतावत्येव कर्त्तव्ये यातेऽस्मिन् कोर्त्तिञ्जिवताम् । भोगमाचपरित्यागादिदृष्टो मत्सम्भवा ।
इत्युक्त्वा विरते तस्मिन् जगद् जगतीपतिः । तदीया न मया स्पृष्टा त्वयि जीवति सन्दः ।
अथ वाराणसीं गत्वा कृतकावाचसंघः । सर्व्यं मन्त्रस्य सुकृती मातृगुप्तोऽभवद्यतिः ।
राजा प्रवरसेनोऽपि कखीरोत्पत्तिमञ्जसा । निखिलां मातृगुप्ताय प्रादिषोत् दृढनिश्चयः ।
स हठापतितां लक्ष्मीं भिक्षाभुक् प्रतिपादयन् । सर्वार्थिभ्यः कृती वर्षाब्देऽप्राणानधारयत् ।
अन्योन्यं माभिमनानामन्योन्यैश्चित्तशालिनां । अयाणामपि वृत्ताम् एव निपद्यगापयः ।
राजा प्रवरसेनोऽपि नमयन्नवमीधरान् । अलङ्कृतङ्गाः ककुभो हृङ्मुख्यं सन्नयो न्यधात् ।
पोताञ्जलिद्वितोर्ध्वभृत् कुम्भयोनिनिवालयत् । तस्य प्रतापः प्रभवन् भुवनानि प्रसन्नतां ।
शुश्रूक्षन्मालपत्राणि शीर्णताडोदलानि च । तत्सुनाजितोराणि चक्रे ऽरिस्त्रीमुखानि च ।
स गङ्गानिङ्गिताङ्गस्य पृथ्वारिनिधेर्वधात् । सैन्येभ्यश्च निवन्दैः कालिन्दीघङ्गमसिधं ।
रोधस्पर्शपाद्यार्धैः कटकैः स्पृष्टदिक्तैः । अकारोत्पास्य घोरान्घानसो राहविपाटनम् ।
यशार्थिनः पार्थिवेषु देवरागवहिकृतः । वदधे धर्मविजयस्तस्य सतिशतकतोः ।
वैरिनिर्वासितं पिब्ये विक्रमादित्थजं न्यधात् । राज्ये प्रतापशीलं स बीलादित्यापराभिधं ।
सिंहशसनं स्ववंश्यानां तेनाहितचतन्तः । विक्रमादित्यवसतेरानीतं स्वपुरं पुनः ।
हेतुतुदीर्यं विविधानमन्वानं पराजयम् । सप्त वारान् स तत्याज जिला मुष्मनिभूभुजं ।
धार्म्यादथाहम वारे हेतुमास्त्रातुमुद्यतम् । धिक्पश्युर्वैद्यतां सोऽयमित्यूषे नृपतिः क्रुधा ।
अवधोऽहं पश्यन्नेन वीरेत्युक्त्वा भयोत्सुकः । मध्येसमं ननर्त्तास्य सोऽनुकुम्भेन् कलापिनं ।
नृत्यं केकास्य शिखिनो दृष्ट्वासौ द्रविषं नृपः । अमयेन समं प्रादात्तालाङ्गचरखोचितं ।
वसतोऽस्य दिशो जिला नम्रः पैतामहे पुरे । कर्त्तुं पुरं स्नानमाहं पश्ये स भर्त्तारयः ।
राजो चेन्नश्च लग्नश्च दिव्यं ज्ञातुमद्येकदा । स वीरो वीरकथायां निर्वयो पाधिर्नाय्यमा ।

२१०

२११

२२०

२२१

२२०

२२१

गच्छतः स्थापनेस्तस्य मे। शिरसाङ्गुर्विभिनः। नभार तावाप्रकरो रक्षावर्धपविभ्रमम्।
 अथानन्तचितानोकस्त्वमीमलटङ्गुलाम्। म्नात्रानप्रान्तटिनीं पथ्येत्सालवाद वः।
 ततस्तस्य भरित्पारे मुक्तसंगवमयतः। ऊर्ध्वबाहुर्महकुने प्रादुराक्षोक्षहौजवः।
 नृपतिस्तस्य दृक्पातैर्वैभक्तिः कपिभीष्टनः। उज्ज्वलाभ्योतिः कृताशेषः कुलाद्रिरिव दिद्युते।
 तमद्य प्रतिब्रज्येन चोरेषापुरयन्दिनः। अचार्यं निहसकुचैरवाच चण्डदापरः।
 संत्यज्य विक्रमादित्यं सन्नाश्रितश्च द्रुमकं। लाघ्न भूपात् पथ्यात्रं धैर्यमन्यव दुर्लभं।
 वसुधाधिपते वाङ्मोक्षिद्विस्वव विधीयते। सेतुमेतं समुत्तीर्य पार्श्वभागव्यतां मम।
 इत्युदीर्य निजच्छानुं रक्तः पारान् प्रसारयन्। तन्महासरितो वारि सेतुसीमन्तितं व्यधात्।
 अत्रेन रक्तः कायस्य ज्ञात्वा सेतुम्यकल्पितं। वीरः प्रवरमेनोऽद्य विकोषां क्षुरिकान्दधे।
 स तथोक्तस्य तस्यां कृतसोपानपङ्क्तिः। अतरथश्च तत् स्थानं क्षुरिकावाल उच्यते।
 पार्श्वमन्तं सप्तमुक्ता प्रातर्भगवत्पातनम्। दृष्ट्वा पुनं विधेहीति वदद्भुतमिरोदधे।
 देव्या शार्ङ्गिकयष्टिर्न यथेकाभिष्ठितश्च सः। घामे शरीरकेऽपश्यत् सूत्रं वेतालपातितं।
 भत्वा प्रतिष्ठां प्राक् तस्मिन्निनीषो प्रवरेण्यम्। जयस्वामी स्वयं पीठं भित्वा यन्ममुपाविशत्।
 वेतालवदितं सद्यं जानतो जगतीभुजा। स्वपतेः स जयास्वस्य नाभा प्रस्थापितोऽभवत्।
 नगरप्रातिनाम्नाथ भत्वा तस्य विनायकः। प्रत्यङ्मुखः प्राप्नुस्वतां भीमस्वामी स्वयं यथे।
 सङ्गावश्यादिका देवसेन श्रीशब्दलाञ्छिताः। पञ्च पञ्चजनश्रेण पुनं तस्मिन्निवेष्टिताः।
 वितस्तायां स भूपालो हृद्यसेतुमकारयत्। स्थाता ततः प्रभृत्येव तादृङ्गैः सेतुकल्पना।
 श्रीजयेश्वरविहारस्य हृद्यदृष्टस्य च व्यधात्। मातुलस्य नरेण्डस्य जयेन्द्रो विनिवेशनम्।
 बुभोज भिन्नादीन् यो दीपान् स सचिषोऽकरोत्। मोराकनामा मोराकभवनं भुवनाहुतम्।
 षट्चिंशद्गुहललाणि पुरन्तपप्रथे पुरा। चम्यासाव्यर्जुनस्वामी विमुक्तर्षा च मोमयोः।
 दक्षिणस्त्रिंशद्वे पारे वितस्तायाः पुरा किल। निर्धितमनेन नगरं विभक्तैर्धुक्मापणं।
 ते तत्राभ्रंलिङ्गाः सौधा बानध्यावश्च दृश्यते। हृष्टिचिगंध निदाघान्ते सैत्रे चोत्कुसुमं जगत्।
 तदिना नगरं कुच पवित्राः सुलभा भुवि। सुभगाः चिम्बुसमेदाः कोडावसयवीथिषु।
 दृष्टः कीडानगोऽन्यत्र न मध्येनगरं कश्चित्। यतः सव्यैकधा सक्त्रोः संलक्ष्या गुपथादिव।
 वेतसां वारिवास्तव्येर्हस्तुहिनवर्करम्। श्रीशोऽयेऽस्ति स्वरेष्वापात् क्रतुतोऽन्यत्र लभ्यते।
 प्रतिदेवमृहं कोशाले तस्मिन्निर्जिता नृपैः। सहस्रशः वक्ष्यते ये क्रतु भूः सानरात्मरा।
 पुरे निवसतस्तस्मिन्तस्य राजप्रजासृजः। जनैः साक्षाच्छलाभस्य वष्टिः सन्मत्सरा ययुः।
 ललाटे भ्रूलमुदाह्वे जराश्रुताः विरोदवाः। तस्य तन्मन्त्रः सङ्गिगङ्गाकोविधमन्त्रधुः।
 अथास्यपादेनेवान् निर्देशान्स्त्वनागतः। काशीरिक्तो जयन्ताक्षो दिजम्बाथोनि पार्श्वगः।
 जामोऽस्त्रध्वज्य नायकाह्वेनोऽभिमलकवेत्। रात्रौ प्रवरसेवाय लेख दृष्ट प्रदर्शनां।

३३०

३३४

३३०

३३६

३३०

३३६

इत्युक्त्वापितलेखोऽसावसमर्थः पद्यः प्रयुज् । गन्तुं प्रस्तावस्त्रियोऽस्मि वक्ष्येनेत्यनद्यत ।
 खाद्यस्य तावत्सं स्पृष्टो दिजः काचस्त्रिणा मया । उज्ज्वेति तेन चित्तोऽवावाचको दीर्घिकाजले ।
 उन्मीलितेच्छेनोऽद्राक्षीत् स्वं स्वदेशादथोत्थितम् । तस्मिन्पार्श्वेने राज्ञो भृत्यान् खपान् जलाश्रयैः ।
 स्वमावेदयितुं नद्या नीयमाने नृपान्निकम् । अन्ध्याचित्तोऽपिपक्षेण स क्षान्मलये ततः ।
 प्रवरेण खापयता सलन्तान् कलत्रान् पुनः । राज्ञा लेखं वाचयित्वा जयन्तः प्रापितोऽस्तिकं ।
 कृतं कृत्यं महद्वत्सं भोगा भुक्ता बधोमते । किमन्यत् करणीयं ते एहि मच्छ विनालवम् ।
 ततस्तं वृत्तसङ्केतः सम्मोख्याभिमतापेक्षान् । भिक्षा तमस्वप्रासादं जगादे विमलं नभः ।
 जनैः स ददृशे गच्छन् कैलासनिलकां दिशम् । विषदे घटवन् व्योम्नि दितोयतपनोदयं ।
 जयन्मेनाहुतोदन्तहेतुनावाय सन्दरः । स्वनामाह्वयद्वारादिकर्षभिमिर्निर्वाः कृताः ।
 एवं स भुवनैश्वर्य्यं भुक्ता भूमिभूताम्बरः । अनेनैव शरीरेण मेने भूतपतेः सभाम् ।
 प्रामादे प्रवरेणस्य मिदुक्तेने समापतेः । स्वर्गद्वारप्रतिभटं द्वारमद्यापि लक्ष्यते ।
 तस्य रत्नप्रभादेव्याम्नातो राजा सुधिष्ठिरः । अपासीकवमाधोनाः खाद्यं द्वाविंशतिं वनाः ।
 सर्वैरत्नजयस्कन्धगुणप्रशङ्गाङ्किताभिधाः । आनन्दिद्वारपेद्यादिकृत्येस्तत्तुषिवा वराः ।
 भवच्छेदाभिधं यामं सुख्यैत्यादिकिङ्किभिः । योयथात् सोऽस्य वञ्छेनोऽप्यासीकन्मी जयेन्नजः ।
 दिक्कामिनीमुखोन्मीर्जकीर्त्तिचन्दनचन्द्रकाः । आनन्द कुमारधेनासुखान्येऽप्ययमन्त्रिकः ।
 पद्मावत्यां सुनसस्य मरेन्द्रादित्य इत्यभूत् । लक्षणापरनामा यो मरेन्द्रस्वामिन् यथात् ।
 वञ्छेन्नतनयो वञ्छकनकौ यस्य मन्त्रिणौ । अभूतां सुकृतोदनी राज्ञी च विमलप्रभा ।
 स विधायाधिकरणं लिखितलिखिते निजम् । सां जयोदन्नभिर्वर्षैरादरेण महाभुजः ।
 तस्यानुजोधरणभृङ्गणादित्यलताऽभवत् । तुञ्चोनापरनामानं यञ्चनाः प्राङ्गरञ्जला ।
 जगदिलक्षणं यस्य मङ्गलमुद्राङ्कितं मिरः । अपूर्वमर्त्यरोजान्तर्निभानुसिधं दधे ।
 रिपुकपट्टाटवोस्वामीयस्य धाराधरः पतन् । तदधूनेचकुण्डेन जलाधिकमधार्थम् ।
 अपूर्वैः यत्प्रतापाग्निः प्रविश्यान्वीं दिवां न्यधात् । नारीनेषु जीरोर्कीकान्दरेषु वृणाङ्कुरान् ।
 यस्य पाणिप्रणयितां लपाणि समुपागते । कवन्धेभ्यः परोमृत्यं न व्यधत् दिवदले ।
 तस्याव्यपोक्षमाहास्या देवी दिव्याकृतेः प्रिया । विष्णुवर्माः चित्तिम्यात्रा रत्नारम्भाभिधाभवत् ।
 स हि जन्मान्तरे पूर्व्यं द्यूतकारोऽभवत् किल । कदापि प्राप निर्भेदं धर्म्ये किलवैर्जिते ।
 देहत्यागोद्यतोऽप्यासीत् प्राप्यं किञ्च विचिन्तयन् । न पर्यन्तोऽप्युपेक्षं कितवाः खाद्येसाधनं ।
 अवन्ध्यदर्शनदिन्ये देवी भ्रमरकमिनीम् । द्रुमुमैच्छदराकाङ्क्षी नित्यपेक्षः क्वकीर्तिः ।
 भ्रमरोः द्रुमुपुष्पाद्यैः खल्वस्मान्नय देहिनः । तदास्मद् हि विमता दुर्लभं पञ्चयोगिनी ।
 स वक्ष्यद्रुमुपुष्पाणां भीमांसेवाप्रतिक्रियां । देहेऽवश्यपरित्याज्ये मन्मथोऽभूद्रुमुपुष्पाराम् ।
 प्राग्दोवर्षका देहं ततोमसिचर्चया । तेन च्छादयता दन्तो मृक्षेभ्योऽप्य समीपकः ।

२००

२०१

२०२

२०३

२०४

२०५

अथ भानुकरोऽप्युत्कृष्टोपापेक्षिताङ्गकः । स लोहद्वय सञ्चारी प्रतप्ते मूरनिक्षयः ।
 सरसां सरणिं त्यक्त्वा जीवितसृष्ट्या समम् । गुहा तेन ततः सार्धं तमोभीमा व्याकृत ।
 अद्योदतिहन् गर्तेभ्यो घोरा भ्रमरमण्डलाः । पञ्चमण्डलैः मूर्तिं प्रप्लो मृत्युतुल्यैरवैरिव ।
 ते तमुत्कृष्टमृतेपरेणुवर्णितलोचनाः । भवसा नाकमन्त्रे स्य प्रहरन्तोऽपि बाधितुं ।
 रणुभिर्बाधितदृष्टः ते न्यवर्तन्त वटपदाः । तेऽप्यवष्टयंस्तु मृतेपं न्यपतन्नेव वा नवा ।
 तेः खण्डमानमुच्यतेऽर्जुनो योजनचक्षुः । कर्माभ्युत्कृष्टवचनस्य यत्ति संक्षयमाययो ।
 ततो मुक्तः प्रहरता तेषां मस्तिष्वर्धेणि । घोरखटवटाघोषः प्रादुरासीद्द्वयङ्करः ।
 चतुर्थेयाजमव्याकुलमतिक्रम्य विवेद सः । रणत्कारैर्द्विरेफास्त्रानयोवर्धेणि पातिनः ।
 धावन्ततोऽतिवेगेन खण्डमानेन वटपदैः । स ब्रह्मवर्णामोषि चित्तं धैर्येण नो पुरः ।
 गच्छतिमात्रमात्रे देवीधामनि धैर्यवान् । धुमन् कराभ्यां मधुपान्नावति स्य स धीरधीः ।
 अथ स्याद्विषेधाङ्गो लूनमांसः वडद्विभिः । कराभ्यामर्धेणि रक्षन्देव्यायतनमायदत् ।
 प्रमाने भङ्गमस्याते प्रकाशमकलोकयन् । स देव्याः पादयोः पपातोऽङ्गान्तजीवितः ।
 लोकावशेषप्राप्तान्देव्यास्यास्यितुः । अभिरामं वपुः कृत्वा पस्पष्टाङ्गेषु पाणिना ।
 दिव्येन पाणिसर्गेन तेन पीयूषवर्णिना । स क्षिप्रासादितस्त्रास्यो दिक्षु चित्तेप चक्षुषी ।
 प्रविष्टमात्रः प्रैक्षिष्ट विंशतिहरकीचि यं । घोराकारां स तान्देवीन्तदाऽद्रासीन्न तान्मनः ।
 ददर्श पुनरुद्यानलतावाचो विलासिनोम् । स्त्रितां पुष्करिणीतोरे श्यामान्पुष्करलोचनाम् ।
 मृद्वीतहारमुत्तार्था वङ्गापीनकनाञ्चलिं । महार्चैः कान्तिकुसुमैर्यौवनेनार्चिताङ्गकाम् ।
 यावकाहारिणो पादौ दधतीं कञ्चुकारिणौ । स्नानं च्छकमुखं द्रष्टुं तपस्यान्तामिवान्वहम् ।
 भास्वदिम्बाधरां कृष्णकेशीं चितकराननां । हरिमर्थां शिवाकारां सत्यदेवमद्योमिव ।
 तां विभाषानवद्याङ्गीं निर्जने यौवनेर्जितां । निन्दे वारितवामेन स कामेन विधेयतां ।
 दधती कपमाधुर्यपूरञ्चक्षामधृष्यतां । अच्युराः प्रत्यभान्तस्य साहि चित्तेन देवता ।
 कृपामृदुरवादीनं व्यथितोऽसि चिरं पथि । मुक्तः सोम्य समाश्रय्य प्रार्थ्यतामुचितो वरः ।
 स ताम्भभाषे शान्तो मे भवत्या दर्शनममः । अदेवी किन्तु भवती वरं दातुं कथं क्षमा ।
 देवो जगाद तं भद्र कोऽयन्ते मनसि भ्रमः । देवो वा स्यामदेवो वा वरीतुं तान्नु शक्नुयां ।
 इति सोऽभीष्टमभ्याप्तौ कारयित्वा प्रतिश्रवम् । दूरमुत्कान्तमर्थोदः पङ्कजं तामयाचत ।
 नमभ्यधात् सा दुर्बुद्धे कोऽयन्तेऽनुचितो विधिः । प्रार्थयस्तेतरस्रसात् साहं भ्रमरवासिनी ।
 देवीं ताम्भानतोऽप्यस्य नाभूदवहितं मनः । निरुद्धा वासना. केन जस्यान्तरनिबन्धनाः ।
 स तामुवाच सत्यस्यैवेति स्थाङ्गिरमिच्छसि । प्रमाणीकुर्व मदाणीमहमन्यस्य कामये ।
 पुण्यमेव हि जन्तूनां सोऽधिवासो गिलीयते । तिलानामिव तेषां स पर्यन्तेऽपि न प्रीयते ।
 देवी वा भवकाल्ना वा भीमा वा मोमनापि वा । सादृशीं पुण्यमद्राचं तादृक्षेवावभासि मे ।

४००

४०१

४०२

४०३

४०४

४०५

तमित्यं कथयन्तं सा ज्ञात्वा निवृत्तनिवृत्तम् । एवं जन्मान्तरे भावीत्यभ्यासदुर्गोधतः ।
 उत्सृजन्ते हि संस्तुं न दिव्या मर्त्यधर्मिकः । तद्गच्छ कूरयस्त्वप्येतुङ्गा घातार्थे ततः ।
 अग्न्यायक्या भूयासन्तया देव्येति चिन्तयन् । प्रयागवटश्चासादादहावीत् स्वपुस्ततः ।
 सोऽजायत रणादित्यो रणारम्भा च वा भुवि । मर्त्यभावेऽपि यद्येव जहौ जन्मान्तरकृतिम् ।
 रतिसेनाभिधेयोलराजः सज्जोऽब्धिपूजने । तान्तरज्जान्तरास्तेभे रणराजिमिवोच्छ्वसाम् ।
 आवास्याद्भुक्तदिव्योक्तं तामलकुतयौवना । दिव्यार्षो हृदिवीरेभ्यो नाक्षिभ्योऽपि ददौ नृपः ।
 रणादित्यनृपामात्ये कृत्यायातेतवैव तं । प्रत्याख्यानेकुमाचख्यौ वैव तद्वरकं वरम् ।
 तदर्थमेव कथितस्त्रोत्पत्तिनाम्नतः पिता । द्रुतं कुलनभ्रमर्तुः सुचदः प्रादिलोद्वहं ।
 प्रहृष्टो विप्रकृष्टकं देवं गत्वा व्यधत् तां । परिणीय रणादित्यः भुङ्क्तास्त्राधिदेवता ।
 मर्त्यसंस्पर्शभीरुः सा महादेवी भवन्वपि । तं माधिया मोहयन्ती न पश्यन् कदाचन ।
 व्याध्यावायमयीं राज्ञस्तान्ये स्वसदृशीं स्त्रियम् । स्वयम्भूरूपया वा निर्जगाम वह्निर्निधिः ।
 स्वनाम्नः स्वसा देव्याश्च कृत्वा परमहृदयं । माहेश्वरः ज्वलन्निष्प्रे कारयामास कारभिः ।
 यः प्रतिष्ठाप्रसङ्गेऽयं सज्जो तन्निष्प्रेयोर्दधे । देवान्तरागतः कथितं कृषयामास दैवधित् ।
 स हृष्टप्रत्ययः ब्रह्मचर्योर्धटितलिङ्गयोः । अचक्ष्वरुः समस्तकैर्भ्योऽभावे गर्भमाहृतम् ।
 किङ्कर्तव्यतया मूढं प्रतिष्ठाविघ्नविघ्नं । दिव्यदृष्टिः स्वयन्देवी ततो राजानममवीत् ।
 राजन् गरिमुतोदाहे पौरोहित्यपुरा भजन् । स्वमर्धादेवमादत्त पूजाभाण्डान् प्रजापतिः ।
 तां विष्णोः प्रतिमां वीक्ष्य पूजितान्मेन धूर्जटिः । शून्यामिव तदा मेने शक्तिरूपां विना शिवे ।
 निमग्नितैर्दौकितानि रक्षान्यय मुरासुरैः । पिण्डीकृत्य स्वयस्वके निष्कृभुवनवन्दितं ।
 तां विष्णुप्रतिमान्स्व लिङ्गभीषानपूजितं । स्वयं प्रजापतिः पूज्यं कालेनादत्त रावणः ।
 तेनाप्यभ्यर्च्यमानं तं लङ्कायामभवत्परम् । देवदयं रावणान्मे नीतमासीच्च वानरैः ।
 तिर्यक्तया ते कपयो मुग्धाहि मानसैकमः । जामौत्सुक्याः शनैर्देव्यो न्यधुत्तत्तमानमे ।
 प्रागेव मरुतस्त्रात् कुशलेः शिन्धिभिर्भया । तावुद्यतो प्रातरन् प्राप्नो द्रव्यस्यसंश्रयं ।
 तयोः प्रतिष्ठा कथितमित्युक्ता हृदिवीभुजं । देवो प्रयाता भुङ्क्ताम् मिष्टान् सम्राट् खेकरात् ।
 ते ध्यातमात्राः सम्प्राप्ता देव्यादेवेन पाचयः । उद्धृत्य नृपतेर्धोषि देवौ हरिहरौ न्यधुः ।
 दिव्यैः प्रसूतैः संवीतौ हरनारायणौ जनः । प्रातर्नृपस्य हृष्टा परं विष्णुयमाययौ ।
 सज्जो प्रतिष्ठालिङ्गेऽयं माहेश्वरतया नृपः । रत्नेश्वरप्रतिष्ठायां पूर्व्यं यावत् समुद्यतः ।
 रणारम्भानुभावेन तावदेवाद्भुतावहः । स्वयं पीठे रणस्त्रामी भित्त्वा यन्त्रमुपाविशत् ।
 ॥ युष्मकं ॥ कर्तुं प्रभावजिज्ञासां राज्ञा दत्तधनस्ततः । य स्वयम्भुः स्वयम्भर्तास्त्राणाम् यामागदावयत् ।
 कुम्भदासतया चक्रः सिद्धो ब्रह्माभिधो वसन् । परिज्ञाय तयोर्देव्या प्रतिष्ठाकर्म कारितः ।
 य हृष्टप्रत्यभिज्ञः सन् प्रतिष्ठाप्य रत्नेश्वरम् । ज्योक्ता ब्रह्मचरस्त्रामी प्रतिष्ठा गूढमादधे ।

जगत्सलक्षयन् यत् स खलु पाठनवातरत् । इति केनामपि यदि प्रवादोऽपि वर्तते ।
 सा ब्रह्मप्रतिमं मिदं देवो ब्रह्मविदां वरम् । अकारचक्षुमुद्दिश्य परार्द्धं ब्रह्मचक्षुः ।
 रणारम्भास्त्रामिदेवो दम्पतीभ्यां व्यधीयत । मठः पाशुपतानाञ्च ताभ्यां प्रद्युम्नमूर्धनि ।
 आरोग्यशाला निरुद्धाद्युक्ताचलाश्च रोगिणः । तेन सेनामुखी देवी भयब्रान्धे च कारिता ।
 ख्यातिं रणपुरस्त्रामिदं ब्रह्म मर्त्यतो गतम् । स सिंहरोत्तिकायामं मार्त्तखण्डं प्रत्यपादयत् ।
 अमृतप्रभया तस्य राज्ञः पत्न्यान्वया कृतः । दक्षिणस्निग्धं रणेऽस्य पार्श्वे देवोऽमृतेश्वरः ।
 मेघवाहनभूभर्तृपत्न्या भिक्षास्थया कृतः । विहारेऽपि तथा बुद्धिस्थं बाधु निवेजितं ।
 राक्षो देव्यनुरक्तं मानुकोद्वाह्यं कैकदा । पातालविद्धिदं मन्त्रं प्रददौ हाटकेश्वरम् ।
 माभून्मोक्षाय मत्प्राप्तिरिति मत्वा तथापि तम् । असाधयत् स तम्प्राप्य वचनं वत्सरान् बद्धम् ।
 कल्पलिकापथे कष्टं ततो नन्दित्विलाङ्गतः । भूरि भिर्वत्सरैर्मन्त्रसिद्धेः प्रणयितो ययौ ।
 स्रष्टेयं मिदुल्लिख्य जातो भङ्गुरनिश्चयः । चन्द्रभागाजलं भित्ता नमुचेः प्राविशदितं ।
 विमोऽपाहृततां याते दिवसानेकविंशतिं । प्रविश्य पौरान् प्राङ्निव्यं दैत्यलोभोगभोगितां ।
 इव स भूतपतिभूत्वा भुवं वर्षद्वयवचम् । निर्वाणस्त्रायनिर्व्यूढपातालेऽश्वरमावदत् ।
 सानुगे नृपतौ याते दैत्यदयितान्तिकम् । देवी सा वैष्णवीशक्तिः श्वेनदीपमगाहता ।
 राजवंशेऽप्येतेषु राक्षोऽंशदये परम् । दयोरिव च निर्व्यूढिभ्यजावात्सल्यमागतं ।
 रणादित्यस्य गोमन्दवंशे रामस्य राखवे । लोकान्तरमुखस्यापि यथेतरं भुजः प्रजाः ।
 विक्रमाकान्तविशस्य विक्रमेश्वरकृततः । तस्मात्प्राप्तिकमादित्यस्त्रिविक्रमपराक्रमः ।
 राजा ब्रह्मगन्तूनाभ्यां सचिवाभ्यां समं मर्षी । सोऽपासीदाश्ववसभो दासत्वारिंशतिं समाः ।
 यत्ने ब्रह्ममठं ब्रह्मा गल्लोलूनदुष्कृतः । रक्षावन्ध्याख्यया बध्ना विहारं निरमापयत् ।
 राजोऽनन्तरजसस्य राजाभूत्तदनन्तरम् । तापितारानिभूपासो बालादित्यो बलोज्जितः ।
 लवणाणवपानेन तथोत्कर्षमिवोदहन् । यन्मतापो रिपुसौर्णां सनेवासोऽभजन्मुग्धं ।
 आसन् येऽरिमोगाधबोधदण्डा इवाहताः । यस्याद्यापि जयस्तथाः सन्ति ते पूर्ववारिधौ ।
 प्रभावाद्देन वज्राणां जिह्वा येन व्यधीयत । काश्मीरिक्कनिवासाय कालव्याख्या जनाश्रयः ।
 काश्मीरेषु धनोदयमयहारं दिज्जगन्नाम । राजा मण्डवराज्ये यो भेडराज्यमकारयत् ।
 विशां विपाटितारिष्टमरिष्टोत्सादने व्यधात् । वल्लभा यस्य किमौष्ठो विम्बा विमेश्वरं हरम् ।
 भ्रातरोः सन्निजकस्य चयो मठसुगौकसः । सेतोद्य कारका आसन् खड्गान्त्रुप्रमालवाः ।
 बभूव तस्य भूभर्तृभुवनाहुतविक्रमा । तनयान्त्रुलेखाख्या श्टङ्कारोदधिकौमुदी ।
 तौ वीर्य्य लक्ष्योपेतां मृगाक्षीमितुरन्तके । अमोघप्रत्ययोव्यक्तं व्याजहारैति देवविन् ।
 भविता तव जामाता जगतीभोगभाजनम् । लङ्कामेव साध्याञ्च गोमन्दान्वयजस्रम् ।
 सुतासन्तानसाज्जम निष्कल्य पाथिवः । दैत्यसुखकारेण नेतुमासीत् कृतोद्यमः ।

४९०

४९५

४९०

४९५

४९०

४९५

अराजान्मयिने दत्ता मेघं वासाब्जहारिणी । मर्त्येति प्रदेहो कन्या न कलौचन भूभुजे ।
 हेतुं स्वरूपतामार्चं कृत्वा जामातरं गुपः । अथाश्चरामकायस्त्रयके दुर्लभवर्द्धनम् ।
 मातुः कर्कोटमागेन सुखातावाः समीपुषा । राक्षसाश्चैव हि वञ्छाता राक्षा माञ्छाधि तेन वा ।
 निस्त्रिन्वाते हि श्रमन्या अमेवाद्योऽयमायहात् । जिगीषश्चैव तमेव निदधाति विधिः शुभम् ।
 मातृर्ध्वेण जहद्वहान् विषदुर्ध्वे भूमध्वजे योग्यतां ज्ञात्वा स्नाजिदधन्विषं दिनपतिर्होत्रप्रदानमुपुषः ।
 देवं वेत्ति न यः त्रिन्वी स परतोनामास्तु तत्त्वम्भवाः स्युर्दीपा अपि यद्वेन जगतस्त्रिगमैः शुभविचारकाः ।
 धिया भाग्यानुगामिन्या वेष्टमानो न याचितम् । अभूत भव्यस्य चक्षुष्यः सतु दुर्लभवर्द्धनम् ।
 प्रकृष्या द्योतमानं तं प्रज्ञादित्य इति प्रथाम् । कैवीरभायसायस्य जनकैः शत्रुरोऽनघत् ।
 पिबोः प्रेयसाद्योदुक्ता तारुण्यादिमदेन च । राजपुत्री यथावन्तु गणयामास मेव तम् ।
 स्त्रैरिणीसङ्गमो भोगा युवानोऽपि पितुर्द्वयम् । पत्युर्द्वयमिति तस्याः किञ्चाभूच्छीलविक्रान्तम् ।
 वा नित्यदर्शनाभ्यासाच्छनकैर्विजिता मनः । अन्तर्जलेष्वा सङ्गेन सम्प्रायुज्यत मन्त्रिणा ।
 ऋक्षप्रेमसुखाभ्यासनष्टद्वीभीतिसम्भ्रमा । धार्क्यन्दिनाद्दिनं यान्ती ततस्तत्त्वयतो ययौ ।
 स मन्त्रो दानमानाभ्यां वशीकृतपरिच्छदः । अन्तःपुरे ययाकामं विजहार तथा सह ।
 उपलभे च जनकैस्तस्यास्तं शीलविक्रमं । विरागलिपैश्चद्विधिर्भिमान दुर्लभवर्द्धनः ।
 सखीमध्ये रक्षः खेरा विवर्णा भर्तृद्वयेन । अकाण्ड एव प्रोक्ताय पश्यन्ती यस्मिन् पथः ।
 पत्युः कोपे कृतावस्था भूनेचचिवुकाक्षसैः । तदप्रियं भावमाने यस्मिन् न्यसलोचना ।
 तन्मुन्यगुणनिर्विन्ना तदिपचस्तनो रता । रिरंधा तस्य संलक्ष्य सखीभिर्नृसङ्गया ।
 तन्मुन्येन भृगुकण्ठो तदास्त्रेवसत्ताङ्गका । तत्त्वयोगे त्यक्तदृष्टी तत्त्वये व्याजनिद्रिता ।
 भवेद्वि प्रायश्चा योषिप्रेमविकोतचेतना । निवेदयन्ती दौःशोचपिशाचावेष्टवेकतं ।
 ॥ कुलकं ॥ निगूढदारदौराव्यचिन्ताकवपुस्ततः । मुहुर्नामविद्यतं ज्ञातुं निमि दुर्लभवर्द्धनः ।
 योऽपश्यत् सुरतकान्तिसुलभस्त्रापनिःसृष्टः । दुर्जातभर्तुरद्वेषु प्रत्युप्तामिह वसन्धः ।
 स्त्रासैरगलितवर्गैः कन्ययद्विः कुचाङ्गुरैः । निवेदयन्ती तत्कालमेव निर्वहणं रतेः ।
 अन्यस्यापि कुपोहेतुं पुनरप्यसमावहः । तां तथावस्थितां वीक्ष्य स प्रज्ज्वाल मन्दुना ।
 प्रजिहीर्षुः स्म रेषेण विमर्जेन निवारितः । प्रहृत्यैः प्रहृत्यैः निहतं क्षममन्यत ।
 ततस्तथाविधः क्षुभ्यत्प्रकोपावेष्टमागरः । विचारवेलया तस्य बलाक्कममनीयत ।
 नमस्तस्मै ततः कोऽन्यो गच्छते वज्रिनाभ्युरे । जीर्यन्ते येन पर्याप्ता हर्षाविषविच्छादिकाः ।
 योऽस्मिन्मयदक्षो कष्टाखेष्टारागानुगादमाः । विचारबन्धाः क्षियन्ते क्षिप्रं यामिरधोमगः ।
 स्त्रीति नामेन्द्रियार्थोऽयमिन्द्रियार्थो यथा परे । तथैव सर्वसामान्या वज्रिनामच काः कुधः ।
 निवर्गतरला नानीः को निधन्ययितुं समः । निधन्यनेन किं वाक्याद्यस्तो स्मरणेचितम् ।
 यः शुनेरिव सङ्घं एकाद्यांभिनविष्टयोः । रागिणोर्धदि मानः स कोऽवमानस्ततः परः ।

३८०

३८१

३८२

३८३

३८४

३८५

ममकारोऽमृगाद्योषु क इवायं सचेतसः । खदेहेऽनुपपद्योऽपि यः सोऽन्वय कथं मतः ।

उद्वेगात्पादनादेवा मथा चेत्प्रतिभाति मे । रागस्तद्विस्तृतः कस्मान्मूलमुद्वेगाच्चिनः ।

४९०

सप्रपातालनिक्षिप्तमूलोरागमदोहः । भूमिभूतमनुत्पाद्य देवमुन्मूलने कथम् ।

इदो नःमेष दुर्धरो जिता येन विरेकिता । चण्डाद्वैनेव रागस्य तेन मामपि नाश्रितम् ।

बोद्धेयैर्दिव्यया दृष्ट्या रागिणां ब्रह्ममौषधम् । ईर्ष्या जेषा ततो रागः स्वयमात्रा पलायते ।

इति ध्यात्वालिखद्दर्पान् खड्गः खण्डकपक्षवे । बध्नाऽपि न हतो यत्नं स्मरन्त्यं तप्तवेत्येषा ।

जैनरत्नस्यमाणेऽयं यति दुर्लभबंधने । त्यक्तनिद्रस्तु मन्त्रो तद्दृष्ट्वा वर्णानवाचयत् ।

४९१

दासि श्यात् प्राणदस्तास्य खड्गस्य मनसा तदा । विस्मयारानकुलेखान्दध्यौ तु प्रत्युपक्रियां ।

तस्योपकर्तुं मुचितं प्रतिकारमिच्छोऽस्मिन्निश्चयतु मनः स्मरवाणपंक्तिः ।

दृग्गोचरे परिचयप्रणयं प्रपदे निर्निद्रता नतु कदाचन राजपुत्री ।

भूत्वा सप्तचिह्नतिमम्बान् सप्ततुर्भिर्भाषेर्वन्ध्याः मृङ्गानि रत्नं नृपतीनां ।

तस्मिन् कामे लोकमवापोऽञ्जलकृत्यो बालादित्यो बालब्रह्माङ्गाङ्कितमौलेः ।

पूयै विपश्चतनयेऽभिजनस्य श्रेवे गोमन्दसक्ततिरजायत तत्र जाले ।

प्राग्दस्तिभुग्नमलिनाऽयं हठप्रविष्टतोषोघपाटितविसा नलिनीव दीना ।

अथ शिथिलितमुत्थामात्यं बह्यविघ्नः कलकचटविभुजैः घावनं तोर्यतोष्यैः ।

कथमपि स कृतज्ञो राजजामातुरुच्यर्थधित विधिवदिष्टं मूर्ध्नि राक्ष्याभिषेकम् ।

४९२

कर्कोटप्रभवः प्रभुः स मुकुटप्रत्युप्तमुक्ताकणक्षोतश्लेणिफणादुरादितहृद्वाङ्महोमुदहन् ।

ज्ञातिप्रोतिसतेष्वेषफणश्चसम्पुङ्गवद्व्यपलम्ब्यामाकर्षकहाटकाक्षपटलसत्त्वामशोभोऽभवत् ।

अथ विगलिता गोमन्दोर्वीभुजोऽभिजनाः शुशेवति शुश्रुणि भूः कर्कोटादेः कुले व्यधित स्मितिम् ।

विशपरिचितात् स्वर्गभोगाध्वनः पतनं श्रिता पिभुवनगुरोः ब्रह्माभीलात्रिवामरनिबन्धा ॥

४९३

राजानः २० आदितः ५३ यन्त्राः । ५२५ इति श्रीकाश्योरिकमहामात्यकल्पकप्रभुसूतोः कल्लणस्तु कृतौ राजतरङ्गिणी

तृतीयस्तरङ्गः समाप्तः ।

॥ अथ चतुर्थस्तोत्रः ॥

तद्गत्यतिरेकमद्रितनवादेहेन सिद्धीभवन्निष्ठाहमिह व्यपोहतु वपुः स्नाणोरभद्राणि वः ।
 वेष्टा भोगिबधूनीरकुटिलश्यामलिषा वेष्टिता जूटाहेरपि यच्च भाति दक्षिता मूर्तौव प्रका तनुः ।
 स मर्त्तो राजकन्यास्य प्राप्तवानेकतः कुलात् । रत्नानास्य सुतानास्य राजाभूद्भाजनं ब्रजेः ।
 पतिर्गोपितदौःश्रीव्याप्तुष्यभौभाग्यगौरवा । अनङ्गभवनं चक्रे विशारं नृपतिप्रिया ।
 शिशुरेवायुषोऽल्पमे देवश्रोतं विचिन्तयन् । राक्षः सुतो मङ्गलाख्या मङ्गलस्त्रामिनं व्यधात् ।
 पारे विष्णोकोटाद्रौ प्रदत्तप्रतिपत्तिना । आदीयत द्विजेभ्यस्तद्व्यामः चमाभुजा ।
 श्रीनगर्या प्रतिष्ठाप्य दुर्लभस्त्रामिनं हरिं । षट्चिन्ता वस्त्राणां आहृष्टास्त्रमुपाचये ।
 अनङ्गदेव्यां सम्पत्तस्तस्य दुर्लभकः सुतः । ब्रह्मास वासवसमस्तोवसुमतीं कृती ।
 मातामहस्य धो माया दौहित्रस्तनयीकृतः । प्रतापादिद्यद्व्याख्यां तत्कुलानुगुणं दधे ।
 श्रोत्रैर्द्विविडात् प्राप्तश्रिया चक्षुस्त्रिणा कृता । अयहारा हनुमता पुण्या नमनस्यदा ।
 प्रतापतापितागतिः प्रतापपुरपत्तनं । मघवन्नगरस्थं द्वि दीर्घवाङ्मयधत्त सः ।
 मानादिगन्तराथाततत्तत्कच्चिकसंकुले । नोणाभिधोऽवमन्तस्य देवे रौहोतको वणिक् ।
 रौहोतदेवे जातानां निवेद्याय द्विजन्तानां । महागुणो नोणमठं पुण्यज्येष्ठं चकार सः ।
 स जातु राजभवने राक्षा प्रीत्या निमग्नितः । अर्चितोऽभवदेकाहमुपचारैर्नृपोचितैः ।
 प्रातः सुखासिकां प्रेक्षा पृष्टोऽथ पृथिवीभुजा । शीर्षव्यामकथयत् प्रजानां दीपकज्जलैः ।
 ततः क्रमेण नृपतिस्तेन जातु कृतार्थनः । वसंस्तदास्य देऽद्राक्षोत् चपायां मणिदीपकान् ।
 विलासितेन लक्ष्म्या च तादृश्या तस्य विस्मितः । अथ द्विनाम्नान्यासीत्तत्रैव स कृतार्हणः ।
 एकदा तेन तत्काव्या विलास्य ललिताकृतिः । श्रीनरेन्द्रप्रभा नाम हर्म्ये हिमकरानला ।
 उरोजपूर्यकुम्भाहसदुर्भासितविभ्रमः । मूर्त्तिमन्मङ्गलं तस्यै वरस्य च गृह्यस्य च ।
 हस्तस्य निश्चिन्तया स निःशङ्कविहारिणी । तां विलोक्यानवशाद्ग्रीमभिलाषेण पस्पृधे ।

४.

१०.

११.

सापि दग्धितामीभिः किञ्चित् साचीकृतानना । अपश्यत् काश्यपीकान् ओजविश्रान्तवा दृष्ट्वा ।

९०

प्राग्जन्म प्रेमबन्धादा निदेन्नादा मनोभुवः । सपक्षपातं सा तस्यै दृष्ट्वैव विदधे मनः ।

क्षणादलम्बस्वर्गोऽपि तां शोभायमुधामयी । मञ्जानामपि संपृश्य स्थितामिव विवेद सः ।

हर्म्यस्तम्भच्छङ्खगात्री क्षणं भूत्वा जगाम सा । वावत्यं वक्त्रं पश्यन्तो पार्थिवं तं मुहुर्मुहुः ।

गृहीतहृदयस्तम्भास्माकनैव महीपतिः । स चिन्ताजिह्वानयनो राजधानीं जनैर्यथा ।

तत्र तस्य तदाकारध्यानावहितचक्षुषः । सममन्तःपुरप्रीत्या प्रपेदे तानत्रं तनः ।

९४

अचिन्तयत् स धिक् कष्टं कटोऽयमशुभावहः । अस्मिन् मे मानसोद्याने रागनामा विषद्रुमः ।

अहो न मुभगा रागदृष्टिस्त्रिं विजित्य यः । त्रिवेकादीन् व्यधादूरे मुहुरदः परिपन्थकान् ।

भावं कौलीनभीतेन येन भूमिधृता सता । तस्य मे दुःसहः कोऽयं सदाशरविपर्ययः ।

यत्र दारापहरणं राजैव कुरुते विशां । परः को नाम तत्रासु श्रमिना मोक्षतिक्रमे ।

विमृश्यन्निति भूपालो विस्मर्त्तुमभवत् क्षमः । न पङ्क्तिं बाधुमेयां न च तां दीर्घनोचनां ।

९०

तमथ प्रथितास्त्रस्य नदीयोरमरणं वणिक् । स जलाउज्जातवृत्तान्तः सुजनोविजनेऽब्रवीत् ।

इमामवस्थां प्राप्नोऽसि किं धर्मेण निरुध्यसे । न प्राणभंशये जलोरक्त्यं नाम किञ्चन ।

यन्मतानि प्रतीक्षन्ते विबुधैर्धर्मसंशये । तेषामपीदृशे कृत्ये श्रूयते संयमवयवः ।

यश्चानुगन्धादचितं नापि देहमुपेक्षितुं । स्वकीर्त्तिर्न पराश्रुतां कोर्षकणैरसायना ।

माभूत्तदमुरोक्षो लम्पितार्थै हि पार्थिव । प्राणा अपि न मे गम्या इन्द्रियार्थेषु का कथा ।

९४

श्वमुक्तोऽपि नाधसे ताक्षेत्तत् सा सुरास्यदात् । गृह्यतां नर्त्तकी भूत्वा नृत्यज्ञत्वाभ्यापिता

तेनैति प्रर्थमाणः स बलिना च मनोभुवा । प्राप्स्यन्नामथ जगद् कथञ्चित्तां सुनोचनां ।

कृत्यहृदसैः शपास्तनादुक्त्वाग्न्याघवा । नरेन्द्रमर्त्यो चक्रे श्रीनरेन्द्रधरं हरं ।

क्रमेण च प्रजापुण्यसुश्रापीडाभिधं सुतं । प्रामोष्ट पार्थिववधूनिधानमिव मेदिनी ।

तस्याभिजनमालिन्यं स्वच्छैरच्छेदि तद्रूपैः । श्राणास्त्रकणैः कार्ष्ण्यमाकरोत्यं मणेरिव ।

१०

धृमाद्गाढमलोमभाच्छुचिपथः सूते चमत्पादमो लोहस्यातिमितस्य जातिरचलात् कुण्डाग्नमालामयात् ।

किञ्चात्यन्तजडाज्जलाद्युतिमतो आलाध्वजस्योद्भवो जम्बावधनकारिणो न महतां सत्यं स्वभावाः क्वचित् ।

तारापीडोऽपि तमथः क्रमात्तस्यामजायत । अविमुक्तापीडनामा मुक्तापीडोऽपि भूपतेः ।

वज्रादित्यादयादित्यललितादित्यसंज्ञकाः । प्रतापादित्यज्ञाः ख्यातासुश्रापीडादयोऽपि ते ।

वर्षाण् पञ्चाशत् भुक्ता भुवं दर्शेभभूपतिः । पुण्यनिःश्रेणिभिः पुण्यामारुरोह दिवं जनैः ।

राजसूडामणिः श्रीमांसुश्रापीडस्ततोऽभवत् । पीडितेन्दुत्विषा कीर्त्या कलेः पीडास्त्रकार यः ।

१४

एकपादाकृतिर्धर्मः समस्येवोज्जितो नृपैः । शुद्धकोकलता येन पादैः संयोजितस्त्रिभिः ।

यं समाविक्तममुखाः परस्परविरोधिनाः । त्रिविवरे गुणास्तु स्य दिव्योद्यानमिवर्धवः ।

स्थाने स्थाने यदीया श्रीसुखमायाययन्मभूत् । अमानुषानकुस्येव निखिलाननुजीविनः ।

कृत्यैः प्रकाशदेव्याख्या प्रकाशाकाशकान्तिभिः । प्रकाशिका विहारस्य तत्पत्नी कारविश्वभूतः ।
 गुह्यकिंकिरदनाख्यलक्षोदात्तगुणोऽभवत् । विश्वरस्य गङ्गीरसामिनायो विधायकः ।
 यन्माधिकरणस्यैर्योऽप्येताः कलितकान्तिभिः । नगराधिकृतस्य कलितकान्तिमं कथात् ।
 कदाचन सभासीनं पृष्ट्वा धर्माधिकारिभिः । प्रायोपविष्टा राजानं ब्राह्मणी काचिदब्रवीत् ।
 त्वयि प्रभासति महोमघो गर्भानिवर्धणे । सुखसुप्रसन्न मे पत्युश्चतं केनापि जीवितं ।
 एषैव महती लज्जा यदाचारस्य भूपतेः । यदकालभवो मृत्युस्तस्य संस्पृशति प्रजाः ।
 कलिकालवलाप्तचेत्पादुभिरपि दृश्यते । पापात् पापतरे ऽमुष्मिन्दोषे कथमुदास्यते ।
 चिन्तयन्त्यपि नावैमि भर्तुः कस्मिदिरोधिणं । निर्दोषस्य हि तस्यामन् सर्वतः श्रोतला दिग्भः ।
 अनसूयो निरुत्सेकः प्रियवाम्पुणवत्सलः । पूर्वमाभिभाषी निर्लोभो न विदोषो हि कस्यचित् ।
 तस्य तुल्यवया वान्धात् प्रभृत्यभ्यसने ऽधमः । मासिकस्नानमिवास्तस्यो विप्रः ब्रह्माऽभिचारवित् ।
 गुणदारिद्र्यनिनिन्द्रेः क्षुब्धेः कौमलबालिनः । प्रसिद्धिस्तर्द्धया बन्धेधार्थ्येनेऽसूययासवः ।
 नापुंसलोयो दुःशीतो नाद्रोषो नित्यमद्वितः । नावाचलो स्वभाषी नाकायस्यः कृतप्रधीः ।
 नादादृष्टहो नाभ्यो नानोभ्यो नित्यदुःखितः । नास्त्रीजिनः सर्वहासो नादृष्टः क्षिप्रभाषितः ।
 नानन्यजः पितृदोषो नारागो निरपचपः । नाजुद्रविद्यः पापीयानिति भूतार्थसंग्रहः ।
 तिलकं । इत्युक्तवत्या ब्राह्मण्यां तच्छङ्कारमतिं दिवं । आनीय परिशुष्यस्तेष्वभ्यासमुधाधिपः ।
 भूयो ब्राह्मण्यवादीन् ख्यातः ख्यातांदविद्यया । निःसम्भ्रमः सन्धायितुं देव दिव्यक्रियामयं ।
 आचदद्भ्रदवावादीन्तस्तं मेदिनीपतिः । अदृष्टदोषे किं कुर्वी नयमनाधिकारिणः ।
 नान्यस्मिन्नपि दण्डस्य प्रसङ्गे निश्चितागधि । किं पुनर्ब्राह्मणोदण्डोऽथो दोषेऽपि बधं विना ।
 उक्तंति विरते तस्मिन् द्विजजायाब्रवीत् पुनः । चतस्रः क्षणदाः क्षीणराजस्यपि न ब्रह्मते ।
 नान्यंगा परिणेतारं हन्तुः प्रतिचिकीर्षया । तत्ताविहितदण्डेऽस्मिंस्त्यजाम्यनम्रनैरसूनु ।
 तथा स्थितायां ब्राह्मण्यां कृतप्रायोपवेक्षणः । स्वयं चिभुवनस्नामिपादानुद्दिश्य योऽभवत् ।
 विराचापोषितं तत्र राजानं रजनीषये । स्वप्ने स्वप्नेऽतोऽवोचत् सत्योक्तिं सत्यवाहनः ।
 देहदुःखं युज्यते राजन् मत्स्यास्त्वेषणं कलौ । निशीथे कस्य सामर्थ्यं कर्तुं दिवि विकर्त्तनं ।
 भवच्छतमुराधेन मलदेतत् प्रवर्त्तते । मत्प्रासादाङ्गनेऽमुष्मिन् बालिचूर्णं विकीर्ष्यतां ।
 प्रदक्षिणं कुर्वन्तोऽस्य विरच यदि दृश्यते । नक्षत्रत्यापादमुद्रा पादमुद्रानुयायिनी ।
 तद्देशं बध्नेको भूला मदृशं दण्डमर्षति । रात्रिविष विधिः कार्यो दिने पापहृदर्थमा ।
 अथ तत्कारयित्वा स दृष्टदोषे द्विजमणि । दण्डं दण्डधरस्यै द्विजलाहधवर्जितं ।
 महोमघोना भर्तुर्न तस्मिन् विहितप्राप्तये । ततो द्विजजाया या कृताश्रीरभ्यधादिदं ।
 इत्यत्यवनिभ्यस्तर्गे गूढपापानुब्रामनं । कार्त्तवोर्भ्यस्त वा दृष्ट तव वा पृथिवोपते ।
 दण्डधारे त्वयि स्नाप चित्तमेतां प्रभासति । को वैरच्छेद्योः पारमनाशाद्यावदीदति ।

४०

४१

४२

४३

४४

४५

इत्थं कृतयुगधेयैर्धर्मैर्हृत्तामवस्तुभिः । खल्पाऽपि राज्यकालोऽस्य पर्याप्तः पर्यपूर्वतः ।
 द्रष्टुर्बिहृत्पाथोजसंसर्गेण निरर्गलः । निविडं जडिमा जाने व्यथन् धिचि वसिधिं ।
 विभक्तवर्णशोभस्य तस्यासावन्ध्या कथं । माहेन्द्रस्तेषु धनुषो विदधे दृष्टनृतां ।
 कारयित्वाभिचारं तं नियतोद्यहं द्विजं । तं यशःप्रेषतामोघं तारापीडोऽनुजोऽनघत् ।
 दुष्कर्मादुर्भगान् भोक्तुं भोगान् पापगुणोन्नतं । मृडूनि कष्टकान् प्राप्तं करमाहव केतकं ।
 ततः प्रभृति भूपानां राज्येषूनां गुणान् प्रति । दृष्टाः प्रहृता राज्येऽस्मिन्निभारारिकाः क्रियाः ।
 श्रीचन्द्रापीडदेवस्य तत्त्वमिलमपश्चिमं । संस्मर्यमाणं कुर्वते न कस्योत्पलकं वपुः ।
 मुमुर्ध्वं न लब्ध्वापि तं हृत्पाथ्यायिनं द्विजं । वराकेऽन्यप्रयुक्तेऽस्मिन् को दोष इति नावधीत् ।
 विस्मृतः स कृतकान्तप्रेक्षितमधेऽद्य वेधना । दत्त्वा कार्यपदं न्यूनं न्यसाः कलिनपावसाः ।
 अष्टौ वर्षान् साष्टमासान्मुष्ट्येति मेदिनी । प्रविवेक वशो स्वर्गमनिश्चयं मतां मनः ।
 भ्राष्ट्रोद्गोहासमुद्गता प्रतापेन भयावहः । उवाह तारापीडः स चण्डः क्षामण्डलं ततः ।
 पूर्णपावप्रतिभटं दिशं लुण्ठयता यशः । शिशोः प्रतापस्योत्पत्तौ कथन्वा खेन मर्निताः ।
 तस्यातिदृष्टदिष्टस्य लक्ष्मोर्द्विप्रापि सख्यतः । अभूदुद्वेगजननी यशानाग्नेरिव द्युतिः ।
 मन्त्रैः प्रभावसान्निध्यं देवानां क्रियते द्विजैः । मत्नेति देवदेवी स द्विजानां दण्डमत्यजम् ।
 मां घट्टिदिनैकान् चतस्रसु समा भुवि । स प्राभवदुद्गोहप्ररोहसुहृतात्ययः ।
 अथाकृताभिचारेण विहितायुःसद्योद्विजैः । स भ्राष्ट्रसदृशो शान्तिं प्रपदे न पुनर्गतिं ।
 योऽयं परापकरणाय सृजत्युपायं तेनैव तस्य निधमेन भवेदिनाशः ।
 धूमं प्रभैति नयनान्धकण्डयोऽग्निर्भूत्वाग्निः स जस्येत् घनिनैलमेव ।
 राजा श्रीनलितादित्यः सार्वभौमस्ततोऽभवत् । प्रादेशिकसुरसदृश्विधेर्बुद्धेरगोचरः ।
 प्रतापोऽष्टाङ्कटः पटवासमधर्षभिः । जम्बुद्वीपदिजेन्द्रस्य वेनातन्यत मण्डनं ।
 नथान्नलिपु बद्धेषु राजभिर्निजयोद्यमे । पार्थिवः प्रयुक्तिकान्तिर्युधि कोपं मुमोस यः ।
 विनिःसरज्जननया भयाङ्गर्भानिवामुचन् । दिशं वमतयो यस्य निशस्यास्कन्ददन्तुभिः ।
 विनोदलितलक्ष्मणैः सनेषाभोभिराननैः । निवापाञ्जलिदानानि दिशं नारीरकारयत् ।
 क्षितिं प्रदक्षिणयतो रवेरिव महीपतेः । जिगीषोः प्रायशसास्य धात्रास्तेव वयो ययौ ।
 करं पुनर्दिशोऽष्टङ्कं प्रतापानलमग्निधे । अन्तर्बैद्यां महाराजः स्वकीर्ण्यणावभृद्भौ ।
 कन्यानां यत्र कुलत्वं व्यधाद्वाधिपुरे मरुत् । तत्रैव व्रंसनीयः स पुमाद्यकं भयसृगां ।
 यशोवर्षाद्विवाहिन्याः क्षणात् कुर्वन् विशोषणं । नृपतिर्नलितादित्यः प्रतापादित्यतो ययौ ।
 मतिमान् कान्यकुब्जेन्द्रः प्रत्यभात् कृत्यवेदिनां । दीप्तं यज्जलितादित्यं पृष्ठं दत्त्वा न्यवेवत ।
 तत्सहायास्ततोऽप्यासन्निकाममभिमानिनः । कुसुमाकर्तोऽप्युचैः सुरभिस्तन्दनानिलः ।
 श्रीयज्ञोवर्धणः सन्धौ सान्निविद्यद्विकोऽनघत् । न संनिधमनान्धे मित्रवर्षास्य चक्षमे ।
 सोऽभूत् सन्धिर्गोवर्धनललितादित्ययोरिति । निविर्नतादिनिर्देशादनर्थत्वं विदन् प्रभोः ।

॥ युगलकं ॥ सुदोर्घविद्ययाज्ञानैः सेनानीभिरसूचितं । सौख्यद्वयेषितं तस्य चित्तमिदं ह्यमन्यत ।

१७०

प्रोतः पञ्चमहाशब्दभाजनं तं व्यधत्त सः । यशोवर्धनं तच्च समूलमुदपाटयत् ।

अष्टादशानामुपरि प्राक्स्थितानां तदुद्भवैः । कर्णस्थानैः स्थितिः प्राप्ता ततः प्रभृति पञ्चभिः ।

महाप्रतीहारपीडा स महासन्धिविद्यहः । महापञ्चास्यपि महाभाण्डागारस्य पञ्चमः ।

महामाधनभागद्येत्यथा धैर्यभिधाः श्रिताः । बाहिमुत्स्था येवमवस्थप्यथाः पृथिवीभुजः ।

कविर्वाक्पतिराजश्रीभवभूत्यादिसेवितः । जितो यथैव यशोवर्ध्या तदुल्लसतिवन्दितां ।

१७१

किमन्यत् कान्यकुञ्जोर्वीर्यमुनापारतोऽस्य वा । अभूदाकालिकातीरं गृहप्राङ्गमवदधे ।

यशोवर्माणमुत्तमं हिमाद्रिभिर्वाञ्छितं । सुखेन प्राविशत्तस्य बाहिनी पूर्वसागरं ।

पश्यद्भिर्जन्मासुधां मेधाधोरणमस्थितैः । तन्मातङ्गैः कलिजैर्भ्यः कथञ्चित् प्रस्थितं पथि ।

आकृष्टलक्ष्मीपथ्यङ्गादग्निबन्ध्यादिवागताः । अग्निमयं तं निःशेषादग्निनो गौडमण्डलात् ।

कटकभण्डाहस्तकृतवीर्यकचपहः । अदृश्यातापगैस्तस्य गृहीतः पूर्ववारिधिः ।

१७२

वनराजिष्ठामलेन दिवं वैवस्वताङ्कितं । स प्रतस्थेऽन्वितीरेण तत्कपासेन तु दिशः ।

तथोर्द्ध्वजटाः कर्णाटाः कृतप्रणतयोऽनयन् । सुवर्षकेतकीक्यङ्गाः प्रतापमवतंसतां ।

तस्मिन् प्रसङ्गे रट्टाख्या कर्वाटी चटुनेलणा । अपासोन्मृपतिर्भूत्वा वृष्टुश्रीर्दक्षिणापथं ।

विन्ध्याद्रिमागाः पर्याप्ता निम्बयन्तप्रभावया । दुर्गथैव तथा देव्या कृता निहतकण्टकाः ।

कनितादित्यपादाञ्जनखट्वर्पणमञ्जले । स्ममूर्त्तिं वीक्ष्य संक्रान्ता प्रणता सापि पिप्रिये ।

१७३

तालीतहतलासाम्बानारिकेलरसोर्ध्वयः । कावेरीतीरपवनैस्तथोधाः क्लममत्यजन् ।

चन्द्रनाद्रेस्तद्वन्द्यवासश्चन्द्रदक्षिणलात् । श्रीखण्डद्रुमदोःषण्डा मण्डलाद्या इवापतन् ।

उत्तराश्वमेधेव परं क्षिप्रा दीपेस्त्विव्रतः । स कुल्याद्या इवाश्लोघेः क्षिप्रं चक्रे गतागतं ।

ततोऽन्वितीरिचिर्निर्योषैरुद्गीतजयमञ्जलः । प्रतस्थे पश्चिमामाश्री जिगीषूणामपश्चिमः ।

आक्रम्य कम्बुकान् सप्त कोट्टलान् सप्त तापयन् । तुरगानिव तिर्यग्गङ्गाः प्रतापस्तस्य पप्रये ।

१७४

पश्चिमाश्वमेधेस्तद्वन्द्यवासश्चन्द्रदक्षिणलात् । दारका तस्य संन्यानां प्रवेष्टोत्सुह्यदायिनो ।

विन्ध्याद्रिस्तद्वन्द्यवासश्चन्द्रदक्षिणलात् । प्रत्यभात्सकमय्यादः कोपतास इवोन्नमन् ।

विजितां दशनश्रेण्यस्तस्यावनिषु दग्निनां । महाकालकिरोट्टुश्लोत्सुह्यदायिनां सखिडिताः परं ।

सर्वतो दिशमालोक्य जितप्राधास्ततो नृपान् । स प्राविशत् सुक्लिशैर्मपथेनोत्तरापथं ।

राजभिजास्य तपोयैः संशोभोऽभूत् पदे पदे । कुलाद्रिभिरिवेष्टस्य पञ्चक्रेदोद्यमस्युगः ।

१७५

कम्बोजानां वाजिजाला जायन्ते स्य हयोक्लिताः । आम्बुजलासदिरुद्धैर्निर्दुहा मदिरैरिव ।

भूःसारः शिखरश्रेणीर्धामः सन्दध्य वाजिनः । कुण्डभावस्तदुत्कण्ठां निन्दुर्दुष्टा हयाननां ।

धीनवारान् समरे जिता जितंनेने स दुश्मनिं । सलङ्क्यसमरेर्भीरा मन्यन्ते हि क्षुणाचरं ।

चिन्ता न दृष्टा भौट्टाकां यन्ने प्रकृतिपाण्डुरे । वनौकशामिर्वा कोधाः सभावकपिसे मुखे ।

तस्य प्रतापोदरदां न वेहेऽनारतं मधु । इरीकामोवधिज्योतिः प्रत्यूषोऽकं हवोदितः ।
 कस्तूरीस्रग्भंश्यर्धे धूतकुङ्कुमकेसरः । वैश्वधीमन्तिनीलस्य सस्यस्कारोत्तरानिलः ।
 गूढ्ये प्राग्ज्योतिषपुरे निर्विहानं ददर्श सः । धूपधूमे वनजुष्टान् कालागुहवनात् परं ।
 मनीषिकाविनोर्णालीविभ्रते बालकाम्बुधौ । तद्गजेन्द्रा महापादसमूहसमतां ययुः ।
 तद्योधान् विगलद्वैर्यान् स्त्रीराज्ये स्त्रीजनोऽकरोत् । तुष्टौ सगौ पुरस्तात् नतु कुम्भौ कवाटिनां ।
 स्त्रीराज्यदेव्यास्तस्यापे वीर्य कम्पादिविक्रियां । भंवासमभिनायं वा निश्चिकाय न कश्चन ।
 उत्तराङ्गकुरवोऽविश्वंस्तद्गयाष्मन्मपादपान् । उरगान्तकमहासादिलानीय महोरगाः ।
 जयास्त्रितधनः सोऽय प्रविवेक स्मरणजले । भिक्षेभमैकिकापूर्णपालिः सिंह इवाचलं ।
 जालम्भरं लोहदृष्ट मण्डलानोतराणि च । प्रमादीलुप्य विदधे राजत्वं सोऽनुजीविनां ।
 पराजयव्यञ्जनार्थं नानालिङ्गानि पाचिवाः । उयेण घाहितास्तेन वदन्वद्यपि निर्वेदाः ।
 बन्धमुद्राभिधानाय पञ्चादाङ्ग तदाशया । तुक्का दधते व्यक्तं मूर्ध्नि चार्द्धमुच्छितं ।
 चित्तिभ्रदाक्षिणात्यानां तिर्थेऽज्ञापनाय सः । पुष्कं महीतलस्पर्शं चक्रे कौपोनवासिभिः ।
 न तत्पुरं न स यामो न सा सिन्धुर्न सोऽर्जवः । न स दीपोऽस्ति यत्राद्यौ प्रतिष्ठा न विनिर्भमे ।
 कचिच्छेष्टममुचितं कश्चित् स समथानुगं । बाहुभ्येन प्रतिष्ठानां स मामो नाम सन्दधे ।
 सुनिश्चितपुरं चक्रे दिग्जये क्षतनिश्चयः । सर्वोऽर्पितपुरं क्षतवान् क्षतकोवचं ।
 फलं गृह्णन् फलपुरं पक्षैस्तत्पूर्वमाददत् । कीडारामविहारश्च कीडन् राजा विनिर्भमे ।
 एकमूर्ध्नि नयद्रुममधः कर्षत्तथापरं । बुद्ध्या व्यधाक्षिरालम् स्त्रीराज्ये गृहरिश्च सः ।
 दिग्गन्तरस्य भूपाले तस्मिन्मत्स्येक्षतं किल । पुरं विधाय तस्यासा तत्कोपफलमम्भृतं ।
 मलितारस्ये पुगे तस्मिन्नादित्याय स भूपतिः । मयामां कान्यकुलोर्ध्वमभिमानोर्जितो ददौ ।
 तेन ह्रस्वपुरे ओमान् मुक्तस्वामी व्यधीयत । हृद्विहारो भूयेन सख्यपक्ष महात्मना ।
 एकां कोटिं गृह्णीत्वा स दिग्जयाय विनिर्गतः । भूनेशाय ददौ गूढौ कोटीरेकादशगतः ।
 स तत्र ज्येष्ठदृष्टश्च ब्रह्माप्रासादयोजनं । भूमियामप्रदानश्च विदधे वसुधाधिपः ।
 चक्रे चक्रधरे तेन विनस्ताम्रः प्रतारणः । विनिर्भयायश्चट्टालीसांस्तान् यामान् प्रयच्छता ।
 सोऽखण्डिताम्बुप्राकारं प्रमादाम्बुधनं च । मार्त्तण्डस्याहुतं दाता द्राक्षास्त्रोतश्च पल्लवं ।
 लोकपुष्टे पुरं कृत्वा नानोपकरणावलीं । प्रतिपादितवान् जिष्णुर्धौमैः मार्कं स विष्णवे ।
 ततः परं परीक्षामशीलो भूलोकवामवः । विह्वलदासवाचं परिहामपुरं व्यधात् ।
 विरेजे राजतो देवः श्रीपरीहासकोजवः । क्षितोरवाकरस्त्रोप मुक्ताज्योतिर्भरैरिव ।
 नाभीनलिनकिञ्चल्कपुष्पेनैवानुरञ्जितः । अश्रुकात् काञ्चनमयः श्रीमुक्ताकेतवो हरिः ।
 महावराहः गूढभे काञ्चनं कवचं दधत् । पाताले तिमिरं हन्तुं वदन्निव रविप्रभाः ।
 गोबर्हूनधरा देवो राजनक्षेत्रेण कारितः । यो गोकुलपथः पूरैरिव पाण्डुरतां दधे ।

१००

१०१

१०२

१०३

१०४

१०५

चतुर्विधं ब्रह्माद्रोपचिता महाप्रिया । ध्वजये दितिजारातेषां ह्येकं निवेदितः ।
 चक्रे दृष्टवतुः शाला दृष्टवैत्यदृष्टव्यमैः । राजा राजविहारं स विरजाः सततोर्वितं ।
 तेलकानां महत्त्वाणि चतुर्भिरधिकानि सः । अशीतिं निदधे हेतोः मुक्ताकेष्वविषये
 तावन्त्येव महत्त्वाणि पलाशां रजतस्य च । सन्ध्याय द्रुहृद्विषयं श्रीपरीक्षासकेश्वरं ।
 रीतिप्रसन्नमहत्सु तेन तावद्भिरैव सः । योमव्यापिवपुः श्रीमान् दृष्टुं व्यथोयत ।
 चतुःशालां च चैत्यं तावता तावता व्यधात् । धनेनैवेति तस्यामन् पञ्च निर्मितयः समाः ।
 राजतान् कापि योर्वर्णान् कापि देवान् विनिर्यमे । पार्श्वेषु मुखदेवानां पार्श्वे धनदोपमः ।
 कियन्ति तत्र रत्नानि यामान् परिकरं तथा । स प्रादादिति कः शक्तः परिच्छेत्तुमियत्तया ।
 अवरोधैरमात्यैश्च मेवकैश्च नरेभ्यैः । तत्र प्रतिष्ठाः शतशो विहिता भुवनाहुताः ।
 राज्ञो कमलवत्यस्य कमलाद्दृष्टकारिणी । राजतं विपुलाकारं कमलकेश्वरं व्यधात् ।
 अमात्योमिच्छन्नापि चक्रे मित्रेश्वरं हरं । श्रीकण्ठस्वामिनं चक्रे नाटः कव्याभिधा नृपः ।
 श्रीमान् कव्यविहारोऽपि तेनैव विदधेऽहुतः । भिक्षुः सर्वस्वमिदोऽहुत् कमाद्यं जिनोपमः ।
 तुः श्वारस्य दुण्डुके स च दुण्डुविहारकृत् । भूपचित्ताश्रितं स्वपं जिनान् हेममयांस्तथा ।
 ईशानदेव्या तत्पत्न्या स्नातान् प्रतिपादितं । सुधारममिव स्नच्छमारोग्याभ्यां रोगिणो ।
 ललितादित्यभूभर्तुर्भक्तभाचक्रमर्दिका । सहस्राण्येकं सप्त तत्र चक्रपुरं व्यधात् ।
 आचार्य्या भण्डो नाम विदधे भण्डेश्वरं । अन्येऽपि कर्कटशाला बहवो बह्वभिः कृताः ।
 अधिष्ठानान्तरेऽप्यत्र च दुण्डुनाम्यमन्त्रिणा । स चैत्यः सुकृतोदारो विहारो निरमीयत ।
 भिषगोब्रह्मचर्याख्यः श्यालश्च दुण्डुमन्त्रिणः । विहारमकरांश्वरं तच्च कानुयहाच्छ्रियं ।
 एवं हेममयोर्मूर्तिं स कुर्वन्नुर्वरापतिः । गुणैरोदार्यैर्गौर्याधैर्गोचवानमलङ्घयत् ।
 हेलयापि विनिर्यान्ती वक्रादमुमतीपतेः । न कदाचन तस्याश्चा देवैरप्युदलङ्घयत ।
 तथापि पूर्वपायोधेस्तटे सकटको वसन । आनीयन्तां कपित्यानीत्यादिदेशं स जातुचित् ।
 किङ्कर्तव्यतयान्तेषु पुरोगेषु स्थितेष्वथ । उपानयत् कपित्यानि दिव्यः कोऽपि पुमान् पुरः ।
 अयादपायनं गृह्णन् कृतसंज्ञो भुवा प्रभोः । कस्य त्वमिति पप्रच्छ प्रतोहारः प्रसूत्य तं ।
 सोऽभ्यधात् कपित्यानि दत्वा राज्ञः प्रियाण्डहं । प्रहिनोऽद्य महेन्द्रेण नन्दनोद्यानपालकः ।
 रक्षोमहेन्द्रमदिष्टं वक्तव्यं किञ्चिदस्मि मे । इति श्रुत्वा प्रतोहारः सभां चक्रे स निर्वृत्तः ।
 ततो दिव्यः पुमानूचे शकस्वा वक्ति भूपते । शक्तव्यं पश्यमप्येतत् सौजन्याच्चिह्नं वक्षः ।
 तुभ्यं युगेऽपि भूपाल दिक्पाला अपि ते वक्षं । विश्वेभ्यो यत् प्रणम्याहो भूयतां तच्च कारणं ।
 पुरा यामे गृहस्थस्य कस्यचित् पृथुमन्दः । जन्मान्तरे कर्षकरो शालिकोऽभूद्भवान् किल ।
 एकदा तस्य ते योगे वाहयित्वा महादृष्टवान् । शान्तस्य निर्जलेऽरस्ये खीणप्रायमभूद्दहः ।
 ततः स्वामिगृहात् चुत्तुट्खिन्नस्य भवतोऽन्निकं । वारिकुम्भोमपूपश्च गृहीत्वा कश्चिदावधौ ।

२००

२०५

२१०

२१५

२२०

२२५

निधीतपाणिपादस्वं भोक्तुं संप्रस्तुतस्ततः । विप्रं कण्ठगतप्राणमपश्यः पुरतोऽतिथिं ।
 स त्वामवोचन्मा भुङ्क्तुर्दुर्भिक्षोपहतस्तमे । कण्ठे शिघ्राश्वः प्राणा वर्त्तन्ते भोजनं विना । ११०
 वारितः पार्श्वेनापि तस्मै त्वं प्रीतिपूर्वकं । पूषार्धं वारिकुक्षीच्च प्रादाः प्रियमुदीरयन् ।
 पात्रे प्रमथ्यचित्तस्य काले दानेन तेन ते । अखण्डितानामाज्ञानां शतमासोत्तिविष्टये ।
 तेन वारिप्रदानेन वाष्कामात्रेऽपि दक्षिते । प्रादुर्भवन्ति सुखादा नद्यो मरुपथेष्वपि ।
 मत्स्वेवप्रतिपादितः प्रियवचोबहुजानवालाबलिनिर्दोषेण मनःप्रसादपथसा निष्पन्नमेकक्रियः ।
 दातुस्तत्तदभोक्षितं किल फलम् कालेऽतिबालोऽप्यसौ राजन् दानमशोरुहो विजयते कण्ठदुर्मादीनपि ।
 अन्वाग्रशस्त्रास्त्रास्त्रस्य मन्थशस्त्रास्त्रव भूपते । वचोलाङ्गं सपथनो यच्च तत्राविचारतः । १११
 अपि चेतमि भूपाल सुलभं महतः मतः । कस्माद्विचारप्रयुज्यस्वं तवापि चदि रोहति ।
 दिनानि कतिचिदानि कश्मीरेषु क्षणागमे । आयन्ते तानि पूर्वार्थाः फलानि क्षिप्रिरे कुतः ।
 विगाहमे दिशं यो यो तच्च तत्रैव तत्पतेः । त्वदाज्ञायक्षणे यत्नः पूर्वदानप्रभावतः ।
 आशां श्रितस्य माहेन्दीमाज्ञा स्वल्पापि तेऽधुना । यहीता कथमप्येषा शक्येनाभयशक्तिना ।
 विना प्रयोजनं मुख्यं तस्मादाज्ञा त्वया कश्चित् । नैवमेव पुनर्देया विरलाः सन्ति ता यतः । ११२
 इत्युक्तान्निहितं तस्मिन् भूपालो ज्जिलाशयः । चिन्तयन् दानमाहात्म्यं परं विस्मयमाययौ ।
 ततः प्रभृति तादृचयोग्यार्थप्राप्तिनालमः । परिहासपुरे चक्रे स्त्रिरां गुर्वी सपरिवर्जो ।
 महत्प्रभक्तमित्येऽप्रस्थातायां सदक्षिणं । लक्ष्मिकोत्तरं भक्तपात्राणां यच्च दीयते ।
 अभिप्रायेण तेनैव पत्तनान्दुषरेषु सः । चक्रे यथेषु तृणार्कः कश्चिज्जातु पिवेदपः ।
 सञ्चयाह म देशभ्यस्तोस्तानन्तरविज्ञानम् । विकचान् मुमनसोमान् पादपेभ्यश्चानिलः । ११३
 तेन कङ्कणवर्षस्य रमसिदुस्य मोदरः । चङ्कुणो नाम भुःखारदेशानीने गुणोत्तरः ।
 मरुमेन समानन्तर्न के श्रेष्ठसुवर्णता । पद्माकर इवास्त्रस्य भूभृतोऽभ्युक्तभावतः ।
 रुद्रः पद्मनदे जातु दुस्तरैः सिन्धुसङ्गमैः । तटे स्नातभैरवोऽभृताजा चिन्तापरः क्षणं ।
 ततोऽन्तुतरणोपायं तस्मिन् पृच्छति मन्त्रिणः । अगाधेऽस्मि गोधम्यश्चङ्कुणोमणिमणिपत् ।
 तत्प्रभावाद्भिधाभृतं मरिचोर्गं मभैनिकः । उत्तर्णी नृपतिस्त्रुणी परं पारं समामदत् । ११४
 मणिमन्थन मणिना चङ्कुणोऽप्याचकथं तं । मणिमं प्रागवश्यं क्षणेन मरितामभूत् ।
 परिभाष्याद्भुतं तत्प्र प्रसंगामुद्वराननः । प्रणयाचङ्कुणं राजा मणियुग्ममयाचत ।
 स तमाह स्म विह्वल कर्षेभौ कुरुता मणौ । योग्यौ मत्पाणिगावेव किं स्यात् स्त्रीकरणेन वः ।
 सामान्येनैव लभते सोत्कर्षे वस्तु सम्प्रदां । महत्सु तस्य काशोभा विविधोत्कृष्टवस्तुषु ।
 प्रयन्दनं शशिमेर्गणायन्ति तावद्य वत् स्थिता जलनिधेः पुलिनैकदेशे ।
 स स्त्रीक्रियेत यदि तेन ततस्तदाम्य स्यन्दैः स्फुरन्त्यपि न तत्कनिने विभाव्यः । ११५
 इत्युक्त्वा विरते तस्मिन् राजा शक्तिमन्भवत् । संभावयसि किं रत्नमाभ्यामभ्यधिकं मम ।

ततोऽधिकतरं यदा कोवात्यं मम पश्यसि । तदादाय प्रसङ्गेन निष्कयेण मणिदयं ।
 ततो महान् प्रसादोऽयमित्युक्ता चक्षुषोऽब्रवीत् । स्नायन्ते स्नामिना रत्ने मन्त्रमिष्टं प्रदीयतां ।
 गजस्कन्धेऽधिराष्यैतन्नागधेभ्यो यदाहृतं । दत्त्वा सुगतविम्बं तज्जनोऽयमनृच्छतां ।
 मलिनोत्तरणोपायो मणी देवेन गृह्यतां । संसारोत्तरणोपायः स्वगतो मङ्गमर्थतां । १६०
 इति तेनार्थितो युक्ता जिनविम्बं ददौ नृपः । वाग्मिनां कस्य भामर्ष्यं परिपन्थयितुं वचः ।
 स्त्रविहारोऽयं भगवान् स तेन विनिवेशितः । कपिशभिः सकाशात् इव धो भाति कान्तिभिः ।
 दृश्यतेऽद्यापि कटकैरायाधैः परिवेष्टितः । गजस्कन्धनिबद्धस्य मृचको यस्य विष्टरः ।
 अभिप्रायानुसारेण प्रकटोक्तुं ते प्रियं । अहो महाप्रभावाणां भृपतीतां वसुन्धरा ।
 अशिक्षितं कदाचित्तु स्वयं दमयितुं हयं । निनायारण्यमेकाकी हयविद्याविशारदः । १६१
 दृग्वाग्मिनां नृपे तत्र ललनां ललिताकृतिः । एकां ददर्श गायत्रीं नृत्यन्तीमपरामपि ।
 क्षणाच्च ते समाप्य गतमृत्युं मृगोदृशौ । प्रणम्य किञ्चिच्छ्रद्धावपश्यद्दमयन् हयं ।
 तुरगं ते ममारुह्य तत्रागच्छहिने दिने । दृष्ट्वा तथैव ते कान्ते गत्वापृच्छत् सविस्मयः ।
 तमसत्तुल्यो नर्त्तक्यावागो देवगृहाश्रितः । यः पूरुष वर्त्तमानोऽयं यामस्तत्रावयोमहं ।
 इत्युज्ज्वलभुजो मातृणामुपदेशतः । अस्मात्कुलेन नियतं नृत्यमत्र विधीयते । १६२
 कठिः परम्परायाता सेयमस्मद्गृहे स्थिता । आवागन्त्योऽपि वा नात्र निमिषं ज्ञातुमीश्वरः ।
 एवं वचनयोः श्रुत्वा नृपोऽन्येभ्यः सविस्मयः । तदस्मां मेदिनीं कृत्वा कारुभिर्निरदारयत् ।
 दृग्ं निहितमृद्विस्त्रोराद्याद्राक्षोर्वेदितं । नृपतिः पिहितदारं जीर्णदेवगृहदधे ।
 पट्टाटितारैर्वर्णैः पीठोत्कीर्णं निवेदितौ । अपश्यत् केशवौ तत्र रामनक्षत्रनिर्मितौ ।
 परिहामहरेः पार्श्वे पृथक् कृत्वा शिनामहं । म रामस्नामिनः श्रीमान् प्रतिष्ठाकर्म निर्वर्त्तमे । १६३
 देतोऽपि लक्ष्मणस्नामो तथैवाभ्यर्थ्य पार्थिवः । सकर्मार्दकथा चकेश्वरपार्थिवं निवेशितः ।
 दिग्जयो पुरुषः कश्चिद्वृत्तप्रत्ययनियतः । अये न्यचिपदात्मानं गजाकठस्य भृभुजः ।
 ते कृत्तपाणिषाणादिब्रह्मैः श्रोणितवर्षिणः । चाणार्थिनं कारुणिकः स्नादन्तं पृष्टवानृपः ।
 स तस्मै भिकताभिभ्युसविधस्वस्य भूपतेः । प्रख्यातमृषे सचिवमाख्यातं हितकारिणं ।
 प्रणतिर्निलतादित्यनृपतेः क्रियतामिति । हितं कथयतः स्वस्य नियतञ्च ततो नृपात् । १६४
 ॥ युग्मं ॥ प्रतिजो च भूपेन ततस्तत्स्नामिनियतः । कठत्रणोऽगदद्वारैः स चाकार्यत सक्ततैः ।
 ततो विहितयात्रं तं स मन्त्री कृतमत्क्रियः । कदाचिदेवमवदद्विजेन जगतोभुजं ।
 एवंविधस्य काथस्य राजन् यत्परिरक्षणं । तत्र वैरविशुद्धाशा विडम्बयति मामियं ।
 वाय्वैर्जलाश्रमिं दत्त्वा दुःखाय च सुखाय च । कृतकृत्यो भुवं जम्बादवमानहतानलान् ।
 अपहृत्याधिकं शत्रोरपकारं जयोहितं । गम्भीरं प्रतिनद्येव निनादं नदतो गिरिः । १६५
 इतो मासैस्त्रिभिर्गम्या भूः प्राप्य ललितं कथं । यदा वा प्राप्यते वैरी तदा तत्रैव किं वसेत् ।

सामाहुलङ्घ्यं पन्थानं तस्मादुपदिशामि ते । गृहीत्वा स जलं गम्यन्मूनां किन्तु निर्जलः ।
तद्भूमिजा हन्त्रो मे न वक्ष्यन्ति त्वदागमं । सामात्यान्तःपुरे राजा हृद्यना नेन गृह्यते ।
इत्युक्त्वा सोऽकरोत्तस्य प्रवेशं बालकार्ष्वे । पक्षे कीणे तु कटको निक्षोद्य समपद्यत ।
तत्राप्यहामि दिवाणि वक्ष्येवाभवत्पुः । तृष्णार्त्तं वीक्ष्य मेन्यसु मन्त्रिणं तमभाषत ।
उक्तकालाधिका यावद्दासरा गमिताः पथि । समूर्ध्वं तृष्णया सैः तदध्या शिष्यते कियान् ।
तो विहस्य सोऽवादोज्जिगीषोः शेषमध्वनः । किं पृच्छत्यगिराहस्य यमराहस्य वा भवान् ।
त्वं हि स्वामिहितायैव समुपेक्ष्य स्वजीवितं । गृह्यन्मूनां सकटको मया युत्वा प्रवेक्षितः ।
नेदं मरुमहोमार्चं भोमोऽयं बालकार्ष्वे । नाम्नोऽत्र लभते कापि कम्पाता तेऽद्य भूपते ।
श्रुतेति प्रतप्ता कृत्वा समभूदोतभौष्टवा । करकार्जितफलं स्वभक्षयेव शालिभूः ।
मन्यकजीविताशानां भोक्तृणां कन्दितध्वनिं । भुजमुद्यस्य शमयन्तोनृपतिरब्रवीत् ।
अमात्य तव हृद्येन प्रीतः स्वामिहितैषिणः । मराव्यत्र शीतार्त्ता इव रोमाक्षिता वयं ।
अमेद्यमारे मयि तु व्यक्तमेवंविधेऽपि ते । प्रयोगः कुण्ठतां यातो मोहं वक्ष्यमाणविष ।
मणिभूमादक्किणं गृह्यन् दग्धा इवाङ्गुलीः । त्वं मिथ्यावयवाम्बुजानस्य शोचिष्यसि भुवं ।
निदेशेनैव मे पश्य पथः स्मृत्य मेदिनी । रमितेनाम्बुवाहस्य रत्नं वैदूर्यभुरिव ।
इत्युक्त्वा सोऽस्य निष्कण्टं कुर्मेनोर्ध्वं व्यदारयत् । उज्जिहीर्षुर्वितस्ताम्रः प्रूलेनेव त्रिलोचनः ।
अथोज्जगाम पाताललक्ष्मीर्लीलास्मितच्छविः । मरातलात् मरित्साकं मेन्यानां जीविताशया ।
तस्य मेनाचराणां मा क्रमं चिच्छेद वाहिनी । कथाव्ययोजिताङ्गस्य मन्त्रिणस्तस्य चेषितं ।
नृनाङ्गे मङ्गलाशंसी स मन्त्रो विफलश्रमः । स्वस्य भर्तुर्विवशादौ नगरीमन्तकस्ततः ।
राज्ञोऽपि कुटिलाचारे निगृह्य स मनीषतिः । निजस्य मन्त्रिणस्तस्य तस्यावस्थो व्यधीयत ।
यथोपयोगं तेनैव स्थाने स्थाने प्रवर्त्तिताः । अद्यापि कुलवाहिन्यः प्रवक्ष्यन्त्युत्तरापथे ।
महत्स्रगः सम्भवन्तोऽप्यपरे भुवनाद्भुताः । अतिप्रसङ्गभङ्गेन तद्भुजान्ता न दर्शिताः ।
यन्निःशब्दजला घनाम्बुपथं देवेऽतिघातारवा यशस्काः समये पयोदमलिने कानुव्यमन्दविताः ।
दृश्यन्ते कुलनिष्क्रमा अपि परं दिग्दंष्ट्रकालादिभै तत्कालं मरुतामपि स्वमदृष्टाचारप्रवृत्तिप्रदौ ।
कनेवायं प्रभावः स्यान्नरनाथासनस्य वा । यत् सोऽपि भोमकलुषाः प्रवृत्तीः समदर्शयत् ।
॥ युग्मं ॥ अवरोधसंख्यो राजा परिहामपुरे स्थितः । स जातु मदिगालीवः सचिवानेवमन्वञ्चान् ।
क्षत्रं प्रवरसेनेन यदेतत् प्रवरं पुरं । तन्निर्दह्य मन्यन्ते मत्पुण्यैव चिच्छिद्यं ।
घोरामलङ्घिताङ्गस्य श्रुत्वेत्याज्ञां महीपते । गलाशु घामकूटानि तेऽदहनं वातुलानके ।
हस्यायादीत्यमाणस्तदङ्गिज्जालोऽज्ज्वलानलः । उक्तामृषदवाभुस हर्षादृष्टमितीकटः ।
देवादिवैकृतवतः प्रतिभासतेऽन्यो मिथैव चित्रमधिको विषदात्मनोऽपि ।
चन्द्रादि पश्यति पुरं दिगुणं प्रकृत्या तेजोमयं तिमिरदेवदहनं हि चतुः ।

१८०

१८५

१९०

१९५

१९०

नैव ह्येकमपि तत् पुरं प्रवरभूपतेः । अथ ह्यपुनरिच्छाता स विवेदाधिकं कुतः ।
 ॥ युग्मे ॥ क्षीणक्षेत्रोऽयं निर्धाय नगरप्रोषकित्विषं । उष्णनिःश्वामसुचदा पत्यर्धेऽनुमृष्टाग्निना ।
 तत् कृष्यतेऽन्तः सुषिरा गृहं येनातनुचयं । दृष्टान्ते जीर्णतरवः कोटरस्थानला इव ।
 प्रातस्तमयं शाचमं मदुःखं वीक्ष्य मन्त्रिणः । चिन्तानिवर्तनायोतुः पुरप्रोषं शृण्वेव तत् ।
 श्रुतं प्रनष्टे नगरे निःशोकोऽभूत्क्षीपतिः । स्त्रप्रान्तहंग्रिते पुनः प्रष्टुहोऽयदिव स्थिते ।
 कार्थं न जातु तदाक्यं यत्क्षीणे मयाच्यते । तान्युक्तकारिणाऽमात्यान् प्रजमन्त्रिति सोऽब्रवीत् ।
 प्रियमनुचिन्तं क्षापयस्वोक्षणप्रभुराचरे । रमयति यतो धिकान् भृत्यान् स्वदृष्टिसुखार्थिनः ।
 नृपमपथगं पान्ति प्राणानुपेक्ष्य निजानपि प्रमममिह ये तैः पूनेयं महात्ममिदं श्रुत्वा ।
 अतोऽहमपि माहात्म्यं राजस्तस्याधितिष्ठतः । अयमन्योऽपि दोषोऽभूदितरकिनिपाचितः ।
 दत्तापि यत् स मध्यस्थं श्रीपरीहासकेभ्यः । अद्यान् तोत्तुपुरुषैस्त्रिधाभ्यां गौडपार्थिवं ।
 गौडपञ्चोविनामासीत् सत्वमत्यहुतं तदा । अर्जुनं जीविनं धीराः पराक्षस्य प्रभोः कृते ।
 शारदादर्भनमिषात् कश्मीरान् सम्प्रवेक्ष्य ते । मध्यस्थं दशवचयं संहताः समवेष्टयन् ।
 दिगन्तरस्थं भूपालं प्रविवेकृतवैद्य तान् । परिहासहरिं चक्रुः पूजकाः पिहितारणिं ।
 ते रामस्वामिनं प्राप्य राजतं विक्रमार्जिताः । परिहासहरिं भ्रात्र्या चक्रुस्त्याग्यरेणुभिः ।
 तिनं तिनं तं कृत्वा च चित्तिपूर्तिं चर्यतः । नगराग्निगतेः सैन्यैर्हन्त्यमानाः पदे पदे ।
 श्यामलारक्तसंमिश्रकालोऽपतन्निहता भुवि । अञ्जनाद्रिदृष्टस्त्रण्डा धातुस्यन्दोऽञ्जना इव ।
 तदीयरुधिरामरैः समभूदञ्जनीकृता । स्वामिभक्तिरसामान्या धन्या चयं वसुन्धरा ।
 वज्रादञ्जकृतं भयं विरमति श्रीः पद्मरागाद्भवेन्नाकारमपि प्रक्षाम्यति शिवं गारुडतादग्निनः ।
 एकैकं कियतं प्रभावनिधमात् कर्मातिरक्षैः परं पुरकैः परमप्रभयमहिमोन्नतैर्न किं माध्यतः ।
 क दीर्घकालमहोऽध्वा ज्ञानो भक्तिः क च प्रभो । विधातुरयमाध्यन्तशूरोऽर्चितं तदा ।
 लोकोत्तरस्वामिभक्तिप्रभावाणि पदे पदे । तादृजानि तदाभूवन् शृत्वरज्जानि भूभृता ।
 राज्ञः प्रियोऽरिस्तोऽभूदौडराक्षसविप्रवे । रामस्वाम्यपहारं श्रीपरीहासकेभ्यः ।
 अद्यापि दृश्यते गृह्यते रामस्वामिपुराण्यदं । ब्रह्माण्डं गौडवोराणां मनायं यशसा पुनः ।
 एवं नानाविधादन्तैर्वासराः क्षापतेर्यथुः । विरलाः स्वपुरे तय भूयामस्तु दिगन्तरे ।
 अनन्याकाङ्क्षप्रियवोममानोकलकौतुको । अपारं प्रविवेकाय पुनरेवोत्तरापथं ।
 कर्तुं प्रभावजिज्ञासां प्रतिषेधनदादिभिः । नैर्धैरैस्तु हृत्तान्तास्तस्य ते ते तदाभवन् ।
 नाद्यापि या भुवः दृष्टा जाने भानुकरैरपि । राजस्तस्य बभूवाज्ञा तच्च स्वैरविहारिणो ।
 विरमज्ञातहृत्तान्तैर्कान्तिभिः प्रहितस्ततः । प्रत्यादृत्तस्तस्य पार्थादृत्तस्तानेवमुक्तवान् ।
 इत्यादिप्रति वः स्वामी कोऽयं मोक्षो भवादृशः । क्षामिमां मे प्रविष्टस्य प्रतीक्षन्ते यदागमं ।
 नवेनवं प्रतिदिनं सन्ध्यां विजयार्जनं । सुरादं सम्प्रविष्टस्य किदायं मम पश्यथ ।

११४

११५

११६

११७

११८

११९

विनिर्गतानां स्वभुवः सरितां सलिलाकरः । न निर्धोजं जिगीषूणां दृश्यते श्वधिः कविन् ।
तस्मादाचारसारं वा वक्ष्ये स्वविशेषाश्रितं । राज्यं तदनुसारेण निर्विघ्नं कुरुतामथाः ।
अत्रस्तैः सर्वदा रक्ष्यः सुभेदः प्रभविष्णुभिः । शान्ताकाणामिवैषां हि भवं न परलोकतः । १३८
अपराधं विनाप्यत्र दण्ड्याः मङ्गरवासिनः । ते हि संश्रितचित्ताः स्मर्तुर्भेदा दृग्भङ्गशयाः ।
वर्षोपभोगान्यन्त्रानि चेतुभूमिनिता वृषाः । शान्ताणां नातिरिच्यन्ते यथाकार्यं तथामहत् ।
अधिकीभूतचित्ता हि वस्तुरणैव ते भृङ्गं । भवेद्युद्धामराः कूरा नृपाज्ञातिक्रमणमाः ।
वस्त्रं स्तित्यः कथाभोग्यमसङ्कारा हया गृहाः । आमासन्ने यदा जातु रामीलैनेगरोचिताः ।
मदादुर्गोष्पेक्षन्ते संरक्ष्याणि यदा नृपैः । यदा शान्तरक्षणं तेषां भृत्येषु दृश्यते । १३९
प्रदेशादेकतो कटा यदा हस्तिश्च अस्त्रिणां । अन्योन्योदाहसन्त्यैः कायस्थाः संहता यदि ।
कर्धस्थानानि वीक्षन्ते क्षापाः कायस्त्वद्यदा । तदा निःसंशयं ज्ञेयः प्रजाभागविवर्धयः ।
॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ चेष्टानुसारिणोऽप्येकमादाय संविदं । मयोक्तं हृदये कार्यमन्तरं राजवीजिनं ।
प्रत्यासत्तिं मदकरटिनो दानगन्धेन वायुर्गञ्जोद्धतिं प्रकटितकचिश्चक्षुनेवासुदस्य ।
चेष्टा स्पष्टं वदति मतिसन्निपुणोऽप्येतत्ता जलोर्ज्येष्ठात्तरपरिचितं निखलां चित्तवृत्तिं ।
पुत्रः कुवलयदित्यो वञ्चादित्यस्य मे समौ । भिन्नबोला तयोर्भ्रात्रोर्धौर्देवातुरयोः पुनः । १४०
ज्यायान् राज्येऽभिषेकस्य स च स्यादलवान् यदा । तस्याज्ञातिक्रमः कार्यो भवद्भिर्निवृत्तमा तदा ।
उन्मृज्योचितं वापि राज्यं वापि स पायिवः । शोचनीयो न केनापि स्मरतेदं वचो मम ।
कार्यः कनीयान्न नृपः प्रमादात् क्रियते यदि । मोक्षणीया तस्याज्ञा रक्ष्यश्च विषमोऽपि सः ।
पौत्रेषु मे कनीयान् वो जयापीडोऽस्ति दारकः । पितामहसमो भूया दन्ति वाच्यः स सर्वदा ।
भर्तुर्गृहीतनैराश्याः शान्तिप्रायाः प्रणम्य तान् । आनन्दः पश्चिन्मामाज्ञां ते वाच्यार्थकण्ठ्यजः । १४१
उवाच चतुर्णां जातु मन्त्रिपत्यास्त्रिणाः प्रजाः । वाच्यैः पतिवियोगाग्नितां सिद्धिन् वपुस्वरं ।
राज्ये कुवलयपीडो राजपुत्रोऽभिषिच्यतां । सुगृहीताभिधो राजा गतः स मुहूर्तो दिवं ।
सहजे यस्य कृतिनो देवतैः कोषट्कृतं । रसमिद्विरकम्पाने यस्मात् सालम्पागता ।
दूरस्थाऽपि हि भृमृक्ष भाग्यवन्ता कयाचन । कार्याणि घटयन्नामोदुर्धटान्यपि हेमरा ।
अन्धोजानि घनः घनव्यवहितोऽप्युक्तावयत्तं शुभान् दूरस्थाऽपि पयोधरोऽतिगिहिरन्ध्रैः कनेत्यानपं ।
शक्तिः कायपरीक्षितास्ति महतां स्त्रेणं दविष्टान्यतो यन्माहात्म्यवन्नेन यान्ति घटनां कार्याणि निर्वहन्तं । १४२
भेकादशदिनान् मम मासान् घटिचिन्तं समाः । एवमाज्ञास्य ममर्षी प्रजाचक्रोऽस्तमाययौ ।
तुषारवर्षवर्षेणैतमक्राण्डनिपातिभिः । आयाजकाभिधे देवे विपक्षं केचिदृचिरे ।
राजप्रभः प्रतिष्ठां स रक्षितुं चिरमस्मितां । मरुटं कापि दहनं प्राविशदिति केचन ।
केवांचित्तु मते भूभृद्वीर्यस्युत्तरापये । सोऽमर्त्यमुनभां भूमिं प्रविष्टः कटकविनः ।
अत्यह्वानि कृत्यानि श्रुतान्वस्य यथा किल । विपन्निरपि भूभर्तुः कथं वात्यह्वना श्रुता । १४३

यातोऽसं युमणिः पयोधिमलिनं कैश्चित् प्रविष्टोऽपरैः सम्प्राप्तो दहनं गतः किल परैर्लोकान्तरं कीर्त्यते ।
 जायन्ते महतामहे निरुपमप्रस्थानहोवाकिनां निःसामान्यमहत्तयागपिप्लुना वार्त्ता विपत्तावपि ।
 ततः कुवलयपोडो भेजे कुवलयेशतां । जातः कमलदेवो यः श्रीमाञ्जुकहवाहितः ।
 त्यागेन चक्रे विशदं योऽनुरक्तं नृपश्रियं । महोरगस्वस्वमिव स्मभावमलिनामपि ।
 भ्रात्रा तुल्यप्रभावेण कश्चित्कालं हृतप्रभः । स उताभोक्षणकालः प्रदीप इव नादृष्टत् ।
 भृङ्गगिरिगुर्दोर्दोलभान् पथ्यायवृत्तिभिः । श्रीदुःखाभूतयोरुत्सर्गसंभक्तयोर्विव । १०१
 अथाभयधनादायि भृत्यचक्रिकया समे । राजा कुवलयपोडो बभञ्जानुजमञ्जसा ।
 राज्यं निष्कण्डकं कृत्वा ततः प्राप्तबलां नृपः । दिग्जयायोजितकालिः सोऽभूत् सभृतसाधनः ।
 एकलस्मिन् क्षणं मन्त्रो तस्याज्ञामुदलङ्घयत् । स्मरन् वा तत्पितृत्वाचं भजनं वा दर्पविक्रियां ।
 प्राप्तायामपि यामिन्यां तस्यै कोपाकुलो नृपः । तमाज्ञातिक्रमं ध्यायन्न निद्रां क्षणमप्यगात् ।
 एवं कृतागशं हन्तुं सत्पृच्छ तदाश्रयात् । वदन् प्रथमामन्त्रं बध्नालस्याद्यतकुधः । १०२
 विरागशैलमधितास्तस्य चित्तमहोदधेः । प्रकोपकालकूटस्य पश्चात् क्षममुधोदगात् ।
 दधौ सोऽय गतकोधः प्रहृष्टः प्राणिसङ्कथः । एतावान् कस्य नु कृते कर्त्तव्यः प्रथमाग्रम ।
 अकार्थ्याण्यपि पथ्याण्य कृत्वापि वृत्तिनार्जनं । विधोयते हितं यस्य स देहः कस्य सुखिरः ।
 कृतघ्नस्यास्य सायस्य सेतोरगनितभूतेः । हन्तव्याः कस्य पन्थानः प्रतिभान्धनपाथिनः ।
 वदन्ति जन्मवो हन्त पश्यमानस्य नात्मनः । श्रवस्थां कालसूदेन कृतां तां तां क्षणे क्षणे । १०३
 ह्यः पश्यद्भिरकारणस्मितमिने पाथोजकोशाकृतिस्मृदोऽथकठोरमय रभसादन्तप्रतापप्रभं ।
 प्राप्तजीर्णबलसक्तेश्वरिहन्तिं वृद्धाजशोर्षोपमं वल्लं नः परिहस्यते भुवमिदं भूतैश्चिरस्त्रायिभिः ।
 इत्याद्यनित्यताचिन्तादन्तशान्तिमुखादरः । राज्यं मण्यत्य स वने प्रलपस्त्रवणं ययौ ।
 गच्छ भद्र वनायैव तपस्याधोयतां मनः । सापायाः क्षणभङ्गिन्य एवंप्राया विभतयः ।
 तेन मण्यजता राज्यं लिखितेन निजं सने । वैराग्यशसनोत्सुकः शोकेनानेन सूचितः ।
 अभयप्रममम्बेनयमिद्विर्नराधिपः । श्रीपर्वतादावद्यापि भयानामेति हृक्पथं । १०४
 तथा याते प्रभाः पूजे मितशर्मा गुरुचान्तिः । विनस्तामिन्धुसंभेदे सभाय्यां जोषितं जहौ ।
 राज्यं भभो समामाहुः कृत्वा स वसुधाधिपः । निःश्रेयसाग्निनिःश्रेणी सुधीः भिक्षुं समासदत् ।
 वज्रादित्यो वपियको ललितादित्य इत्यपि । स्थानोऽथ भूभृदभयघनाता चक्रमर्दिका ।
 स कूरचरितो भ्रातुः प्रजाङ्गादविधायिनः । सुधांश्चारिव दुर्वासा नृपं विमदृष्टोऽभवत् ।
 परिहामपुरात् पिब्यां नानोपकरणाबलीं । स जहार दुराचरो भूभृल्लोभवश्चन्दः । १०५
 रागिणो भूमिपालस्य भूयस्याऽन्तःपुरस्थितः । बीजाश्लेषेव वज्राश्लाघाः सममवन् प्रियाः ।
 विक्रयेण प्रयच्छन् स श्रेष्ठैः पुद्गलान् बहून् । खेडावितानं व्यवहृतिं प्रावर्त्तयत मण्डले ।
 भ्राष्ट्रान् बहूधां भुक्त्वा सोऽतिसन्धोगजन्तानां । जगाम सङ्कथं स्थाभूत् चयरोगेण किन्चिषी ।

तस्मान्मन्त्रिकादेव्य जाता राजा प्रजान्तकः । ततः प्रथियापीडोऽभूत् समासाचतुरः समाः ।
जातो मस्साभिधानायां वक्ष्यात् सप्त वासरान् । सङ्गामापीडनामाय तमुत्पास्याभवत्पुत्रः ।
भ्रातरौ तौ समामाद्य राज्यं नैव क्षराजत । हेमन्तश्चित्रावाप्य चण्डाञ्जलिं मण्डलं ।
शान्त्यै संयामापीडे कनीयाष्पिषात्पुत्रः । राजा श्रीमाच्यथापीडः प्राप राज्यं ततः कमात् ।
पितामहमेव भूयादित्यमात्यवचः स्मरन् । जिगीषुः सभृतबलो दिग्जयाय स निर्वयो ।
स्वदेशादेव नयविदग्धं नीतैः समं नृपैः । हृद्धान् पप्रच्छ निर्गच्छन् कश्चोरदारगोचरान् ।
पितामहस्य नः सैन्यं कियच्चिगच्छतोऽभवत् । इति ब्रूताय याचासु यूयं सङ्ग्रातयेनिकाः ।
हन्तस्मिन्नात्ममृचस्ये किं प्रमेनामुना प्रभो । वस्तु कश्चिदतिक्रान्तं नानुकर्तुं क्षमोऽधुना ।
कर्णार्थ्यानां तस्यासीत् सयादं सचमोद्धितः । अशीतिस्तु सहस्राणि देवस्यास्य जयोद्यमे ।
तदाकर्ण्य जयापीडो बभूव मेने न निर्व्ययं । क्षिप्रं क्षितेः सङ्कुचन्याः कालस्य बलवन्तया ।
जिगीषोः स्त्राभुक्तस्य भावमालोक्य तादृशं । दध्यभोवक्ष्णां हृद्वा ललितादित्यभूपते ।
तस्य दूरप्रयातस्य श्यालो जज्याभिधोबलात् । द्रोहेणाकस्य कश्मीरान् स्वयं भेजे नृपासनं ।
दिने दिने गम्येन्यान् स्वदेशस्त्राग्निस्ततः । सैनिकाः स्त्रान्यवर्तन्त स्त्रामिभक्तिपराङ्मुखाः ।
प्रस्थापयिष्यन् स्वमेव शक्तिं परिकरं विना । निश्चिकाय जयापीडो युक्तां काश्चित् सन्निदं ।
अभङ्गराक्षोऽभिमानास्तस्मैवामन्त्रनस्थिनः । अभ्यवर्तन्त यैरेव वैधाचोरपि वामताः ।
स त्रिभुज्य भुवं स्वां स्वां भूपतीमनुयाचिकान् । प्रयागमगमत् सैन्यैः परिमेयैर्नजैः समं ।
तत्रावशिष्टाश्चिन्त्य वाजिनः स मंताजवान् । दिग्जयो लक्षमेकानं प्रददौ भृङ्गदक्षिणं ।
सम्पूर्णमन्यां लब्धं यः प्रदद्यादथ वाजिनो । तन्मुद्रयेयं मन्मुद्रा विनिवार्येत्युदीर्य च ।
श्रीजयापीडदेवस्यैवचरैरुपलक्षितो । दिग्देशगामिनो मुद्रां गाङ्गस्य पयसो ददौ ।
तन्मुद्राङ्गं पयः पीत्वा गाङ्गमयापि निर्व्ययं । विन्ते प्रवर्द्धन्ते तापो भूपानामभिमानिनो ।
स्वदेशागमनानुज्ञां सैन्यस्याप्रमुखेन सः । दत्त्वा निज्जायामेकाकी निर्व्ययो कटकान्तरात् ।
मण्डलेषु नरेन्द्राणां पयोदानामिवाव्यमा । गौडराजाश्रयं गुप्तं जयन्तास्थेन भूभुजा ।
प्रतिवेश क्रमेणाय नगरं पौण्ड्रवर्द्धनं । तस्मिन् सौराज्यस्याभिः प्रीतः पौरविभूतिभिः ।
लाभ्यं स द्रष्टुमविद्यत् कार्त्तिकेयनिकेतनं । भरतानुगमान्त्य मृत्युगीतादिशास्त्रवित् ।
ततो देवस्तद्वदार्चिलामध्यास्य स चणं । तेजोविशेषचकितैर्जनैः परिहृतान्तिकं ।
नर्त्तकी कमला नाम कान्तिमन्त्रं ददधं तं । असामान्यास्ततोऽपमः सा ददधं सविस्मया ।
असंप्रष्टेऽय धावन्तं करं तस्यान्तरात्तरा । अचिन्तयन्ततो गृहे चरन्नेव भवेद्भुवं ।
राजा वा राजपुत्रो वा लोकोत्तरकुलोद्भवः । एवं यहीतुमभ्यासः पृष्ठस्थाः पर्णदोष्टिकाः ।
असंप्रष्टेन येनायं लक्षणाणिः प्रतिक्षणं ।
सोलशोवपुटो मदोत्कमधुपापातात्ययेऽपि हिपः सिंहः सत्यपि पृष्ठतः करिकुले व्यावृत्त विप्रेक्षिता ।

५००

५०१

५०२

५०३

५०४

५०५

मेधोऽभ्युद्यमेऽप्यज्ञानवद्वोर्जस्वरे वरिणश्चेष्टानां विरमेऽत्र हेतुविगमेऽप्यभ्यामदीर्घास्थितिः ।

इत्यन्तश्चिन्तयन्तो मा कृत्वा संक्रान्तस्मिदं । सखीमभिश्च हृदयां विसर्ज्य तदन्तिकं ।

प्राम्थपृष्ठं गते पाणौ पृगखण्डांस्तथापि तान् । वज्रऽक्षिपन्वयापीडः परिहृत्स्व ददर्श तौ ।

भ्रूयंजयामि कक्ष त्वं पृष्टाया इति सुभुवः । ददन्त्या वोटिकास्तस्या वृक्षान्तमुपलभ्यवान् ।

४४०

तथा जनिमदाक्षिप्यसौक्ष्मधुरभाषितैः । सख्याः समाप्तनृणायां नित्ये च वर्तन्ति जनैः ।

अयाम्यपेक्षालापा तथा तं मा विलासिनी । उपाचरत् परार्थश्रीः सोऽप्यभृद्विस्मिता यथा ।

ततः शम्भूध्वजे सञ्जाले रजनीमुखे । पाणिनालम्य भूपालं ज्ञयावेक्ष्य विवेक सा ।

ततः काञ्चनपर्यङ्कशायी मेरेयमस्तथा । तयार्थितोऽपि त्रियलं विदधे नाधरांशुकं ।

प्रवक्ष्यन्निव वृहदलनां सचपाननः । दीर्घवाङ्मः समाक्षिप्य म जनैरिदमब्रवीत् ।

४४५

न त्वं पद्मपलाशाणि न मे हृदयहारिणी । किन्तु कालानुरोधोऽयं मापराधं करोति मां ।

दायस्तथायं कस्याणि गुणैः क्रीतोऽस्त्युत्कर्षमैः । अचिराज्ज्ञातवृत्तान्ता भुवं दालिष्यमेक्ष्यसि ।

कार्यं शयमनिष्याद्य सज्जं मानिनि कञ्चन । अभोगे कृतमङ्गल्यं सुखानां त्वमेवेहि मां ।

तामेवमुक्ता पर्यङ्कं साङ्गुलीयेन पाणिना । वादयन्निव निःसस्य श्लोकमेतं पपाठ मः ।

अममात्रजिगीवस्य स्त्रीचिन्ता का मनस्विनः । अनाकस्य जगत सख्यं नो सन्ध्यां भजते रविः ।

४४९

झोकेनात्मगतं तेन पठितेन महीभुजा । सा कलाकुञ्जलाञ्जलीश्वरान् कश्चिदेव तं ।

गन्तुकामश्च तं प्रातर्नृपं प्रणयिनी बलान् । अर्घयित्वा चिरं कालमप्रस्थानमयाचत ।

एकदा वन्दितुं सन्ध्यां प्रयातः सरितस्तटं । चिरायातो गृहे तस्या ददर्श भञ्जविङ्गनं ।

किमेतदिति पृष्टाय तमूचे सा गुरुचिन्तिता । भिरोऽत्र समहान् रात्रौ निपत्याहन्ति देहिनः ।

नरनागाश्चमहारः कृतस्तेन दिने दिने । त्वया दूरं चिरायाते तद्भयेन समाकुलाः ।

४५३

राजानो राजपुत्रा वा तद्भयेन विस्मृताः । गृहेभ्यो नात्र निर्यान्ति प्रवृत्ते क्षणदाक्षणे ।

तामिति ब्रुवतां मृगधां निषिध्य च विहस्य च । सम्रोड इव तां रात्रिं जयापीडोऽत्यवाहयत् ।

अपरेद्युर्दिनापाये निर्गता नगरान्नरात् । सिंहागमप्रतीक्षोऽभून्महावटतरोरधः ।

अदृश्यत ततो दूरादापुनर्वकुलच्छविः । अट्टहामः कृतान्तस्य सञ्चारोव मृगाधिपः ।

अध्वनान्येन यान्तं तमद्य मन्थरगामिनं । राजसिंहे नदन् सिंहं समाकृत्यत हेलया ।

४५७

स्तम्भलोचो व्याप्तवज्रः कम्पकुर्वः प्रदीप्तदृक् । तदस्पर्शकायस्त्वं मगर्जः समुपाद्रवत् ।

तस्याभ्यामनन्तिले कफोणिं पततः क्रुधा । क्षिप्रकारी जयापीडो वज्रः क्षुरिकयाभिनत् ।

ज्ञाणितं जग्धगन्धेभमिन्दुराभं विमुञ्चता । एकप्रहारमिमेन तेनात्यजत जीवितं ।

आमुक्तजलपट्टः स कफोणिमद्य गोपबन् । प्रविश्य नर्त्तकीवेक्ष्य निद्रि सुखाप पुन्यवत् ।

प्रभानायां जिवावस्थां श्रुत्वा सिंहं हतं नृपः । प्रहृष्टः कैतुकादृष्टं जयन्तो निर्ययौ स्त्रयं ।

४५८

स हृष्टा तं महाकायमेकप्रहृतिसंघतं । सायर्थ्या निश्चयाश्रमे प्रहर्त्तारममानयं ।

तस्य दन्तान्तराक्ष्यं केशुरं पार्थगापितं । जीवयापोडनामाहं ददर्शय चक्रिणः ।
 स्यात् कुतोऽत्र म भूपाल इति ब्रुवति पार्थिवे । जयापोडनामाहं पुनमापीद्वयाकुलं ।
 ततः पौरान विमृश्यैव अयम्नः क्षितिपोऽब्रवीत् । प्रहर्षावसरे मृडाः कक्षादो भयसम्भवः ।
 श्रूयते हि जयापोडो राजा भुजबलोर्जितः । केनापि हेतुना भ्रास्यजेकाक्षेव दिगम्बरे ।
 राजपुत्रः कञ्जट दत्युक्ता कल्याणदेव्यैः । तस्मै नियमिता दातुं निधुत्सेण सता मया ।
 सोऽन्वेष्ट्येत् स्वयं प्राप्तस्तद्राजहरणेच्छया । रत्नदीपं प्रतिष्ठाभा निधानासादनं गृह्णात् ।
 अस्मिन्नेव पुरे तेन भाव्यं भुवनशासिना । ब्रूयादेनं समाप्तेय योऽस्मै दद्यामभीष्टिनं ।
 वाचि सप्रत्ययाः पौरा भूपतेः सत्यवादिनः । अन्विष्य कमलावासवर्त्तिनं तं न्यवेदयन् ।
 मामात्यान्तःपुरेऽभ्येत्य प्रयत्नेन प्रसाद्य तं । ततः स्वेष्ट्य नृपतिर्निनाब विहितोत्सवः ।
 कल्याणदेव्यामेताद्य कल्याणाभिनिवेशिना । राजलक्ष्या व्यपासाया इव सोऽजियहत्करं ।
 व्यधादिनापि मामयीं तत्र शक्तिं प्रकाशयन् । पञ्च गौडाधिपान् जित्वा मङ्गरे तदधीश्वरं ।
 गतं शेषं प्रभृत्यकं भैरवं सम्बाहयन् स्थितः । भित्तश्चात्मागो देवर्ष्यामात्यसमाययौ ।
 निजदेशं प्रति ततः स प्रतस्थे तदर्पितः । अयं जयप्रियं कर्त्तव्यं पश्यान्तोऽय सुलोचने ।
 मंदासनं तिताटादौ कान्यकुब्जमभीभुजः । स राज्यकुरुदं राजा जहारोदारपौरवः ।
 तस्मिन् प्रविष्टे स्वभुवं स्फुर्जर्जितत्रिकम् । भैरवैस्तमं समिस्तजैर्जम्बायोद्धुं विनिययौ ।
 पुष्कलेत्राभिधे गामे तेन मार्जुं सुदारुणः । जयापीडस्य मङ्गलमः सुवर्त्तनि दिनान्भुजन् ।
 अमरकप्रदो राजा जञ्जराज्यासहस्रगुभिः । युधि सोऽन्विष्यमाणोऽभृङ्गाभ्याटविक्रमण्डले ।
 श्रीदेवो गामचण्डालः प्राप्नो गाम्यैः समं युधि । केऽत्र जञ्ज इति भ्रास्यन् घोधान् पप्रच्छ सन्ततः ।
 दण्डानि स्वर्णमृद्गारात् पिबन्तं वारि तस्य ते । रणमध्यं हवाकडं तं दूरात् समदर्शयन् ।
 भ्रमयन् क्षेपणाय स क्षिप्रान्नानं तदानने । सोऽयं हतो मया अञ्ज इत्यंभोचक्रियोऽनदत् ।
 माहायनाय गङ्गाऽहं यामीत्युक्ता क्षिप्रान्नः । मातुर्हमन्था जञ्जस्य प्रतिज्ञाय ययौ बधं ।
 अग्नमंरुभीमास्यं मुमुर्षु पतितं हयात् । विवेष्टमानं मेदिन्यां जञ्जं त्यक्ता ययुर्निजाः ।
 स ममर्थाद्विरापातचिन्तासततदस्मितः । द्रोहाज्जितेन राज्ञेन त्रिभिर्वर्षैर्ययुश्चत ।
 न्यामापहारादणिजां वेष्ट्यानां कामिवञ्चनात् । द्रोहाचोपमता राज्ञामस्त्रिणा एव सन्पदः ।
 हते जञ्जे जयापीडः प्रत्यावृत्त्य निजां श्रियं । जयाह दोष्णा भूभारं कृत्यन् च सतां मनः ।
 प्रपदे यत्र कल्याणं स विरेधिबधधाक्षपः । देष्टे कल्याणपुरहन्तत्र कल्याणदेव्यभूत् ।
 राजा मङ्गाणपुरहृत्क्षके विपुलकेष्टवं । कमला सा स्त्रनासापि कमलाख्यं पुरं व्यधात् ।
 महाप्रतोहारपीठाधिकारं प्रतिपद्य सः । कल्याणदेवी दाक्षिण्यादकरोदधिकोन्नतिं ।
 उत्पत्तिभूमौ देष्टेऽस्मिन् दूरदूर्गतराक्षिता । कञ्जपेन वितस्तं तेन विद्यावतारिता ।
 वसोमूर्त्त्याऽयामेत्येव कक्षौचिद्वदते स्फुटं । सर्वज्ञानं ददर्शकं सर्वान् विद्याभियोगिनः ।

देवान्तरादागमस्य व्याचक्षाणः समापतिः । प्रावर्त्तयत विष्किर्त्तं महाभावं स्वमस्तुते ।
 श्रीराभिधाकब्धविद्योपाध्यायात् संभृतमुतः । बुधैः सह यथो दृष्टिं स जयापीठपण्डितः ।
 भूपतिरात्मनः स्वर्द्धा चक्षमे न स कस्यचित् । आत्मनस्तु बुधैः स्वर्द्धा शुद्धधीर्ब्रह्ममन्यत ।
 तावत्पण्डितस्येऽभूद्भ्राजस्यदपि प्रथुः । तेनैर्देवैर्नेतुं स्थानं कालात्तरवदावधौ ।
 नृपतौ विददायत्ते राज्यमास्त्यकाङ्क्षिभिः । गृहा बभूवुर्विदंषां व्याप्ताः सेवागतेनृपैः ।
 समयहीनतया राजा मोऽन्विष्यन्निखिलान् बुधान् । विदुर्भुक्तिमभवद्यन्यनृपमण्डले ।
 चध्यन्तो भक्तशालायां शुक्रदत्तस्य मन्त्रिणः । विदसया यकियाख्येन स्त्रीकृत्य बद्धितः ।
 विद्वान् दोनारम्लेण प्रत्यहं कृतवेतनः । भट्टेऽभूद्वृद्धस्तस्य भूमिभर्तुः समापतिः ।
 स दामोदरगुप्ताय कृद्दिनीमतकारिणं । कविं कविं बलिगिव धुव्यन्वी सचिवं व्यधात् ।
 मनोरथः ब्रह्मदत्तस्यटकः सन्निमोक्षया । बभूवुः कवयस्तस्य वामनायाश्च मन्त्रिणः ।
 सुस्त्रे पश्चिमाशयां ललयन्मुदयं रवेः । देशे धर्मोत्तराचार्यप्रविष्टं साध्वमन्यत ।
 खेताः संस्मवयकविकृतौ बभूव सः । भावानां भुञ्जमानानामास्त्रादान्तरविश्रुपः ।
 अपश्यद्विभ्रंहास्त्रादान् भावान् स्वादुर्विवेकिभिः । किं श्रेयमश्नादन्यत् क्षापैरन्यैरिदोक्तभिः ।
 आकृतस्य चित्तं कृतान्तरजोधिगप्रियाजिह्वनं । पुण्ड्रेक्षुः स्वपानमुष्णमहानोहप्रलुप्तकृतः ।
 वीतभारवतेममान्यबलयासोदस्य । यादृग्भवेद्भावाणां सुभगः स्वभावमहिमा निधेतसस्मादृशः ।
 मन्त्रविक्रमयोस्तस्य दयोर्दपेणयोरिव । एकैव विदिता मूर्तिः सहस्रगुणतां ययौ ।
 अकृत्स्नं विगुणमाज्ञां लङ्केत्यापह्नव्यं राक्षसान् । तेनानयति अगदं दूतां जातु पुरःस्थितः ।
 भान्विविद्यहिकः सोऽथ गच्छन्पोतय्युतोऽस्त्वयौ । प्राप पारस्मिभियामं तिमिमत्प्राप्य निर्गतः ।
 प्रियमर्त्यो रामभक्त्या कृपाशालेयदायिनं । स्वदेशमनयदृष्टौ सौमित्रं विभीषणः ।
 दूतं तिसैः पुरयित्वा सराऽगाधस्य राक्षसैः । चक्रे जयपुरं कोटं च विष्टपसमकृपः ।
 पुरधरं महाकारं विहारस्य विधाय सः । नगरान्तर्जयादेवीं पुण्यकर्म्या म निर्गमं ।
 तत्पुंरं चतुरात्मा च श्रेयशायो च केचनः । विष्णुलोकस्थितिं त्यक्त्वा भुवं वप्राति सन्निधिं ।
 अन्यत् कर्मान्तरं किञ्चित् कारयित्वा स राक्षसान् । यथात् कारुभिरैवाश्रयं दति शंसन्ति केचन ।
 स हि स्वप्नं जलाभेनं कुहं दारवतीमिति । उक्तः कंसारिणा चक्रे विनिर्माणं तथाविधं ।
 श्रीदारवत्यधिष्ठानं राज्यं कोटं तथा च यौ । अभ्यन्तरं जयपुरं भूनेऽद्याप्यखिलो जनः ।
 मन्त्री पञ्चमहाज्ञान्दभाजनं जगतीभुजः । तस्मिन् जयपुरे कोटं जयदत्तोव्यधाकटं ।
 राजकुलः प्रमोदस्य जामाता मथुरापतेः । आशाभिधोऽयं च यच्छुचिराचेयं हरं ।
 पुनः सन्धतमामर्थो दिग्जयाय विनिर्धयौ । बलैर्जलधिबेलाद्रीन् द्राघयत्नलघुद्वयैः ।
 सम्प्रविष्टार्पि पूर्वोद्दिमविष्कासा हिमाचले । भगीरथस्य गङ्गेव रेजे नस्थानुगा चम्पूः ।
 भार्गु प्रचण्डैरण्डालैरुत्तानः कटकादहिः । तस्यासन् धामिकाराचौ मुमुनिप्रमुखा नृपाः ।

४१०

४११

४१२

४१३

४१४

४१५

नामान्यदिनयादित्य इति प्रख्यापयन्नुपः । पूर्वाभां विनयादित्यपुरेणालङ्कृतं व्यधात् ।
 अभ्युत्थेकेन महसा सहमाध्यवसाविना । श्रीरागेहति मन्देहं महतामपि भूभृता ।
 भीमसेनाभिधानस्य स दुर्गे पृथ्वीभूषणेः । निःशब्दे गतिभिः काङ्क्षं प्रतिनिष्ठा विवेक यत् ।
 तं रम्भाश्वेषिणं तत्र परिज्ञास्य शिरस्त्रितः । भ्राता जज्जस्य विद्वत्स्यो गत्वा राज्ञे न्यवेदयत् ।
 भूपतिर्भोमनेनेऽथ राजा कक्षादबन्ध तं । नञ्जवाजगरो भीममिव भीमपराक्रमं । १५०
 तस्मिन् वीरे तथा बद्धे धूर्त्यै पुरुषकारिणां । पौरुषदेविणा जाने देवेनोत्तमिन् शिरः ।
 जयापोऽन्वभंसृष्टो व्यसनेऽप्यतिदारुणे । तांस्तान् सस्त्रिन्नायकाभीदपायानुदयोन्मुखः ।
 अत्रान्तरे नरान्तः पौराणामतिदुस्तरा । लूनामयकता व्यापददपद्यत मण्डले ।
 आमयः स्पर्शमस्त्राग्नी तत्र व्यापादकश्च सः । देशदोषादतोऽजन्तुनात्यास्रो विवर्धते ।
 तदाकर्ण्य जयापोडो जतोपायप्रयुक्तधीः । स्वभृत्येनोऽयुक्तानि प्रव्याख्यानीतवान् रक्षः । १५५
 तैः पिप्पलादेचकैर्भूकैश्चैलत्पित्तोऽवहज्ज्वरः । वज्रघृत्तपयस्याङ्गे लिप्ता स पिटकोऽभवत् ।
 तं लूताव्याप्तमाकर्ष्य विपक्षोऽर्चिणां मुखात् । विपक्ष्यते ध्रुवमिति ध्यात्वा देशादहिर्यधात् ।
 एवै स्वमतिमाहृत्यात् सन्तीर्णो विपददर्शनात् । व्याप्तव्यामायकीदृशं यज्ञस्य परिपन्थिनः ।
 यः सर्वं कालमभूधैः परिहस्यमानो मृनाङ्गुराद्यपि न जातु पुरस्कृत्यति ।
 व्यापक्यु शास्त्रविटपी स फले प्रसूय पुंसः किनैकपद एव लूनात्यलक्ष्यो ।
 तमेच्छदमिच्छन्नातुं विद्याविक्रममभ्युतः । सायाव्यरमुडिर्नाम राजा नेपालपालकः ।
 अकृतप्रणतिस्तस्य त्रिष्टयस्य स्वमण्डलं । अयात् मुदुरमध्वानंमनैःशोऽपमभार सः । १६०
 जिगीषोस्तस्मै तु तथा तत्तत्पथिर्वनिर्जयः । प्रयत्नं प्रयत्ननिर्धेयो नाभूत्तऽनुभारिणः ।
 मन्त्रेणापि कश्चिद्दृश्यं प्रतिदेशं स वैरिणं । ग्रथेनः फोपते कक्षास्तःत्रिवारिच्यन जगाम सः ।
 ततो निःश्रेयितापाये तस्मिन् कुर्वन् स दिग्जयं । आमन्त्राश्विमेष्टे भिक्षास्समुपविशयदलं ।
 प्रतस्यै दिवभेदित्रैश्च पृथ्वाणैर्वाभ्युखः । कर्षन् वेलांनिलस्येर्षात्कष्टध्वजपटायुमुः ।
 ततस्तस्मिन् सरित्पारे दक्षिणस्मिन् क्षमापतेः । तस्मावगच्छिष्येन्न्यं स्वच्छवाकं प्रकाशयन् । १६५
 भूरिभेरीरवाङ्गाणि प्रबले वोदय तदलं । प्रजज्वाल जयापीडः पीतमर्पिरिवानलः ।
 स जानुदण्डं निर्विघ्नं पश्यन्त्ययं सरिज्जलं । अपृथ्व्यादभूमिः कङ्कृतं तत्तं व्यगाहन ।
 मध्यं प्राप्तं नृपे पूर्णः विलसा बद्धमानया । अकालेऽभूदगाधाभाः सार्णवाभ्यर्णगा सरित् ।
 नरनागाश्वबज्रान्तया सैन्यं महीपतेः । प्रहृष्टया प्राप्यमानं जगात् संक्षयमाथेया ।
 नृपतिर्वीचिसंमर्शभ्रंशिताभरणोऽनुकः । बाहुभ्यां लहरीम्बुन्दन् जलेर्दूरमनीयत । १७०
 एकस्य कर्णगाक्रन्दैः सैन्यस्यान्यस्य गर्जितैः । सरित्तरङ्गघातैश्च बभूवुस्तुमुक्ता दिशः ।
 क्षिप्रकारो स इतिभिः मन्त्रैः सरितोऽन्तरात् । स चाकृष्य जयापीडं बबन्ध विहितोत्सवः ।
 देवस्यास्मस्य मास्ति नियमः कोऽप्यानुकृत्यं प्रति व्यञ्जन्त्यः प्रियमुक्तं चटयते जन्ताः कणादप्रियं ।

क्षिप्रं दीर्घनिदाघवामरविपक्षतापनिर्व्यापणं प्रादुर्भूतं वनस्पतेः प्रकुरुते विद्युदिवर्गं च यः ।
 स कालगण्डिकातीराश्रयात्पुष्पाश्रयेष्मिन् । निश्चिन्नेप जयापीडमाप्तानः रक्षिणः करे ।
 तथा काश्मीरिका राजा निमग्नः व्यसने पुनः । स किंकर्तव्यतामूढः शुद्धा गूढमदञ्जतः । १४५
 कलावत्पुष्पाङ्गोऽपि तेजस्विष्यन्मायितं । न ददर्श यथा धोमान् स ररञ्च तथा नृपः ।
 अपश्यन्निर्गतं किञ्चिदालोक्यल्लोचनः । आसन्नां तटिनीमासीदपाद्यां च स चिन्तयन् ।
 अवस्थावदकास्तत्र यथिताः प्रियवीभुजा । आर्द्रान्तःकरणैः शोकाः स्मर्यन्तेऽद्यापि सूरिभिः ।
 तथा तस्मिन् स्थिते मानो देवश्चैव मन्त्रिषु । चिन्तयन् स्त्रामिममानमनिशं पर्यतयत् ।
 भक्तः स्वदेहत्यागेन स हितं कर्तुमुद्यतः । दूतैरग्रमुद्येयके प्रियवाग्भिः प्रलोभनं । १४६
 जयापीडश्चिन्ता माकं राज्यं कश्मीरमण्डले । दास्यामि तुभ्यमित्यस्य दूतैः स आवितोऽभवत् ।
 प्राप्तं प्रतिदूतं पूर्णाधामय मंविदि । गृहीतकटको मन्त्री नेपालविषयं ययौ ।
 स कालगण्डिकाभिन्धारवांश्च कटकं तटे । स्थापयित्वा परं पारं ययौ मितपरिच्छदः ।
 मामनौरगमाद्यैस्तो सभां सम्प्रवेशितं । मत्तयारमुडेः प्रक्षं न्यवेशयत विष्टरे ।
 अध्वर्यान्तदति क्षिप्रं प्रतिमकः समाभुजा । तद्विष्टोपचारस्तस्मिन्नाद्यावमये दिनं । १४७
 स चारमडिभृश्च पीतकाशौ परस्परं । आसतां निर्जनेऽन्येद्युः कर्त्तव्यकृतनिश्चयौ ।
 नृपमुंचय मंचिवो जयापीडार्जितं धनं । अस्मि मेन्ये तदाभ्यां तस्य वा विदितश्च तत् ।
 दानेन भविता मोक्षस्तत्रैवैव विमोहयन् । तस्मात्त्वं प्रष्टुमिच्छामि क्व वसु न्यस्तमित्यहं ।
 अत एव मया मेन्यं मेहतं न प्रवेशितं । यदि तन्मध्यगाः शक्या न बन्धुं न्यामधारिणः ।
 तस्मादेकैकमाह्वय तेषु बह्वेषु धैरिकाः । कोपमज्ञातश्च दया न यास्यन्ति विचक्ष्वः । १४८
 ए । विमोहितास्तस्मात् प्राज्ञोऽप्याज्ञां स लब्धवान् । बहुस्य प्रययौ पार्श्वं जयापीडमहीभुजः ।
 तदालोकनं शोकं दर्शयन् धैर्यमागरः । गृहं तन्निर्जनं कृत्वा क्षिप्रं प्रच्छ तं नृपः ।
 अपि त्वया निजं तेजा भित्तिभूतं न हारितं । तस्मिन् हि मति मिध्यन्ति साहसनिष्कल्पना ।
 स तं बभाषे निःशस्त्रा मन्त्रिष्वेवं व्यवस्थितः । अद्भुतं कर्म किं कुर्याः प्रियमाणेन तेजसा ।
 मन्त्री तमूच तेजश्वद्राजश्च निश्चितं तव । जानीहि तत्स्थलेनैव लङ्घितं विपदणं । १४९
 अपि तातायनादस्मात् पतित्वा निष्पगास्मि । पारं गन्तुं समर्थोऽसि मेन्यं ह्यत्र निजं तव ।
 राजा जगद तं नास्मात् पतित्वेत्योयतेऽश्मसः । विना दूतिं दूतिश्चात्र दूरपातादिदीर्यते ।
 तस्माच्छायमुपायोऽत्र न च नाम विमानितः । बह्वं मेन्यं तन्मुद्यागमनिर्मथ्यापकारिणं ।
 इति निश्चित्य मोऽमात्यस्तमवादीन्प्रहोपते । वहिः केनाप्युपायेन वरु त्वं नालिकादयं ।
 प्रिष्येकाकिनैवात्र द्रष्टव्यः सम्पूतो मया । मरिदुत्तरणोपायः मोऽनुष्ठेयोऽप्यब्रूतं । १५०
 अन्तेति निर्गतो गत्वा पायुत्ताननवग्मसः । सविलम्बं वहिर्वेलां तदुक्तामत्यवाहयत् ।
 एकाको सम्प्रविष्टोऽयतंददर्श च्युतं क्षिणौ । विपन्नं गलमुदङ्ग दृढया क्लेशोरया ।

सद्यो व्यापादिततनुः श्वासापूरितविषयः । आभेद्यः इह तव हृत्किंमाह्वयः तरापगो ।
 आरोग्यरुच्यभ्यायः स्वार्थोपपत्तिः । बद्धा मया तां प्रविश्य चिप्रमेव पताम्बि ।
 नखनिर्भिन्नगात्रास्त्रिखितामिति संविदं । दृष्ट्वा चावाचयत्कण्ठनिबद्धांऽप्युपपत्तिः ।
 ॥ तिलकं ॥ विस्मयल्लेहयोः पश्चात् पूर्वं स सरितस्ततः । प्रवृत्ते पतितो राजा परं पारं समासदत् ।
 प्राप्तसैन्यः प्रविश्याद्य जणेनैव निनाथ सः । तमन्वेषं सभूपालं नेपालविषयं चयं ।
 रत्निलोऽपि न थावन्नमजानन् बन्धनाच्छ्रुतं । तावदेव कथाश्रवणं विषयकं चकार सः ।
 नयत्कबन्धः स्वर्गस्त्रीमुक्तसकं हृद्येषोषवान् । भूपतेऽन्धन्वाभ्यामेव सभूव समरोत्सवः ।
 दावानलोत्पन्नभुवा गिरयो निदाघे यत्नैव दूरमितरे परिवर्ज्योऽनोयाः ।
 तत्रैव सम्भवति भान्द्रहिमद्रवार्द्रश्चिन्नुषारमिश्ररी नितरां निषेधः ।
 जज्जादोनां लणं यच्च जयस्वामिद्रुहामभूत् । तत्रैव मन्त्रिणश्चिन्तितो देववर्धनः ।
 माभूदिमदृष्टः सन्तुः स पितृर्धनवर्धनः । तमेवमयो भासुरस्य भागोऽपि विलेखः ।
 रक्षारक्षोपमे तस्मिन् सचिवेऽलसुपागते । प्राप्तमपि श्रियं मम नृपतिर्हारितामिव ।
 तस्य दिग्भिज्यम्यालो सा न ज्ञानिर्भिनिर्धेयो । मानसात् दृष्टिवीभर्तुर्नामाद्योऽपि क्रिया पुनः ।
 चिन्तं जितवतस्तस्य स्त्रीराज्यं मण्डलं सद्यः । इन्द्रिययामविजयं बद्धमन्यत भूभुजा ।
 कर्णपद्ममाबद्ध श्रीराज्याश्रित्यार्जिताद्धृतं । धर्माधिकरणस्यैव कर्मस्थानं विनिर्धनं ।
 द्वितीयश्चलगच्छाद्यं कर्मस्थानमपि व्यधात् । उपयुक्तं प्रयागेषु गच्छे दूरस्थिते निजे ।
 किमन्यद्भुजावामनिवासिन्या जयश्रियः । चत्वारोऽन्धधयोऽभूवन् विलासमणिदर्पणाः ।
 पुनः प्रविश्य कश्मोरान् स भूपैः परिवारितः । चिराय युभुगे राजा विजयोपाश्रितो श्रियं ।
 तं कदाचित्पुत्रं स्वप्नं सन्वाद्याविजयोऽर्जितं । पुमान् दिव्याकृतिः कोऽपि व्याजहार कृताञ्जलिः ।
 सुखं त्वदिष्ये राजन् वसन्तस्मि सवान्धवः । नागेन्द्रोऽहं महापद्मनामा त्वां शरणं श्रितः ।
 द्राविडा मान्दिकः कश्चिन्मामितो नेतुमुद्यतः । जलाकाङ्क्षिणं विन्तुं विकेतुं मरुगण्डले ।
 तस्माच्चित्वाभि मो तत्ते स्वर्णधातुसुवर्गिरिः । स्वदेशे दर्शयिष्यामि स्त्रीतापकृतिकारिणः ।
 राजा स्वप्नं निश्चयेति दिक्षु सम्प्रेरितैश्चरैः । कुतोऽपि प्राप्तमानोय तं पप्रच्छ चिकीर्षितं ।
 दत्ताभयः स नागेनैव यथावत् सर्वमुक्तवान् । सविस्मयेन भूभर्ता स्वयं भूयोऽप्युपपत्तः ।
 भूरि धोजनविस्तीर्णान् सरभोऽभ्यन्तरात् त्वया । नागः प्रभावोत्कृष्टः स निष्कटुं ब्रूयते कथं ।
 स तं व्यजिज्ञपद्राजश्चिन्तयामन्वशक्तयः । तास्येहिदृष्टये चिप्रमेत्याद्यर्थं क्लोक्ष्यतां ।
 अथानुगम्यमानः स राजा प्राप्तः सरान्तिकं । अभिमन्यांश्चित्तेऽर्जितेऽर्जितेऽर्जितेऽर्जितेऽर्जिते ।
 राजाऽपश्यत्ततः पदे लुठन्तं मानुषान् । वितस्तिदृश्यमुरगं भूरिदृष्ट्वा रगान्वितं ।
 मन्त्रसङ्कोचितं राजन् दृष्ट्वाऽप्यमुमिति ब्रुवन् । सापहोऽरिति भूपेन सोऽभिधाय व्यपिधत ।
 त्वं राजाऽद्य यति मन्त्रवीर्येऽद्य संवते । सराऽभूत् प्रागवस्थान्तं पुनर्वाप्तं दिगन्तरं ।

द्राविडं द्रविणं दत्त्वा विशृङ्खाचिन्तयन्मृपः । दद्यान्नाद्याप्यसौ नागः कथं स्वर्गोत्तरं गिरिं ।
 ध्यायन्तमेव तं स्वप्ने ततः प्रोवाच पञ्चगः । केनापकारेण गिरिः स्वर्णमूर्ध्नि स्थिते तव ।
 स्वदेशेऽयं विदेशेऽयमिति बुद्धेः प्रवर्त्तकः । अन्वयव्यतिरेकाभ्यां स्थित्यभ्यासः शरीरिणां ।
 शरणं त्वामहमगामवमानमध्यात् पुनः । शरण्येन सता तत् भवतैव प्रदर्शितं । ११०
 उदन्मानिव योऽलोभ्या ज्ञायते संश्रितैः प्रभुः । का ह्योक्ततोऽन्या सोऽन्यैर्धनेष्वामयेऽभिभूयते ।
 याभिरन्याभिभूताभिरौचितस्वातुमस्तमः । तासां केनाभिमानेन स्त्रीणां द्रष्टव्यमहं मुखं ।
 ये कारणमधर्माणां व्यामृढस्य भवामते । विडम्ब्यमानाः क्रीडायै ते वयं प्राकृता इव ।
 अथ वा श्रीमदान्मानमप्रेक्षापूर्वकारिणां । यत्किञ्चन विधायित्वं पार्थिवानां किमद्भुतं ।
 मन्यन्ते क्षामभुजः क्रीडामुन्नतानां विमानिनां । यावज्जीवन् मन्त्रासंमरणं त्वां विदन्ति ते । १११
 उपेक्ष्यपक्षे भूपानां मानः स्वारथस्य सिद्धये । स तु प्राणानुपेत्यापि यान्नापक्षे मनस्विनां ।
 महतां येऽवमन्यन्ते घटन्ते च विमानितैः । मानस्वरूपाभिज्ञत्वं तेषां केनानुमीयते ।
 भवन्त इव तत्रापि न वयं व्यर्थदर्शनाः । तास्रधातुरमस्यन्दो दर्शयते तद्गिरिस्तव ।
 इत्युक्त्वा संविदं तस्मै स्वप्न एव सतां ददौ । यथा प्रबुद्धः प्रत्यक्षे प्राप तास्त्राकरं गिरिं ।
 स तस्मात् क्रमराज्यस्यान्नासमाह्वय निर्धामे । शतन्दोस्त्रारकोटोनाभिकोने स्वाभिधाङ्कितं । ११२
 पूर्णं कोटिशतं कुर्व्याद्यः स मां निर्वर्त्तयेदिति । दपेभङ्गाय भूपानां समर्थं स्थापयेन्मृपः ।
 समस्या इव स क्षामभृन् मावैश्वर्यं चोद्यतेः । चित्तं तु लब्धनिर्माणकुण्ठत्वायेति भृष्टतां ।
 अथाकस्मात्सहीपानः प्रजाभाग्यविपर्ययैः । त्यक्त्वा पैतामहं मार्गं ययौ दिव्येण मोऽधुना ।
 किं दिग्गजादिभिः क्रौञ्चैः स्वदेशादर्ज्यतो धनं । इत्यर्थमानः कायस्थैः स्वमण्डलमदण्डयत् ।
 शिवदामादिभिर्नैर्धनस्यानाधिकारिभिः । प्रविर्वर्द्धितवित्तैः सोऽभृज्जामभवज्जम्बदः । ११३
 कायस्त्रीकाणामुत्पन्ने निजाज्ञाव्यवधारकं । कायस्थवक्त्रप्रेक्षितं ततः प्रभृति भृष्टतां ।
 मन्त्रमन्त्र मनीभर्तुर्योऽभृक्तस्तस्त्रुपायहे । वाम्बुवन्धविन्तायां स एव स्वैर्यमाययौ ।
 यत सतां प्रशमादाद्यि पापस्थापदिदेश तत् । जयापोडस्य पाण्डित्यं प्रजापोडनशौण्डतां ।
 स मौदाम दवानिकनोकप्राणापहारहतम् । अस्तुत्यक्त्यभैदित्यं स्वप्नेऽपि न समाययौ ।
 कृष्णः किन्त्विपमेतदेव हृदये क्लृप्तेति कौटुम्हनात् स्त्रैरिण्यः । चित्तिपाशं धिक्चपलतां क्रौर्येण कुर्व्युः सकृत् ।
 पापाक्रान्तधियो भवन्त्यथ यथा मान्द्यात् स्पृष्टव्योऽपि ता दृयन्ते न च तं यथा स्वपितरौ घ्नन्तोऽपि ज्ञान्तचपा । ११४
 लोभाभ्यामात्तया क्रौर्यं स ययौ वत्सरचयं । सह कार्यकभागिनं यथाहारीं च्छरत्फलं ।
 लब्धलब्धसधोभूयस्वत्पवित्तवप्रदानं । सर्वस्वहारिणी भेने कायस्थान् हितकारिणः ।
 सामुद्रान्तिमयो नृपाय सदृशएके ज्ञानमन्त्रसः स्वस्मादेव कणान् घनस्य जहतो जानन्ति ये दाहतां ।
 सर्वस्मात् स्फुटनुष्ठितादितरतो लेशात् किलान्येऽपि ये दुष्कायस्थकुलस्य हन्त कलयन्त्यन्तर्हिताधायितां ।
 सर्वकालं ब्राह्मणानामेवैधैर्मकुण्ठितं । निस्त्रिंशस्य बभूवुर्ये तस्यापि परिपन्थिनः ।

देवान्तरं प्रयातेभ्यो ये शेषास्ते व्यरंसिधुः । विकोशन्तोऽनुमरणाद्वरणाद्यापि पार्थिवः ।
 विप्राणां शतमेकोनमेकाहेन विपद्यते । निवेद्यमेतदित्युक्ते कौरव्याकान्तोऽप्य पार्थिवः ।
 विपर्यस्तचरित्रस्य तस्य कूरस्य भूपतेः । एवं स्तुतिविपर्ययः काव्येष्वपि बभूवैः कृतः ।
 नितान्तं कृतकृत्यस्य गुणवृद्धिविधायिनः । ओजयापोऽदेवस्य पाणिनेस्य किमन्तरं ।
 भावव्याख्याचणे श्लोकेभ्यश्चकण्डनैः कृतः । सोऽयं तस्य विपर्ययो बभूवैरिव विवर्तितः ।
 कृतविप्रेषसर्गस्य भूतनिष्ठाविधायिनः । ओजयापोऽदेवस्य पाणिनेस्य किमन्तरं ।
 तलमूलापहृतां च चन्द्रभागातटे स्थितः । विप्राणां शतमेकोनमष्टाणोक्तजले स्तुतः ।
 ततोऽप्यहारहरणदेव प्रविरतोऽभवत् । वालव्यानां कृतां भूमिं नतु निःशेषतो जहौ ।
 अथ विह्वलप्रसंगे तलमूलैकस्य दिजाः । चुक्रुर्जुर्जातु तस्याधे प्रतीहारकराहताः ।
 मनुमात्राद्वरमाद्या बभूवुः प्रवरा नृपाः । अश्वभावि तदयेऽपि ब्राह्मणेन विमानना ।
 मेन्द्रं स्वर्गं मण्डलां च्छां सनागेन्द्रं रमातलं । निर्दग्धं हि क्षणेनैव विप्राः शक्ताः प्रकोपिताः ।
 तदाकर्षास्तमामन्त्याकृष्टः क्षमापतिः । उल्लासितैकभ्रूनेत्रो दर्पादचनमब्रवीत् ।
 भिलाकणभुजां कोऽयं शठानां वो मदम्बरः । येनर्थेय इव नृप्य प्रभावव्यापकं वचः ।
 भीमभूभङ्गभोतेषु तेषु तूष्णीं स्थितेष्वथ । दृष्टिनाख्यस्तमाह सा मङ्गलेनानिधिर्दिजः ।
 राजन् युगानुरूपेण भावभावानुवर्त्तिनः । श्रामितुलोऽनुसारेण न कस्माद्बुधो वयं ।
 आरुह्य विश्वामित्रो वा वशिष्ठो वा तपोनिधिः । त्वमगस्त्योऽयं वा किंवा इति दर्पेण ते नृपः ।
 ज्वलन्निव ततः स्फूर्जन्तेजोदयेत्यविग्रहः । स फणोवात्फणस्ताम्यन् कोपाकृपितमब्रवीत् ।
 भवान् यत्र हरिश्चन्द्रस्त्रिगुणं कृष्णोऽपि वा । विश्वामित्रमुखेभ्योऽहं तथैका भवितुं क्षमः ।
 विश्वस्यावाच ते राजा विश्वामित्रादिकोपतः । हरिश्चन्द्रादेयां नष्टास्त्वयि क्रुद्धे तु किं भवेत् ।
 पाणिना ताडयन्नुर्वीं ततः क्रुद्धोऽभ्यधाद्रिजः । मयि क्रुद्धे क्षणादेव ब्रह्मदण्डः पतेन्न किं ।
 तन् श्रुत्वा विरुमन्वाजा कोपाद्ब्राह्मणमब्रवीत् । पततु ब्राह्मणदण्डोऽग्रे किमद्यापि विनम्रते ।
 नन्वयं पतितो जान्मस्त्यथ विप्रेष भाषिते । राजाः कनकदण्डोऽङ्गं वितानस्खलितोऽपतत् ।
 कृतव्रणः स तन्नाङ्गे विमर्षिक्लिन्नविग्रहः । कोर्यमाणहमिकुलः ककषेद्यारितैरभूत् ।
 अनुभाव्य व्यथा भावि निरयक्षेत्रवर्त्तिका । गणरात्रेण ते प्राणा काङ्क्षितापगमा जङ्गः ।
 ब्रह्मदण्डकृतं दण्डं भुक्ता दण्डधराधिपः । अकण्डदण्डस्त्रिगुणं यथैः दण्डधरान्तिकं ।
 तस्यानियतचित्तस्य त्रिजतं परिवत्सरान् । एवं प्रतापिनः सैकान् भूभागो भूपतेरभूत् ।
 तथाभूभक्षस्यद्रविणकण्ठ्याम्भःकृतदण्डः । क्षितिं स्वामुञ्जन्तो विदधति कुमांगानुवरणे ।
 क्रियन्ते काकान्मानुगविहृतकैवर्त्तनिवर्त्यथाह्वाने कस्मान् स्थिरनिरयजालप्रणयिनः ।
 कृतपापं तमुद्दिश्य विपक्षमस्तुतप्रभा । स्तुतोद्गाराय तस्यानां व्यधस्तामृतैकश्रवं ।
 ललितापोडनामाभूत्ततो वसुमतीपतिः । देव्यां दुर्गाभिधायां ध्या जयापोडादजायत ।

११५

११६

११७

११८

११९

१२०

बभूव रागिणी राज्ये राज्यकार्यान्वपश्यतः । यस्य वाराङ्गनाभोज्यं राज्यं दुर्कयदृष्टितं । ११४
 दृष्टतेनास्मितं विसं पित्रा निरयभागिना । यद्यारणादिषु न्यस्यन्नरूपं यथं व्यधात् ।
 बन्धकीबन्धभावेन प्राप्तगजगृहाश्रयाः । तं पौष्टलोयविद्यानामन्तरङ्गं व्यधुर्विटाः ।
 केशान् स्तोदशमन्त्रिन्वान् वक्षसास्त्रलाङ्कितं । वपुषो मण्डनं मेने किरीटकटकोज्जितः ।
 यो यो वेश्याकथाभिज्ञो यो यो नर्कविचक्षणः । स स तत्प्रियतां लेभे न शूरो न च पण्डितः ।
 अतस्तः स्त्रीभिरन्याभिहरारागः स पार्थिवः । जडं मेने जयापीडं स्त्रीराज्याज्जितं जितात् । ११५
 दिङ्मूर्जयव्यमनिनः पृथ्वीभूपाञ्चहास सः । गणिकाभागमुखितः स्वसामयिकमध्यगः ।
 मङ्गाचकारिणी वृद्धास्त्रीक्रीडादेव्य वारयत् । तस्माद्विजने लेभे सम्प्रोतात् पारितोषिकं ।
 अट्टचेष्ट इव स्पष्टपरिहासविचक्षणः । सोऽलज्जयन्मन्त्रिहृद्वानास्थाने गणिकामखः ।
 बन्धकीपादमुदाह्वारप्रवरणादि सः । गौरवार्हान् दुराचारैः मन्त्रिवान् पथ्यधापयत् । ११६
 मानीममोरथो मन्त्री परं परिजहार तत् । अन्नक्रुवन् यमयितुं मध्यपातपराङ्मुखः ।
 कुल्लतं यागवार्हिनं वेधुर्यं द्रोहवृत्तिता । दृष्ट्वैतस्य प्रभोरन्यत् परिहारात्त्र भेषजं ।
 सुवर्णपाशं विप्रभ्यो दधत् फलपुत्रं तथा । भूभक्त लोचनोत्सृज्य द्वादशाब्दानभूदिभुः ।
 कल्याणदेव्यां मञ्जरां जयापीडमहीभुजा । सयामापीडनामाद्य बभूव भुवनेश्वरः ।
 पृथिव्यापीड इत्यन्यन्त्राम विभ्रत् स पार्थिवः । समानिं सप्तभिर्बर्षैः साक्षाज्यस्य समामदत् । ११७
 श्रीचिष्यटजयापीडो वृहस्पत्यपराभिधः । ललितापीडज्ञो राजा शिशुदेव्यस्ततोऽभवत् ।
 रागयष्टहीतस्य ललितापीडभूपतेः । वेश्यायां कल्पपाण्यायां जयादेव्यामजायत ।
 उपास्यास्यास्ववयामकल्पपालस्य तां सुतां । रूपमुज्ज्वलवद्वत्समनैषोत् स हि भूपतिः ।
 पद्मोत्पलककल्याणमम्यधस्यैः समातुनैः । बालकैः पान्थमानाभूत् पृथिवी भोगभागिभिः ।
 तस्य पञ्च महाशब्दाष्ट्रायानुत्पलकोऽप्यहीत् । अन्ये जगद्गिरेःऽन्यानि कक्षस्थानानि मातुलाः । ११८
 आयत्नोक्तमास्त्राज्येभ्रातृभिर्बन्दिताश्रया । भूभृज्जनन्या विदधे जयादेव्या जयेश्वरः ।
 राज्ञां रूपणर्विर्नेयत् प्रविष्टो दृष्ट्यते धनं । अचिराद्योयते शान्तिमपूर्वैः कश्चिदेव तत् ।
 जयापीडस्य यत्किञ्चित् सुमुना हि व्ययोक्तं । सुमुख्यलैरशेषन्तैः कनेण हतं वसु ।
 भगिनीभगभौभाग्यसम्भवैर्विभवैः कृताः । ते भङ्गुराणां भोगानां भोक्तारो भग्यभागिनः ।
 निरङ्कुशं चेष्टमानाः शनैकैस्त्यक्तशेषात् । ते स्त्रलोयान्मुपासाशमकुलोनाः शशद्भिरे । ११९
 अद्याभिवारकियया मिथः संमन्य पापिभिः । राज्येच्छया तैः स्त्रलोयः स्वामी च स नृपोहतः ।
 भुङ्क्षते द्वादशाब्दांस्तस्मिन् व्यापादिते तथा । भैक्ष्वेकस्य ते राज्यं परस्परमहङ्कृताः ।
 तेषामाकान्तदेशानां नाममात्रमहोपतोन् । तांस्तान् कर्तुमसामान्यान् विरोधोऽन्योन्यमुद्ययौ ।
 अथ मेधावन्तीदेव्यां जातोर्विषयभूपतेः । ज्येष्ठाऽप्यसौकिकतया योऽभूद्राज्यविवर्जितः ।
 सोऽयं विभुवनापीडो जयादेव्यामजीजनत् । राजानमजितापीडं तं बलादुत्पला व्यधात् ।

॥ युगं ॥ शिवादिगणनास्त्रानिभ्यन्देत्या नृपाय ते । पञ्चमाङ्गणनास्त्रानादशनास्त्रादने ददुः ।
 रक्तसम्भाषणं ॥ १८० ॥ दद्यात्स्वयेषु दिने दिने । पञ्चतुल्यमुखैश्चक्षुःसो राजा तदाश्रितः ।
 ते राजन्यजितापहरे राज्ञोऽप्यन्वहारिणः । पुरदेवगृहादीनां प्रतिष्ठाकर्मां चक्रिरे ।
 सापत्यास्ते कुम्भजिरे राज्यं स्नामिविवर्चितं । निर्जने महिषं शान्तं मियः सखीं हृत्का हव ।
 उत्पलेनाप्य स्वानी तथोत्पलपुरं कृतं । पद्मस्य पद्मस्नाम्यन्ते कृतिः पद्मपुरं तथा ।
 बधून्वधन्त पद्मस्य गुणदेवी गुणोज्ज्वला । मठमेकमधिष्ठाने द्वितीयं विजयेश्वरे ।
 धर्मो धर्मोद्यमे चतुर्थस्त्रास्त्रमिविनिर्मिते । कन्याणनां सत्कर्म कन्याणस्त्रामिकेश्वरे ।
 दीनारणां महत्स्त्राणि पञ्चोपकरणं कृती । एकैकस्याः सुधीर्धनो कृत्वा सन्नो महाधनः ।
 पद्मशोतिरुहस्त्राणि गवां दत्त्वा प्रकल्पयन् । कुम्भप्रतिष्ठामन्धारं योमसस्त्रामिनं व्यधात् ।
 तथैकस्यैव सामर्थ्या कः मङ्गलां कर्तुंमर्हति । आह्वयं किं पुनस्तथा सर्वेषां भूमिसम्पदां ।
 द्रोहाश्रितास्तु वा लज्जाः मुक्तोपाश्रितास्तथा । सर्वेषां स्पृहनीयैव तेषां दातृतया तथा ।
 कृता देवगृहाभौर्धै तत्पार्थैः स्युस्त्रास्यदैः । दिव्यातङ्गनभोपस्यकलभौपस्यमश्रितं ।
 एकोननवते वर्षे स्वस्त्रीयं शान्तिमागते । निर्विघ्नभागान्भुवन् षट्त्रिंशाब्दास्तथावधि ।
 अथ सन्नोत्पलकथोरुदभृद्गुणो रणः । रुद्रप्रवाहा यत्राभीहितता सुभटैर्हते ।
 कविर्बुधमनःसिन्धुशङ्करः शङ्कुकाभिधः । यमद्विग्याकरात् काव्यं भुवनाभ्युदयाभिधं ।
 मन्मसुनर्धुशोवर्मा मंथामाये व्यपाङ्गवत् । मयव तेजः गृगणां नक्षत्राणामिवायमा ।
 अथोत्पाश्रजितापीडं संयामापीडमभवः । अनङ्गापीडनामाभूत् कृते मर्यादभिर्नृपः ।
 सन्नोत्पाश्रजितापीडं संयामापीडमभवः । तस्य राज्यं द्विपश्चात् सौख्यं सौख्यमात्मजः ।
 वधत्रयेणात्पनके ततः प्रमथमागते । स चकारोत्पनापीडमजितापीडं नृपः ।
 तेषामाश्रयज्ञे राजप्रदृशानां महोभुजां । भूत्वापि भूत्याः कृतिनेः विभूतिं कोऽपि नेभिरे ।
 मान्धिविग्निकस्तस्य रत्नोनाम विभूतिभाक् । तस्मिन् कालेऽपि यद्यपि रत्नस्त्रामिसुरस्यदे ।
 भेजुर्दत्त्वाभिमागदीन् देशानुत्तम्य भूपते । विमलाश्रयासभुजो नराद्या व्यवहारिणः ।
 राज्ञां कर्काटपंथानां जीणप्रायमभूत् कुलं । वंशस्तत्पलकन्यानां भुवि वैपुन्यमाययो ।
 सामर्थ्यापनतप्रायपर्यित्तोव्यपद्यत । विदेपात् सुखवर्माथ शुष्कास्थेन स्वबन्धुना ।
 ततः गृगणभिधो मन्वी सुखवर्मात्मा जेऽकरोत् । राज्ययोगोऽयमिदयाः सगुणैर्वन्निवर्षणि ।
 एकत्रिंशे स वर्षेऽयं प्रजाविप्रशान्तये । विनिवार्योत्पनापीडं तमेव नृपतिं व्यधात् ।
 यत्कृते विफलकेश आसन् पितृपितामहाः । पौत्रेण हेलया प्राप्ता सा सिद्धिः पुण्यकर्माणां ।
 कुम्भाः पयोनिधिपयोहरणप्रवृत्ता नित्यं कृन्ति क्लिन् ये विफलश्रमवः ।
 चित्रं चणदिह तदेकपमुद्भवेन मन्दार्थिता निगिनर्वाधिगाननीना ।
 अथत तदुत्सृज्य राजनस्त्रीघटितकटाक्षकृतादिपट्टस्थे ।

कनकघटमुखाज्जवाभिषेकं स्रष्टिनि पतन्ममवन्तिवर्षदेव ।

मम्प्राप्तावुपदेष्टुमिन्दुतपनो युक्ते खर्वेभोऽङ्गवैभूपासैर्नवराज्यतन्ममिव स शोचदये धारयन् ।

राजा मण्डनकुण्डलदयमिषात् स्नात्वातपनच्छलास्रजोविष्टरपुष्टरोकघटितच्छायादयो दिद्युते ॥ १९५ ॥

॥ राजानः ॥ १७ ॥ यन्त्राः ॥ ७२८ ॥ आदितः राजानः ॥ ७० ॥ यन्त्राः ॥ २७ ॥

इति श्रीकाम्यीरिकमहामात्यवल्गुप्रभुसूतोः कङ्कणश्च हतौ राजतरङ्गिण्यां चतुर्थस्वरङ्गः ॥

समाशतदये वष्टियुते मासेषु षट्षु च । निर्देशाद्येषु कार्कोटवङ्गे सप्तदशमवन् ।

॥ अथ पञ्चमस्तोत्रः ॥

कायेतेषु रुचिः कचेषु फणिनां पुंस्कोकिलस्येव ते गोभिः कण्ठतटस्य दृश्यति पुरो दृक् पश्य चक्षुःश्रुतेः ।
 सन्धानेऽभिनवे मियो भगवताजिह्वा दृयकस्थम्दिनो भिक्षार्थी सदृशाक्षरामपि वदन्त्येवं गिरं पातु वः ।
 अवनन्तिवर्षा सासाज्यं प्राप्य पाटितकष्टकः । चकार चरितैस्त्रिंशं मतां कष्टकितं वपुः ।
 आसनां क्षितिपामात्यो तौ द्वावपि परस्परं । आश्वादाने परिवृढौ श्रुत्यावाज्ञापरिग्रहे ।
 कृतज्ञः क्षान्तिमान् क्षामभृशम्भो भक्तः स्रयोजितः । अभङ्गुरोऽयं मयोगः सुलतैर्जातु दृश्यते ।
 विवेका प्राप्तराज्यः स क्षामभृदी च नृपश्चियं । अविण्प्रस्यतिर्धीमानन्तरेऽवमिचल्यन् ।
 गोभुजां बल्लभा लक्ष्मीर्भातङ्गोत्सङ्गनालिता । मेयं स्पृष्ट्वां समुत्पाद्य दूषयत्युन्नतात्मनः ।
 स नास्ति कश्चित् प्रथमं यः प्रदर्शयन्नुन्नतां । मन्त्राण्य तेन च रमं गोचप्रोत्येव नानया ।
 चपलाभिः प्रवृद्धेयं स्ववेद्यं भिः महामुधैः । तदकचारिणोऽष्टमनया शिञ्जितं कुतः ।
 निःस्नेहानन्वगात् कांश्चित् सुखिरं संस्तुतायनौ । परलोकाध्वगान् भूपानपायेयानवाध्वान् ।
 हेमभोजनभाण्डादि भाण्डागारे यदङ्कितं । कस्मादस्य न नाथान्ते लोकान्तरगता नृपाः ।
 अन्येष्विष्टेषु पात्रेषु भुङ्क्तेषु महीभुजः । कस्मात्तन्मन्त्रामवदन् श्रौचिचिन्तां नवा दधुः ।
 स्त्र्येषु राजतस्थालकपालिखत्रलोकितैः । प्रेतभूपालनामादौः ब्रह्मा कस्य न जायते ।
 कृष्टाः प्रविष्टे ये कालपाशे कण्ठाशुमृषतां । अशस्ता अपवित्राश्च ते हाराः कस्य हारिणः ।
 सन्दूष्य वाष्पैर्दुःखोष्णैस्त्र्यक्षान् पूर्वैर्मृमृषुभिः । स्पृष्ट्वेतामलहाराश्च सङ्कोचः कमाप्नुयात् ।
 या वागिराशिसलिलान्तरस्रजिधानभंमेवयापि सततं मलिनैव लक्ष्मीः ।
 पात्रेषु रोरशिखिभागिषु सा विमुक्ता वैमन्यमेति हरिणोऽव कृताश्रये ।
 इति निर्धाय नृपतिर्नीत्वा स्वर्गादिदृष्टं । निजैरक्षनिभिः प्रादाद्विजम्भयः करककं ।
 साधु भूपेति वक्तव्यं हर्षाञ्जिगीर्षवं द्विजः । साध्वर्त्तान्त्रिति वदन्त्येकः प्रापाच्छलीन् बहून् ।

लक्ष्मीं कृत्वायिमात्कृत्वा कृत्वावन्तिवर्णना । विभूतिशामरश्चवमावशेषा व्यधीयत ।
 अमन्तमस्यस्यभृत्गोत्रजविभवे । राजश्रीर्दंजरा तस्य भवले भूभुजोऽभवत् ।
 विभुतः समरे भ्रातृन् भ्रातृव्यांश्च विजित्य सः । चकार भृगुभिर्वैराग्यैराज्यं विगतकण्ठकं । २०
 राज्ञे निष्पाद्य निर्विप्रमय वास्यन्येष्वनः । विभज्य बन्धुभृत्येषु बुभुजे पार्थिवः श्रियं ।
 भ्राता दंमातृरत्नन गुरुरवस्थाभिधः सुधीः । ज्ञानिप्रियेण विनते यौवराज्येऽभ्यषिष्यत ।
 स्वाध्यायार्त्तिकर्णारम्भावयहारौ प्रदाय यः । शूरवर्षा स्वामिनश्च गोकुलश्च विनिर्ममे ।
 मयूरापुष्पमहिमा मर्त्यमाहात्म्यमन्दिरं । पञ्च हस्तप्रदश्चक्रे मठं मुहुरतकर्षतः ।
 भ्राता व्यधक्त नृपतेरपरः समराभिधः । केशवं चतुरात्मानं समरस्वामिने तथा । २१
 दौ शूरावरजौ धीरविजयाख्या निजाख्यया । व्यधक्तां विबुधावामौ हावन्त्या गणनापती ।
 भूला बाहुलताकृष्णप्रभावामुभवौ भुवि । गतौ सवियहोवैव हरावासायसत्यतां ।
 ॥ दुग्मं ॥ राजदौवारिकः श्रीमाञ्छूरस्याभीक्ष्णशेदयः । महोदयस्वामिनोयः प्रतिष्ठां समपादयत् ।
 रामजाख्यमुपाधायं स्थातव्याकरणश्रमं । व्याख्यातपदकं चक्रे स तस्मिन् सुखमन्दिरं ।
 अमात्येन महीभक्तः श्रीप्रभाकरवर्धना । कृतं प्रभाकरस्वामिनोर्भावेष्यार्त्तिकेननं । २२
 आयतेन शुकैः मारुन्देन मारुन्देन यः । मुक्ताः प्राप्य प्रतिष्ठायां चक्रे स्यातां शुकाबलीम् ।
 विक्किप्रमरा विद्याभूयः गुरुरेण मन्त्रिणः । मरुतय विदुषः सभ्यान्देशश्चिन्तवतागिता ।
 युगैः क्षितिभुजो योगैक कृत्मानामहर्द्वयः । तुधाः प्रवृद्धसत्काराभूयोर्विचित्रः सभं ।
 मुक्ताकणः शिवास्वामी कतिरानन्दवर्धनः । प्रथं रत्नाकरश्यागात्साखाज्येऽवन्तिवर्मणः ।
 आस्थानं कृतमन्दारोवन्तीशूरस्य मन्त्रिणः । मरुन्वस्मृतिमाधातुमिमामार्थां सदापठत् । २३
 अयमवसरउपकृतयं प्रकृतिचला यावदस्ति मयदिद्यं ।
 विपदि समाभ्युदयिन्यां पुनरुपकर्तुं कुतोऽवसरः ।
 कृतः सुरेश्वरी चैव बह्वर्गविधायिना । शिवयोगिभ्योऽस्तेन प्रसादः सोऽव्ययस्थितिः ।
 गुरुरश्वं प्रतिष्ठाप्य स्वर्गेश्वरं समुत्तनं । चक्रे शूरमठस्त्रीमानं सभोगाय तपस्विनां ।
 स्वकृते पत्तनवरं तेन शूरपुगाभिधे । कमवल्लु प्रदेशस्योठकोऽभूदिनिवेजितः ।
 सुरेश्वरीप्राप्तनतश्चक्रे भूतेश्वरं हरं । मठं शूरमठान्तश्च शूरजोरजवर्धनः । २४
 काव्यदेव्यभिधा गुरुरधुः शुद्धात्मया व्यधात् । मदाशिवं सुरेश्वर्यः काव्यदेवीश्वराभिधं ।
 निष्कौत्सरोऽवन्तिस्त्रो मादरेभ्योऽनपायिनीं । शूराय दश पुत्राय नृपतिः प्रक्रियान्दरे ।
 हन्दातुवर्षा भूपालो देवतस्यव मन्त्रिणः । आशान्वादैर्णोऽस्यासौ चैव तामुपदर्शयत् ।
 चैव विश्वेकसारस्थे मृतातामपवर्गदे । भूगिभोगास्यं राज्ञा तेनानिपुणं कृतं ।
 अश्वस्ति स्वामिभं तच्च प्रायाज्याधिगमाकृती । विधाय प्राप्तसाखाज्यद्वयेऽस्त्रीश्वरं तदा । २५
 विपुश्वरभूतेश्विजयेषु भूभुता । क्षान्द्रोण्या रौप्यमय्या तेन पीठवयं कृतं ।

शूरस्यापि नरेन्द्रं तं ध्यायतः स्वाधिदैवतं । तत्प्रियार्थमुपेत्याऽभूदूर्ध्वः प्राणाः सुतोऽपि वा ।
 तथा चार्षयितुं जातु यातो भूतेश्वरो नृपः । विभवान्गुणेष्वस्मिन् पूजापकरणेऽपिते ।
 ददर्श पोठे देवस्य पूजकैरुपपादितम् । वन्यमुत्पलशाकास्यं तिरुशाकमवस्थितम् ।
 तत्रस्थाः स्नाभुजा पृष्टास्तन्निवेदनकारणम् । व्यजिज्ञपन् चितित्यस्तजानुप्राञ्जलयस्ततः ।
 डामरो धन्वनामास्ति लहरे विषये बली । गुरुरस्य मन्त्रिणो देवमेवको यः सुतोपमः ।
 हतेषु तेन यामेषु निरवयवहस्तिकिना । निवेद्यमेतदेवासौ भूतेशाय निवेद्यते ।
 अक्राण्डगूलजनितां पार्थिवः कथयन् व्यथां । श्रुतमश्रुतवत्कत्वा त्यक्तपूजोऽथ निययौ ।
 पूजां मन्त्रयत्य गमनं गूलं चाकस्मिकं प्रभोः । सहेतुकं विदम्कूरो वृत्तान्तास्वेवकोऽभवत् ।
 ज्ञाततत्त्वस्तत्पूर्णं भूतेशाभ्यर्णवर्त्तिनः । क्रुद्धः समाह्वयकस्य भैरवस्याविशदृष्टम् ।
 निषिद्धजनबाहुल्याभूत्वा विरलपार्श्वगः । प्राहिणोद्व्यसमानेतुं ततो दृष्टान् पुनःपुनः ।
 स चित्तिं पत्तिष्ठतमामंमर्देन प्रकल्पयन् । अप्रकल्पतनुः प्राप क्रूरः गुरुरास्मिकं पुनः ।
 तस्य प्रविष्टमात्रस्य शस्त्रिणः गुरुरचोदिताः । मुण्डं मञ्जीवितस्थैव चिच्छिदुर्भैरवायतः ।
 आसन्नै सरमि चिन्ना रुधिरैर्द्वावि तद्वपुः । क्वापतेः कालितामर्षो धोरः गुरो विनिययौ ।
 तस्य श्रुत्वा शिरश्चिच्छं स्तपुक्षस्यैव मन्त्रिणः । क्षीणमन्युः चित्तिपतिः सवैलक्ष्ण्यदवाभवत् ।
 गुरोऽथ पृथकुन्नो निययौऽस्मोति भाविणम् । उत्थाप्य तन्पात्तं देवं पूजाशेषमकारयत् ।
 दत्त्यं समस्तकृत्येषु भावज्ञः स महीपतेः । अनुज्ञैव हितं तत्सु प्राणास्त्यक्ताप्यमाधयत् ।
 परस्परमनुत्पन्नमन्युकालव्यदृष्टणी । न दृष्टो न श्रुतावन्यौ तादृशौ राजमन्त्रिणौ ।
 ओमेघवाहनस्यैव भास्त्रास्येऽवन्निवर्धनः । अश्वेषपाणिनामोत्कृष्टमारे दशवक्त्राणम् ।
 जलं जहद्भिः शिशिरं तटानेत्याकृतोभयैः । तत्कालं मेवितः पृष्ठे पाठोनेः शरदातपः ।
 अनयहाय लोकानां भट्टाः श्रीकलटादयः । अवन्निवर्धनः काले मिट्टा भुवमवातरन् ।
 चरित्रं वज्रवक्त्र्ये घेषामेकस्य पावनः । अयं प्रामाणिकः कश्चिदुक्तानो वर्णयिष्यते ।
 देशः प्रवलनेद्योऽयं महापद्मभरोजलैः । कुलिनोभियु श्वलः स्वल्पोत्पत्तिः मदाभवत् ।
 ललितादित्यभूतुंरयोगेन बलीयसा । किञ्चिदाकृष्टमलिनः प्रापोत्पत्तिं मनाकतः ।
 जयापीठे क्रमाद्याते स्वल्पवीर्येषु राजसु । सलिलोपस्रवैरामोत्पन्नरेवावृता चित्तिः ।
 दीव्जाराणां दशशती पञ्चाशत्यधिकाभवत् । धान्यखारीकथे हेतुर्दंश दमिष्ठविषते ।
 अवन्निवर्धनः पुण्यैरेकस्त्रीवयितुं ततः । स्वयमन्नपतिः श्रीमान् सुख्यः चित्तिमवातरत् ।
 यस्याविज्ञानममृतैर्नृत्यं कालेऽपि निश्चितम् । अद्योनिजत्वकृतिनयगिर्भुवनाद्भुतैः ।
 पुरा रथ्याजःपुञ्चं मय्याज्जन्तो पिधानवत् । सुख्याभिधाना वण्डान्ते सृष्ट्वाण्डं प्राप तूतनम् ।
 तस्मिन् पिधानमृदुत्य सापश्यन्मध्यशायिनं । बालं कमलपत्राक्षं धयन्तं स्वकराङ्गुलीः ।
 मात्रा कथयति त्यक्तोऽसौ सुन्दरो मन्दभाग्यया । अयेति चिन्तयन्ध्यामीका खंहाप्रसूतमासी ।

अदृषयन्त्याः स्पर्शेन धावन्त्याः प्रुङ्गस्त्रियो गृहे । तथा विहितहस्तिः स शिष्टदेहिमगोवत ।
 स सुय्यनामा मतिमान् प्रहृष्टः शिषिताक्षरः । कस्याप्याधीकृष्टपतेरभकाध्यापको गृहे ।
 व्रतस्नानादिनियमैस्ते सतां चरयन्मम । गोटीषु विप्रदप्रश्नं विदग्धाः पर्यवारयन् ।
 तेषां कथायत्रस्यासु निन्दतां जलविप्र्लवं । धीरस्मि मे निरर्थस्तु किं कुर्यामिति सोऽब्रवीत् ।
 उन्मत्तस्यैव वदतस्तस्य तस्मिन्मादकः । निशम्य भृश्वारैर्भयिरमासीत्सविस्मयः ।
 ततस्तस्मानोय नृपः किं वृष इति पृष्टवान् । धीरस्मीत्यादि राजायेऽप्येवोचत्सोऽप्यसम्भ्रमः ।
 वातुनोऽभाविति निजैरुक्तोऽप्यथ महीपतिः । धियं दिदृक्षुर्बिन्दधे तस्यायत्तं निजं धनं ।
 काशाद्दीप्ताभरणानि बहून्त्यादाय हेलया । यद्यो मञ्जवराज्यं स नावमारुह्य गंत्स्य ।
 ग्रामे तत्र प्रहृष्टाभ्युनिमग्रे मन्दकाभिधे । एकं निश्चिप्य दीप्ताभरणं व्यावर्तत द्रुतं ।
 मत्स्यं वातुन एवामौ सभ्येष्वपि वदन्त्वपि । वार्तां निशम्य तां राजा तस्मिन्नावेवकोऽभवत् ।
 कमराज्यं ममं प्राप्य देशे यत्नदराभिधे । अञ्जलिभ्यां निश्चिप्य दीप्ताभरणं सलिलाक्षरे ।
 यत्र तीरदयान्त्रिभ्यः शैलनिर्मुठिताः शिलाः । चक्रुर्बिन्दतां निष्पीड्य पथः प्रतिपद्योक्त्यर्थं ।
 दुर्भिलोपकृता ग्राम्या दीप्ताभरणेष्वेष्टिणस्तदा । शिलाः प्रवाहाद्द्रुत्य वितस्तां समग्राधयन् ।
 एवं दिनानि द्विचाणि पयोयुक्ता विकृत्य तत् । वितस्तामेकतः स्थानात्कर्मकृद्भिरवन्धयन् ।
 पाषाणमेतुबन्धेन सुय्यनाद्गतकर्षणा । सप्ताहमभवद्वह्ना निखिला नीलजा सरित् ।
 अधः प्रवाहं संग्रोध्य लुठदग्नप्रतिक्रियां । कृत्वा बह्वैः शिलाबन्धैः सेतुबन्धमपाटयत् ।
 विरकालनिरोधेन सेतुकाष्ठेष्वम्बुधिं प्रति । ततः प्रावर्तत जवाद्भक्तं भागवतामिनी ।
 जम्बालाङ्गा स्फुरन्तीना भृश्वभौ सलिलोऽज्जिता । व्यक्तकाष्ठासमलक्षणा निर्मघेव नभस्खली ।
 यत्र यत्र विवेदैः प्रवेधे सलिलविप्र्लवे । तत्र तत्र वितस्तायाः प्रवाहाद्भक्तान् व्यधात् ।
 मूलस्तोतोयनिष्ठुतभृत्स्रोता बभौ सरित् । एकभोगास्रयानेकफलेवामितपक्षगी ।
 वामेन भिन्नुत्थितास्या वितस्ता दक्षिणेन तु । यान्त्याने समगंसातां प्राप्तेन्यस्त्रामिनाऽन्तिके ।
 वर्त्तन्तेऽथ महानद्योः कल्पापाथेऽप्यनत्ययः । सङ्गमो नगरोपान्ते स सुय्योपक्रमसाधोः ।
 अद्यापान्तां फलपूरपरिहासपुग्स्थितौ । विष्णुस्त्रामी सङ्गमस्य दैन्यस्त्रामी च तीरयोः ।
 सुन्दरीभवनाभ्यर्णप्राप्तस्याद्यतनस्य तु । योगशायी हृषीकेशसुय्यस्याभ्यर्चितकटे ।
 दृश्यन्तेऽद्यापि सरितां पूर्णस्त्रोतस्तोद्भवाः । निषादाकृष्टनैरञ्जुरेखाङ्गाजीर्णपादपाः ।
 स्फुरत्सरङ्गजिह्वास्त नदीर्षार्गमजियहन् । तालाः खेच्छानुसारण सान्द्रिकः पक्ष्मगौरिव ।
 बद्धा शैलमयान् सेतुन्वितस्तां सप्तयोजनीं । महापद्मसरोवारि स चकार निधन्वितं ।
 महापद्ममरः कुण्डादितस्ता येन योजिता । जवाजिघाति कोदण्डयन्त्रादिपुरिवाधुना ।
 उद्भूत्य सलिलादुत्थिममदादिवराहवत । अनेकजनसङ्घार्णनं ग्रामास्त्रानाविधाभ्यधात् ।
 पालीभिर्गम्यः शैरोष्ठयान् कुण्डसदृशान् व्यधात् । कुण्डलानीति सर्व्वास्त्र ससृङ्गान् मुवते जनाः ।

८१

८२

८३

१००

१०४

११०

उत्खातकीलनिवहा लघोऽद्यापि शरत्कथाः । व्यञ्जित् जलगन्धेभवन्मनं लक्ष्मिभिमान् ।
 दीप्तिरभाण्डानौज्योत्स ददगाधजलान्तरे । नन्दके निर्गतजले स्नानात्मासदलभत ।
 अदेवमाहकान् यामान् परोक्ष्य विविधाः क्षितीः । संविभेजे विभक्तेन नादयेन स वारिणा ।
 अमिच्छच्च अलैयामान् यामान् दमुपाहतां । या यावता क्षणेनागाच्छावं तां तावता यदि ११५
 कालेन मत्वा भेकार्हाम्प्रतिधामं जलक्षुते । परिमाणं विभागश्च परिकल्प्य निरत्ययं ।
 चकार चानूलाद्याभिः सिन्धुभिः सर्वतोदिग्भिः । सत्फलोदारकेदारसम्पत्संपन्नविभमाः ।
 ॥ तिलकं ॥ न कश्यपेनोपकृतं न यत्सङ्घर्षेण वा । हेलया मण्डलेऽर्मुषिस्तस्येन सुकर्मणा ।
 भूमेर्जलादुद्धरणं दिजलं च तथापि । सेतुबन्धोऽस्मिन्लोथे यमनं कालियस्य च ।
 चतुर्थं मिद्धमिति यदिष्टाः सत्कर्मजन्मासु । सुयस्य तत्पुष्पाश्वरेकस्मिन्नेव जन्मनि । ११६
 ॥ युगलकं ॥ यस्मिन्महासुभिक्षेषु दोशाराणां शतद्वयं । धान्यसारी प्राप्तिहेतु रासर्गादभवत्पुरा ।
 ततः प्रभृति तत्रैव चित्रं कश्चोरमण्डले । घटत्रिंशता धान्यसारी दोशारैर्नदितः कथः ।
 निर्गताया महापद्ममलिलात्सर्गमन्त्रिभं । वितस्तायास्तटे चक्रे स्नानामाहुं स पत्तनं ।
 सुकृता स्थापिता तेन सरसि व्याप्तदिकटे । आमंसारं स्थिरा मारमयादास्तपस्त्रिणि ।
 मुख्याकुण्डलनामानं धामं कृत्वा दिजातिमात् । मुख्यामुद्दिश्य तस्मात्का मुख्यामेतुं स निर्ममे । ११७
 तेनाद्भुतासु मलिनाद्भुपु यामाः सहस्रशः । अर्वाक्निर्वर्तनप्रमुखैर्जयस्थलमुखाः कृताः ।
 रंद्गुगैर्धर्म्यैर्हृत्तानैः प्रवर्त्तितकृतोदयः । अर्वाक्निर्देवः पाति स्म मात्स्यातिव वसुन्धरां ।
 प्राणप्रयाणयोगेयोरोगयस्तस्तो यथै । लेवं स चिपुर्गशाद्रिनिष्ठज्येष्ठशराशितं ।
 आत्मनस्तत्र निश्चित्य विपत्तिं चिरगोपितां । प्राणान्ते प्राञ्जलिः शूरो वैष्णवत्वमदभ्यस्यत् ।
 तेनान्ते भगवद्गोताः शृण्वता भावितात्मना । ध्यायता वैष्णवं धाम निरमुच्यत जीवितं । ११८
 आषाढशुक्लपक्षे तृतीयस्यां समापतिः । वर्षे एकोनषष्ठे स आषाढास्तमुपाययौ ।
 तस्मिन् प्रशान्ते प्रत्येकं विभवोत्सुकवेतसां । तुल्यमुत्पन्नवाद्यानां राज्येष्वा भूयमासुत ।
 ततश्चक्रे प्रतीहारः प्रयत्नाद्भगवर्धनः । नृपं शङ्करवर्माणमवलिनृपतेः सुतं ।
 कर्णपोविश्रप्रामात्यस्तनृजं शूरवर्मणः । तद्दृष्ट्वात्सखवर्माख्यं दौवराज्येऽप्ययोजयत् ।
 अतस्तयोरभूद्रे क्षितीशयुवराजयोः । यस्मिन् क्षणे क्षणे राज्यमामोदालामिवाश्रयत् । ११९
 शिवशक्त्यादयावीराः स्वामिकार्योऽज्जितामवः । यत्राभूवन् स्वमत्स्य परोलाक्षणाभिभः ।
 कुर्वतां स्वामिशृणुणं दानमानप्रतिश्रवं । सत्त्विकाद्यान् ते यस्मादानकृष्यमशिश्रयन् ।
 पिण्डस्यृहः पुरित्यज्याहङ्गताः क्षिण्तिताः कश्चित् । तावन्न दीततममः सहृत्स्मिन्मनुजीविनः ।
 कथञ्चिदय निजित्य युवराजं महौजमं । प्राज्यः स्वविजयोद्धारयकं शङ्करवर्मणा ।
 मत्स्यट्ट ममरवर्माद्यैर्वितीर्णममरोऽमकृतः । कीर्त्तिं श्रिया प्रणयिनीं लब्धयाधिविन्द सः । १२०
 अथ निजित्य दायदाक्षन्वा लक्ष्मीं क्षितीश्वरः । जिष्णुर्दिविजयं कर्त्तुं शोमानासीन्महायमः ।

तस्य कालबलाद्देवे प्रकीर्णजनसम्पदि । लक्षाणि नवपत्नीनां दाराविक्रमतोऽभवत् ।
 स्त्रपुरस्योपकण्ठेऽपि योऽभूत्कुष्ठतन्नाशनः । स एव रत्नोत्सवेषु राज्ञामाज्ञां न्यवेक्षयत् ।
 गच्छन्नाशायविच्छेदसम्प्रदायः कटुजये । स्त्रप्रक्षया समुत्थितो राज्ञा प्रह्वरक्षणा ।
 तत्सेनानरनाथानां पृतनाभिः पदे पदे । कुन्दापगेव कुन्दाभिर्विघ्नन्तीभिरवर्द्धत । १४०
 दार्वाभिमारराजेन वस्यता समुपाश्रिताः । अद्रिद्रोण्यो न वाहिन्यस्तसेनानादमादधुः ।
 जनेष्वणैर्हरिगणैर्गृह्णन्हरिगणं क्षणात् । अनासादितदुर्गं स चक्रे दुर्गोन्नरातिथिं ।
 लक्षाणि नवपत्नीनां दारुणानां शतवधौ । लक्ष्म वाजिनामासीद्यस्य सेनापुरःसरं ।
 स गुर्जरजयव्ययः स्वपराभवशङ्कितं । चैर्गर्तं पृथिवीचक्रं निन्ये तमसि हास्यतां ।
 पुत्रं भुवनचन्द्राख्यं नीविं प्रागेव दत्तवान् । स ह्यभूत्प्रणतिं कर्तुं तस्याभ्यर्चनमुपागतः । १४१
 अथ तत्कण्ठकं भ्रातृद्वयमिषडलनायकम् । वीर्य्य सङ्मुखमायानं महार्थविवोज्ज्वलं ।
 समागमक्षणे यस्माच्छङ्कमानः स्वबन्धनं । पलाय्य प्रययौ दूरं निर्वाणौजोविजृम्भितः ।
 ॥ तिलकं ॥ यमप्रतिमोन्दर्य्यमद्याप्याहुः पुराविदः । तमेवाद्राक्षुहस्तस्ता नृपाः कालमिवोन्मूलं ।
 उच्छ्वानालखानास्य संख्ये गुर्जरभूभुजः । बहुमूलां क्षणाक्ष्णीं शुचं दीर्घामरोपयत् ।
 तस्मै दत्त्वा टक्कदेशं विनयादङ्गुलीमिव । स्त्रज्ञरीरमित्रापासीकण्डलं गुर्जराधिपः । १४२
 जतं भोजाधिगजेन स साक्षाज्यमदापयत् । प्रतीहारतया स्यूतौ भूते यक्षियकान्वये ।
 दरक्तुक्काधिपयोः केशरिवराहयोः । हिमवद्विन्ध्ययोरासीदार्थ्यावर्तद्वान्तरे ।
 नक्षत्रेष्विव भूपेषु नभसीतोत्तरापथं । यस्यैव त्रिपुला स्थातिर्मातण्डलैव मण्डलं ।
 स श्रीमंक्षत्रियः बाहिरलखानाश्रयः कुधा । निराकरिणुः साक्षाज्याप्तस्य मेवां न लब्धवान् ।
 एवं दिग्विजयं कृत्वा प्राप्तः स निजमण्डलं । प्रदेशे पञ्चसत्ताख्ये स्त्रनाम्ना विदधे पुरं । १४३
 तस्य श्रीस्त्रामिराजस्य तनयोदकपथप्रभाः । पूर्वमेव क्षपाबन्धोः सुगन्धाख्याभवत्रिया ।
 तथा समं पुरवरे सुरराजोपमो नृपः । तस्मिन् ब्रह्मरगौडोन्नसुगन्धेशो विनिर्गमे ।
 द्विजस्तयोर्नायकाख्यो गौरीशसुरसङ्गमोः । चातुर्विधः कृतकोन वाग्देवीकुलमन्दिरं ।
 परकाव्येन कवयः परद्रव्येण चेश्वराः । निर्लोडितेन स्त्रकृतिं पुष्पक्ययतने क्षणे ।
 स्त्रम्पसम्भो नरपतिः स्त्रपुरस्थापनाय सः । सारापहारमकरोत्परिक्षासपुरस्य यत् । १४४
 स्थातिरेतुः पट्टवानां पट्टूनां कथविकथो । इत्यादि यत्पत्तनेऽस्ति तत्तस्मिन्नि पुरेऽभवत् ।
 राज्यप्रदेन नृपतेरक्षवर्धनमन्त्रिणः । श्रीरक्षवर्धनेशाख्यो व्यधोयन सदाशिवः ।
 चित्रं नृपदिपाः पूतभूतं यः कोर्त्तिनिर्घरेः । भवन्ति व्यसनाश्रितपिंशुलानमलीमयाः ।
 अथ क्रमेण नृपतिलोभाभ्यासेन भूयसा । अधीयमानचित्तेऽभूत्प्रजापीडनपण्डितः ।
 आरब्धैर्यमनैर्भूषा क्षीणकोशाः क्षणे क्षणे । देवादीनां स सर्वस्वं जहारायामयुक्तिभिः । १४५
 कर्षंस्थाने पुरस्यक्षयादिधनहारिणा । तेनाहपतिभागाख्यस्य हस्त्याभिधे कृते ।

धूपचन्दनैलादिविक्रयार्थं समादधे । इविषं देवैश्चभ्यः कथमुत्पन्नान् कृतान् ।
 प्रत्यवेष्टां मुखे दत्वा विभक्तैरधिकारिभिः । चतुःषष्टिं सुरगृह्यान्मोचेतरदक्षया ।
 यामान्देवगृह्यान् राजा प्रतिकरेण सः । स्वयं स्वीकृत्य चोत्पत्तिं क्त्वां कार्षक इव व्यधात् ।
 तुलां कृत्वा त्रिभागानां वर्षद्वयो वषट्पदे । भुक्तिकम्बलमूल्यादिदद्यादधिकं ददौ । १०५
 दिगन्तरस्त्रो यामोणानूढभाराननागतान् । तद्देवार्थिभारमूल्यां वर्षमेकमदण्डयत् ।
 वर्षेऽपरस्मिन्निखिलाभारमूल्यां निरागवः । तथैव संख्यया याम्यान् प्रतिपात्यमदण्डयत् ।
 इत्येषा कृढभारोढिः प्रथमं तेन पातिता । दारिद्र्यदूतीयामाणां या चयोद्वधा खिता ।
 स्कन्दकयामकायस्वमासदृश्यादिषड्रुहेः । अन्यैश्च विविधायासेव्यधाद्रामास्य निर्धनान् ।
 तुलापहारोपचययामदण्डादिसङ्ग्रहेः । इत्येष तेन संवाहो गृहकृत्ये प्रवर्त्तितः । १०६
 व्यधत्त पञ्च त्रिविरास्य तस्मिन्निन्नकर्षणि । षष्ठं तया गच्छन्नं वृकचं सवट्टाभिधे ।
 आत्मनो निरयं मूढः सोऽङ्गीकृत्येत्युपक्रियां । भाविनामकरोद्वाज्ञां पापीयस्यानि योगिनाम् ।
 निमित्तं मण्डलेऽमुष्मिन् सविद्यानामनादरे । राज्ञां प्रतापहानौ च नान्यः शङ्करवर्षणः ।
 मुखेन गुणिना राज्ञां धनहात्या प्रयापयत् । मूर्खेण येन कायस्या दास्याः पुत्राः प्रवर्त्तिताः । १०७
 तथा कायस्यभोज्या भूर्जाता तन्प्रात्यवेक्ष्य । यथा सञ्जायते वर्षहरणादिव भूभुजाम् ।
 तस्मिन् चोरे प्रजादुःखे कृपादः पृथिवीपतिं । पुत्रो गोपालवर्माख्यः कदाचिदिदमवरोत् ।
 प्रदातुस्तान् भवतः पूर्वं न्यासीकृतः स्निहः । वरो यः सत्यमन्त्रस्य सोऽधुना प्राप्यते मया ।
 कायस्यप्रेरणोदेतेर्देवेनाद्य प्रवर्त्तितैः । आयाधैः श्वासश्चेव प्राणवृत्तिः शरीरिणां ।
 न च नामास्ति तातस्य काचिलोकदयोचिता । मनागपि हितप्राप्तिरेतया जनपीडया ।
 अदृष्टविषयां वार्ता गहनां विट्ठोर्नानि कः । दृष्टेऽप्यनिष्टादन्यत्र कर्षणा मेन दृश्यते । १०८
 एकतो व्याधिदुर्भिक्षप्रमुखा विपदोऽखिलाः । प्रजानामेकतत्वेका लब्धता वसुधापते ।
 भूभुजोऽभ्यस्तलोभस्य शोः कैश्चिन्नाभिनन्द्यते । अकालंकुसुमस्यैव फलमभावनोऽज्झता ।
 दानञ्च स्रुता सुक्तिर्विषयध्वननं प्रभोः । लोभः पूर्वं तयोरेव विनाशाय महोद्यमः ।
 प्रतापमार्च्यते शोभां हेमन्ताहस्य वारिदः । स्मृतिशेषां करोत्येव लोभस्य पृथिवीभुजो ।
 दायादव्ययभीहता परिहृतरन्ध्रेर्भवन्मुञ्जता भृत्याः प्रत्युपकारकातरमतेः कुर्युर्न केऽपि प्रियं ।
 राजीभूतधनस्य जीवितहृनौ श्रयतेरन्निजा भूभर्तुः । क्रियते द्विवेव रभसा लोभेन किं नाप्रियं । १०९
 राजा संवाहनामाद्यं नवायाभो जनासुहृत् । तदेव लोभप्रभवः प्रजानाद्य निवार्यतां ।
 श्रुतेति राजपुत्रस्य भोजन्येनोऽज्झलं वचः । स्मितधौताधरो राजा शनैर्वचनमब्रवीत् ।
 तवाकृत्य विमम्बादि वचः शौजन्यपेक्षलं । स्मारयत्यथ मामेतच्चित्तवृत्तिं पुरातनीं ।
 कुमारभावे पूर्वं मे तवेवाद्गीनरात्पन्नः । प्रजावत्सलता वत्स पर्याप्ता पथ्यवर्धन ।
 सोऽहं चर्षी वहन्वर्षा शीतेऽदलोष्णमंशुकं । पदातिरपपादवः पिपा सञ्चारितोऽभवं । ११०

मृगयाधा ह्यैः सार्द्धमटनं कष्टकृतं । अन्तर्भाव्यं मां विलोक्य तमस्तुविपुलपदाः ।
 स तानुवाच मामान्यो भूत्वाहं राज्यमाप्तवान् । काले काले संवकानां जाने सेवापरिचयम् ।
 ईदृग्दुःखमयं भुक्त्वा शास्त्रतन्त्रव्याधां भुवं । प्राप्तैर्भार्या भवेन्मूढो गर्भेश्वरतयान्वया ।
 उपाधैर्योदृशैर्वीर्यं कृतः पित्रा सुविधितः । तेनापि प्राप्तं राज्येन मयैवं पीडिताः प्रजाः ।
 गर्भवामव्याधां जातः शरीरो विस्मरेद्यथा । प्राप्तं राज्यं प्रजापोडं माकार्षींस्त्वमतोऽधिकां ।
 तथैव तस्मादेकोऽद्य वरो मया प्रदीयतां । प्राप्तं राज्यं प्रजापोडं माकार्षींस्त्वमतोऽधिकां ।
 मास्तु यमिति तेनेतः कृतान्वेष्टिस्तैर्भित्तेः । राजासौर्वीक्षितश्चाशोकुमारो ह्रीनताननः ।
 त्यागभोक्तया तस्मिन् गुणिसङ्गपरान्मुखे । अभिवन्तावराट्पत्नीः कवयो भक्तटादयः ।
 निर्भेतनाः सुकवयो भारिकोमलवटस्त्वभूत् । प्रसादान्नस्य दीक्षारसद्वन्द्वदयवेतनः ।
 कल्पपालकुले जन्म तत्तन्नेव प्रमाणितं । जीवो चित्तापभ्रंशकैर्देवी वाग्यस्य नाभवत् ।
 वेष्टितश्चमुहुरणोषो घ्राणस्यापि प्रदेष्टिनी । ध्यानैकाया दृगित्यासीत्सुखराजस्य मन्त्रिणः ।
 योऽयमाख्योचितोवेष्टो दुर्नयामेविनः प्रभोः । कन्दानुवृत्त्या स प्राप नटस्यैव विभूषणम् ।
 ॥ युग्मं ॥ मोऽनुगैः सह निर्दोहं जघान द्रोहशङ्कया । गूढं दार्याभिसारेणं ब्रह्मैव नरवाहनम् ।
 प्रजाभिशापे पतिते नृपस्यान्तर्गवर्त्तितः । विशदिंशः सुतास्तस्य व्यपद्यन्तामयं विना ।
 वंशः श्रीर्जीवितं दारा नामापि पृथिवीभुजां । जगदेव कथं याति प्रजाविप्रियकारिणां ।
 दत्यक्तं वक्ष्यते चाद्ये व्यक्तमेतन्नुचिन्यतां । प्रनष्टं तस्य नामापि यथा क्रूरेण कर्मणा ।
 नास्ति पक्षनमित्येव प्रख्यातं स्वरुद्रकृतं । कस्यान्यस्याभिधाध्यमि यथा ब्रह्मवर्त्मणः ।
 स्वस्तीयः सुखराजस्य तेन दाराधिपः कृतः । वीरानकाभिधे स्थाने प्रसादादासद्वधं ।
 तत्कोपात् स्वयं राजा दत्तयाचामदेर्क्षितः । वीरानकं समन्वृत्त्य प्रविवेशोत्तरापथः ।
 भिक्षुकुलाभयान्देष्टुं शस्त्रास्त्रा भूरीश्वरातुरैः । कृतानतिमंहीपानैः प्रत्यावृत्तोऽभवत्ततः ।
 उरश्चास्मिन्नतस्तस्य वास्तव्यैरारभैस्समं । निकेतहेतोः सैन्यानामकस्माद्दभूत्कलिः ।
 गिरिशृङ्गाधिकठेन श्वाकेन निपातितः । वेगवाहो ब्रह्मस्तस्य प्रसादादविचङ्गलं ।
 मुमुर्षुराज्ञानं कटकं संरक्ष्य नयतेति मः । उक्त्वा कर्णिरघाकठः स्थानान्तस्थादिनियंथै ।
 हीनदर्शनमामर्थ्यः परिज्ञाय ब्रह्मैर्गिरः । कन्दन्या वपुर्वास्त्रिज्जु स्त्रितायाः क्षामभाषितः ।
 पुत्रं गोपालवर्माख्यं न्यासीकृत्य च रक्षितुं । शिशुदेष्टुं महादेव्याः सुगन्धायाश्चवान्वयं ।
 फागुणे कृष्णसप्तम्यां वसरे धनसप्तमी । उत्स्थाद्यमानविशिखो मार्गएव व्यपद्यत ।
 ॥ तिलकं ॥ सुखराजादयः सैन्यं रक्षन्तः परभूमिषु । हृत्तामैर्गोपयन्तस्तं यान्त एवाभवन् पथि ।
 तं यन्मस्तु चैते मुहुर्वा नयतोऽस्यतावहैः । प्रतिप्रणामं प्राप्तानां सामन्तानामकारयन् ।
 वङ्गिर्देर्नैर्नजो स्थाने प्राप्ते वोक्तामकाभिधे । चक्रिरे गतवन्मासास्ततस्तस्मान्नवन्क्रियां ।
 तिस्रः सुरेन्द्रवत्याद्या राज्ञो राजानमन्ययुः । वास्तवितुः कृतश्च जयविंशद्वयः कृतौ ।

२०५

२०६

२०७

२०८

२०९

२१०

दौ लाजोवञ्चवारश्च तं अन्त्यावन्मृतुः । इति चन्द्रिखितकटेः सप्तशक्रियतामिवात् ।
 ततो जुगोप गोपालवर्षी धार्मिकतोऽञ्जलः । सुगन्धवा पाण्डमानः सत्यधर्मा वसुधरा ।
 मध्ये लालितकादीनां दुर्मृतानां वसवपि । अनतिक्रान्तवाञ्छोऽपि दुःसंस्काराज्योऽप्यहीत् ।
 भूपालजननी भोगैर्धैर्योऽधिकमुत्तरे । सा प्रभाकरदेवाख्यमचोकमत मन्त्रिण ।
 तथा निर्भरसन्धोगम्रीतया स अधीयत । सौभाग्यपदश्चकारभौलिचक्रवर्त्तितः । ११५
 कोष्ठाध्यक्षेण रागिण्यास्तथा लुण्ठितसम्पदा । तदा भाण्डापुरे तेन श्राद्धिराज्यं अधीयत ।
 आश्चर्यमन्त्रिणः श्राद्धे कृत्वा कमलकाभिधं । तोमराक्षाय्यं च प्रादाद्वाज्यं ललितसुखे ।
 प्रत्यावृत्तोऽयं नगरं विवेकं विजयोर्जितः । शौर्यश्चकारवसुधैः साभिमानः स्वविग्रहे ।
 स राजजननोजारः साहस्यारो जघार्जनात् । मानसमन्त्रिणोऽप्येवैराणां अधिताम्यं ।
 कुद्रेण कामिना वेश्यावेशमीव नृपास्तदे । तेनावृते सम्प्रवेष्टो नाभूदन्यथा कश्चित् । ११६
 शनैर्विज्ञातवार्त्तस्य धनमानापहारकत् । सोऽभूद्विगतोऽत्यर्थं राक्षोगोपालवर्षणः ।
 विद्यते यत्र गच्छेऽस्मिन्सर्वं श्राद्धविग्रहे । गतमित्यत्रवीक्षुपं च कोषगणनोद्यतं ।
 अथ गच्छाधिपो राजभोतः खर्चोदवेदिनं । रामदेवाङ्ग्यं वन्मुभिसारमकारयत् ।
 तथा भिचारकियया भुक्तभूम्बस्तद्वयं । गोपालवर्षणपतिर्ज्ञातदाहो व्यपद्यत ।
 व्यक्तीभूतकुक्षी स राजदण्डभयाकुलः । रामदेवोऽवधीत्यापः स्वधमेव स्वविग्रहं । ११७
 रथ्याऽहोतो गोपालवर्षाभ्यां सङ्कटः । बभूव प्राप्तराज्यः स दशभिर्दिवसैश्चतुः ।
 अथ वंशस्थे वृत्ते राज्ञः शङ्करवर्धनः । प्रजाप्रार्थनया राज्यं सुगन्धा विदधे स्वयं ।
 गोपालपुरगोपालमठगोपालकेववान् । सा पुरश्च खनामाङ्गं विदधे धर्मवृद्धये ।
 गोपालवर्षणो जाया नन्दानिन्द्यायोद्धवा । शिशुरप्यभवन्नन्दा मठकेवधारिणी ।
 अन्तर्व्यवस्थाः क्षणे तस्मिन् पत्न्या गोपालवर्षणः । जयलक्ष्म्यां बबन्धास्यां शत्रूः सन्तानकाङ्क्षिणी । ११८
 तस्यां विपन्नापत्त्यायां प्रसवान्तेऽतिदुःखिता । साभूदन्यथिने राज्यं कस्यैचिदातुमुद्यता ।
 तस्मिन् काले महीपालविग्रहानुग्रहसमं । तत्र तत्र पदातीनां हत्यसंहत्यभूत्कुलं ।
 ततः समाश्रितेकाङ्गा स्वयं सम्पत्सद्वयं । सुगन्धा विदधे राज्यं समन्त्रिणेन तन्त्रिणां ।
 योग्याय दातुं साक्षाज्यं कस्यैचित्सा किलैकदा । मन्त्राय मन्त्रिसामन्तात्तत्वेकाङ्गानहोक्तयत् ।
 अवन्निवर्षवशात्ते नृपारं पूरवर्धनः । गर्मायाः स्तकुटुम्बिन्याः सञ्ज्ञातं सुखवर्मणा । ११९
 अनुव्रतो मे सम्बन्धितदेवं भवेदिति । राज्ये निर्जितवर्माणां कर्तुं तस्या मनोऽभवत् ।
 ॥ युग्मं ॥ तथा तदुक्तं विषयस्यमन्त्रिणे जागरात् । रात्रौ दिवाव्रततया योऽप्यनुत्यानदृषितः ।
 नाम पङ्कुरिति प्राप राज्ये का तस्य योग्यता । इत्युदीर्याभवन् प्रन्तो यावत्केचन मन्त्रिणः ।
 संहतैर्भेदनिर्धातैस्तान्निर्जितवर्मजः । दशवर्षः कृतो राजा पार्थस्यपिपदातिभिः ।
 ॥ तिलकं ॥ ते गच्छाधिपवाङ्मनां सुगन्धात्याटनात्कृतं । प्रायश्चित्तममन्यन् मानसमन्त्रिणविधातिभिः । १२०

सा राजधान्याः सासाज्यपरिभ्रष्टा विनिर्धये । दत्ताधिकारा शरस्य पतितैर्वाप्यविन्दुभिः ।

भरणं प्रत्यभाङ्गुयो योयस्तथाः क्रमागतः । तं तमेष्टिर्निर्धामी विपद्यैः सह बभूव ।

वर्षे एकोनवते सम्भूयेकाङ्गुयेनिकाः । गत्वा सुगन्धामानिन्युः पुनर्ऊष्कपुरे स्त्रिताः ।

तामापनन्तीमाकर्ण्य पार्यानुपाहकामदात् । चैवान्ते तन्निष्ठाः सर्वे निर्ययुः समरोक्षुखाः ।

ते जित्वा नवते वर्षे वैशाखे भिक्षयन्तीन् । एकाङ्गान् व्यूढसङ्घातान्बन्धुसङ्घान् पलाशितान् ।

११६

निष्पानकविहारान्मौल्यैर्हृष्टा सा व्यपद्यत । अनित्यपतनोद्वाया विचित्रा भाग्यदृक्पथः ।

अस्मिन्मज्जनचैष्यनिमित्तं मण्डलोत्तमे । सर्वतो दिक्कमुत्तस्त्रायथानर्धपरम्परा ।

जनकः पालको भूत्वा पङ्कज्जालस्य भूपतेः । सामाज्योऽपीडयलोकमुत्कोचयदतत्परः ।

भूभुजे यामकायस्था इवान्योन्यविपाटनं । दत्ताधिकाधिकोत्कोचा विदधुस्तन्निधेयया ।

यद्वाजैः कान्यकुब्जाया विजम्बास्तत्र मण्डले । तन्निष्ठां ऊष्टिकादागाङ्गुभुजां जीविकाभवत् ।

११७

विष्णुः पुराणाधिष्ठाने मेरुवर्धनमन्त्रिणा । श्रीमेरुवर्धनस्त्रामिनामा येन व्यधीयत ।

तदात्मजाः खणे तस्मिन् गहनद्वेष्टाक्रिकाः । सकुर्निगूढराज्येष्वाः प्रजायौषधमार्जनं ।

॥ युग्मं ॥ मार्घे सुगन्धारित्येन गूढं बह्वर्धनः । तेषां ज्येष्ठो बहुसखो मुमोष नृपमन्दिरं ।

क्षीणप्रजे खणे तस्मिन् क्षारपात इव क्षते । उदीपः श्रविताश्वेवक्षरश्चालिरजुश्चत ।

स्वाद्यां सहस्रक्रेयायां दुर्लभे भोजनेऽभवत् । वर्षे चिनवते घोरे दुर्भिक्षेण जनस्यः ।

११८

अर्धशिरप्रविष्टाभ्युसंमोकोऽनविद्ययैः । वितस्ता सर्वतश्चक्ष्वा दुर्लभ्यसलिलाभवत् ।

विद्यतोऽस्मिमये जाते नैविद्यास्तितिमण्डले । सर्वभूतभयादायि यशशानैक्यमजायत ।

महासैधान्यसम्भारविक्रयप्राप्तमन्यदः । मन्त्रिणः क्षापतेः प्रापुस्तन्निष्ठास्य धनकृताः ।

आधेयः क्षामुजः शोभून्मन्त्री यस्तादृशीः प्रजाः । विक्रीय वाहयस्त्रासीत्तन्निष्ठां ऊष्टिकाधनं ।

अटस्थां दृष्टिसन्पाते वातवैर्धरपद्रुतं । वहिः सर्व्यं जने पश्यन् कश्चित्प्राप्नोषामन्दिरं ।

११९

यथा तथा जने दुःखं वीक्ष्य कापुरुषश्चिरं । राजधानीस्थितः पङ्कः स्नसुखं बह्वमन्यत ।

॥ युग्मं ॥ तुञ्जीनचन्द्रापीडादिप्रजापालप्रियाः प्रजाः । एवं तस्मिन् खणे गीताः सङ्गृह्य राजराजसैः ।

प्रापुष्टिरमवस्थानं पार्थिवं न तदा कश्चित् । धारासन्पातसम्भृतादुदुदा इव दुर्दिने ।

पार्थः पितरमुत्पास्य कदाचित् प्राभवत्सखं । कदाचित्स्मृतमुत्पास्य तन्निवृत्तिक्रयायभूत् ।

अप्रोणयत्पङ्कः बहुवडवामण्डलं युवा । सुगन्धारित्यवोजासौ व्यवायविधिधेयया ।

१२०

राज्यावप्यटदेव्याः स निर्दयेः सुरतोत्सवैः । खण्डयामास कां दूतीं सायस्यायैवशां धरे ।

भगिनीभगधौभाग्यवद्वराज्याः खयं दधुः । यं पङ्कजे मनोद्वाङ्गीं मेरुवर्धनसूतवः ।

सुगन्धारित्यभैरुक्कात्मापि देवी मृगावती । खयं संभुभुजेऽत्यधिकात्माकामितकामिनी ।

पर्यायेणभवद्रुतः सतथोर्भोगद्रुतः । हरिद्रयोदितोरैकं भुक्तिपः समिवाचक्षं ।

पुनश्चोराज्यलाभाय खड्गबाभां समन्त्रिणः । दत्ता निधुवनसङ्घातधनदानैः सदृशः ।

१२१

अथ पार्थ समुत्पाद्य तत्पिता पञ्चराशितः । तन्निभिः सप्तनवते वर्षे पौषेऽभिषेचितः ।
 माघेऽष्टानवते वर्षे सोऽभिषिच्य त्रिंशत् सुते । चक्रवर्माभिः राज्ये चीचपुत्रो व्यपद्यत ।
 पैष्टकं वाङ्मतो राज्यं पार्थस्यानुवरा व्यधुः । एकाद्वैः सह संयामं तच्च तन्निपदातयः ।
 मातुर्व्यपटदेव्याः स कञ्चित्कालं त्रिंशदूर्नपः । मातामह्याः चित्रिकायाः पाण्डुसौख्यमा दत्त ।
 वास्यादव्यक्तदोः शीघ्रे तस्मिन्सात्पासनं तयोः । निर्दोषमाशीदण्डस्वफलिजालनसन्निभं ।
 जातः पञ्जोऽष्टावत्यां नवमेऽब्देऽयं मन्त्रिभिः । चक्रवर्माणमुत्पाद्य शूरवर्मा नृपः कृतः ।
 निःस्नेहा मातुलामात्याः प्रययुः स्मार्धतत्पराः । अदत्त्वा तन्निषां देवं तस्योत्पादनहेतुतां ।
 अदुर्वृत्तोऽपि स स्नाभ्रदिना भूरिधनार्पणं । गुणकानिव वेश्यानां तन्निषां नाभवात्प्रयः ।
 वर्षे गते तमुत्पाद्य दृष्टोत्पत्तितया नृपः । बह्वर्धं पुनः पार्थ व्यधुस्तन्निपदातयः ।
 अमृताम्बवती वेश्या माम्बेश्वरविधायिनी । पार्थप्रिया तन्निचक्रवर्धे ज्ञातचक्रिका ।
 कालापेक्षी चक्रवर्मा ततोऽप्येकद्वयं बभूव । एकादशाब्दस्याबाडे कृतोभयोऽपि तन्निभिः ।
 पार्थादीन् ये समुत्पाद्य भुक्तं चक्रिकया पुरा । तैस्तैः स्नानैश्च ये तेभ्यो जीवनाद्युपलेभिरे ।
 पिता भ्राता च यैरस्य राज्यादुत्पाटितोऽभवत् । सम्बन्धिभ्योऽपि येर्दुर्ध्वं कन्या दत्त्वेतरेतरं ।
 अकरोद्दृष्टदोषाणां तेषामेव स नष्टधीः । मेरुवर्धनपुत्राणामधिकारसमर्पणं ।
 ॥ तिलकं ॥ कृतोऽचपटलाधीश्वरेण बह्वर्धनः । गृहकृतोऽप्यमल्लतोदाधिकः बभूवर्धनः ।
 पौषे तस्यैव वर्षस्य धनाभावात्स तन्निषां । अदत्तकृण्डिकादेयः पलायित भयाकुलः ।
 स्थिते मण्डवराज्यान्तस्मिन्ऽङ्कद्वयवर्धनः । राज्यार्थं तन्निषां दृतं प्राहिणोऽङ्कवर्धनं ।
 आर्वाजितैः स निस्त्रिंशदधिकोत्कोचचर्चया । वक्ष्यन्त्यापजं राज्ये तैः स्वमेवाभ्यषेचयत् ।
 तीर्थस्थितः स्वकुलजां तिमिरंति भुङ्क्ते मौनी वक्त्रिमिमपेत्य वमान्तवासी ।
 व्याधेनिहन्ति तु वक्त्रं प्रभवन्ति ते ते पाचःपुण्यपरि वक्ष्यन्चक्षुतायाः ।
 अष्टश्रोत्रचक्रवर्माय निशि श्रीढकवाग्निः । एकदा जामराय्यस्य संयामस्याविशद्गृहं ।
 ज्ञात्वा कान्तिविशेषेण राजानं स कृताञ्जलिः । प्रणम्य याहयामास संभ्रमास्त्रिजमामनं ।
 राज्यभ्रंशादिदृष्टान्तमुक्त्वा साहायकार्थिनं । तं विपत्येन्नं प्रहो विसिन्धोवाच जामरः ।
 तन्निषां वा तृणानां वा राजन् का गणना गते । त्वत्सुवनार्थं सामर्थ्यं कस्मिन् सम कर्मणि ।
 प्राप्तोत्साहः पुनर्नृनमस्मानेव हनिष्यसि । विस्मरन्पुकारं हि कृतकार्या महीभुजः ।
 ऊर्ध्वारोहेय आनन्दहेतुर्भूभृच्छिखरि तम् । कुठारिकलरस्कन्धमिश्राधोगमनोन्मुखः ।
 धीधैर्यादिप्रकर्षेण येनोपक्रियते नृपः । प्राप्तोदयः स तेनेव ब्रह्मं देव्युपकारिणं ।
 अस्मिन् स्थिते विपदभृदिनि वक्षिष्य वञ्ज्यते । मूढैः परिदृष्टेरापत्येवको मङ्गलेऽङ्गुभिः ।
 सम्यक्पापकृद्वायस्य विस्मृतोपक्रिया नृपाः । मध्ये प्रमादसुल्लिप्तमुत्पन्नं यदि कुर्वते ।
 आमयार्तिरिपुष्पामनुदादौ दृष्टवैकृतान् । लब्धोदया श्रीभवेन आपा ज्ञान्यनुयायिनः ।

१८५

१००

१०५

११०

११५

राज्ञः सतोऽपि नाशो यत्समक्षेव कर्तव्योः । अविशुद्धप्रकृतयो ध्वनन्ति मधुपा इव ।
 दिवसे सन्निधानेन विशुद्धप्रेरणा प्रभोः । ईर्ष्यालुना खैरिणीव रक्षितुं यदि पार्थिवे ।
 राजन् राजन्युपाध्यायो देवी यच्छिष्येद्रहः । तत्र प्रजागरः कर्तुमसम्भवेन ब्रह्मणे ।
 कथसिद्धिश्चिदये कुशलैर्निर्विजिता । शिवा गौरवरेणैव राज्ञा विस्मार्थेन निशि ।
 न केलाभं समुत्पाद्य जिह्वा खिद्यदीर्घया । पिपीलिका इव यत्नाः क्षापालैः ब्रह्मकैरिव ।
 जानन्ति हन्तुं हन्यमानासन्नं न तु दृग्गं । एको वक्ता परं सत्यं द्रोहहृत्निर्महीपतिः ।
 न नाम कष्टकाकीर्षः कौटिल्यं लक्ष्यतां गच्छेत् । कालापेक्षो चित्तिपतिः शरीरमिव जार्यकः ।
 नमन्नपि हरिर्हन्यादास्त्रिष्यपि पञ्चगः । विरमन्नपि वेतालः स्तुत्रन्नपि महोपतिः ।
 अद्रोहहृत्तया तस्मात्तं द्रव्यस्त्वाम् न मदा यदि । समेन्यसे तदेवोऽहं प्रातरेव पुरःसरः ।
 तदाकर्षाववीराजा मज्जास्मितमिताश्रयः । स्वात्मैव धूर्तं संरक्ष्या मम पूर्वोपकारिणः ।
 ततो निश्चिप्य चरणं रक्ताक्षे मेघचर्मणि । कोजं चक्रतुरन्योन्यं सख्यैः नृपशामरी ।
 अथ मङ्गद्विषासंस्त्रयण्डहामरमण्डनः । चक्रवर्माकरोद्यातां प्रत्यूषे नगरोद्युक्तः ।
 तस्मिन् क्षणे पुरस्कृत्य योद्धुं ब्रह्मवर्धनं । विनिर्ययुः मिताष्टस्यां चैत्रे तन्निपदातयः ।
 कालानुष्ठानप्रसङ्गं तेषां सभाकोज्ज्वितं । स तत्परे पुरस्कृतुं चक्रवर्मा स्वविक्रमं ।
 अथ प्रहृष्टं संयासे चोरे पद्मपुरादरिः । जघान प्रेरितहयः पूर्णं ब्रह्मवर्धनं ।
 हते सेनाधिपे तत्र शतधा तन्निवाहिनी । प्रययौ पद्मनाथातप्रेरिता नौरिवाणवे ।
 पृष्ठानुसारं योक्तो नृपक्षेयामप्राहरत् । गतिं तुरगवेगेन शिरःश्रोणं तथासिना ।
 भ्रमतः समरे वधुर्वीरपट्टाक्षनष्टाः । चक्रवर्मेष्टेगच्छन् सटापाटलविभ्रमं ।
 किमन्यपक्षपाद्यामन् सदृशानि रक्ताङ्गणे । पतितानि चकार देव हतानां तत्र तन्निष्णां ।
 तन्निष्णे रणभरभ्रपरिभ्रान्ताः समातले । यद्गुपचक्रतच्छाये शायिताश्चक्रवर्मणा ।
 विशुद्धवंश्यैर्गुणिभिर्निहतैः संश्रितैः समं । अभूवद्यदोरब्रह्म्यां प्रूरः ब्रह्मवर्धनः ।
 उदयं संहता इव संहता इव च सयं । प्रयास्तः स्पृहणीयत्वं तन्निष्णः कस्य नागमत् ।
 माननीयानधुम्यांश्च महावंश्यान् महीपतीन् । अहीनिव खिलोक्त्यभिचयन्तः क्षणे क्षणे ।
 अनयन् कीडया श्रोत्रां माद्यन्तो जीविकाहने । प्रागाहितु पिङ्काः क्रूरा इव ये गर्ज्यहृतयः ।
 ते तन्निष्णः क्षणाद्गृध्रा गूढवैरविषादिना । विमानना विविधेन चक्रवर्मेमहाहिना ।
 ॥ तिलकं ॥ अथ दितोये दिवसे भग्नानामपि तन्निष्णां । वीरसङ्घट्टनं बावदकरोऽभ्युदयवर्धनः ।
 तावन्मिलितसामन्तसचिवैकाङ्कालितः । सैन्यैर्नामपद्यायानेनैर्दह्निष्योत्तदिकपथः ।
 वधगन्धर्व्यवाराणां नृत्ततेवायवाजिना । वल्गुर्भेदोदहकम् ब्रह्मं वामपाणिना ।
 सखेदेतर इक्ष्वाकुवेष्टनोक्तायनत्पुत्रः । सङ्गुलं विस्मिताकस्य भाभिर्द्योतितकुण्डलः ।
 कवचोऽध्वरं चकण्डाघासेन ताम्बूना । सङ्गुलकुटिबन्धेन बदनेन भवावहः ।

२२०

२२१

२२

२२३

२२४

२२५

तर्जयन् कृतजङ्गाराङ्गुल्यङ्गुलितापणान् । शिरोऽक्षिसंज्ञया चक्षुःश्लक्ष्णकृतसाम्बनः ।
 भेरोरवेः श्रुतिं हिन्दन् पौराणीर्षावरोधिभिः । संयामजयभोभाङ्गस्यकवर्माविश्वपुरं ।
 ॥ कुलकं ॥ तस्मिन् विहासने प्राञ्चमाकम्वातिजयोजिते । बद्धा कुतसिदानिन्वे भूभटः शम्भुवर्धनः ।
 राक्षः पुरस्तात् सखपातभीमोलितेक्षणं । भागं प्रदर्शयन् पापसङ्गाल हव सोऽवधीत् ।
 उज्जतां धर्ममर्यादां भूत्यानां जनकोपमान् । इत्तुं नरेन्द्राङ्गोदये प्रारभ्यः शम्भुवर्धनः ।
 प्राप्य निष्कण्टक राज्यं चक्रवर्त्मनृपः कमात् । अजायत धृतोत्सेको नृशंसविवमक्रियः ।
 स्वविक्रमकथास्रोचरोमन्त्रप्रियताञ्जतः । सोऽभवद्विटवन्त्यादिषाटुकारविधेयधीः ।
 आत्मानं देवतमिव स्तुतिमोहितचेतसः । जानतः प्राभवंस्सख विवेकविगुणाः क्रियाः ।
 तस्मिन् प्रसङ्गे रंगाख्यः प्रख्यातो डोम्बगायनः । वैदेहिकोऽभवद्वाङ्मा वितीर्षावसरोवहः ।
 प्राप्तान् सचिवकामन्तान्निन्यस्तन्तो यथाक्रमं । प्रतीहारानृपस्यायमनयन विविक्तां ।
 विषमौ धवलोष्णीषा मभा दीपप्रभोज्ज्वला । श्वेशश्वेय मणिभिः कृतालोका फणोद्भवः ।
 कृतावरोधधम्मिल्लमानन्दोलनकेलिभिः । प्रदोषपवनेश्वके शिशिरैर्घ्राणतर्पणः ।
 जातगोतदिदृच्छाणां गवाक्षाकलधो बभुः । आशवाभोदिभिर्बन्धैरवरोधस्तुगोदृशां ।
 हारकरूणकेयूरपारिहार्यादिशोभिना । स्मृत्यन्देनानुयातोऽय प्राविशत डोम्बगायनः ।
 हंसीनागलताचास्य मुने ललितलोचने । चक्रतुः कौतुकीद्वीवां सभासुचार्पितामिव ।
 तयोर्विलसवलितैश्चलितापाङ्गविभ्रमैः । द्वितीयपुण्यप्रकरोव्यकीर्त्यं सभान्तरे ।
 गायन्तेऽयंजीवेति कृतकोलाहलैरभूत् । सदः सप्रसङ्गं कुर्व्यद्विस्तप्तश्रुपगुणययं ।
 भुक्तोत्तरोचितोदक्षत्पद्यमस्थानचारिणः । वंशैरागविशेषस्य दत्ते स्थाने ततः श्रमैः ।
 अविक्रियशिरःकल्पधूनेचभ्रमभोभितः । अभिन्नदव गायन्त्या गोतन्धनिरजृम्भत ।
 अथ ताम्बलरोमन्त्रयागनिश्चलमूर्तिना । जातं राजकुरङ्गेण प्रभोदास्यन्ददृष्टिना ।
 गायन्त्यौ भावमालक्ष्य तस्य शिग्धमगायतां । अधिकोद्देशिताभित्यं विलासस्थितविभ्रमैः ।
 राज्ञस्तयोश्च संमन्त्रस्थितयोरितरेतरं । दुरव्यापारैः स्वसंवेद्यैः संलाप इव पप्रथे ।
 नृपं हरितचित्तस्तं विश्वायैकः प्रियो विटः । ततः प्रसङ्गे मोदाच प्रीतिवृद्धिकरं वचः ।
 देव गोतभिर्दं धातं संप्राप्येते मनोरमे । कर्पूरपारीपतितं मेरेयमिव हरितं ।
 गायन्त्यौर्भाञ्जितामितां रागाहन्तचतुष्कितां । अमयोः प्रतिमाव्याजाम्भतीव निजाकरः ।
 करन्यस्तकपोलान्मुद्रायन्त्याविमे भुवं । कटाक्षैः कुर्वते श्लोचि वैमानिकविमोक्षणं ।
 जानन्त्या स्वाभ्यां चर्चामनयोरेकयावयोः । असूयास्थितशर्मोऽयं कटाक्षः पश्य पातितः ।
 गायन्त्येकानतमुखी कर्णश्लोककुण्डला । विपरीतरतोद्रेकतारशेव भोभते ।
 यफलं तस्य तारुण्यमीदृशो निज्जने स्त्रियः । औत्सुक्यादिरहे यस्या मायन्येवविधैः स्मरैः ।
 उपपत्तिपरित्यक्तशङ्कानुहानमोहितैः । एकसार्धप्रयान्तिभः कथमेको विनश्यते ।

११०

१११

११२

११३

११४

११५

मेवस्य नृपं श्रोतव्यं ध्वनिं संस्तुयतीति चेत् । तदङ्गस्यान्यकालाङ्गं तृप्तो दुष्कृतं कुतः ।

१८०

अभिलाषादुरः शिक दव तैर्विष्टभाषितैः । राज्ञः स्वभावलोचस्य व्रतशास्त्रमाचर्यौ ।

ये विस्तारितवर्णसद्वरश्चः सन्दर्भं गोचान्तरद्वारस्थितिचापनंघनमनं पार्श्वं ध्वनन्त्युद्धताः ।

नीचान्ते विपद्यावपानपरतां लब्ध्वाद्यैस्तैः वृणात् सिंहावारिधिरैर्मौ च रभसाङ्गुपालसिंहावितैः ।

वस्तुवृणादनुपपत्त्युपपत्तियुक्तं कृत्वा अङ्गान् यदि विमोहयितुं समर्थाः ।

न स्युर्विष्टा अथ कुतर्कपथस्थिताश्च नित्योदमेषु निरयेषु मृगासुरेषु ।

मन्त्रोऽथ हारकेयूरकुण्डलेर्डीम्बमण्डले । अमार्गत्यागराधेयः शुद्धान्तमगमनृपः ।

कान्तोऽस्याः क्षितिबलभोऽयमभिधेत्युर्वीपतेरेकतो ब्रूतेऽभावतिचाडताण्डवयुतं डोम्बः स्वनामान्तः ।

मध्यं यत्किमपीति गीतिरचना काव्यं यदेतद्विदो यत्कथां सपयन्ति तान्निगबुधान् कीर्त्यार्थिनः पार्थिवान् ।

१८१

वेद्यानुगमस्य महेन्द्रचापधाम्नो हरिद्रावरश्चनस्य । उपाङ्गुलितस्य च हरिणोऽपि मौन्द्यैर्मसैर्यह्यह्यप्रकर्षं ।

दर्शनाभ्यासमन्त्रद्वयचक्रगगः समापतिः । विनाशपाककन्ये ते न पुनः प्राप निर्द्वर्ति ।

गायन्तौ शयनोपान्ते शनैर्विहितचुम्बनं । नृपं रतिसुखाभिधं तं वृष्टान्ते प्रचक्रतुः ।

समाश्रमेन नय्येन तयोर्विद्यात्यजोभिना । चको क्षपितसामर्थ्यः सलज्जोद्दहनाक्षमः ।

रत्यन्तसुलभाद्भेदेनिष्कृतैः स्वेदविस्तुभिः । भाव्योऽस्य यज्ञं वपुस्तस्य व्यधीयत ।

१८२

रागाभ्येन कृता शंभी महारदेवी महीभुजा । भजे राजसधूमध्ये बालव्यजनवीजमं ।

तस्यायुर्भुक्तमुच्छिष्टं ते यथा चक्रवर्माणः । नृपालगणामन्येषामन्यन् वनं समासदः ।

मन्त्रिणामसपटलप्रत्यमुख्याधिकारदा । प्रवृद्धिहेतुतां प्राप डोम्बसेनसङ्घिका ।

मौख्योऽसिचवतां केचिच्छपाका न व्यधुः स्वयं । केचिन्नुकुर्वन्तीतिज्ञा राजकार्याणि मन्त्रवत् ।

मन्त्रिणस्तद्वराराधोऽप्यपाकीत्यपचाः प्रियाः । किं न लोकोत्तरमभूद्रूपतैश्चक्रवर्माणः ।

१८३

कृतुस्वातन्त्र्याद्वापि अपाकी स्वाङ्गुकान्यदात् । तदाच्छादनदृष्टेऽस्मिन् प्राविशन् सभां ।

केचित् क्षितिभुजा वैरमङ्गोक्त्यापि तत्क्षणं । यैर्मात्रि अपचोच्छिष्टं तेऽभूवन् सोमपैः समाः ।

मण्डलंऽस्मिन् प्रभावोऽयं न देवान्यवसन्धुवं । तदस्मिन् तदा नोऽप्येच्छपाकी प्रविशेत्कथं

तां रणस्वामिनं द्रष्टुं तिलदादश्यहोमः । सामन्तेभ्यः समिमानामन्युर्दामराः परं ।

राजकोटुस्वदूतानां डोम्बानां निर्गता मुखता । राजाभिव्यञ्जना दुर्गहया न कंठाण्डलहृत ।

१८४

राज्ञा प्रदत्ते रज्जाय हेलुयामेऽयहारवत् । निले व पट्टोपाध्यायेन यदा दानपट्टकं ।

तदासपटलं गत्वा रज्जुः कोपात्तमभवत् । रज्जुः स हेलुदिनेति दासोऽसुत न निश्च्यते ।

लिलेख सोऽथ सन्ध्यामाद्रज्जुधूमकृतवर्जितः । कोन राजनि दुर्दृष्टे भवेत्तीतिव्यतिक्रमः ।

अन्यागमनपापस्य पापः पृच्छन् न निष्कुति । विटैर्हास्यावहान्येव प्रायश्चित्तानि कारितः ।

हिमैव हिमं शास्त्रेऽभ्युक्तं नैव दुष्कृतं । सोऽनुशिष्टोऽविटैरेवं दधत्यामरसारतां ।

१८५

पवित्रास्पर्शतोऽप्युद्या स्पर्शपापं जिहीर्षुणा । तेनादूष्यत विप्रस्य योऽपि विप्रवांसिभ्यः ।

ततोऽपि पापिनोऽभूवन् केऽपि तस्मिन् क्षणे दिजाः । तस्मादप्यपहारान् ये जम्बुद्वीपभोजिनः ।
 चक्रे चक्रमठं सोऽपि पापः पाशुपताश्रयं । तस्मिन् हतेऽहर्निष्यं तदधूर्यदयोजयत् ।
 पूर्वोपकारान् विस्मृत्य डामराण्य निरागसः । नृपतिः श्वपाकामी विश्वस्तम्भस्य नाबधीत् ।
 हन्तुं व्याजेन विश्वस्ताः केचिद्भामरतस्कराः । तस्युत्सृष्टान्तिके द्रोहश्चिद्भानेहः प्रतीक्षितः ।
 श्वपाकीश्वयनावामामश्वतस्करमन्दिरे । शौचस्थितं तं निःशस्त्रं ते रात्रौ प्रापुरेकदा ।
 अथ तैः प्राप्तममथैरकस्मान्तस्य सर्व्वतः । लिपं न्यपात्यतां श्वशान्तस्तपरम्परा ।
 सुप्रस्रुताद्भेदे भ्रष्ट इव मिद्रालमेक्षणः । प्रबुद्धः श्वस्तपातेः स यमचङ्क्रेरवान् रवान् ।
 निःशस्त्रः श्वस्तमन्विष्यन् श्वरश्चतजनिर्द्भारः । अनुदुतोऽग्निभिर्धावन् श्वयावेश्य विवेश तत् ।
 श्वप्राप्तवृत्तिं कन्दस्या श्वपाकालिङ्गिताङ्गकं । तत्कुशोत्सृज्यन्मार्गं जप्नुसेऽनुप्रविश्य तं ।
 स्त्रैरेव प्रेरितादारुस्ते तस्य नृपतेः किल । मुमुक्षुर्जानुनी स्त्रैर् शिलायां ममचूर्णयन् ।
 चयोद्ग्राह्ये ज्यैष्ठ्यं गुक्ताष्टम्यां क्षपाक्षणे । श्वपाकभोग्यः स श्वपाकस्करे तस्करैर्हतः ।
 उन्मत्तावंतिनामाद्य पाथं सुनुदं राशयः । अभ्यपिच्यत वैधेयैः सचिवैः शर्व्वटादिभिः ।
 श्वपाकीकामुके पापे निहते निशि तस्करैः । प्रजानां पापना सोऽभूत्पापात्पापतरो नृपः ।
 स्थगिता तत्कथापापमश्रुभोत्या सरस्वती । कथं चिन्तयन् श्वेव मेयं प्रस्थाप्यते मया ।
 आसीत्पिण्डकुलं तस्य भक्ष्यं दुर्नृपस्य सः । श्रौर्वाभिधस्य हव्याश्चविशेषस्यैव जीवनं ।
 तस्यामंष्ट्रकराघातमटाङ्कारकरेणिकाः । घ्राणस्कन्दादिवाद्यज्ञाः सभायां मुख्यमन्त्रिणः ।
 तेऽमात्याश्चारुणलेन निर्लेष्णास्तमरञ्जयन् । कालान्तरणे यैरेव भूमिपालैर्भविष्यते ।
 पर्व्वगुप्तोऽभवत्तस्य सर्व्वेभ्योऽप्यधिकं प्रियः । आस्थाने मर्तमं कुर्व्वन्नपाकृतकटोपटः ।
 आतन्त्रिविप्रवाद्दृष्ट्वा कीटप्रायाश्चोपतोन् । पर्व्वगुप्तः सर्व्वदाभृद्वाज्यावाप्तिरुतोद्यमः ।
 तदा निगूढराज्यं च्छः मख्यं मुखैः स मन्त्रिभिः । पोतकोशैः प्रविदधे पञ्चभिर्भूभटादिभिः ।
 भूभटः शर्व्वटश्चोजः कुमुदः सोऽमृताकरः । पर्व्वगुप्तेन सम्बन्धश्चक्रिरे कोशपीथिनः ।
 गवाक्षमरुभिः प्राप्तश्रीजलोवागलङ्घितः । संयामडाभरगृहे धारकः ख्यातेपौरुषः ।
 पदातिमान्ना भूमेन दृष्टशौर्य्यः स संयुगे । मद्योदरो महाकायः प्रापितो मुख्यमन्त्रितां ।
 यादृशी तेन ददृशे देवी श्रीः सरसोऽन्तरे । तादृयकृजया देवीत्यभिधानेन निर्भमे ।
 राज्यं निष्कण्डकं कृत्वा धूर्तनापजिहीर्षुणा । प्रेरितः पर्व्वगुप्तेन भूभृच्छक्रे कुलस्ये ।
 तेन लुपितसर्व्वस्वः पाथंस्तस्यै कलत्रवान् । श्रीजयेऽन्विहारान्ः श्रमणैर्देवभोजनः ।
 शिष्टान् शङ्करवर्मादीन् भ्रातृन् दारान्निरेष्य सः । तत्र स्थिताननशनेऽन्विहाराणां सुनकारयत् ।
 उद्यतः पितरं हन्तुं मन्त्रिणोऽनुमतप्रदान् । बहुपटान् बाधादङ्गनिगडानितरान् पुनः ।
 एकदा मन्त्रिसामन्ततन्त्रिकायस्त्रभैनिकाः । पाथं तदाशामासाद्य निशायां पथ्येवेष्टयन् ।
 खानक्षीणां वरां पत्नीं बहुधारां निपात्यते । आलिङ्ग्यमानां कन्दद्विस्तर्णकैरिव दारकैः ।

केशानामव्य कर्णतः बर्करोत्पाटिताङ्गकं । विपक्षं गोलुलाहान्तमिव निर्वृत्य तं गृह्णाम् ।
 चुस्त्यामहस्तं क्रन्दन्तं निजगुर्नप्रविशहम् । चण्डालादिव निःश्वस्तं कुमुदाद्या नृपप्रियाः ।
 पितरं निहतं श्रुत्वा राजा सञ्ज्ञातकौतुकः । प्रातः क्षयचिवैः सार्द्धं कृत्वा दृष्टोऽथ दृष्टवान् ।
 अन्धोऽस्य प्रहारोऽयं मद्गत इति वादिनः । तस्माद्ये राजपुत्रघातः ब्रह्ममुनिजविक्रमः ।
 न्यक्त्य स्त्रीकृतो राज्ञा तदा तद्गच्छनोद्यताः । अचूचदन्त्यर्गुप्रो देवगुप्ताभिधं सुतं ।
 पार्थस्य निहतस्याङ्गे सौऽक्षिपत्स्फुरिकां ततः । रक्षितो येन भूपायो जातहासोऽभवच्चिरं ।
 डामरेर्मुण्डितो देशः प्रणञ्चि चक्रवर्मणः । उत्थाप्य पापकायस्त्रासेन भूयोऽपि दण्डितः ।
 सम्प्रैरितः कुम्भचिवैः शस्त्राभ्यासस्रकार सः । पाटयन् क्षुरिकाघातेः कोटवीक्षानकोटरं ।
 गर्भिणीनाञ्च जठरं गर्भान् द्रष्टुमपाटयत् । काठिन्यस्य परीक्षार्थमङ्गद्वयैकतामपि ।
 प्रतियहायहाहोराद्यहा बधमयाद्रिजाः । प्रत्यगृह्णन्त्यहारांस्तस्मादपि नृपाधमात् ।
 क्रूरपापानुरूपेण सद्यरेगेण पार्थिवः । तेनानुवाध्यमानोऽभूदपर्यन्तव्यधातुरः ।
 व्यथया तस्य तादृश्या प्रजा एव न केवलं । तुल्युर्निजगुह्णान्तमहिव्योऽपि चतुर्दश ।
 अथात्मःपुरदामोभिर्धः कुतश्चिदुपायतः । क्षितिपालात्प्रजातोऽयमिति प्रख्यापितो मृषा ।
 तं शिशुं गृह्णन्मोक्षं विनिवेश्य नृपामने । हस्तं निक्षिप्य सामन्तसचिवैकाङ्गतन्निष्पन्नं ।
 कल्पनाधिपतेर्भद्रदेवः कमलवर्धनात् । विभ्यस्तद्वराज्यस्या डामरोत्पाटनकृतात् ।
 आसन्ननिगद्यप्राप्तिः पितृहा पार्थिवधमः । शिशो पञ्चदशान्वस्य प्रजापुत्र्यैः क्षयं ययौ ।
 ॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ पितृहातिसुतो राजा जयस्त्रामिविरोचनं । आषाढशुक्लमप्तम्यां शिशुर्दंष्ट्रं विनिर्धये ।
 तदा विरेजे राजश्रीर्बालस्य वृष्टिवीपतेः । लपाणवेणिललिता च्छन्नचामरहामिनी ।
 अन्तान्तरे जवायतैश्चरैरावेदितश्रुतः । सामन्तैर्मगरोपासं प्राप्तः कमलवर्धनः ।
 एकाङ्गतन्त्रिसामन्तम्यालहारकमादिभिः । नगरं प्रविशन् आन्तः संम सैन्यैरुध्यत ।
 विरुद्धडामरानोकान् युद्धा मार्गेण निर्गतः । आत्मोऽप्यसौ वैरिसेनामजयदिकमोजितः ।
 महत्प्रमत्तवाराणां विद्राव्य तुरगैर्गमितैः । राजधानीमसंरुद्धः प्रविवेश ततः क्षणात् ।
 तं मन्त्रजयमाकर्ष्य भैरवैस्त्वक्तं पलायितैः । एकाकिनं काप्यनयज्जननी शिशुभुपतिं ।
 प्राक्कर्मभिर्भोहितो वा प्रेरितो वा कुमन्त्रिभिः । नाभृत्सिंहामनाकूटो मूढः कमलवर्द्धनः ।
 तदानीं स्मरन्तान् यातो राज्यकामोऽन्यवाचरे । सङ्गृह्यन् द्विजान् सर्वानचूचदन्तीतिवित् ।
 प्रौढं शक्यं कुरुत क्षांप कश्चित् स्वदेशजं । मामेव कुर्युः सामर्थ्यादिति मूढः स चिन्तयन् ।
 एकाकिनो रक्षः कीदां लब्ध्वा दुर्लभयोषिते । अप्रौढोऽनुपभुज्यान्वदिने दूत्यार्धयेत यः ।
 विभूतिं रमसावाप्तं यद्य मन्थय्य तत्क्षणं । नीत्या कामयतेऽन्येषु शोच्यलाभ्यां परोऽस्ति कः ।
 ॥ युष्मं ॥ अथोत्पलकुले द्विजे स्थूलकम्बलवादिनः । अशुद्धोऽस्तिमा विप्राः समगंसत गोकुले ।
 धुमनिर्दग्धकुर्वाणां राज्ञां सांक्षिकीर्षतां । राज्यव्यवस्थापन्यासक्षेपं चिरमवर्द्धत ।

४४०

४४१

४४२

४४३

४४४

४४५

वैमत्येन मिथस्तेषां नान्यः कोऽप्यभ्यविष्टत । कूर्वाभाषणनिष्ठतैः स्तूकूर्पटीवगैः परं ।

राज्याहार्णोर्षिभिर्विप्रैः प्राप्तः स्वस्वतिसृष्टये । अवार्थ्यतेष्टकाधानैर्मुग्धः कमलवर्धनः ।

पञ्चषाणि दिनान्येव यावत्तस्युद्दिजातयः । काहलाकांस्तालादिबाधकोलाहलाकुलं ।

उत्पताकध्वजच्छत्रशोभिषुग्यापितासनं । अश्वेषं पारिवशानां तावत्तचामिनद्वलं ।

१००

॥ युग्मं ॥ स्वपत्नीं बन्धकीभूतामिवान्यवन्नवर्त्तिनीं । वीक्ष्य राजमित्रं श्रोत्रजामीत्कमलवर्धनः ।

पितृघातिबधून्कृष्णपुष्कराब्धार्थिनी ततः । प्राहिणोद्वाजपुङ्गवान् पार्थ्यं प्रायोपवेष्टितां ।

पिशाचकपुरे यामे वीरदेवाभिधस्य यः । कुटुम्बिनः कामदेवनामा सुनुरजायत ।

यश्चिचिताचरो लब्धा मेरुवर्धनमन्दिरे । बालाभ्यापकतां ज्ञानशीलादिगुणभूषितः ।

कमाङ्गञ्चाधिकार्यासोदय तस्यात्मजः जनैः । लेभे गञ्जाधिकारित्वं राज्ञः ब्रह्मरवर्षणः ।

१०१

यः प्रभाकरदेवोऽपि सुगन्धाङ्गकामुकः । लक्ष्म्या धरस्वतोदेवाद्देवविभ्रवतो गतः ।

विद्वान् यशस्करो नाम तत्पुत्रोऽत्यन्तदुर्गतः । सख्या फल्गुणकाख्येन समं देशान्तरं गतः ।

सुखप्रदर्शनैः पीठदेव्याशोभिस्तु हर्षलः । तस्मिन् प्रसङ्गे सोत्साहः प्रत्यावृत्तो निजाकुलं ।

पितृघातिबधून् तैर्यातैर्बोधयितुं दिजान् । मध्ये गृहीत्वा वाग्मिनाम्प्रविवेच तदन्तिकं ।

॥ कुलकं ॥ दृष्ट्वैव तं देववशादेकमत्यस्पृशो दिजाः । ध्वनिं राजायमेवास्त्वित्युक्तकैरुदचारयन् ।

१०२

अथाभ्यविष्टत त्रिषं विप्रेरेत्य यशस्करः । स्मार्धृतिः प्रौढसामर्थ्यः शानुमानिव तोषदैः ।

दग्धं देणुवनं परस्परमहासंघर्षजेनाग्निना तन्मूलाङ्गुतिरक्षमा कणधृतोद्रेकेण सत्यादिता ।

वात्यावेगविपाटितं विटपिनं प्राप्तं कुतश्चिदृढं कठिं नेतुमहो महाद्रिकुहरे धावा न किं सुचिन्तं ।

अत्यप्रेरणया वंशम्पार्थजः स्वस्वचेदहेतुः । तत्पुत्रोत्पाटनं कुर्यात्तत्तत्कमलवर्धनः ।

अनुचकुलजातस्य दरिद्रस्याटनः चितिं । तद्यशस्करदेवस्य राज्यप्राप्तिः कथम्भवेत् ।

पद्मां व्रजस्मिन्ननुगो ददृशे जनेन यत्साक्ष्यं निश्चिन्तलोकममागकीर्तिः ।

साक्षात्परम्यममुमीक्षितुमास्त नारोदृष्टीरजस्तविकितो नरनाथमार्गः ।

१०३

नृपतिवसतिं प्रत्यागच्छन् यशस्करभूपतिः । पुनस्तु गृहमासीर्माध्यं वचोऽपि विवर्त्तितं ।

क्षिप्तितवलितापाङ्गं शृण्वन्मिलददृङ्क्षुतिः । स्तनपरिकरकणशोभैश्च प्रजापरिपालने ।

प्रतिमितरविदीपोद्गामिश्रुभ्रातृपञ्चमचयजतपात्रासुचितारात्रिका श्रीः ।

अथ मुखरितमाशीर्मङ्गलैरङ्गनानामवनिहरिणधामा राजधाम प्रपदे ।

इति श्रीकाश्योरिक महामात्यचक्रकप्रमुखनोः कङ्कणल्लतौ राजतरङ्गिण्यां पञ्चमस्तरङ्गः । राजानः आदितः ॥ ११ ८० ॥

अधिकायां समाश्रितौ मासेषु च चतुर्विंशत् । कल्पपालाष्टकं रथ्याहतस्त्रीचरिवा अपि ।

॥ अथ पट्टसारङ्गः ॥

नेदं पर्णममीरणाञ्जनतपोमाहात्म्यमुच्यते पश्येतावत एव संप्रति कृतौ तस्माच्चक्षुःक्षी बहिः ।
 प्रम्णौवाहुर्मिदं चराचरगुरोः प्रापेयमात्मस्तुतीरेवं देवधूमुखाच्छ्रुतिमुखाः प्रणवन्धपर्णावतात् ।
 इच्छन्मन्त्रोद्यममद्य कक्षां विलङ्घयन् । प्रतोहारान् दिवा दूरं वार्यन्तामिति सोऽन्वशात् ।
 वेत्तिविज्ञास्यमानांस्तु तान् कृताञ्जलिर्भवोत् । राज्यप्रदास्य पूज्यास्य यूथं नो देवतैः समाः ।
 राज्यदानाभिमानेन वर्त्तिष्यत मदेद्विताः । यत्कार्यकालादन्यत्र नागन्तव्यं मदन्तिकं ।
 तदाकर्ण्यस्त्रिलोकलक्ष्मणमदृश्यममन्यत । व्यस्मरत्सहसंवाससम्भृतमपि लाघवं ।
 खिलोभृताः पूर्वराजव्यवस्थां प्रतिभावतात् । उन्नीतवाक्स सुकविः प्राक्कविप्रक्रिया इव ।
 अश्वैराभूत्पथा भूमिर्यथा रात्रौ वर्णकपथाः । अतिष्ठत्स्वितृतादाग मार्गाश्चाविघ्नताध्वगाः ।
 प्रत्यवेष्टापरे तस्मिन्नासीत्सर्व्यापहारिणां । कृत्यध्वजत्वमुत्सृज्य कृत्यं नान्यन्नियोगिनां ।
 धास्याः क्षत्रपराधीना नापश्यन् राजमन्दिरं । विप्राः स्वाध्यायभंगका नाकुर्वन् शस्त्रधारणं ।
 न विप्रगुरुवः माम गाथन्तो मदिरां पपुः । न तापसाः पुत्रदारपशुधान्यान्वडोकयन् ।
 न मूर्खा गुरुवो मत्स्या पूषणागविधायिनः । चक्रिरे स्मृतैर्यन्त्रैस्तर्कागमपरीक्षणं ।
 न दृश्यन्त च गेहिन्या गुरुदीप्तोद्यदेवताः । कुम्भाणां भक्तिशूलान्निषेधं मूर्धधूननैः ।
 कः सौन्दर्यिका भिषक्श्रम्यागुरुर्धर्मज्ञो पुरोहितः । दूतः स्त्रियो लसको वा न तदाभूदपण्डितः ।
 प्रायोपवेशाधिकृतैर्विधितेन महीभृता । प्रायोपविष्टो निकटं प्रापितः कश्चिद्व्रवीत् ।
 अहमाद्योऽभवत् पूर्वैर्वासाद्योऽत्र महीपते । निष्किसलत्वं जनैरागच्छन्दैवयोगतः ।
 पुण्यमर्णोः पीडितस्य प्रहृष्टास्य तस्य मे । निरुधोऽभूद्दुर्णं हित्वा परिभ्रान्तं दिगन्तरे ।
 अथ विक्रीय सर्वस्वमृणं शोधयता मया । महाधनय वर्णजे विक्रोते निजमन्दिरं ।
 भार्यामुद्दिश्य भर्तव्यामेकरव तु वर्जितः । सोपानकृपां विक्रीतास्मृतो वेष्टनस्ततः ।

३

१०

११

तस्मिन्नुपवरोहेति निर्मसुखाहदपुः । सोऽहं हारितकन्यकाः शोचन् द्रष्टुं चिरं कजेः ।
 एकोऽथवसितः कोऽपि बाहवी पुत्रोऽभवत् । मर्त्यं दापितविनाय किन्दहासोति मां ततः ।
 तमस्यवोचं विवस्वत्कार्यस्यास्मि कः प्रभुः । तुभ्यं यदोचते मर्त्यं तप्ततो दीयतां तवा ।
 अक्वस्त्राधिकडोऽय रूपकेभ्यो दत्तं मम । स प्रादात् स्पृष्टमेवाष्टानवतिं स्त्रीचकार तु ।
 व्यवहारः वशेतिहा एका रात्रिं यस्मिन् । निन्दन् व्यवसां तां लोकैर्न्यक्तोऽस्मिन्ति वारिभिः ।
 उपचारोक्तिस्वारस्यस्वस्वहारितवेतनः । सोऽहं जहाससुन्दारे दुर्व्यस्त्रापकस्य ते ।
 पुंसस्य स राज्ञाय वृष्टः प्रकृतिनामनी । वदनप्रत्यभिज्ञैव ममासोत्पन्नभावतः ।
 प्रातस्तवेष्टितावाग्निं करिष्यामीति भूभुजा । प्रतिज्ञाय कथञ्चित् स्वपार्थं कारितोऽग्रजं ।
 लवणोत्सौकसं दृताङ्गतामां स विद्यां ततः । स्मितमन्तर्दिजोऽन्येद्युतां रात्रेऽदभ्यर्चयन् ।
 वृष्टः स राज्ञा त्रिमेण यथैवोक्तं तथैव तत् । सर्वमूचे वाक्प्रतिष्ठं व्यवहारमुदीरयन् ।
 सत्यवाक्पारतस्यस्य वस्तुहस्तस्य चान्नरं । अलक्षयन्तः प्रैक्षन्त देवाकुलधियो धरं ।
 धर्मोत्सन्नस्यो राजाय रूपकाणामभावतः । तमष्टानवतेः पात्रं त्रिप्रमथं ददस्य तु ।
 अग्नयोक्तुश्चादापि दुःखं चिन्तया महात्मनः । धर्मोत्साधर्ममुद्धुं निहन्तुं धावतो गतिः ।
 साधं जताग्रं प्रविशन्नस्य चेन्दुमण्डलं । स्मृतेजसा संविभजन् प्रदोषैर्व्यात्स्नवाप्यवी ।
 तदुत्थाय यथाभानुनिर्दिष्टं भ्रान्तमुद्धुतं । अनन्यकर्मा धर्मोऽयं तयाधर्मं व्यपोहति ।
 ॥ युष्मं ॥ दुःखं चिन्तया धर्मोऽसावधर्मं बाधतेऽस्त्रसा । तिष्ठन्निष्ठमधिष्ठाय दास्यं काष्ठमिवामलः ।
 ददति यज्ञवान् दत्तां तदित्याद्युक्तमुज्जतः । तुभ्यं रोचतदित्यादिवचोऽप्यनिःसृतं तदा ।
 मथितास्य बभूवाष्टानवतिर्भोगोऽस्य तां । नादादस्माद्यद्वर्तितं रूपकाणां दत्तं ददत् ।
 इत्यादिसूक्ष्मेच्छिकया धर्मोऽधर्मोन्नरं विदन् । प्रत्यवेष्टापयः क्वाभ्युधात्कृतयुगोदयं ।
 इत्यस्त्रं स विनयन् हास्योऽभूच्चिजदुर्गयै । परस्त्रोपदिष्टं पथ्यभपय्याश्रीव रोगहृत् ।
 श्रोत्रियेणैव तेनपि नृदक्षः शोचन्मालिना । जाम्बिन्विष्टभुजोऽध्याः पाशैश्च परिजिह्वरे ।
 यथोत्तरं भंशिताद्यैरन्येभ्यं वृष्टपातिभिः । नगराधिकतैर्युक्ते चतुर्भिः सोऽयमङ्गुहं ।
 भेभिरे निधनमस्मात्सत्यहारात्पदातयः । श्रीरक्षेत्रपोठाद्यन्यसस्त्रादपि प्रभोः ।
 स ज्येष्ठ भूतारि स्मृते तथाभूद्वितियं । तदुपश्रयथाप्राज्ञैस्तोत्रोच्चिरसापणं ।
 भीतस्य मण्डलेश्वरं वेलावित्तस्य भूभुजा । देवोः कामधमानस्य चक्रे गजनिमोलिका ।
 रागाच्छुद्धान्तकान्तामां मूर्ध्नामधिरोपिता । लज्जानामाभवदेष्ट्या तस्य वैवस्वकारिणी ।
 अक्वकाशः सुहृत्तामां चदयान्नं चोदितं । इतोव विहितो धावा सुहृत्सौ तदहिः कुचो ।
 उत्तमाधमभंसको जानन् मद्व्यवृत्तिताम् । नारीणां श्रुत्वास्त्रानामङ्गुलानि व्यधादिधिः ।
 सा लालितापि राज्ञा यज्जला कलितलोचना । चण्डालयामिकेनाग्राधमिनोपु समागमं ।
 ॥ युष्मं ॥ सुभगद्वरणं किञ्चित्चण्डालतरुणोऽभवत् । भं चतप्रभावविवशा भेजे राजबधूरपि ।

५०

५५

६०

६५

७०

७५

सा वा चण्डालकुलजा स वा कार्येऽनर्क्यकिन् । अन्यथा यज्जमः किं कादयन्भावस्तथाविधः ।
 सोऽभूत्केन प्रकारेण तथा सद्यः समागतः । इत्येष सेमे हुतात्मः प्रतिभेदं न कुचयित् ।
 केवलं प्रत्यवाप्तादृक् पापिनोः प्रेम तत्तयोः । दृग्भापारेषणस्तिस्रं चाङ्गिनामोऽधिकारिणः ।
 तमर्थमथ तथेन वीक्ष्य प्रविधिभिर्नृपः । प्राचक्षिन्नानुसरणचामः कृष्णाजिनं दधौ ।
 कुपितोऽपि स यथैनां न्यबधोद्गममोहितः । तेनैवानात्पुरोभागिवितर्कितरूपावतां ।
 डोम्बोच्छिष्टानुगामज्जादशुचितं यज्जमरे । शंक्रान्तं सुहृत्सख्यर्थात् कुष्ठं दुःखमिवाभवत् ।
 सामान्येन सता कौशिकदृष्टैः शुभकर्माभिः । जम्ब्यान्तरीधैः साक्षाज्जं मया प्रापीति चिन्तयन् ।
 साक्षाज्जकामोऽपि नृपो भाविष्यपि स जम्बसु । युष्मा प्रादाक्षिरातङ्कां राजलक्ष्मीं दिजम्बने ।
 भृभुजा दानमौष्टेन पैत्रके स्त्रिभुले कृतः । काचालामार्यदेशानां तेन विचार्यिष्ये मठः ।
 मठाधिपतये तच्च च्छचचामरहासिनी । स नरेन्द्रासिनां प्रादात्स्वकान्तःपुरवर्जितां ।
 वितस्तापुसिने राजा नानोपकरणान्विताम् । ब्राह्मणेभ्यः सोऽयहारान् पक्षपक्षरतन्दरौ ।
 अथ जातोदरव्याधिर्न ज्ञातो नाथमित्यथैव । जानन् संघामदेवाख्यं परिवर्ज्य निजात्मजं ।
 समर्थं सचिवैकाङ्गसामन्तानभ्यवेक्ष्यत् । रामदेवात्मजं राज्ये वर्ण्ये प्रपित्त्वज्जं ।
 शक्ये राज्यादपाकर्तुं शिवावमभिषेचिते । निरात्राः समपद्यन्त तदा राज्यजिहीर्षवः ।
 स पर्वगुप्तकौटिल्यप्रयुक्तेन्दोश्चक्षुः । विपाककालसचाङ्गि भङ्गोऽसुखरवाभवत् ।
 राजधानीस्थितस्यापि वर्ण्ये राज्याधिनः । आरोग्यवार्तायाप्यासोऽसुमूर्ध्वरनिरीक्षकः ।
 ततः मानुषयो राजा ताम्यन् प्रैष्यत मन्त्रिभिः । राज्यं सङ्ग्रामदेवाय दातुमाश्वासकारिभिः ।
 राजाज्ञया निशमकां बह्वैः सलक्षमण्डपात् । बहिर्दत्तागलात्प्रातर्वर्ण्ये निरवस्थितः ।
 भयात्प्रजागरादापि तद्दृष्ट्यानां विवेकिनां । आस्मानमण्डपं प्राप पायुचालनभूमिनां ।
 एकाक्षराजपुरुषस्तदाभिं विजयेश्वरे । मोहादेवप्रसादाख्ये राजवीजी समर्पयत् ।
 अथाभिषिच्य सङ्ग्रामदेवं तीम्रीभवद्वायः । स राजधान्यानिर्गत्य मर्तुं निजमठं ययौ ।
 धीः केशवमनुवपने शिरःश्राटकवर्जनं । कावायपदपणेदेयः प्रसक्त्यागयदस्य यः ।
 राजश्रुत्यैः प्रतिज्ञातः स तस्मिन्निश्चितस्थये । जीतस्थेव कृतज्ञानव्यञ्जकेः परिवर्जितः ।
 ॥ युग्मं ॥ दें सद्गते सुवर्णं च सार्द्धं बज्रा पटाश्चले । योनिर्जगाम राजासौ समूर्ध्वनिर्जमन्दिरात् ।
 पञ्चभिः पर्वगुप्ताथैर्यौतकं तस्य मन्त्रिभिः । हतं सञ्जीविनक्षेत्रे विभक्तान्योन्यमयतः ।
 ॥ युग्मं ॥ विवेष्टमानः प्रयायां व्याधिदग्धान्तरो नृपः । तिष्ठन्मठाङ्गनकुटीगर्भे ध्यान्ताम्भकारिते ।
 अजातमस्मिद्भ्रंशे पश्यन् द्रोहपराङ्मिताम् । प्राचैरहानि दिवापि नयदानिरमुच्यत ।
 तदा सुहृदन्धुभ्यवेलावितैः कृतमरैः । जिहीर्षुमिष्य साक्षाज्जं विचन्दत्वा विपादितः ।
 ॥ तिलकं ॥ अवरोधबधूमथ्यात्मती तं पतिमन्त्र्यात् । एकः चैकोऽप्येवैव सप्रभेव विराचनं ।
 वर्णाश्रमप्रत्यवेष्टा बहुकक्ष्यः क्षितीश्वरः । चक्रभान्त्रिभिर्न चक्रे मेखके दिजतापसः ।

- ज्ञातात्माचारमालोक्य राजा धर्मवत्सलः । निजपुत्राभ्याम्पादेन सलाहमहमहपुत्रम् ।
 तस्मात्तुल्येन तद्रोषादीरकायेव बोधिता । सान्निविद्यधिकेणाद्य स खेनेव न्यस्यस्ततः । ११०
- पूज्याचार्यप्रभावेण सम्राट्पुत्राधिरोपणम् । प्रख्यापयत्किमिदमिह ननु चेति यदुच्यते ।
 तन्मन्त्रापितेव सम्राट्पुत्रा विपन्न इति श्रुतिः । दीर्घस्याधिपते तस्मिन्नुपपत्तिः कथयन्ते ।
 अथामयान्तरे वाभ्युत्था वार्तेषुच्यते यदि । वर्षाटाद्यभिजापोऽपि तदाद्यात्मन हेतुना ।
 भुक्तेऽर्थान्नवसमास्तुर्विधे स दायने । मासि भाद्रपदे कलकत्तोऽप्यस्य अपचयः ।
 पितामहो विद्येर्गौरी विनिवेद्य नृपायने । भूभटाद्यैः समं प्रादात्पुत्रैर्गुप्तोऽप्य पञ्चभिः । १११
- कमात्मने पितामहा तान् व्यापाद्येतरान् बली । एकः स एवमाकाशः प्रबभूव नृपाख्ये ।
 स पार्थिवत्वमन्त्रितमित्रस्य चेष्टया स्फुटं । राजा राजानकचेति मित्राभेदे धियं व्यधात् ।
 सेवमानः स्वयं बालभूपं भोज्यार्थेणादिभिः । अङ्गुनां प्रत्यभात्यर्गुतो द्रोहवहिकृतः ।
 यान् द्रोहभोक्तुं प्रव्यास्य धर्मभेजे यत्कृत्स्नः । तस्य तत्पनयो चेदेत एवायम् प्रबोजकः ।
 करभाङ्गद्वयपिङ्गे मधुसूति चितिपालवत् । स ददौ कुसुमालेपं वर्चं ब्राह्मणविरुते । ११२
- विभ्यदेकाङ्गसङ्घातात्प्रकटोत्पाटनाद्यसः । प्रमापणाय प्राचुक्षुः शिशोः कर्षाभिचारिके ।
 न्यायं ते बाल्ययस्यासि राश्वत्थैर्वादिवासरे । अन्यथाचरतो वाङ्मयं विप्रं वंशावुषोर्भवेत् ।
 इतोमामपि यामिन्यां श्रुतवान् भूतभारती । अभिचारस्य बन्धनं निर्ध्यायाधिकवर्जितः ।
 एकाङ्गभ्यां विभिक्षेभ्यां विभ्यदुद्विग्वर्जितः । उदतास्यतया चिन्तानुसमन्विदिवान्निः ।
 यथा महाहिमापातनिःसङ्घारजने दिने । अकस्मात्समृत्तवली राजधानी निरुद्धवान् । ११३
- विरोधकारिणं बुद्धाभिधेन सद्यः खलुना । निद्रोहमाद्ये चला मन्त्रिणं रामवर्धनं ।
 पितृशिरःशिरःप्राप्तमृत्युमप्याचरन् । मले पुण्ड्रकजं बद्धा पातितः पार्थिवामनात् ।
 स नं वक्राङ्गिर्ध्यामं हतमन्यत्र मन्त्रिरे । पातयित्वा बितम्बान्नःकण्ठवद्भृशं निद्रि ।
 चतुर्भिर्बल्यैः वधस्य दशम्यां कण्ठफाल्गुणे । पापः सङ्घातकृतो न्यायकृत नृपायने । ११४
- ॥ चतुर्भिःकुलके ॥ पारे विभोके विविराज्जातस्याभिनवाभिधात् । खलुः संश्रामगुप्तस्य स तथा पार्थिवोऽभवत् । ११५
- केचित्तेन प्रत्यवस्थाने ये पुरा प्रतिजिज्ञेरे । ते धर्मस्य तद्भोताः प्रातरेव प्रणेमिरे ।
 पार्थिवेकाङ्गसामन्तमन्त्रिकाद्यन्तर्गताः । तद्भोत्या द्रोहवृत्तीनां द्रोहादे तमदृश्यत ।
 एकाङ्गस्य तदा स्थाने सुव्याभिजनजन्मनः । प्रमादात्सदकादित्यनाथो दह्या यदोर्येत ।
 हताङ्गकेन भूभ्यां कुपितेन खलीकृतः । स निजकृतकचक्रमुत्तरस्त्री समपद्यत ।
 तादृशस्य पुनस्तस्य यक्षीपुत्रत्वमीयुषः । अद्याप्यभिजने जाता वसन्ति चिपुरेश्वरे । ११६
- कुर्भता पद्मेगुप्तेन भूभता इविचार्यन् । प्रापिताः पुनस्तस्मिन् प्रजा रोगानियोगिनः ।
 यद्यप्य स न्यभवनविहारवसुधात्मिके । पद्मेगुप्तेष्वरं कोऽपि वृत्तिनाभितेनाश्रितः ।
 शीघ्रमस्तरभूभर्षेऽङ्गानास्य विजुह्वीतः । केकोनमधुनादेका गौरीव नृपसुन्दरी । ११७

मुचिराक्षुरितप्रीतेः पर्यगुप्तस्य याकरोत् । समागमाधिभो वृक्षा वृक्षानामुचितां सती ।
 इदं चक्रस्करस्वामिसुरवेष्टाद्वैनिर्व्वितं । तच्छा पत्युर्विपन्नस्य कृत्वा निर्वाणपूरणं । १४०
 अमोघमस्मि नियमादिधास्वामि लदीप्तिनं । सद्युपकन्द्यसेवं सुभुवामिहितसाया ।
 अथ प्रवृद्धगर्वेण तत्त्वन्परेव वासरेः । सम्पूर्णतां सुरगृहं गमितं तेन भुभुजा ।
 सा यागज्वनने राजलक्षणा धीतवर्पिणि । पूर्णाकृत्या समं साधो जुहाव सहसा तनुं ।
 उपर्यस्यानिरस्तासोः पुष्टाः कुसुमदृष्टयः । तत्कांक्षिणमु न्यपतन्वर्णमस्तरागिरः ।
 सुदीर्घमाहमारम्भचिन्ताबन्धमोषितः । पर्यगुप्तो बभूवाथ तन्नामवपद्यातिथिः । १४५
 व्याधाधिप्रश्नमायासैर्ज्ञात्यायस्याधिनीं स्थितिं । मूढाः प्रकृष्टिं नेऽग्ननि द्वेहे श्रीभोभनोहिताः ।
 आश्रय्य तादृङ्गिष्ठोऽपि सोऽकुण्ठैः प्राक्तनैः भूभैः । कैश्चित्सुरेश्वरीशेव परासुः समपद्यत ।
 वङ्गिभक्तसरापाठवज्रलेऽङ्गि चयोद्वेह । द्वेहाजितेन नृपतिः स राज्येन व्ययुज्यत ।
 अतीन्द्रियायां परलोककृत्ताविहैव तोत्राशुभपाकवंशो । दृष्टेन माभोयदि नाम नाशु न कः कुकृत्येन यतेन भूत्यैः ।
 चेमगुप्ताभिधानोऽभूदथ राजा तदात्मजः । आसवामिवनेत्सिकवित्तं तारुण्यमञ्जरः । १५०
 सोऽभूत्स्वभावदुष्टसो नितरां दुर्जनाश्रयात् । कृष्णवपाशगोघोरमेघान्ध इव भीतिकृत् ।
 स्वतुल्यवेशालहाराः शतं शालितकानृपं । तं फल्गुणप्रभृतयो दुराचाराः सिधेविरै ।
 द्यूतामवाङ्गनामेवायमनेऽपि स पार्थिवः । विटनिर्लेख्यमानोऽपि नाभुल्लङ्घ्योवद्विष्कृतः ।
 रागी मधुप्रणयवान्निहिताक्षमति र्देः सच्यमेति मधुपैर्ज्ञेयकोत्रसायैः ।
 पश्ये प्रयाति दिनमाचमयि प्रमर्शितं श्रीमान् चेतिकमिव तत्र कुठहलाय ।
 विटाः प्रविष्टा इदं जिष्णुना वामनादयः । पित्राचक्षेत्रं कृषितामशुचिं तस्य चक्षिरे । १५५
 परोपहासकुक्षलः परमाशीरतिप्रियः । पराधत्ताश्रयस्तस्यैव पार्थिवोऽनर्घतत्परः ।
 द्योवनं श्मश्रुमालाम् गालयः श्रावपालिव । तेन क्षिप्ताः प्रतीक्ष्याणां करोटीषु च टङ्गराः ।
 कटिसङ्घाटनास्त्रार्थी मृगयश्चावनाटनैः । विटाश्चाक्षीलरटनैर्व्यालभ्यं तस्य लेभिरे ।
 पुंसुलोकास्त्वैधेयवालकद्रोघनिर्भराः । समगृहप्रवेशार्हा राजपर्यम्पन्नस्त्रिणां ।
 जिष्णुपुत्रैः चेमगुप्तसमाभूयन्त्यपुत्रकः । चारणत्वगुणाकृष्टः किं न धूर्तैर्गमत्यत । १६०
 तस्य कङ्कणवर्धोऽमीत्यभिधानं विधाय ते । तोषिताश्चासक्तचक्रुर्दोषाः कङ्कणवर्धिताम् ।
 निर्दोषदोषाविव्कारे नववस्तुप्रदर्शने । अभूयटङ्कगधने प्रसादः प्रापि तेनृपात् ।
 संसृज्य कुचकक्षान्ताः कृत्वा निजबधूः पुनः । रागी राजा गृह्णास्तीतो द्यूने तेर्निर्धनः क्षतः ।
 संभोगाभग्नभौमाग्नकृतस्पर्धः परस्परं । सन्धुश्चैवामवास्तवविशेषमिति चोदितः ।
 उपभोगं स्वभावाणां निर्लेख्यैः स काग्नितः । का इति च गत्यने पुष्टोऽभीष्टधनप्रदः । १६५
 ॥ युष्मं ॥ तस्य शालितकेव्याक्षां मूढैः श्लोकादौकने । माभोचारिचरत्तिलान्निष्ठाको हरिभूषण्टी ।
 श्रीला नर्भकयाङ्गतां निजवपुर्मुक्षन्ति मानोर्धति सन्दूय स्वयमङ्गनाः इष्टितया त्यक्तं कुलं कुर्वन्ते ।

धौल्यं प्रणि सुदीर्घमेव न समावत्ता यदर्थं अमः प्रत्याख्याय तदेव वेष्टि न विटैः किं प्राप्यते चेवया ।

यमस्करस्य भूत्वापि सचिबोभक्तकण्ठः । तस्याभूदनुजीवने धिग्रोगाभ्यासवाचनां ।

फलपुण्यस्वामिमुखाणां प्रतिष्ठानां विधायिनः । तस्योपदेशो भूभर्ता पर्यहास्यलङ्कारः ।

गृह्यन् विदेशितां हन्तुं टङ्गरादिसलानतः । दृष्टोरक्तः कम्पनेष्टोदगौडीमध्यगोऽभवत् ।

तीक्ष्णलक्षणे सम्प्रविष्टं हन्तुं सङ्ग्रामकामरं । श्रीजयेश्वरविहारं स निर्घृणो निरदाहयत् ।

सुगतप्रतिमारीतिं हत्वा दम्ब्या ततोऽस्त्रिणात् । जगद्देवगृहेभ्यश्च सङ्ग्राह्यं यावत्सञ्चयं ।

सुरप्रतिष्ठया दार्ढ्यं मृढः स्तब्धप्रबोविदन् । जगत्पणवोद्यन्तः सेमगौरीश्वरं व्यधात् ।

एकः प्रयात्युपरमं द्विविधं तदीयं कृत्वा परः प्रमभमुद्वहति प्रमोदं ।

नो वेत्ति तत्त्वनिधने परकीयगामि धिग्र्यासनामयममोहकतान्त्रकाराम् ।

त्यागिना सेमगुप्तेन भुञ्जार्थं खड्गभूभुजे । हत्वा विहारान्निदग्धान् यामाः षट्चिह्नदर्पिताः ।

दुर्गोणां सोहरादीनां प्राज्ञा ज्ञानमखोपमः । नृपतिः सिंहराजाख्यस्तस्मै स्नाननयनं ददौ ।

स तस्यां प्रादिदौहित्र्यां दिहायां सकमानसः । दिहासेम इति स्थातिं यथै लज्जावहो नृपः ।

मातामहेन भूमर्त्यैवध्यासक्या व्यधीयत । श्रीभूमिस्वामिनो दत्तप्रसादो भोमकेष्टवः ।

चन्द्रलेखाभिधा कन्यां राज्ञे दत्तवताभवत् । फल्गुणद्वारपतिना यमं दिहा समस्तम् ।

गुरुपदेशः समहान् कुलविद्यासमलया । तस्य निर्वहणाद् द्वाद्भुगां हास्यतां ययौ ।

अमोघपतनान् प्रसात्योग्ग्रास्यन्सङ्ग्रामकर्मसु । शृगालसृगयासत्ता म हि स्थाप्यानमन्यत ।

तं हतं वागुरावादिडोम्माटविकपेटकैः । पर्यटनं अभिः सार्द्धमपश्यन्स तं जनाः ।

तस्य दामोदरारण्यलक्ष्यान्निमिकादिषु । स्थानेषु कोटुसृगयारमिकस्य वयोऽगमत् ।

अथ कृष्णचतुर्दश्यां स कुर्वन्मृगयां नृपः । ज्वालामपश्यत् कोष्ठाभ्याः शृगाल्या निर्गतां मुखात् ।

तदालोकनमपश्चात्तमन्वासाकम्पितस्ततः । लूतामयज्वरेणाभूत्परोतो मृत्पुच्छेतुना ।

मर्त्यं ययौ च वाराहसेनं यथ विधायकः । श्रीकण्ठसेममठयोराभोद्धृक्कपुरान्तिके ।

मस्तुरविदलाकारलूताक्षिकलेवरः । पाषे चाम्बे चतुर्दिशे जवमेऽब्दे मिते मृतः ।

सेमगुप्तात्मजः क्षाम्भूदभिमन्युरभून्नतः । शिशुर्निस्त्रिंशधर्मिण्या दिहादेयानुपानितः ।

मन्त्रिविरहशृङ्खलामुख्यकर्त्तृधिकारिणः । निःसाध्यं राजवधूमथमध्यप्रयत्नेन व्यधुः ।

अभिमन्यो किति रक्तत्यक्छादेव दाहणः । तुङ्गेश्वरापणोपात्तादुज्जगाम ऊताग्रनः ।

वर्धनस्वामिपार्श्वस्यभक्तकीपारकावधिः । वतालमुत्पपातस्त्रान् स ददाह महागृहान् ।

डोम्बचणालमप्युत्पृष्टमप्यर्कदूषितान् । दग्ध्वा महागृहान्प्रज्ज्वल्युवः शृङ्खिमिवाकरोत् ।

रक्षिणी क्षपतेर्माता स्तोत्रभावादिमृदधीः । सारासारविचारेण लोसकर्णी न परपूजे ।

राज्ञः सुतापण्डाद्वैरा तस्यै पुरा यतः । पतिव्रतीव सा सार्द्धं फल्गुकेनाप्यमन्त्रिणा ।

पत्यौ मृते सपत्नीनां दृष्टानुचरणं ततः । दक्षेनानुमुमूर्षन्तीमनुभवे स तां द्रुतं ।

निषिद्धेभ्यः शब्दानां चानुप्रासां चितान्तिके । कपाकुर्मरणादेताममात्रेण नरवाहनः ।
 अतोनिर्गर्गपिबुनो रक्तस्रां मन्वद्विषाम् । कम्पुषाद्राज्यहरचात्रां राक्षीमजियहत् ।
 विरागश्चिभिर्लिङ्गैसां ज्ञात्वा विषमाश्रयं । समन्तं सान्निध्यामात्रं कम्पुषोऽप्यास्य ब्रह्मिणः ।
 स हि सर्वधिकारस्यः सर्वस्याधिगतेऽभवत् । दीप्यमानोऽधिकं मन्मथैर्व्यासादिभिर्गुणैः ।
 अस्मिन्नेव मेगुप्तस्य गृहीत्वा जाड्यं गते । पुनर्न कर्मराजास्ये प्रवक्ष्येऽन्विता बलेः । १००
 तत्प्रत्यागमपर्यन्तं पर्णोत्थे स्नातुमुद्यतः । अविश्वस्यपुनर्न कम्पुषो वैरिब्रह्मिणः ।
 निर्गत्य नगराद्यावत्सभायागारिभेनिकः । काष्ठवाटान्तिकस्याप्य तावद्वादिचोदितः ।
 आकलस्य द्रुतं दिहा सन्ध्याय प्रार्थनादिकं । पृष्टे प्रत्युत याष्टोकांस्तथा हन्तुं व्यसर्जयत् ।
 नवावमानस्त्रिभुवः स मिलितानन्तमैनिकः । प्रत्यादृत्य ततो मामो वाराहं चेषमाश्रये ।
 श्रुत्वा सभेतस्येनं तं प्रत्याद्यातं प्रतापिनं । आस्वन्द्यब्रह्मिणो दिहा सामाया समकल्पतः । १०५
 तस्मिन्नेव गतं ज्ञानं विलयं स्नामिन् चिरं । वराहपादसविधे तेन ब्रह्मं समर्पितं ।
 द्रोहसम्भावनापारं ब्रह्मत्यागेन मन्त्रिणा । स्वस्य समार्जितं तेन राजमातुष्य साध्वसं ।
 युक्तायुक्त्रिचारवाह्यमनसः सेवा मरुद्देशं कुड्गेऽस्मिन् प्रतिकारकर्मगहनद्रोहापवादावहं ।
 येन न्यूनगुणे दूषापकरणोभावोऽपि तस्मै परं कोपः कोऽपि विवेकिनः समुचितः ज्ञान्मया ब्रह्मण वा ।
 पर्णोत्थमेव जनकैः सभेन्ये कम्पुषे गते । विगताध्यापका वाला इवामोदन्त मन्त्रिणः ।
 योगक्षेमो चिन्तयन्तो मेगुप्तस्यधुरपि । अनिष्टं प्रजगागर स्वयं कण्टकपाटने । ११०
 राज्यप्रार्थी पद्मगुप्तो मन्त्रिणो कोबोधोऽपि । अजियहत्करो पूर्वं पुत्र्यैर्यो ज्ञेजभूभटौ ।
 तयोः प्रजातौ तनयौ ख्यातौ महिमपाटलौ । अर्द्धिषातां यौ राजमन्दिरे राजपुत्रवत् ।
 तौ तत्रावस्थितावेव तत्कालं राज्यलालसौ । संमथ्य समगंसातामुद्दामैर्हिंसकादिभिः ।
 बलिनौ तावत्कला राज्ञापासौ नृपास्यदातः । समन्तं स्मरन्दादासौ यावत्ततगतगतेः ।
 एकतः पृष्ठतः प्रादान्मन्त्रिणैः निर्गतस्य वा । निवासमथ याष्टोकांस्तवात्पूकटवेज्जना । ११५
 ॥ युग्मं ॥ शक्तिसेनाभिधानस्य शङ्करस्य निवेदनं । निवेदनं स तत्रात्मा तं ते तत्रापि दुद्रुवः ।
 शक्तिसेनेन याष्टोकाः सान्विता नाचलन् यदा । तदा भीतस्य जामातुर्व्यक्तं प्रादात्स संश्रयं ।
 तं लब्धसंश्रयं प्राप ह्येकोमुत्कलस्यथा । एवमन्तकामाया च परिहासपुराणयः ।
 श्रीमानुद्यगप्रास्थोऽप्यस्तुताकरनन्दनः । लक्ष्मिर्दिक्षुपुरजा यज्ञोधरमुत्साहयि ।
 एतैकं तं मिथः सैन्यैर्भुवनसोभकारिणः । सन्धुष्य अकुर्वीराज्यं महिकः पञ्चमाश्रितः । १२०
 तस्मिन्महाभये दिहापञ्च मन्त्री सवान्वयः । एवमेव तु तस्याज नाद्रोहो नरवाहनः ।
 प्रवर्द्धमानपुत्रना योद्धुं बद्धोद्यमास्ततः । पञ्चसाम्यन्तिकं प्रापुर्दृष्ट्यः नायुषा दिवः ।
 अथ शृगमठे दिहा विष्टयात्तजमाकुला । आपन्त्यान्तिचमंसांस्तानुपासात्समन्वितयत् ।
 लसितादिद्यपुरजादिजान् खर्च्य भूरिवा । तथैव सोऽप्य विदधे रिपूणां सप्तभेदनं ।

एकाक्षेपेऽखिलैः कोपोविधेय इति वादिभिः । अर्धव्यः धीमतेभ्योः कर्मिर्देव्या कर्म कृतः ।

२२१

गोप्यदोषज्ञाने यथाः मन्त्रिर्नास्ति केनचित् । ककुपुत्तास्ति तं यन्मा तथा कङ्कास्तिज्ञाने ।

यत्तद्गुह्यं रजसदोषधीनां करोति कर्मज्ञानावसानं ।

त्यागेन तदस्य भवेत्ततोऽस्य चित्रप्रभावाच्च धनाय तस्यै ।

उत्क्रोचकाद्यनादानेऽप्युपान्यायपुष्पकिंवा । दिङ्मा यतोभरादिभ्यः कल्पनादि समापयत् ।

अभिवारं महिषय कृतवत्याभितैर्द्वैः । मन्त्रले खण्डितास्ते दिङ्मायाः सममृष्यत ।

२२०

कदाचित् उक्तमाख्यस्य शब्देभ्योपरि कुधा । सचायं वंशजैर्धातां कल्पनाधिपतिर्द्वै ।

तद्देवं निष्कामैल्लदुर्गं प्रविशता जवान् । अखण्डमक्रिना तेन सत्तादयान् दिङ्मनः ।

स कृतप्रणतेस्तस्य करमादाय भूयते । अभिवेकान्मभिवेके श्रोतृताप्यायने पुनः ।

लब्धप्रवेशः समये तस्मिन् रक्षादिभिः खलैः । कल्पनाधिपतौ राज्ञा विदेवोऽप्राहि मूढया ।

उर्वीपतेय स्रष्टिकास्मनश्च श्रीनोविस्ततस्त्रीचदयस्य चान्तः ।

असन्निधानास्तनस्मितीनामन्योन्यरागः कुर्वते प्रवेशं ।

स्वचित्तसम्पादिवसावदस्मो धूर्ता वितन्वन्ति मनः प्रवेशम् ।

पृथग्जनानां गणिकावधूनां विटाः प्रभूणाभपि गर्भवेटाः ।

२२२

द्रोघायं यत्कन रक्तमनादायीति पैश्वर्यं । तस्यमेव तदोषं सा खलं वादादमन्यत ।

अथ खलवर्ति प्राप्ते कल्पनेऽज्ञेयार्जिते । पाष्टोकान् व्यसृजद्दिङ्मा स्फुटं निर्वासनोद्यता ।

तदाक्षेपं समाकर्ष्य स्मरन्तः कोऽभेदिनं । ते द्विष्यन्तेरयतायाः पूर्ववद्विक्लिषां ययुः ।

ननवाहनमुष्मास्तु राजोपखं न तत्पुनः । विभेदं पूर्वमप्राप देवं निजवत् पुनः ।

प्रविष्टेषु ततः कोपात्पुनं भुभधरादिषु । भट्टारकामठे दिङ्मा भूयः पुनं व्यसृजेयत् ।

२२०

दत्तागले नृपगृहे स्थितां तां देवभाहिताः । ते तदेव विना पुनं विमूढानोदपाटयन् ।

राज्ञयाः सञ्चयते लोकः परास्त्रिभेव वासरे । यद्वलेन तदा खैर्यं सा किञ्चित्समर्थायत् ।

जयाभट्टारिकापाशोद्यावच्छूरमठान्तिकं । व्याप्य स्थितेर्दिवस्यैरथ प्रवहते रथं ।

राजधर्मी राजधैर्ये प्रविष्टे चाथविदुते । सिंहदारे यदास्मन्मेकाङ्गाः समदर्शयन् ।

अरीरजिरपंशास्ते भोतं धंस्यन् तद्वत् । अधावन् दिङ्मिषां धैर्यं जेतुः केचित् जनवः ।

२२१

तस्मिन्नवसरे राजकुलभट्टः समापथो । तस्यैव वैदिषां धैर्यं शिष्यस्मानन्दवर्जितं ।

तस्मिन् प्राप्ते दिषां धैर्यं विननाञ्च विनमरं । न द्रोहा विमर्शे जातु सहने अस्त्रदेवताः ।

तोऽट्यत्पायसान् यन्मान् स्फोटयत्युपलानिति । यः स्वातिमावहन्त्या दिङ्माको भीमशक्तिमः ।

तस्यासिना राजकुलभट्टदेहाङ्गुपातिना । चर्ममाचं न तुभेष्ट कंकटस्थानिचङ्कटे ।

विनोक्त्य तदसम्भावं धैर्ये देव्यं समाश्रिते । अद्यानि द्विष्यकोधेऽपेरशाहन्ति यतोधरः ।

२२०

तयापाशोन्स्फुरन् खलैः अशेरमत्तकः खलं । स भद्राधिक्यतो वाद्याज्योवयाहनयत् कृत ।

नाजो तेरेखताधातुं यः श्रीमान् राजवान्धवः । जगामोदयगुप्तः स कापि त्यक्तः महाहवः ।
 इत्थं सञ्जया राक्षी तत्तृणायपहीदुषा । यज्ञोषरं शुभषरं मुकुलस्य सवान्धवः ।
 काश्मीरिकाणां यः आङ्गुष्ठाद्वेष्टा गयान्तरे । सोऽप्येवमन्तकः दूरः परिहासपुराण्यः ।
 बद्धा महाशिलां कण्ठे वितस्ताभसि पानितः । स्वदुर्नयकनं देव्याः प्रकोपेनाभुभावितः । १४५
 ये सप्तसप्ततादर्षादागोपालनृपात्परा । अभिमन्युं यावदासन् षोडशानां महीभुजां ।
 वर्षर्षाष्टे प्रतापायुः श्रीहराद्रोहवृत्तयः । ते क्षिप्रं मन्विणः सर्वे सान्धवायाः सञ्जानुगाः ।
 भीमधूमवृत्तमात्रेण दिहादेव्या सकापया । आसन्निःशेषतां नीता दुर्गेथेव महासुराः ।
 ॥ तिलकं ॥ अभवन्विहिता राज्ञा तानुत्पाद्य मदीकृतान् । रक्षादयः कल्पनादिकर्मस्त्रानाधिकारिणः ।
 इत्थं मन्त्रिप्रकाण्डः स रण्डामखण्डलोपमां । अखण्डमण्डलां चक्रे निर्दोहा नरवाहनः । १४६
 राज्ञो हतश्रभावेन सापि मन्त्रिसमान्तरे । तमाजुहाव निर्दोहं स्वयं राजानकाख्यया ।
 सुप्ते सुस्वाप निष्यन्नभोजनेऽस्त्रिभुक् सा । हृष्टे जर्ष्य निर्भिन्ने निर्विदिमानुकूक्षतः ।
 आरोग्यान्वेषणं शिवाप्रार्थनां गृहवर्त्तिनः । मातृवस्तुविसर्गश्च भाकृत्वा तस्य पिप्रिये ।
 अभूतां युग्यवाहस्य कुण्ठनाशः सुतो पुत्रा । यो सिन्धुभुयो तज्ज्यायाम् सिन्धुर्नालितकः किल ।
 पर्वगुप्त्रगृहे भूत्वा गञ्जाध्वचे स्थिते क्रमात् । नन्दा गङ्गाधिकारिणं तस्या राक्ष्याः शनैरभूत् । १४७
 कल्याणायैव गञ्जेशो नवायामविधायकः । कर्मस्थानस्य निर्माता सिन्धुगञ्जाभिधस्य यः ।
 प्रायशो ह्यनराज्येन वर्तते नरवाहनः । इति नेयधिधं राज्ञी सोऽभ्यधत्त दुराशयः ।
 सा तथेत्यमत्रोयावत्तःवप्रेमणा स जातुक्षित् । जम्बो तां प्रार्थयामास भोक्तुं निजगृहागमं ।
 सा मानुगान्त्रयातां प्रदत्त्वामेव वक्ष्यति । इत्युक्त्वा सिन्धुनाष्टकस्तत्कर्त्तव्यं भयाकुला ।
 अनुज्ञैव प्रचलिता राजधानीमलक्षिता । स्त्रीधर्मिण्यस्मि जातेति पद्यादातां व्यसर्जयत् । १४८
 संप्रवृत्तापचारायां गतायां तत्पद्यास्तथा । राज्ञां नाशममात्यस्य प्रीतिमन्विष सा ययौ ।
 तथोक्ततः प्रभृत्येव निष्कृष्टस्त्रेहयोः कृतम् । चाक्रिकैरुतिरुद्धत्वं तिनपिण्याकथोरिव ।
 कुनिशं सर्वलोहानामवधसां शैलसेतवः । अभेद्याः प्रतिभायन्ते न किञ्चिदसता पुनः ।
 ये बालादपि संमृडाः प्राज्ञाः सुरगुरोरपि । तेषां न विश्वः किन्तावन्निर्भानपरमाणवः ।
 विश्वासोऽजिज्ञतधीः शिष्टून् कलयते काकोऽन्यदीयाभिजान् हंसः । लोपयोरविभागकुशलस्तस्यत्यमाराङ्गनात् ।
 लोकावच्छिन्नतीक्ष्णधीः खलुगिरं जानाति सत्यां नृपो धिग्वेदग्यविमुग्धताव्यतिकरत्पृष्टं विधानं विधेः । १४९
 मृडाचरणहीना सा श्रुतिवाञ्छतया तथा । वैधेयविप्रप्रकृतिरिव प्रायादिगच्छन्तां ।
 उदेजितस्तया शश्वत्तया स नरवाहनः । यथा विमाननोत्तमः स्वयं तस्याज जीवितं ।
 प्रकुप्यत्यप्रतीकार्यं स्त्रतेजस्तत्रैतथा । शरणं मरणं त्यक्त्वा किमिवान्यद्युशोधिनं ।
 अश्विहीनेव रजनी सत्यत्यकेव भारती । विरगाज न राजश्रीनरवाहनवर्जिता ।
 सा क्रौड्याभ्यामविषमा हन्तुं वितर्तविक्रमान् । संयामडामरसुतान् समीपस्थानचिन्तयत् । १५०

निजमुत्तरघोषं ते तद्भयेन विनिर्गताः । कथ्यकदापत्यादीन् कृतारब्धीन् व्यपादयन् ।
 उत्पञ्चभीतया रात्र्या त्यक्त्वा परिभवचर्या । ते यक्षात्मघञ्जलमानः स्वार्थार्थिनां कुतः ।
 म्यानेश्वरादिभिर्भुञ्ज्येडामरैरितरैः समम् । ते भीताः पुनस्तस्याः पुनरेत्यञ्जृम्भरे ।
 अथ तद्भीतया रात्र्या रक्षे प्रमथमागते । आनीतः फल्गुणो भूयो वीरार्थिन्या निजान्तिके ।
 राजकार्याणि कुर्याणः स भूयः शस्त्रमयसीत् । न्यस्तशस्त्रोऽपि यस्तस्य दुस्वजा भोगवासना ।
 महिमा राजपुण्यादिजयिनस्तस्य पथिमः । अद्भुतो दृढबन्धव्या अवरुद्धदवाभवत् ।
 अभद्रदयराजस्य देवीभ्रातुरतिप्रियः । यः महायोऽप्युपटले जयगुप्ताभिधः कुधीः ।
 अन्येऽधिकारिणस्तेन सहिताः क्रूरवृत्तयः । कश्चिरेषु व्यधुर्लुण्ठं दृक्कृतैस्तदुपाजितैः ।
 दैः शीन्यभाजो मातुश्च पापभिर्विधुरीकृतः । अभिमन्युः क्षणे तस्मिन् सयरेगेण पस्पृशे ।
 पण्डितः पुण्डरीकाक्षो विद्युत्पुल्लैरुपस्कृतः । कृतश्रुतः स वैद्ययनारुणाभ्यां विदिह्यते ।
 तथा विशुद्धप्रकृतेस्तस्य दुष्कृतमङ्गलम् । शोषाधायी शिगेषस्य रवितापदवाभवत् ।
 वर्धमानः प्रजाचन्द्रमतीयस्य स कार्तिके । शुक्रोऽष्टाचलाग्निशब्दे यमो नियतिगङ्गा ।
 तत्पुत्रो नन्दिगुप्तस्तु वाल्यकं निजामने । दृढस्तनयशोकस्तु दिहाया हृदये पदे ।
 सा शोकपिहितकौर्या तस्या प्रथमशोतला । रविरक्षणाकेव ध्वास्तस्मिन्नाशवैरुता ।
 ततः प्रभृत्यद्भुताभित्तस्या धर्मप्रवृत्तिभिः । कुकर्षभिरुपोढापि लक्ष्मीः प्राप्ता पवित्रतां ।
 नगराधिपतिभ्युः मिन्धुभ्राता शुभाश्रयः । तदीयधर्मचर्चायां बभूव परिपोषकः ।
 सा तेनोत्पादितानर्घजनरागागतैरसा । ततः प्रभृत्यद्भुतैर्देवी मर्त्यलोकास्य सम्पत्ता ।
 राज्ञः समक्षिवः सत्यन्तुः प्रापो लुप्तचण्डिमा । कुर्याद्यः सुखमेव्यत्वं हेमन्तदिव भास्वतः ।
 सा निर्माजो विपन्नस्य स्तेनाः सुकृतदृढये । अभिमन्युस्वामिनोऽभद्रभिमन्युपुरस्य च ।
 अथ दिहापुरोपेतो दिहास्वामी तथा कृतः । मठस्य मध्ये शोयनाटशौडो वसंश्रयः ।
 भर्तुः कङ्कणवर्षस्य पुष्पात्कर्षाभिवृद्धये । चकार कङ्कणपुरं रमणी स्वर्णवर्षिणी ।
 श्रुतशैलमयं चान्यं सा दिहा स्वामिनं व्यधात् । ध्वनं चरणोद्भूतगङ्गाश्रवणैरिव ।
 चक्रे काष्ठीरिकाणाञ्च दैशिकानां समाश्रयः । तथात्युच्यतुः शालो विहारश्चारुसम्पदा ।
 श्रीमिंशस्वामिनं नाम्ना सिंहराजस्य सा पितुः । मठस्य विदधे स्थित्यै दैशिकानां द्विजमनां ।
 मठप्रतिष्ठावैकुण्ठनिर्माणाद्यैः स्वकर्षाभिः । तथातिपवनस्यै वितस्तामिन्धुमङ्गलम् ।
 तेषु तेषु प्रदेशेषु किमुकैर्भृग्भिः शुभैः । सा प्रतिष्ठा व्यरच्यतुः पट्टिमिति श्रुतिः ।
 जर्णोद्भाराः कृता देव्या प्रुष्टप्राकारमण्डलाः । प्रायः सुरगृहाः सर्वे शिलावप्रावृताः कृताः ।
 क्रीडाचक्रमणे रात्र्यापंग्याचियहवाहिनी । वल्गाभिधा वैवधिकी क्लामठमकारयत् ।
 तोयमेवमभौनभागपि तिमिः सकः स्वकुल्याशने वाताशान् यमते शिखी धनपयोमात्राशनीऽप्यम्बहं ।
 विश्वसाञ्जलचारिणः प्रकटितध्यानोऽपि भुङ्क्ते वकः सत्कर्षाचरणोऽपि दोषविकृतौ न प्रत्यथः पापिनां ।

वर्षिणी वर्षमात्रेण शालुशोका बभूव सा । भोगोत्सुकाभङ्गे तस्मिन्मृगं विचरन्तम् ।
वर्षकाक्षपञ्चाशे नीतः पक्षे मिते सद्यः । स मार्गशीर्षदादश्याममार्गव्यया तथा ।
पौनस्विभवनो नाम मार्गशीर्षे सितेऽहनि । पञ्चमेऽथेकपञ्चाशे वर्षे तद्वनया हतः ।
अथ सृत्युपये राज्यनाशि खैरं निवेशितः । क्रूरया चरमः पौनो भीमगुप्ताभिधस्तथा ।
तस्मिन्मृगसरे वृद्धः फल्गुणोऽपि व्यपद्यत । निगूढकौट्यदोःशोण्या दिदा यद्वैरवादभूत् ।
बभूव साथ सुस्पष्टदृष्टेष्टाशतोत्कटा । भट्टवक्त्रपटा मत्तदस्मिन्मूर्तिरितोत्कटा ।
महाभिजनजातामपि हा धिक्त्रिमर्गतः । मरितामिव नागोणां वृत्तिर्निखानुमारिणी ।
स्रोतोधिवाज्यमधिगम्य विराजमानास्त्रियोः प्रसूय कमलान्पयोमिकेते ।
जाते सरस्यविरते जलजे प्रसक्ता नार्यो महाभिजनजा अपि नोचमे म्याः ।
खशस्य वद्विवासाख्यपौनस्यामजन्मनः । वाणस्य सुनुस्तुङ्गाख्योऽविशम्भोऽष्टपानकः ।
प्रविष्टो जातु काश्मीराक्षिखहारककर्मणा । सुगन्धिसौहप्रकटनागादयिकपण्णवैः ।
पञ्चभिर्भ्रातृभिः मार्धं मन्थिविरहकान्तिके । देव्यादृगोचरं यातो हृदयावर्जकोऽभवत् ।
॥ तिलकं ॥ रक्षःप्रवेशितो दृष्ट्या समायर्थबलाद्युवा । सम्भुक्तभूरिजाराया अपि तस्याः प्रियोऽभवत् ।
तुङ्गानुरागिणी राक्षी पापा लज्जोऽभिज्ञता ततः । रसदानेन वैमुखभाजं भुव्यमघातयत् ।
धिक्त्रिन्विचाराण् कुपतोन्नेयां विषमचेतसां । फल्गुन्या मृत्तिस्रोषे देवे प्राणधनचयः ।
रक्तजोदेवकलशोऽलावितः कृतस्तथा । भुव्याधिकारे कौटिल्यामाचरन्निस्त्रपोऽवितः ।
येऽपि कर्दमराजाद्या वीरादारादिनायकाः । तेऽपि कौटिल्यमभजन्नेषां जननेव का ।
चतुःपञ्चानि वर्षाणि तिष्ठवृषट्हे शिशुः । भीमगुप्ताऽभवद्यावन्किञ्चिन्मौढीभवन्मतिः ।
राज्यव्यवस्था यावच्च पितामहास्य वृत्तयः । दुस्त्रिताः प्रत्यभाषन्त सन्ध्याप्राप्तस्य चेतसि ।
अङ्गशीलविहीनाया निघृणाया निमर्गतः । तावन्नेयधियस्तस्याः सचिन्त्यः समपद्यत ।
अभिमन्युबधूस्तं हि चक्रे गूढप्रवेशितं । महाभिजनजस्यत्वं तस्मात्सोऽभूत्तथाविधः ।
सा देवकलशेनाय दत्तमन्त्राविशङ्किता । त्रयोऽभिज्ञता स्पष्टमेव भीमगुप्तमबन्धयत् ।
निगूढे नन्दिगुप्तादिद्रोहे लोकस्य योऽभवत् । मन्देहः स तथा तेन व्यकृत्येन वारितः ।
ताभिस्ताभिधातनाभिर्भीमगुप्तं निपात्य सा । षट्पञ्चाशेऽभवद्वर्षे स्वयं कान्तनृपामना ।
प्रवृद्धरागया राज्ञा दत्ताद्रोको दिने दिने । सर्वोधिकारी तुङ्गोऽय बभूवाधारिताखिलः ।
सम्राट्केन तुङ्गेन मोलिताः पृष्णन् न्ययणः । राज्यविजयमाधातुमयतन्त विरागिणः ।
तेऽय संमस्य काश्मीरानान्यः क्रूरपौरुषं । उयं विग्रहराजाख्यं दिदाभ्रातुः सुतं नृपं ।
सुख्यायहारान् स प्राप्नो विधातुं राज्यविभवं । धोमान् प्रायोपवेशाय द्रुतं प्रावेशयद्विजान् ।
विहितैक्येषु विप्रेषु लोकः सर्वोऽपि विभुनः । अन्विष्येयान् तं तुङ्गं तत्र तत्र जिघांसया ।
कर्त्तुं सिद्धिर्हितदारे तुङ्गं प्रकाशयेन्मनि । दिनानि कर्त्तुं चिदिदा तस्यावाक्कन्दशङ्कितो ।

२१०

२११

२१२

२१३

२१४

२१५

तथा स्वर्णप्रदानेन सुमनोमत्तकादयः । ब्राह्मणाः समष्ट्यन्त ततः प्रायोन्यवर्तन् ।
 एवन्तस्मिन्महाक्षेपे तथा दानेन वारिते । यद्यै विग्रहराजः स भग्नशक्तिर्यथागतं ।
 अथ दाक्षीं समामाद्य तुङ्गाद्याः प्रभविष्यवः । श्वेतेः कर्दमराजादीन्नुत्प्लवितविभ्रवान् ।
 सुलङ्कनो रक्तमूलस्तथान्ये मुख्यमन्त्रिणः । हृष्टैर्निष्ठासितादेशानुष्टेसैः सम्प्रवेष्टिताः ।
 प्रवर्द्धमानवैरेण गूढदूतैर्विशर्जितैः । प्रायस्मिन्ग्रहाजेन ब्राह्मणाः कारिताः पुनः ।
 उत्क्रांतादित्मया विप्रा भूयः प्रायविधायिनः । लब्धश्रेष्ठेण तुङ्गेन मन्त्रिपत्यापहृष्टिताः ।
 तेषां मध्ये वसन् गूढमादित्याख्यः पलायितः । हतोविग्रहराजस्य प्रियः कटकवारिकः ।
 शस्त्रचतः प्रतीहारो वस्त्रराजाभिधः पुनः । न्यङ्कोतकादिभिर्धावञ्जीवयः समष्ट्यन्त ।
 ते स्वर्णायादिणेविप्राः सुमनोमत्तकादयः । सर्वेऽपि बद्धास्तुङ्गेन कारागारं प्रवेष्टिताः ।
 अथ फल्गुनाशेन दूषे राजपुत्रीपतौ । तौ प्रत्यारम्भिरभवत्कुथ्यतां सर्वेनन्त्रिणां ।
 निपत्य मङ्गटे वीरः पृथ्वीपालाभिधस्ततः । चक्रे राजपुत्रीराजकाश्रीरिक्कवल्लयम् ।
 शिपाटको हंसराजोविपद्मैः तत्र मन्त्रिणैः । अष्टाद्वेदगतिन्दुष्टा मरणं यत्र भेषजं ।
 अथान्येन पथा कम्पानुङ्गः संधिं सहोदरैः । कृत्वा राजपुत्रं वीरः प्रविश्य सहसादहत् ।
 ननाश्र तेनोपायेन पृथ्वीपालः सपाथिवः । शेषाणां मन्त्रिणां सैन्यं प्राप मुक्तिञ्च मङ्गटात् ।
 अवलः सन् भूपालस्तुङ्गाय प्रददौ करं । एवं कृतं ततस्तेन नष्टस्याशंस्य योजने ।
 प्रविशश्चरन् तुङ्गस्ततः स्त्रीकृतकंपनः । चकार डामरयामसंहारं भिह्विक्रमः ।
 दिदाप्युदयराजस्य भ्रातुः पुच्छं परोक्षितं । चक्रे संघामराजाख्यं युवराजमशङ्कितम् ।
 मा हि सर्वान् शिशुप्रायान् पुरोभ्रातृसुतान् स्थितान् । परोक्षितुं मुनेचाये पालोवत फलावलिं ।
 शक्तः कियन्ति कः प्राप्नुं फलान्यवेतिवादिनो । माभवद्वाजपुत्राणां तेषां कलहकारणं ।
 गृहीतान्पफलाक्षयप्रहारोत्तान्दृष्टं च । मङ्गलमराजं त्वस्त्वल्पफलभाजमवित्तनं ।
 अनन्तफलसम्प्राप्तावकृतत्वं च कारणं । मविस्मयं तथा पृष्टुस्त तामेवं तदाब्रवीत् ।
 अन्योन्यफलहययानेतान् कृत्वा पृथक्त्वम् । समवायं फलान्यस्मिन्नाश्रवण्यरिक्ततः ।
 व्यभने संप्रविश्यान्त्यान् स्थितानामप्रमादिनां । न काः क्रैश्विहीनानाङ्गटकी स्वार्थमिदुयः ।
 सुवेति तस्य मा वाचमप्रमत्तत्वदूतिकां । भोरुर्नागीस्त्रभावेन राज्यमन्यत योग्यतां ।
 गृहस्थं लभ्यं शीर्षेण भोगोर्भीरुतया यथा । कार्यं हि प्रतिभात्यन्तं भवेच्च तदन्यथा ।
 काष्ठं वज्रमुत्थितमपि भवेच्छीतशान्यैः कपीनां लाभः । शुद्धौ सलिलमनलस्याग्निशैचिणकानां ।
 जलोभावा विदधति यथा भाविनः कार्यसिद्धिं तत्त्वन्तेषां कचन महजं वस्तु तेनास्ति किञ्चित् ।
 तस्याभेकाश्चशीत्यब्दशक्रमाद्राष्टमोदिने । देव्यां दिवं प्रयातायां युवराजोऽभवत्सृपः ।
 त्र्योमस्यन्त्येन भूपालवंश्यानां भुवनाहुतः । तृतीयः परिवर्तोऽयं वर्ततेमुत्र मण्डले ।

१४०

१४१

१४२

१४३

१४४

१४५

॥ षष्ठस्तरः ॥

८७

निर्मेष्टकण्टककुले वसुधाम्पदाखे श्रीवातवाहकुलमाप महीतयेऽस्मिन् ।
दावाग्निदग्धकुतरो जलदाम्पसिन्धे चूतप्ररोह इव केलिवने महद्भिम् ।
अथ च मृदुतयान्तर्गूढधैर्यानुभावः सुखमवनिमित्रेषां दोषाणि वंशामराजः ।
विषकुलनिमित्रेभानिहृतप्राणसारः फणकुल उरगाद्यामोघितेव व्यथन ।
इति श्रीकाशीरिकमहामात्यकण्ठप्रभञ्जनोः कण्ठवक्त्र कृतौ राजतरङ्गिण्यां षष्ठस्तरः ॥
अथ वर्षचतुर्विंशत्येऽप्यथ दिनेषु च । अष्टसम्भूतभूपादा इव भूभोगभोगिनः ।

१००

॥ अथ सप्तमस्तरङ्गः ॥

मातुलोऽगनि निर्मिते पितृकुले स्नाय्या तनुर्वेधसा त्वं सन्ध्याहितसन्निधिर्मम अपारमेऽधरे खेलसि ।
 सन्ध्यावन्दनमाभ्युदयगिरिजास्तुत्येदृशैर्वाक्यैर्हृदयैः सन्ध्यामपि वन्दते स्म स जगन्मोहात्तु गौरोन्मरः ।
 अमो अमापतिर्विभ्रम्भासा च भुजेन च । गाभीर्येण च शक्त्या च सोऽजयदाहिनीपतीन् ।
 जघे राक्षः चये भङ्गोयैस्तुङ्गस्य तदाखिलैः । दिनसोविगमे सन्ध्यापसङ्गस्येव रागिणः ।
 तत्तत्प्रतिभटाटोपचोटनाप्रत्युगास्य ते । उदयो ददृशे शशङ्कतिं केवेत्ति वेधसः ।
 ॥ युग्मम् ॥ नृपेण जातश्रुतेयः गूरुः शक्तिमन्वितः । सर्वोधिकारयोगोऽगात्तदा चन्द्राकरः चयम् ।
 अन्ये भीमनिकायामदिवि रस्योहमन्दः । पुण्याकरस्य तनयाः गूरुः शान्तिं प्रपेदिरे ।
 समर्थमन्त्रिविरहादनिरुद्धपि वेधसा । निन्दे गत्यन्तरत्यक्तस्तुङ्गपक्षं चमापतिः ।
 शंभामराजतुङ्गादीन्देवो कोशमपाययत् । मुमुर्धन्नी पुरा स्थातुमद्रेक्षेत्तरेतरम् ।
 क्लेशाश्च होमशीपालस्ततः कार्यवशादपि । तुङ्गन्यस्तप्रजाकाङ्क्षा भोजाभ्यासान्धोऽभवत् ।
 पथ्याप्तं तस्य भीरुत्वं किञ्चदन्यत्प्रकाशयता । असमर्थैर्नियमसम्बन्धेन यशसः क्षतिम् ।
 साहायकार्थं यत्प्रादाच्छ्रीशैर्यैर्दिमते सुताम् । दिङ्ममठाधिपतये प्रेमनाम्ने सलोठिकाम् ।
 कौकोलकुहनाश्रुभृभृशोग्या नृपात्मजा । प्रतिग्रहजलक्लिन्नपाणिः काल्यमनादिजः ।
 अथ तुङ्गादिभङ्गाय प्रायं प्राङ्मुखमन्त्रिणः । परिहासपुरे विप्रपारिवर्षानकारयन् ।
 विप्रमन्त्रिमतेत्येत कृतो राज्ञः सविश्रवः । दुःसहापवमानाग्रिममागमसन्नोऽभवत् ।
 राजोऽप्युत्पाटने सञ्जेः कथंविप्रार्थितोदिजेः । मतिः शान्तिचक्षुषाये तुङ्गनिःसारणे कृता ।
 राजस्तुङ्गादिभिश्चैतद्यावन्तेभ्यः प्रतिश्रुतम् । अन्यप्रार्थयितुं लघ्वास्तावन्ते शठबुद्धयः ।
 तुङ्गास्कन्देन विप्रोऽयं धोमृतस्तदृशे वयम् । तं निर्दहामदत्युक्ता श्रवः कोऽप्यरघट्टनः ।
 तैरदृत्य यदानीतः शठेस्तुङ्गस्यहान् मति । केवलोमास्य विचिताम्बास्तथोत्सृजिताभवत् ।

तथा प्रतीपपातिन्या निःशेषानां द्विजस्याम् । अकलाखिरगाच्छकम्बिनामथोत्थिते कनौ ।
तिलकं ॥ ततः पलायिताविमा यत्तेषां मन्त्रदोऽभवत् । निगूढं राजकलत्रसदृशं प्राविशद्भयात् । १०
स व्यक्तीभूतकौटिल्यः सङ्ग्रामं सुचिरं कथान् । अपहारैस्तु ते विमाः पलाय्य स्वयं हान ययुः ।
विजिते राजकलत्रे समकार्या द्विजातयः । मन्त्रिणः श्रीधरसुताः सप्तगण्य व्यधुर्धम् ।
ते कृत्वा सुमहत्कर्म समाप्तिं समरे गताः । निर्भयं मण्डलं सप्त सप्तधर्मैर्भूतं ययुः ।
जितः सुगन्धिमीहेन तेषु ज्ञानेषु भृगुर्ग । ब्रह्माय राजकलत्रमुत्तेजानाधितोगृहम् ।
नीयमानोऽधिरोप्याशु स्कन्दमार्गेषु विवर्तः । तुङ्गस्य युग्यवादेः स नर्त्तितोपचनयुधः । १५
अन्योऽपि भृतिकलत्रो नाम मन्त्रो विनिर्जितः । सुते राजकाख्येन सह ब्रूमते ययौ ।
कमात्सुगन्धिमीहाधैर्भुक्ता कलत्रा ततः । स पुनः मेघमानाप्रितो देवान्तरं ययौ ।
परिहासपुरादेवं जातोयोदेवविभवः । स देवयोगात्तुङ्गस्य प्रभासं प्रयुताभवत् ।
ततः प्रसादिते राक्षि गुणदेवेन मन्त्रिणा । आययौ भृतिकलत्रः कृतगङ्गा निमज्जनः ।
पुनर्नृपगृहे तस्मिन् किञ्चिन्न्यपदे ब्रूते । तुङ्गं निहन्ते राक्षो गूढं दूतः प्रयोजिताः । २०
ज्ञातवर्तेन तुङ्गेन तस्मिन्नेवं प्रकाशिते । स्वगुणो भृतिकलत्रो राज्ञः निर्वासितः पुनः ।
अवष्टब्धं मनाक् लेभे चन्द्राकरसुतः ब्रूते । योमय्यामलकः सोऽपि तस्मिन् काले व्यपश्य ।
भूत्वा किञ्चित् क्षणं भृशकन्याभोगभाजनम् । राजोपकारकृच्छ्रीमान् प्रेमपि प्रमथं ययौ ।
त्रिवेदिरेऽन्ये गङ्गाद्याः सर्वेऽपि नृपतिप्रियाः । अवाञ्छित भोगाय तुङ्गः सम्प्राप्तकः परम् ।
इति योयो हि वृत्तान्तस्तस्य नाशाय शंकितः । स स देवानुकुल्येन प्रत्युतोद्देशकोऽभवत् । २५
कालक्रमचुटितसंश्रयभूः स्वमूलमाश्रय्यो तटतटः सरितोऽस्मूपुरैः ।
धैः शङ्कते निपततीति वितीर्णस्त्रिस्तैरेव तस्य हि भरेत् स्थितिभूमिरार्षम् ।
नीत्युज्ज्वलं व्यवहरन् प्रजाराधनतत्परः । प्राक् पुण्यसङ्गथात्तुङ्गः ब्रूतेस्वाधीनं सुलभमिति ।
यत्स्वभागापहाराय क्षीनजन्मानमाददे । साहायकाय कायस्थं कुटुम्बं भद्रेश्वराभिधम् ।
विट्वाणिज्यं सैनिकत्वं काष्ठविक्रयितादि च । आरामिकस्य यस्यासीत्कृत्यं धनकमेवितम् ।
कण्ठलोद्धृष्टपृष्ठेऽथ भोजनार्थमवालगतः । भक्षामर्षी भाण्डवाही यस्य पश्चाद्विधेयिना । ३०
अनन्तराजकार्योदिचिन्ताश्रान्तो विधाय तम् । तुङ्गः सहायकायुक्तं नवगङ्गाग्यधङ्गायम् ।
धार्मिकं तेन धर्मोत्कं विनिवार्यार्थचेतसम् । गृहकृत्याधिकारे स दुष्कृते विनिवेशितः ।
देवगोब्राह्मणानायातिशिराभोपजीविनः । अकालमृत्युर्धर्मं दृष्टिः केदं स दुर्मतिः ।
ब्रवाजीवोऽपि पुष्पाति कूरः कापालिको निजान् । भद्रेश्वरस्तु पापेऽभिव्रजानामपि जीवहन् ।
तुङ्गेन चैव सर्वत्र क्षीणे भद्रेश्वरे प्रभो । सुगन्धिमीहः प्रयथावाक्ये मासि सङ्गमम् । ३५
परलोकं गते तस्मिन् सर्वभारसहेऽजुक्ते । तुङ्गान्धोत्तमाङ्गुलं घट्टेनोऽमन्यतात्मनः ।
श्रीविभोचनपालस्य ब्राह्मेः साहायकार्थितः । देवमतोमार्गमोर्ध्वमाधितं स्वयजन्तुपः ।

राजपुत्रमहामात्यसामन्तादि निरन्तरम् । कैके तस्यसनाङ्कुरि भुक्तेऽस्यमममम् ।
 अयामतेन स तथा ब्राह्मिना कृतवल्क्यः । पञ्चबाण दिगम्बादीनर्दने च खदोकरः ।
 प्रजागरचरन्यासकलाभ्यादादिवाक्याः । अभिषेगोचिताः ब्राह्मिण्यस्तं तदाप्रवीणम् ।
 युग्मम् ॥ तुल्यकमसरे यावत्तु व्युत्तं कृतवल्क्यः । आसक्तविभवासावन्तिष्ठतास्त्रिन् निरेकटे ।
 एवं तिलोचनेनोक्तं सोऽयदीय दिनं वचः । तस्यै परं समं वैश्वदेवकोदाहृतवोक्तम् ।
 दक्षीरेण तदा भैरव्यज्ञासाथै विस्मृतम् । तौदीपारे मितप्रार्थितसौम्यवीर्यैः ।
 ततस्तमाहितोक्तमपि ब्राह्मिः पुनः पुनः । जमादाहवतत्ततः पूर्वोक्तमेव वदितम् ।
 स तत्त नायदीहार्थं रक्षोमुक्त्वब्रह्मदः । प्रत्याकम्पितानामुपदेशो निरर्थकः ।
 प्रातस्ततः स्वयद्दोषानुद्वेष्टानीकनायकः । सर्वामिहारकोद्वेष्टसाधविविदारदः ।
 अथ तुल्यक कटकः बहया भङ्गमाययौ । ब्राह्मिण्यं परं संख्ये ददुजे विषरत्नम् ।
 ब्राह्मिण्ये गतेऽप्यासीत्तयाविंशः स्फुरन् रणे । शीवर्धनस्य बङ्गामे विभ्रमार्कस्य डामरः ।
 घोरे तुरङ्गतुमुने प्रहरङ्गिणिभिर्भेदेः । वीरसंघे निजे देवे रक्षितकैर्यमः सयः ।
 कस्तिलोचनपालस्य माहात्म्यं वक्तुमोक्षरः । निर्वेष्टा अपि यं संख्ये न जेतुमशकम् दिवः ।
 इन्द्रभे रधिरासारवर्षी बह्वे विलोचनः । कल्याणदहनज्योतिर्विद्यारीव विलोचनः ।
 स बोधयित्वा बङ्गामे कोटीः कङ्कटवाहिनाम् । शकाक्षी कार्यमर्थज्ञो निर्वधौ रिपुसङ्कटात् ।
 गते विलोचने दूरसर्वेषु रिपुमण्डलम् । प्रचक्षतस्त्वान्ममूत्रलभश्चायमानमे ।
 सम्प्राप्तविजयोऽप्यामीन दक्षीरः समुत्सवन् । श्रीविलोचनपालस्य कारन् शौर्यममानुषम् ।
 विलोचनोऽपि संश्रित्य शक्तिकं स्वपदाच्युतः । सयजोऽभूत्ततोत्साहः प्रत्याहर्षे जयश्रियम् ।
 यथा नामापि निर्भेदे शीघ्रं ब्राह्मिजित्वा । इह प्रासङ्गिकत्वेन वर्णितं न वदितारम् ।
 स्वप्नेऽपि यदसम्भावं यच्च भग्ना मनोरथाः । हेलया तदिदधतो नासाधे विद्यते विधेः ।
 दंष्ट्रयङ्गुलिवैपुण्यं राज्ञः प्रहरवर्मणः । वृत्तान्तवर्णने पूर्वममुष प्रकटीकृतम् ।
 स ब्राह्मिदेशः सामात्यः समुत्सवपरिच्छदः । किममृत्किमु वा नाभूदिति सञ्चिन्त्यतेऽधुना ।
 अवनारं तुल्यकाणां दत्त्वा जेघे महीतले । प्राप्तभङ्गकान्तस्तुतः स्वदेवं प्राविशच्छनेः ।
 सुगलायेव तुल्यस्य लम्बभङ्गाय भूपतिः । न तत्तागपि सुकोप सधैर्यसदृशजयः ।
 किन्तु खेदाय समभूत्तुल्यस्य तत्त्वमीहितः । पराधत्तभवाचितं पञ्जरघुपतयते ।
 तुल्यकाजोऽपि कन्दर्पसिंहः श्रीशैर्यमार्जितः । राज्ञोचितं खदहरंस्तोदोगप्रदोऽभवत् ।
 गूढलेखैः ऋणे तस्मिन्निद्राण्ये स भूभुजाम् । भ्राता विषहराजोऽपि प्रेरयत्तुङ्गमारणे ।
 कोष्ठादिस्वरणाद्राजा चिरं दोषाचमानधीः । अभीष्टप्रेरणोदितः प्रेरकान्नवीततः ।
 शकाक्ष्ये वपुसः स गोचरो नः कदाचन । पनेद्यदि ऋणे तस्मिन् पञ्चमः किं विदुर्नरे ।
 अन्यथा भुवमाचितो हन्यादस्मान्मयी वलात् । इति काकापहाराद्यमुक्त्वाभूद्विरतोन्मयः ।

१०

११

१२

१३

१४

१५

तावन्मार्गं वसोवीजभृतं यदि निधायते । विधातुं तदवस्थानं तुङ्गस्थानम् कृतोद्यमाः ।
 वस्त्रासाधनान्ते तुङ्गो भूषणाकारितो गृह्यते । वसुतो निर्वसो वृष्टदुःखोऽपि विधेर्वशात् ।
 च प्रविश्य नृपाख्यानं शिला राज्ञोऽपतः चणम् । पक्षवैः सहितो भूत्यैः प्राविशन्मन्त्रणम् ॥ २० ॥
 पश्चात्प्रविष्टास्तत्रैव पर्वतकंदकादयः । अगुक्तापि महीपालं तुङ्गं ब्रह्मैरपातयन् ।
 मन्त्री महारथो नाम योऽमृताक्षरवर्षणः । तदंशस्तुङ्गभूत्येषु साध्यः सिंहरथः परम् ।
 निःश्लो वः क्षणे तस्मिन्परिषाणविधिसया । इत्यमानस्य तुङ्गस्य दृष्टे खं वपुरस्थितम् ।
 तुङ्गस्य प्रथमाधारे वृष्टासोऽभवद्गयात् । राजा तस्मिन्निदृष्ट्वावे सोऽन्धः समपद्यत ।
 आस्ता न ब्राह्मणस्याधीर्भूतानां सुतोऽनिके । यः पापकारी तुङ्गस्य पार्श्वः कङ्कस्य दुर्मतिः ॥ २१ ॥
 ताभ्यामाशुविरेकिभ्यां चार्वाक्षस्तुलीमुखे । शिपद्वां पश्यन्तश्च ब्रह्मं चाववशाज्जह ।
 अन्तरङ्गाय चक्राया येऽभूवन्तश्च मन्त्रिणः । तैः स्वीवदासितन्तूषीं चक्षुः ब्रह्मास्मितैरपि ।
 अद्याततुङ्गमृत्युभ्यस्तुले तत्र भूपतिः । तद्वृत्तेभ्यः ब्रह्ममानो वज्रिदानाद्यादिकम् ।
 आश्वासय स्तब्धतानां शिला खड्गेन सत्वरम् । पातयामास तुङ्गस्य वसुतस्य विरोदहिः ।
 वृष्टा स्वामिधिरन्ध्रं सैन्यं देव्यात्पलायिते । भूत्यतामुञ्चन्तश्च कतिचित्तुङ्गसेवकाः ॥ २२ ॥
 भुजङ्गनामा सामन्तद्विजापत्यो गृह्यगतः । संपादयामास विदधे मेहाद्वेष्टं पलायितम् ।
 दारं कनकदण्डेन भस्त्रकर्णितं ततः । विवर्तितं हतवान् योधान् स राजास्त्रानमण्डपे ।
 कोशाधिकारी चैलाक्षराजनामा हतो रणे । कप्यामन्तकथाभेद्यो वीरोऽप्यभिनवाभिधः ।
 अङ्गुले विंशदेकाङ्गु वीरास्तुङ्गोपजीविनः । मेघीं बबन्धुनिहता निःमेघीं स्वर्गपङ्कतेः ।
 सङ्ग्रामं पश्यराजाख्यः कृत्वापि निश्चतोऽसतः । स्वामिप्रमयदुःखाग्नितापं तोषांश्चयाज्जह । ॥ २३ ॥
 अन्ये लोकदयनाणमिदं ब्रह्मं रणाङ्गुले । संत्यजन्तोऽप्ययुज्यन्त यशसा जीवितेन च ।
 चन्द्राख्यः सुभटमन्यो दैविकशार्ङ्गनाभिधः । देलाचक्रो डामरस्य त्यक्तबन्धः परैर्हताः ।
 लोठितावसद्यस्तुङ्गे लुण्ठितश्रीर्महीभुजा । आषाढशुक्लदादयश्च कथाभेद्यो व्यधोद्यत ।
 निर्द्रोहवृत्तौ भूभर्ता तुङ्गे सतनये हते । सन्धोदया व्यजृभंत खलप्राया नृपान्यदे ।
 राज्ञो मनः कलुषयन् गृहपैरुन्यकर्षणा । योभ्रातृभ्रातृसुतयोर्विषयौ हेतुतां गतः ॥ २४ ॥
 मदुग्रवादनिर्दग्धो नागानिजकुलान्तकः । तुङ्गभ्राता ततो राज्ञा कन्यनाधिपतिः कृतः ।
 युगलकम् ॥ भार्या कन्दर्पसिंहस्य चेमापरमचर्षणी । नागेन सङ्ग्रामं चक्रे रक्षसेवासितचपा ।
 प्रब्रान्ते तुमुले टिष्ठन् चतुर्भिर्दिव्यैः सती । तुङ्गशुभा सुता प्राहेः प्रविशेत्ततः प्रब्रानम् ।
 मन्त्रायामवदद्वाचां कन्दर्पो वावजोजनत् । पुत्रं विचित्रसिंहं च भ्रातृसिंहं च विश्रुतो ।
 गृहीत्वा तौ युधां तां च मङ्गला तुङ्गवत्समा । देशादिनिर्गता दीना राजपुत्र्यां स्थितिं व्यधात् ॥ २५ ॥
 ॥ युग्मं ॥ तुङ्गस्थाने ततो राज्ञा पापो भद्रेश्वरः कृतः । भूतेश्वरादिदेवानां चक्रे कोशादिलुण्ठनम् ।
 कियदिवेकवैकल्यमस्य राज्ञः प्रकाशयताम् । तादृशमपि यश्चक्रे पार्श्वदीनधिकारिणः ।

पार्था परमदुर्मेधाः क्षान्ता भ्रातृकलकनः । निर्विचारेण यत्नेन नमराभिज्ञतः क्षतः ।
 वधादिपापं पार्थेन सुकृततत्प्रेतया । पवित्रे प्रकरेणैव रज्जुपीठे प्रवर्तितम् ।
 चक्रे मुञ्च्य भूमर्तुर्मेतद्गुः कृष्णापणीः । शिरोः सुतः कोटिद्विं प्रजापीडनपङ्क्तिः । ११०
 पुरा देवमुखाख्यस्य दिविरस्य क्लिप्तजनिः । आपूपिकायां वेद्यायां पुनस्तन्मृगानिधः ।
 यस्तुष्टोपाययासन्ना लासितत्वं महीपतेः । कराटकाग्रपृष्ठाबीकोटीर्णा कृतबन्धवः ।
 विभूतिमथे मुञ्च्य प्रथता चान्यदौकितेः । अपूर्पैर्निजभृत्येषु विक्रियोधत्कुञ्जोचितः ।
 प्रभूताद्विररोगस्य भूत्वा लब्धोदयः पुनः । शो मन्दाग्निः स्रोगस्य तिष्ठलोकैर्गोहस्त ।
 शकमेवाभवत्तस्य सुकृतं मरकच्छले । कोटिस्त्रिभार्गं यद्वाङ्गीरसेश्वरसोजने । १११
 तदात्मजाः कृता नामाभागर्जदिमुखाकवः । अधीनाः शतनाम्नस्य राज्ञा तुष्टोपजीविनः ।
 द्वाद्यं बभूव भूमर्तुर्लोकां तुष्टपदार्पणम् । बन्धनं चवकाण्डोर्णा हेमस्ताने शिरोरिव ।
 ते तुष्टकादवे राज्ञा तुष्टवप्रदिताः पुनः । प्रत्याहृत्य यद्युद्देवं निजमेव पलायिताः ।
 इत्थं मन्त्रिषु योऽप्येव चान्निधीषे च भूपते । केचिदुद्देकमभ्यन्दरद्विविरजामराः ।
 सा लोठिकामठं कृत्वा लोठिका नृपतेः सुता । तिलोत्तमाया विदधे मातुर्गोषा मठं परम् । ११२
 पापिनामपि हन्येयद्वापि यत्कर्त्तव्यमस्य । भद्रेश्वरोऽपि यद्यपि विहारं सुकृतोद्यमम् ।
 सत्यं विवेका सङ्गमराजेषो व्याख्यतोऽर्जितम् । निजं मुवाणे द्विविधं प्रयामपि न निर्ममे ।
 श्रीलेखा पार्थिवबन्धुः श्रीयशोमङ्गलात्मजा । पत्न्यौ श्रियत्सवामर्थे खैरिणीत्वमेवत ।
 सुतः सुगन्धिमीहस्य जयलक्ष्म्यां बभूव यः । सङ्गमो निर्भरन्देव्याः सोऽस्यास्त्रिभुवनोऽभवत् ।
 स जयाकरगच्छादिगच्छाष्टातितीक्ष्णधीः । कोषोपकारकृतस्या जारोऽप्याख्येयवाकरः । ११३
 मद्ययामीणगच्छादिकर्त्री सङ्गयतत्परा । साभूद्भर्तुः प्रसादेन सुभगा भूरिवैभवा ।
 स चतुर्धनमावाहप्रारब्धाहे महीपतेः । हरिराजामिधे पुत्र मा भैषोऽस्मात्माययो ।
 सुमनःवेवितः सुवर्णस्रोषात्राप्रकाशनम् । ह्लादावहः स धर्म्यं च येनोक्तं इवाभवत् ।
 यमोवाग्नेन तेनेमाक्षिधैरां सुवर्ता महीम् । पञ्चवीर्यां निधीयिण्यां निविह्वाहारसम्पत्तिः ।
 अचिरस्त्रादिनी राजसत्ताया चित्तनोवतिः । वन्द्या मवेन्मुखेव पार्थिवानामजायत । ११४
 द्वाविंशतिमहानुर्भी स रक्षित्वा चमापतिः । कथं ययौ इक्ष्वाकुः इक्ष्वाकुः इक्ष्वाकुः इक्ष्वाकुः ।
 प्राणिनां पोतमानानां नक्षत्राणामिव चणात् । लक्ष्मीर्षीप्रसवेवैवं सङ्गता भङ्गदायिनी ।
 समन्तोः खैरिणीवृत्तिः सुतस्य जमनी निजा । अभिचारस्यकारास्तेष्विग्नना जममुतिः ।
 राज्योपकरणे यन्नीकृतं राज्यार्थिनी कथम् । सा राजमाता श्रीलेखा वावद्भूता समागता ।
 निक्षिपेत्तावदेकाग्रैर्भेषा धायेच्छकेण च । सामराज्येन तत्पुत्रोवास्तोऽनमोनृपः कृतः । ११५
 ॥ सुप्र ॥ राजं निचयोरज्येन हते तथ प्रमादकम् । तद्विधेऽहेर्भुव्यस्य पापायैव यथा किञ्च ।
 राजमातुस्तथा राजकुम्भायाः पुत्रनाशनम् । अभूद्व्यहते राज्ञो हविनायैव केवलम् ।

॥ युग्मं ॥ स राज्यविप्रसन्नेन तादृशा व्यवितामयाः । कक्षरैस्तनयैश्च भिक्षोर्नाम्नासवाचनम् ।
 चचाज्जगाम कविरः पितृव्यो वाकभूपतेः । राज्यं विग्रहराजस्यो जगुं विततविक्रमः ।
 स लोहराग्नवर्जितो दग्धो दारमलकितः । दिनद्वयेन सार्धेन नगरं सन्तरोऽविवृतम् ।
 श्रीलेखाप्रेरिताः सेनाः प्रविष्टं क्षेत्रिकामठम् । उद्दीपिताश्च यक्षश्च निजजुषं सदानुययम् ।
 मठद्वयं ततः कृत्वा स्वस्व भर्तुः सुतस्य च । तस्यै कथयन्तो राज्ञी राज्यदोषोद्यतानिब्रुम् ।
 ततो नरपतिः किञ्चिच्छूनैः शिथिलैश्चैव । अतिव्याधिर्यस्यो गमैश्चरतयाऽभयम् ।
 तस्माद्यन् रुद्रपालाद्याः ब्राह्मिपुत्राः परम्परायाः । अनन्वेतभादनैराज्योत्पत्त्यपहारिणः ।
 कृतप्रत्याहनिर्वाहः सार्धलक्ष्येण भूभुजा । रुद्रपालो दरिद्रत्वं कदाचिदपि नात्यजत् ।
 दिदापालः क्षमापालकश्चैव प्रतिवामरम् । सदृशाणामप्रीत्यापि श्रेते तस्मिन् सुखं निमि ।
 अनङ्गपालवेतालस्यैव क्षमापालकालितः । ब्रह्मसर्वर्णगीर्वाणप्रतिमापाटने मग्नः ।
 रुद्रपालः परिचाता धनमाणादिहारिणाम् । बभूव चौरकण्डालप्रायाणां दक्षपञ्चरः ।
 कायस्था रुद्रपालाताः प्रजाणां पीडनं यथुः । चकाराभ्यमठं श्रीमानुत्पलाख्यो यदपणीः ।
 विग्रहपालवाक्छभमन्यस्तस्याभिधीयताम् । जालम्बराधिपस्येन्दुचक्रसेन्दुमुखीं सुतां ।
 उपयेमे मनोऽश्वत्थाज्येष्ठामासमर्तिं स्वयम् । यथा मठः स्वाभिधया विदधे त्रिपुरेश्वरे ।
 तस्याः किञ्चिदिव न्यूनां कक्षारं योयवोयसीम् । अथ सूर्यमर्तो देवीं भूभुजे परिणीतवान् ।
 रुद्रेण भूपतिः सखा स कर्णसुखदायिना । पात्रोक्तो दुर्नयानां कर्णेनेव सुयोधनः ।
 कम्पनाधिपतिस्तत्र लक्षे त्रिभुवनो बली । आययौ भूपतेर्दन्तं राज्यं यस्मैतदाभरः ।
 आकृष्टाश्वेकटके तस्मिन् योद्धुमुपागते । एकाङ्गाः सदयाराहो राजपक्षस्य तत्पुत्रः ।
 अस्मिन्ना लङ्घयन् प्रासानमोघान् स्वायविक्रमः । प्रजहारान्तदेवः स्वयन्निभुवनं रणे ।
 सञ्चारचित्ताङ्गः स दृढप्रवृत्तिपीडितः । विदद्रे वदने चास्यक् स्वप्रतापमिवोद्गमन् ।
 विनयश्चक्षुशैटीर्यः शिशुप्रायः स भूपतिः । दृष्ट्वा बालमसधाव्यन्तस्मिंस्त्वत्का रणं गमे ।
 ब्रमाला डामरं प्रणमं प्रावैरभिनवाभिधम् । ब्रालाख्ये व्यधात् स्वायविक्रमो मोघविक्रमम् ।
 मांसासृग्नेष्टनाद्यष्टोभूतखड्गो भ्रमन् रणे । भुवनसोभकदभूद्वैरवोऽनन्तभूपतिः ।
 पश्यन् प्रहारलूनाङ्गानेकाङ्गान् स पदे पदे । निवेद्यमानानयस्यैर्नामयहणपूर्वकम् ।
 क्षितिध्वज्यातडाक्षिणो विलम्बिस्त्वावरे ततः । चास्यक्यमक्षपटलादेकाङ्गानां न्यशरयत् ।
 ॥ युग्मं ॥ एवं तत्र कृतज्ञेन श्वेतोभ्यः प्रतिपादिता । विलम्बिसेन दीश्वरकोटिषवते क्रमात् ।
 राज्ञो रणाभिहतस्य दुग्धधैर्यैः करालहः । क्षिरघटदृढः कष्टशिरेणेति जनमुक्तिः ।
 अहो महत्त्वं भूभर्तुर्दानीं देशान्तरागतः । तादृक् त्रिभुवनो येन संविभजे विमन्युना ।
 नक्षत्राभिधसेन बभूवैश्चाधिपः जनः । रुद्रपालकृतदेवो विरक्तवर्जितो ययौ ।
 यत्प्रभैश्चभूपाद्यैश्चमं निमित्तकामरः । तेनानीतो दरद्राजो यत्नादप्यमङ्गलः ।

१००

१०१

१०२

१०३

१०४

१०५

चोरपृष्ठाभिधं यामं प्राप्तस्य समरोत्सुकः । तस्यायं विक्रमोदयो बद्रपालो विनिर्ययो ।
 शैव्यवस्थापिते युद्धे सैन्याभ्यां दरदोश्वरः । क्रीडापिण्डारकाख्यस्य नागस्य भवनं ययौ ।
 दुर्गथाचरणान्तत्र पार्श्वस्थैर्वीरितोऽपि सः । स्वमानस्य मन्त्रस्य गात्रे कुलमपातयत् । १००
 अथोज्जगाम गोमाधुवपुःकुण्डाङ्गुजङ्गमः । स च तं मृगयौत्सुकादधावहरदीश्वरः ।
 तमापतन्मालोक्य व्यवस्थोन्मूलनं विदन् । आस्फुन्दावृद्धिं भूभर्तुः सैन्यं युद्धाय निर्वप्यै ।
 अभूत्ततोऽस्त्रसङ्घर्षंजातानलसंहतिः । कृतस्त्राङ्गुनोदाहो वीराणां समरोत्सवः ।
 तस्मिन्महाभटाटोपे शिरन्विष्टं दग्धपतेः । बद्रस्य रौद्रमहसः संप्रकटं ययः पुनः ।
 समरे बधवन्मादि श्वेच्छराजाः प्रपेदिरे । सम्प्राप हेमरत्नादिपुनः कश्मीरभूपतिः । १०१
 उलंसमुक्ताद्योताभ्याः खालितास्त्रसलज्जलम् । बद्रपालो दरद्राजशिरोभर्तुरुपाययत् ।
 आचोदयनवसेन कृतप्रायेस्तथा दिजैः । तथाश्वेर्वविधासस्य बभूवुरवदालिकाः ।
 बद्रपाले ततो नूतामयेन प्रमथयुते । अन्येऽपि ब्रह्मिनयाः क्षिप्रमेव शवं ययुः ।
 पालकंहान्मध्यविगमे शुद्धाभयजुषोऽभवत् । देवो सूर्य्यमती भर्तुर्दोषणस्यैव विनिता ।
 सुभटापरनामा सा गौरीश्वरविधाघिनी । पुण्यं वितस्तापुलिने निर्वसि सुभटामठम् । १०२
 गोक्षेमहयरादिप्रदानैः सुवङ्गन् दिजान् । सदाशिवप्रतिष्ठायांमदरिद्रांशुकार सा ।
 आश्वाचन्द्रापरारख्यस्य कल्लनस्यानुजन्मनः । नाश्वा क्वापि जातस्यात्सायहरो मठस्तथा ।
 सिक्कनाख्यस्य च भ्रातुर्भर्तुःशान्निधया सती । मठौ चकार यत्पार्श्वे विजयेश्वामरेश्वयोः ।
 अष्टोत्तरं चायहारशतं श्रीविजयेश्वरे । माह्वानेभ्यो महापुण्यं विद्वद्भ्यः प्रत्यपादयत् ।
 पथ्युर्नाश्वाययहारान् प्रददाधमरेश्वरे । विशूलवाणलिङ्गादिप्रतिष्ठायां विनिर्भमे । १०३
 दम्पती राजराजाख्ये मृते पुत्रे प्रचक्रतुः । सदाशिवान्तिके राजवेश्म मन्थय्य तौ स्थितिम् ।
 ततः प्रभृति मन्थय्य पूर्व्वराजकुलस्थितिम् । तयैव कृत्वा भूपालास्तत्रैव वसतीर्यधुः ।
 पार्थिवस्याश्वशालीयाः प्रियवाजितया प्रियाः । प्रसादैर्देवगुण्या च सन्वतः समतां ययुः ।
 गर्भेश्वरतया भर्तुर्भक्तभो गर्भकोविदः । अलुण्ठयप्रजानित्यं उल्लको नाम दैविकः ।
 मालवाधिपतिर्भोजः प्रहितैः स्पर्णसञ्जयैः । अकारयद्येन कुण्डयोजनं कपटेश्वरे । १०४
 प्रतिष्ठा भोजराजेन पापसूदनतीर्थजैः । सततं वदनस्थाने या तोयैर्निहिताभवत् ।
 अपूरयसस्य यस्तां दत्तरां निचमादितः । प्रहितैका च कश्मीरकुलैस्तदारिपूरितैः ।
 स तस्य पद्मराजाख्यः पर्णप्राप्तिकदैविकः । प्रियताम्बूलशीलस्य त्यागिनो वल्लभोऽभवत् ।
 तेन नागरखण्डादिपर्णविक्रयिणा नृपः । दक्षोत्पत्तिधनं प्रायो निःशेषं दापितस्तदा ।
 पञ्चचक्रकोभाङ्गमौलिर्निषेधसने नृपात् । बन्धाबादस लब्धे धने स धनिकोऽधिके । १०५
 तद्राजचिह्नमास्यानोपयुक्तं तस्य मन्दिरात् । आनीयमानं मानार्चवाभरे मासि सा बभूत् ।
 स्त्रकोशसञ्चयं दत्त्वा देवीसूर्य्यमतीमतः । पद्मराजोद्भवान्देवस्तथवस्त्याग्रयत् ।

श्रमिन्ते चाश्वशालीयडलकादिभ्यो तदा । प्रावर्तन्त पुनर्देवे श्ववस्त्रा निरुपद्रवाः ।
 ततः प्रवृत्तिं राज्ञेव राजकायैश्चतामवत् । तस्मै शौर्यकथां तद्वक्त्रा राजा कार्यकरः पुनः ।
 भर्तुर्गौरविधेयत्वमस्त्रामर्त्यजस्रस्य । निष्कलङ्केन शीलेन मान्दोर्ध्वं यत्कृतामगात् । १०१
 भवभक्तिव्रतज्ञानत्यागश्रीलादिभिर्गुणैः । कृतिमानन्तरेण मुनयोऽपि विनिर्मल्येताः ।
 राज्ये तस्य महीभर्तुर्दीर्घं तंस्तानलङ्घयत् । पतिम्बरेव राजश्रीर्धत्ताखवनवोद्युक्ता ।
 लेमाभिधे राजगङ्गपूरणं बालमश्वकः । व्यधाद्वादशभागादिप्रकारैर्द्वैकचत्वनम् ।
 मन्त्री ततोऽभक्तसाधुल्लेगतेः केशवो द्विजः । सौधस्वप्नातपेनेव भूपालो येन भूषितः ।
 आस्यन् गतश्रीरेकाकी सद्यः दहृष्टे जनैः । भाग्यान्नुवाचतडितो निविडाः कस्य सन्दः । १०२
 ॥ युग्मं ॥ भाग्याधीनं धनं ज्ञात्वा मुधा मुग्धधियामनैः । कुलविक्रमयोर्द्वयौ मिथैव पृथुतां प्रति ।
 प्रामादपालवैश्यस्य गौरीश्वरिद्वालये । भूतेर्हलधरो वज्रो वराहशामवन्तुताः ।
 तेभ्यो हलधरः सूर्यमत्या विहितसेवनः । दृष्टिं दिने दिने गच्छन्नेभे सर्वधाधिकारिताम् ।
 विधेयान् बुद्धियुक्तेन कुर्वन्तः शिष्यमन्तराम् । सपत्नीकोऽभक्तस्य मुखप्रेक्षो समापतिः ।
 चेमेण सूचितं पूर्वं सपादायमुदयधीः । कर्मास्त्रान् स्फुटीयते सर्वं स्थानधुरन्धरम् । १०३
 अभूदणकमूल्यादिलेखनं कनकस्य यत् । राजायत्तं जनस्यार्थसङ्ग्रहार्थं प्रकाशकं ।
 स तस्मिन्वारयामास भाविनां भूभुजां विदम् । ज्ञाने सञ्चितवित्तस्य दण्डाद्यायासकारिताम् ।
 भर्त्सितानश्वशालीयान्धनदारापहारिणः । कांश्चिद्वापाद्य स शर्म निन्ये लोकस्य विप्रवम् ।
 तेनायासवतानीतः कश्चित्स्वर्णैः सुरास्पदैः । शोभां मठाग्रहारैश्च वितस्तामिन्धुषण्मः ।
 आतरस्य सुतास्यास्य लक्ष्मीपरिचयोऽन्यदाः । द्विरदा इव न कापि दानप्रणयितां जङ्गः । १०४
 तद्वाटपुच्छो विम्वारः श्रोमाश्वरो वराहजः । दृग्धाधिकारकार्योद्योगप्रमथवारिदः ।
 स डामरकुलाकालमृत्युः स्तम्भानुगोऽभवत् । खञ्जाहवे जङ्गमाणान् पलायनपराभुवः ।
 चम्पायां सालभूपालमुष्णानन्तभूपतिः । तत्तत्पूजयि नव्यन्धराधवमरोपयत् ।
 मन्त्रपूज्येन शैर्येण परदेवेषु भूपतिः । स्रष्टवैशान्तिरुध्वतोऽभूत्कृगतेऽमकृत् ।
 तुक्तात्मजस्य कलशस्थारब्धौ श्विजधैनिकम् । अमोचयत् हलधरं युक्तावकापुगादमुम् । १०५
 उरश्चास्य प्रविष्टस्य वैरिद्विधध्वनो व्यधात् । कम्पनाधिपतितस्य मार्गात्संशोच्य निर्गमम् ।
 कालेऽनन्तमहीभर्तुर्नैरिविद्यहसद्वटं । साहसान्युदजृम्भन्त तानि तानि क्षणे क्षणे ।
 राजेश्वरो दारपतिः श्रोमान् भद्रेश्वरात्मजः । डामरैः कमराज्यस्यैरन्येऽपि बहवो हताः ।
 बोध्यो नीतिदृष्ट्या कार्यं भोत्या व्यवहरन्नपि । धृत्यां निष्परिभवां को भुङ्क्ते नृपसन्धिरे ।
 दुष्प्रवादास्पदोभूतो देव्या निविडसेवनात् । आत्राण्मादिभिः कुट्टैर्बद्धो हलधरोऽयम्भूत् । १०६
 स राजा हतसर्वलो बन्धनलोभमन्वभूत् । भाग्यप्रभावे निःकारे सुखमेकान्ततः कुतः ।
 नृपेण बन्धनात्सक्तं श्रीः प्रत्यागता पुनः । आलिलिङ्ग सितच्छकलज्वास्मितमितानना ।

स राज्ञाः प्राट्टय इव प्रणयेन क्षणे क्षणे । कोपप्रसादमेवार्कपथ्यायापातमभूत् ।
 ततः सख्यचित्तस्य क्रमेण समपद्यत । भाव्यजित्तं भूभर्तुर्द्विर्वाकापेक्षामुखम् ।
 अधिकारपरित्यागाद्दोषाननुश्रवावहान् । वदन्निर्वाक्यमाणोऽपि प्राज्ञैर्हलधरादिभिः ।
 पथ्या संप्रेरितः शश्वत्तनयस्तेहमूढया । पुत्राय कलशायामूढाज्यं दातुं समुद्यतः ।
 यास्यस्यनुशयं राजस्त्रेवाद्यपि कारितः । सख्यं तेन रणादित्यनाम सखाभिवेषणं ।
 शकानचत्वारिंशस्य वर्षस्य तनयः सिते । वष्टेऽस्मि वज्रनस्याभूदभिविक्तो महीभुजा ।
 अथ स्यान्नि रणादित्यो राजपुत्राश्विवेषेण । चिन्तयन् राज्यमाहास्यं प्रतिपत्तिषु निहुरः ।
 अमन्तो राजपुत्रोऽयं देवेति कथयन्वचः । कटाटिकाव्यसहस्रः क्षितिपाले न्यवेदयत् ।
 कपितेन स भूभर्ता परिष्टयावलोकितः । एवं कृतस्त्रितो व्यक्तं तमूचे नीतिनिहुरः ।
 इत्थं यत्र निवेद्यन्ते कान्यकुब्जादिभूभुजः । तत्रैव त्यक्त्वाश्वस्य काऽन्यः स्नात् प्रक्रिया तत्र ।
 दिने दिने मानुशये नियतं भविता भवान् । नाभिमानपरित्यागः कर्तुं शक्यो मुनेरपि ।
 सुदूरदर्शिनं तत्र मन्त्रिणां हृदयङ्गमम् । राजा तस्य वचः श्रुत्वा प्रतिवाक्याक्षमोऽभवत् ।
 बृष्टाऽन्येद्युर्नवं भूपं राजचक्रेण भवितम् । नवेतरश्च सहितं परिमयेः परिच्छदैः ।
 धीमान् हलधरो युक्ता कृतकास्यया नृपम् । एवं निर्भयं संलक्ष्यो नं प्रत्याजीहरत्युनः ।
 विधाद्य निःसुखं सुभं राज्यभारपणान्छिद्रम् । कस्मात्सुखमापेक्षो न जिह्मेत्यत्र वाङ्मके ।
 तत्सुखं राजकार्याणां कार्यमुदहनं त्वया । अशून्यो धौवनभोगैरयमस्तु सुतस्तव ।
 इत्युक्त्वा स पुनर्भूपमधिकारमजिग्रहत । सखे कलशदेवस्य कलया युक्तिवञ्चितम् ।
 पित्रोरेवात्मिके कुर्वन्नाहाराद्यपि मन्ततम् । ततो बभूव कलशो नाममात्रमहोपतिः ।
 सर्वस्वान्नास्तपज्ञादिविधाने पार्थिवोचिते । पितुः सहायकल्पः स पौत्रोदित्यमिवाकरोत् ।
 अनिमित्तप्रवृत्तानामनिमित्तानुतापिनां । न कापि सख्यचित्तानां तिरश्चामिव निश्चयः ।
 दापयित्वा पतिं राज्यं निर्भयं नापि तावता । सुनौ बभूव यद्राज्ञी विप्रमेवानुतापिनी ।
 भर्था खुपाणामुत्कर्षन्पार्थिवप्रपदोचिनं । वेशालङ्करणदौ सा कलचित्ता न चक्षमे ।
 हामीकृत्यं तथा पुत्रमद्विष्टः कारितास्तदा । गृहोपलेपने यावन्न वैमुख्यमदर्शयत् ।
 पुत्रो विग्रहराजस्य क्षितिराजाभिधस्ततः । राज्ञः पितृव्यजो भ्राता कदाचित्पार्थमायथो ।
 तस्मै न्यवेदयत् खेदं सखित्तस्त्रोपतापकं । पुत्रे भुवनराजाख्ये राज्यलुप्तेऽतिविभुने ।
 स हि तस्मात्प्रभो नीलः पुरा राज्यं समाश्रितः । तदनेः पितृगालम्बिं विधातुं भाद्यमोऽभवत् ।
 नाम भागवतानाञ्च पूज्यानां स्त्रपितुर्व्यधात् । दन्तयक्षोपनीताः पुनामश्चिन्तयन्तः ।
 क्षितिराजः स्वबध्वाश्च विहङ्गाश्च विहङ्गधोः । मनस्तापापहे चक्रे सर्वत्यागादौ स्पृहां ।
 राज्यं कलशपुत्राय ज्येष्ठानन्तरजन्मने । रामलेखाभिधानायां राक्ष्यां जाताय सत्वरं ।
 दत्ता स्नान्धवाद्यापि तदोत्कर्षाभिधाद्य सः । राजर्षिर्निर्बुधैः सार्द्धं विदधे तीर्थसेवनं ।

५३०

५३५

५३७

५३९

५४०

५४५

भुक्ता ब्रह्मसुखं भूरीश्वरान् परमवैष्णवः । स चक्रायुधमायुजं ययौ चक्रधरे सुधीः ।
 स च भोजनरेन्द्रेण दानोत्कर्षेण विभुतौ । सूरौ तस्मिन् क्षणे तुल्यं द्वावासां कविवान्धवौ ।
 पितुः पितृव्यश्राद्धातुर्जातस्थानस्तभूभुजा । तन्मङ्गराजस्योत्सङ्गे नमः न्यासोक्तः शिशुः ।
 तन्मङ्गेऽपि विष्टुं तच्छीला राजं शिशुश्च तम् । पुनः प्रविष्टः कश्योरानसं चक्रधरे ययौ ।
 सर्वसाधारणीभूतभोगानां राजवोजिनाम् । तावज्ज्ञातेयमभवत्तद् द्रोहकलङ्कितम् ।
 दन्दुराजात्मजात्सिद्धराजो यो बुद्धराजतः । जातो मदनराजाख्यं वीरं पुत्रमजीजनत् ।
 अत्युत्सुकः सुतस्यैव दन्तपुतिमण्डलान् । विधुरे राज्ञि निर्धनः शैश्वीन्द्रेकादखण्डितः ।
 तदानीं जिन्दुराज्याख्यो डामरोद्रेकखिन्नया । राक्षसाख्यं गृहं गीत्वा साचिव्यं यादितोऽभवत् ।
 काणः शोभाभिधस्तेन गाढोद्वेगावहः प्रभोः । देवामख्यो डामरोऽयं दत्तास्त्रकन्दं निपातितः ।
 कम्पनाधिपतां दत्वा ततस्तस्मै प्रतापिनः । पार्थिवो राजपुण्यादीन् देवांश्चक्रे करप्रदानम् ।
 अनन्तभूभुजो राज्ये तत्तत्सुखलितमङ्कटे । आलम्बयतिप्रतिमो ययौ हवधरः स्वयम् ।
 मुमुक्षुर्णा चक्रधरे तेन पार्श्वस्थितो नृपः । सजानिरुपदेशार्थी स तदेत्यमकथ्यत ।
 मा कर्हं परराष्ट्रेषु रभसारध्विमाहमम् । युत्वा वल्लभयुरादौ वा व्यपोढं व्यसनं मया ।
 विशङ्को जिन्दुराजोऽयं परार्थीं वृद्धिमागतः । भेदं वः सह पुत्रेण जयानन्दो विधास्यति ।
 कथितं तेन तत् स्मृत्वा जिन्दुराजं महैजम् । विज्जेनावन्धयद्राजा युक्तिमांस्याजितायुधम् ।
 अथ कालेन कलशस्त्राभ्युत्कण्ठिताशयः । मृत्योरसाधुभवेत्येव प्रसक्तिं यादितोऽध्वनिः ।
 तस्याभवद्विज्जयित्वराजया गादयः प्रियाः । उत्सुकदा राजपुत्राश्चत्वारः शशिर्वंशजाः ।
 पुत्रो गच्छपतेर्नागमाख्यो निकटमेवकः । सोऽपि तस्य जयानन्दः कौटिल्याख्य पत्नीऽभवत् ।
 दिजेन्द्रेऽमरकण्ठे तु यते शिवममानताः । राजा प्रमदकण्ठस्य ययौ तज्जस्य श्रियतां ।
 दुःशीनस्य प्रकृत्यैः तस्याकृत्योपदेशकतः । गम्यागम्यविचारस्य परिहृताभवद्गुरुः ।
 गुरोर्गतात्रिकल्पत्वं तस्यान्यत्किमिवोच्यतां । त्यक्तगङ्गाः प्रवहन्ते स्मसुतासुरतेऽपि यः ।
 महाममयमश्चरचतुरैर्यैरभीतितः । गच्छते स्मप्रभावापैर्भैरवोऽपि न निर्भयः ।
 ते भद्रपादास्तोभन पतिता भग्नजानवः । विडालवणिजा स्त्रियाः शिरोहस्तापणैः कृताः ।
 पुराकृत्य विडालाङ्को वणिक् कश्चिदिहाभिधां । विडालवणिगित्यात्मनामविस्मरि कान्दधे ।
 यो व्याजमूर्खो वैद्यलगुरुत्वाद्बद्धतः क्रमात् । पादूकद्रुजकादीनां शिम्पिनां गुरुतामगात् ।
 सभद्रपादानुक्ताघातके मृद्वयधरेऽपयन् । जेडो विडालविष्टो घटिद्रुगन्धात्कटहरः ।
 एवं प्रकृतिनिःसारैरपि गर्जद्भिरन्वहं । आन्ध्रं च मुहूर्तिर्नित्यं दिवसोऽन्धुरैरिव ।
 ये दीर्घजागरा राक्षो भूरिभोजनवेदिनः । अजीर्णपित्रिनोद्गारनिव्यदुर्गन्धकन्धराः ।
 अवस्करप्रणालाभाः पृष्ठे क्षिप्रमधःपथैः । शैलपाथ इव क्षिप्रमुज्जन्ति मधुनिर्झरं ।
 नक्तमानोऽवाद्यज्ञैस्तैः कौटिल्यैः कृतसेवनः । चारयो वेणुवाद्यज्ञो यादितो धर्मवन् दृढान् ।

११०

११५

१२०

१२५

१३०

१३५

कनकाख्ये मदोदामे कुट्टे वल्लभरात्मजे । कथं निबद्धं तद्गुणैर्निबद्धनाथो व्यधीयत ।
 योऽष्टिचमको नाम लूनाङ्गो मङ्गलावहः । ब्रह्मैर्भेयं वाक्कथं कौटुल्यावबभूवते ।
 प्रसादविक्ता भृभर्तुरन्तरे मन्त्रिणामपि । लब्धप्रतिष्ठः स प्राप ठकुराख्यां नृकुङ्कुरः ।
 प्रथाप्राप्तपदपादेतुं संभ्रम्यन्मन्त्रिणम् । प्रागेव नाभार्वर्यं भक्षणं बद्धमन्यत ।
 तेनोद्दीपितदौःप्रोक्तः स यद्युक्ते चपोऽस्मिन् । अवाच्यमपि कृतान्तं मध्यपातात्तदुच्यते ।
 कलनाख्या स्वमा राज्ञो नामाख्या च तदात्मजा । परदारप्रसक्तेन वयोक्तुं नावर्जयिता ।
 तमुदन्तं सपञ्जीको मुहुश्चान्दृष्टुमृपतिः । न प्रत्यभैसीत्यपया तस्मात् तु निश्चतययः ।
 भिक्षुको धान्यमुष्ट्रीनामावनायामजो द्विजः । योऽप्यभृङ्गामदैवज्ञोवैधेयो लोहकाभिधः ।
 मंथामसंचपानस्य प्रसादात्पथ्यैः कृषिभिः । वस्तुनां मुष्टिबद्धानां विज्ञानाद्युष्टिलोहकः ।
 परां प्रसिद्धिं सम्प्राप्ते नवम्भापस्य रागिणः । आसीदुत्कलकौटुल्यादैवज्ञत्वे रतिप्रियः ।
 तिनकं ॥ भट्टारकमठाधीशः साधुर्धौर्ध्वं शिवोजटी । कुर्वुटाख्याधिकरणे गृहीतनियतव्रतः ।
 अन्धगान्धर्विकान् मर्मनाथः स्नात्तमन्त्रेवकान् । अवन्तिपुरजं हस्तपादकद्विजचेलकं ।
 परिभ्रष्टमुपादत्त लालितत्वेन यं पुरा । स तेन वारिताश्वसं भङ्गास्तु वमयाम्बरः ।
 विस्मयमानः पुष्पाणि यादृशित्वा नृपान्तिकं । मदनो नाम वाचालः प्रपदेऽत्यन्तरङ्गतां ।
 ब्रह्मेः कौटुल्यादौगोष्ठोमध्यपातं ममाग्रयन् ।
 चतुर्भिः कुलकं । तेषान्येय विटैश्चाटुकारैः क्षिप्रविमोहितः । दोषानपि गुणान्मेने कलत्रः कलुषोक्तनः ।
 नर्कप्रेषणकारिवाक्यमुचितं कृत्यं प्रजापीडनं तेजस्त्रिभुवनमज्जतावरमतागम्याङ्गनामङ्गलम् ।
 सार्वभौमस्वर्गादिदानमहर्षेण येषां न तत्प्रतिषेधो किञ्चित्कर्त्तव्यकुर्वादेव इति यद्विज्ञाप्य मन्त्रय्यते ।
 राजा धौर्ध्वरौतुश्चात्प्रतिगेहं परिभ्रमन् । स्वदारालिङ्गनैः प्रीतिं लणदासु न लब्धवान् ।
 पारतन्त्र्यकृतापारप्रोतिः परमधूरतिः । अभिलाषानलोत्सेके रागभाजां घृताङ्गतिः ।
 तान् कटुनाम् पुरस्कृत्य पक्षयानिकदा नृपः । जिन्दुराजद्वयं प्रायात्स राज्ञे चौर्यकामुकः ।
 तन्नामीज्जिन्दुराजस्य कुषा परमपुंखली । स्वयदे दत्तसङ्केता नक्तं कलत्रभूभुजः ।
 प्रविशन्ममधात्रसं भवद्भिः सुचिन्तं यभिः । धृतामयो गृहद्वारं चण्डालाद्यैरवहृष्टिताः ।
 तान् हस्तमुद्यतान् दृष्ट्वा तं चिन्तौ पतितं भयात् । पृष्ठन्यलस्त्रपुषो ररक्षुर्मुद्यायिनः ।
 तेभ्यः समुष्टिपातादि ददद्वाः कथमप्यभूत् । भवे कलत्रदेवोऽयमित्युक्ता त्याजितो निजैः ।
 बालधीर्भं पुरस्कृत्य नागीमभिवसार् अत् । तदेव कामिनलस्य नूनमासीदमङ्गलम् ।
 स निर्वृतातो गृहात्कालाकटावविब्रीकृतः । पथिकालीकटावः स देवाश्च प्रलभं ययौ ।
 निजचित्तापराधेन कुर्वन्नीतियतिक्रमं । अन्तुष्टेभ्यः परिभवं भूपालोऽप्युपलभवान् ।
 इन्द्रिभैरवश्चन्द्राद्या इष्टिता यैः सुराचपि । अपरिज्ञानमानवं तेभ्यैर्यायवा कथं ।
 प्रागुक्तीर्नति दुर्लभः सुविषमं गच्छोऽभिलाषस्ततो धर्मः । पूर्वमुपैति सङ्कथमयो स्नाथोऽभिमानकमः ।

सन्देहं प्रथमं प्रयात्यभिजर्णं पश्चात्पुनर्जीवितं किञ्चाभ्येति विरम्यैव विगलने ब्रोलस्य चिन्तामणेः ।
 राजधानीमवाप्तस्य दुःब्रोलस्य महीपतेः । अयायामेव तां वार्तां पितरावधिजम्भतुः ।
 तौ हृदिता सुतस्येहलज्जाशोकाश्रितौ चिरं । निश्चयं बन्धने तस्य सदोषस्य प्रचक्रतुः ।
 सर्वविद्यानिधिं ज्येष्ठं नम्रणां वपिकात्मजम् । इयं राज्ये चिकीर्षु च निन्यतुसां निजीयिनी । ११०
 आकारितस्ततस्ताभ्यां प्रातः कलत्रभूपतिः । ऊचे विज्जयचानन्दो साङ्गहौ जगकाङ्क्षं ।
 तस्मिन्नेन जयानन्ददत्तदत्तः कथञ्चन । चन्वीयमानो विज्जेन सपिभोः प्राविशद्गृहं ।
 पिता प्रविष्टमाजन्तं वस्त्रे दत्तचपेटकः । अभाग्रभागिन् जहर्हि कुरिकामित्ययामवीत् ।
 एनं वासविस्तृताङ्गुल्यन्मिलस्य पाणिना । सावष्टभं स्पृशन् वस्त्रं विज्जे राजानमववीत् ।
 राजस्यानवतां धुर्यो भवन्नपि भवान् कथं । न त्याज्यं मानिनां वेत्ति मानयदमहाव्रतं ११५
 गृहीतव्रतेनेनायं राजपुत्रेण वृक्षिणा । सङ्कटेऽस्मिन्नया खामो जीवता त्यज्यते कथं ।
 पिता भवानयं पुत्रः अष्टेऽन्यस्मिन्नधीपते । मय्यवबिहितेऽमुष्य यद्येयं तद्विधीयतां ।
 मुग्धं विमोह्य नृपतिम्येभिः शिग्धकर्कशैः । विज्जः स्नामिन्मादाय निराकामनदन्विकात् ।
 विज्जस्यापूजयन्भीरास्तद्वैर्यमतिमानुवं । अनन्तदेवस्याप्यये यदेवं स व्यजृक्षत ।
 चण्डो नरपतेः पक्षी भाव्यैवस्यवत्तया । असाध्यजननौनस्या तस्मिन्नवसरेऽभवत् । १२०
 सा चेदासिध्दतायुक्ता नाभविष्यत्तदेतरत् । नियमात्सम्भवाद्वा बन्धनात्कलत्रस्य वा ।
 ततो विज्जेन कलत्रः सत्त्वरेण प्रवेष्टितः । चस्यन् दिङ्माभिभागाया वस्त्रभाया निवेशनं ।
 शिरोर्त्तिरस्य मञ्जरातेत्युक्ता भीतं पतिं व्यधात् । सा प्राज्ञा ज्ञातवृत्तान्ता तैवेनाभ्यक्रमस्तकं ।
 व्याजेन तेन सर्वस्य सम्प्रवेशं निविध्य सा । पतिं जुगोप विन्यस्य विज्जं दारस्य रक्षणे ।
 ततः समाजैर्भिरता राज्ञी निर्भक्ष्य भूपतिं । कुशलाचेषणमिवात्तनयस्यानिकं यथै । १२५
 बन्धुं व्यधासो राजानं तथैव प्रयथै यदा । दत्तप्रवेशो विज्जेन तदेकाक्षेव सोऽभवत् ।
 निषेधादनुगन्तुणां ततः क्रुद्धो धराधरः । हृदिता विजयचैवं गन्तुं प्रावर्त्ततोद्धतः ।
 तं प्रयातं सपत्नीकं प्राप्तं पद्मपुराणिकं । अनेचक्षेत्य तत्तस्या विद्यावटादयो दिजाः ।
 अधिकारं स्वयं त्यक्त्वा राजान् किमनुतप्यसे । कृतस्त्रानुग्रहे युक्तो न सतो नासतोऽपि वा ।
 न च ते दुर्धनो त्यक्ताः प्रजा एतामयेत्यपि । ध्यात्वा सूनोः समुचिता कर्तुं दुष्टस्य वाच्यता । १३०
 न यन्मपुत्रकस्येव व्रतिः कापि हि भूभुजः । भवेत्साधुरसाधुर्भ्यां स प्रजानां शुभाशुभैः ।
 उज्जग्नि यत्पयोवाहा जलानि तडितोऽय वा । वनस्पतीनां सदसत्कर्मपाकस्य तरफलं ।
 यथापयस्त्रितं पुच्छं त्यक्तेऽस्मासितुं सुखं । कोऽत्र त्यक्त्वा प्रक्षितस्य घटते तत्कथं तव ।
 धाराधिरुढसामर्थ्ये सङ्घः शुचिमानपि । संस्पृश्यते क्षीणकोशः कृपाणहव कैः पुमान् ।
 शुभेत्येवमपुत्रो यावत्प्रयादृष्टिं विचारवान् । तावत्सपुत्रेणाभ्येत्य सभाज्येण प्रसादितः । १३५
 अथ प्रविश्य नगरं सप्रमादापवर्जितां । अज्ञानमन्युरादाय लक्ष्मीं भूयो विनिर्यथै ।

दद्याद्युधतनुमादि स्वर्णं स्त्रीकृत्य निर्गतः । देवीं प्रतीक्षमासोऽस्मात्परित्यागे ततः स्वर्णं ।
 नामाप्रकारानामेव कोशासौषु नृपाङ्गनाः । मार्थः ब्रह्मपि यदे निर्व्यासः पथ्येष्वयम् ।
 अज्ञातवार्त्तः प्राक् तृष्णो तत्प्रस्थानेऽभवज्जनः । ज्ञातवार्त्तसदा त्वासीदाक्रन्दमुखराननः ।
 प्रतिमोक्तं पुरे ताभ्यां दत्तपुण्याञ्चलौ जनः । वाय्वविन्दुमिषादौजस्रोदीर्घानर्षकणानिव । १५०
 हा मातर्हा पितः केत्यं गच्छतः परिदेवितान् । इत्यस्मादपरः ब्रह्मो मार्गेषु न तदा भुनः ।
 मार्गेऽन्तराम्बरान्दिविरतौ निर्झरध्वनिः । शैलानां शोकमिषास्रगूत्कारद्वयं शुभ्रवै ।
 तयोराकन्दितैः बभूवपि सञ्जातसंक्षौ । कर्णौ शुन्येऽप्यष्टणुतामाकन्दितमिषास्रकृत् ।
 पुत्रागमा तादृशौ तौ दृष्ट्वा मार्गे द्रुमौकसां । खगानां श्रावभरणमपि लोकोव्यगर्हत ।
 तयोः पुत्रानयोस्तत्र वेतवोर्विजयेश्वरः । मनःप्रसादं भंडुष्टः स्निग्धवन्धुरिवाकरोत् । १५१
 तत्तत्र भाण्डागारासु धृत्याद्यावदघोषैः । संविधानमिषाभिश्च व्यपयोरगमद्दिनं ।
 देवे कोशोपकरणपूर्णेगोणीगणादृते । आसन्निध्नमगच्छासीच्छ्वरण्या इवापणाः ।
 तन्मङ्गराजतुङ्गादि ज्ञानिपुत्रानृपात्मजाः । तं सूर्यवर्मचन्द्राद्याडामराद्यानुवव्रजुः ।
 डामरान् शीरभूपादीन् राजानो नगरादिषु । स्थानेषु क्षेत्रे निक्षिप्य रक्षित्वे गुप्तिमानभूत् ।
 विश्रान्तसर्वविषस्य श्रीमतोऽनन्तभूपतेः । प्रावर्तन्तोत्सवैर्गन्तुं दिनानि विजयेश्वरे । १५२
 राजपुत्रद्वयारोहणस्त्रिडामरमण्डलैः । कृतैरेव स्थितिर्धैर्या सविधे दृढभूभुजः ।
 कक्षरे पद्मपद्मजो ज्येष्ठे मामि विनिर्गतः । आमाद्य विजयक्षेत्रं न स्वर्गमुखमन्वभूत् ।
 कलशस्य गते रात्रि प्राप वीतवसुं मही । रक्षासौ चलिते यातरक्षां निधिमहीमिव ।
 स्वराज्यमुज्ज्वलीकर्तुं रितोऽपि विहितोद्यमः । सक्ते सम्यक् विज्याधैः सक्तानधिकारिणः ।
 तेन सर्वोधिकारेषु जयानन्दो नियोजितः । दारे वराहदेवस्य वितस्तामपुरेऽङ्गवः । १५३
 द्याक्कम्पराधिकाध्यासोऽज्जिन्दुराज्य कम्पने । राज्ञा विजयमित्रः न कम्पनाधिपतिः हतः ।
 यथाधिकारमन्यासु विनिधायाधिकारिणः । राजार्थचिन्तामारेभे भंरन्धः पितृविग्रहे ।
 जयानन्दः पदातीनां चिकीर्षुरथ संयतः । यत्नादनुचितेभ्योऽपि धनिकेभ्योऽप्यहोदणम् ।
 स्त्रीकृत्य पत्नीन्विज्यादिराजपुत्रगणान्वितः । अद्यावन्तिपुरे प्राप योद्धुं दृढनराधिपम् ।
 अभ्यर्थ्य कारितो वेषां राज्ञा काराविनिर्गतः । शिमिकावर्धना योद्धुं जिन्दुराजो विनिर्यथै । १५४
 तेषामुद्योगमाकर्ष्य कुड्रा दृढमहीभुजं । स्त्रे डामराश्ववाराधाः भंरन्धादुपतस्त्रिरे ।
 अजायत न्यस्तगुडकीडस्तुरगमण्डला । ब्रह्मेः मचाटवी कत्तूा संकटा विजयेश्वरे ।
 ततः सूर्यमती धत्तात्यर्ति परमकोपनं । अद्याचे पुत्रवात्सल्यादयुद्धं दिवकद्वयम् ।
 अद्यापानय मय्यादीन् द्विजजिघ्रि किञ्चन सा । तन्मुखेनातिवात्सल्यादिदमूचे रहः सुतेम् ।
 विभाज्यंशस्य पुत्र कक्षे मतिविपर्ययः । तीव्रश्रीर्धेण पिशाच यदेवं योद्धुमिच्छसि । १५५
 अथ भूभङ्गाचेष्ट हरद्राजादयो हताः । तत्प्रकोपानले कक्षादीदृशे बलभाविषुं ।

अस्मिन् वीतिमाह्वे वीतिहोषधमे नृपे । कल्पाता च तदीयानां कृष्णानामिव ब्रह्मिणं ।
 सेनाङ्गैः कतमैः केन वैर्यैश्च कतमैर्धनैः । भवाङ्गान्निमतां धूर्त्य योद्धुमेनं प्रधावति ।
 देवात्मन्यक्रमेतेन भुञ्ज राज्यमख्यजितं । पित्रा तोर्योपबिष्टेन किमिवापकृतं तव ।
 द्वेषेच्छुभिः पात्यमानो व्यसनेऽस्मिन् सुदाहणे । प्रयाससि दिनेरेव रिक्तोऽप्यत्यन्तरिक्तः ।
 नय सेनाः पितुर्भोतिर्जीवन्त्या मयि नास्ति मे । अजुमेनं नयस्सार्धं प्रत्युतानुनयोक्तिभिः ।
 इति दूतमुखैर्मूर्धं पुत्तो माचा कृतार्धनः । सर्वान्नाम्नेऽनयत्सेन्यं राचावेव निजान्तिकं ।
 श्रुत्वापसारं सैन्यानां दूतैश्चेत्यप्रसादितं । उपासेमे पतिं प्राप्तधृष्टा प्रत्युत बलभा ।
 राज्ञा मिथस्योरेवं श्रमिताचेपयोरपि । पित्रान्मरेणात्रापि कालुष्यं धीः क्षणे क्षणे ।
 वैरस्वरूपमेतद्भिर्भेदं याति मुञ्जमृजः । सन्धीयमानमपि यत् किन्नाम्बरमिवावयम् ।
 वाङ्मात्पदैः सुतोदन्तं श्रुत्वा तन्नाम्रयो नृपः । खड्गं प्रविष्टो धृष्टस्त्रीभाषितैर्ज्वलतां ययौ ।
 एवं प्रतिदिनं तप्तस्वकृतापः प्रतिक्षणं । स्वच्छाग्रयः श्वरमुच्छ्रितडागोपस्थमाधयौ ।
 चकार पितृपक्षाणां पुत्तो वेष्मादिनाशनं । पिता तु पुत्रपक्षाणां न किञ्चित् स्त्रीवशीकृतः ।
 पुत्रस्तेहान्धया पत्न्या बाधितस्त्रानुयाधिभिः । कञ्चोक्तिभिराण्यमानस्तस्यौ दुःस्त्राः सदा नृपः ।
 राज्यं जिहीर्षुः पुत्रस्य निःशूरं तदलं विदन् । ईषत्स जिन्दुराजस्य गणनां पौरवेऽकरोत् ।
 पुत्ताजिहीर्षुणा राज्यं तेन तत्पञ्चनन्दनाः । प्रार्थ्यसे क्ष तदा राज्यकृतये तत्पराङ्मुखाः ।
 सम्प्रेष्य तं तदा राज्ञौ स्नात्वायात्रार्थशङ्किनी । इषं देवी नृपं कर्तुं दूतैराकृतवत्यभूत् ।
 स पितामहयोद्धूतैराकृतः बाह्योन्मुखः । वाङ्मात्रां निर्गतः सञ्जौरक्षमाणोऽपि रक्षिभिः ।
 दत्तपार्श्वेकषाक्षातः क्षणार्द्धेनोदलङ्घयत् । मनोजवेनाभयौजा वाजिना पञ्चयोजनौ ।
 वाजिनं विजिताभ्यासमनुगन्तुं समुद्यताः । अगच्छन् बहवो मार्गे दोनाः सेनाहयाः अमं ।
 प्राप्तस्य पादयोस्तस्य पतितस्य पितामहौ । आनन्दान्मज्जस्यन्तैरभिवेकं प्रचकतुः ।
 पुत्ते तस्मिन्कटं प्राप्ते कलशः कम्पिताग्रयः । अप्रिथोचरणात्पिचोः भंघिस्तुः स न्यवर्तत ।
 स तस्य नगरात्पिचोः पार्श्वे प्राप्नो व्यमर्जयत् । अकरोद्विभुते राष्ट्रे स्वभेदस्याप्रकाशनं ।
 एवं प्रवर्द्धमानोऽपि धैरे कलशभूषितः । कश्चित्कालं मते मातुरवर्त्तिष्ट मतागिव ।
 खड्गालाः कलशादेशान्प्रियाभोः कल्पनापनेः । तथा प्रार्थितननेर्भोगं संव्याजितः पतिः ।
 अचान्तरे समयितुं वैरं देशोपघातकृतः । तावुद्दिग्य पितापुत्रौ द्विजाः प्रायं प्रचक्रिरे ।
 मन्त्रिवन्धे समुत्पन्ने ततस्तदनुरोधतः । दम्पती सम्प्रविष्टौ तौ बाह्वौ मासद्वयं पुरं ।
 जयानन्दादिवुद्धाय बुद्धा बन्धोऽस्तं सुतं । भूयोऽपि जयतः खड्गनिर्गत्य च जयेस्वरं ।
 तस्याश्वासकूटानि पुत्तो राचावदाहयत् । व्यापादयत् पशतोऽस्य विवस्त्राङ्गिमुक्तिभिः ।
 तथा प्रवर्द्धमानोऽपि विरेषे सत्यरोधयत् । वात्सल्यविवक्षा राज्ञो भर्तुः प्रतिचकीर्षितं ।
 खड्गभिधाभुक्तैर्वतबन्धकी तद्विधेयधीः । यकडामरनामा च तन्कारः खलतिसदा ।

१०८

१०९

११०

१११

११२

११३

स तन्नामैव दुष्टात्मा कथ्यमानो समीपगेः । शूद्रावपि पितरौ नित्यं लीलास्त्रितयिताननः ।

॥ युग्मं ॥ तौ दम्यती पुनर्द्वैमतुलापुङ्खयुग्मदौ । चित्ताभिर्धनचर्याभिर्बान्धवापममुच्छतां ।

यदा पुनस्तयोर्दार्ढ्यामाद्यात्माज व्यहीयत । तदा खेयं सदुष्पुत्रो रावौ वज्रिमदापयत् ।

तेनाग्निनोर्व्यरोक्षस्य समीपकरयैः समं । भस्मावशेषमभवदिजयेत्यरपत्तनं ।

४१०

सर्वनाशशूरा दीना राक्षी मर्त्यै समुद्यता । तन्मृगपुनैश्चक्रे कथञ्चिज्ज्वलतो गृहात् ।

त्यक्तांशुकानि शय्याभ्यो निशायां सुप्तमुत्थितं । निःशेषं राजशैल्यं तदजायत दिगम्बरं ।

तद्राजधानीषीधायात्पश्यन्कलभूपतिः । तोषादनृत्यञ्जनाभ्यैर्गगनालिङ्गिभिः समं ।

अतरश्चक्रे सर्वैः स पारं सरितो नृपः । निमग्नः सजानिस्तु दुस्तरे शोकसागरे ।

सम्प्राप्य प्रातरमुष्टं रज्जुलिङ्गं नृपाङ्गना । व्यक्रोणाक्षचसप्तया टाकानां पार्श्वमीयुषां ।

४१५

कीला तत्प्रददौ पूर्वं मृत्यानां भाजनांशुके । धनेन तं निर्दग्धान्यपि धामान्यबोधयत् ।

भस्मकुलतन्नावावकम् स्पर्णादिभूभुजा । कथापि द्यावताहन्त यथयत्यस्य कैतुकं ।

राजा शून्याटवीभूमे पत्तने तत्र सानुगः । नडलक्ययितश्च पटलाङ्कादितोऽवसत् ।

तावत्यप्यर्थसामर्थ्ये चिकीर्षीस्तत्पुं नवम् । विना राजोचितामाश्रानं न सिद्धं हृद्भूषणैः ।

अदृष्टाभिर्भवा मातुरानुकुल्यान्नवो नृपः । परितापं पितृसौख्यैः सन्देहैः सदाकरोत् ।

४२०

निर्व्यादाद्य पुत्रेण पूर्णात्मगमनं पिता । निर्व्यासनात्सुकेनाकः श्वश्रूतमुखैर्यदा ।

प्रभवन्त्या यदा चासीत्पत्न्या तस्मैव वस्तुनः । निव्यक्तये प्रेर्यमानः साधिलेपं कणे कणे ।

तदा जातु रश्मिः कुप्यन्तान्त्रे यकलं स्थिते । उवाचानुकपूर्वं तामेवं सपरुषं वचः ।

तिलकम् ॥ अभिमानी यश्च शौर्यं राज्यमोजोमतिर्धनं । मया जायाविधेयेन हन्त किं किं न हारितं ।

मिथ्यापकरणं नावीर्ययन्ति नृणाञ्चराः । परिणामे तु नारीणां क्रीडापकरणं मराः ।

४२५

देवोऽप्येवात्प्रमत्ताभिर्विभ्रमताभिरसूयया । के नाम नाच कान्ताभिः कृतान्तस्यातिथीकृताः ।

कपं काश्चिदलं काश्चित्प्रशं काश्चिच्चकाश्रणैः । पुंस्त्वं काश्चिदस्त्रं काश्चिद्भूतं जट्टुरङ्गनाः ।

हरन्ति यात्रभिरिव स्त्रां पुनैरन्यगोचरैः । मत्ताः पयोधरौस्तथात्तरङ्गिण्य इवाङ्गनाः ।

पय्यन्तं वेतनमिमे किञ्चीर्णैरीदृशैरिति । पोषयन्ति सुतान् भर्तुन् शोषयन्ति तु योषितः ।

सर्वकालं विदित्वापि दोषान्बोधित्वातानमुत् । प्रतिपत्त्यनुरोधेन मयेयं नावधीरिता ।

४३०

प्रभविष्णुर्निवृत्त्येयमैहिकीः सुखसम्पदः । परलोकसुखसाश्रमयि हन्तुं ममेष्टता ।

बलीपलितयुक्तस्य नेदोयोमरणावधेः । विहाय विजयशेषं कुच गन्तुं ममेक्षितं ।

चपाकरकलामैलेः क्लिप्तचपनक्षमा । हरेरपकण्डसंश्लेषोत्कण्ठाकुप्टोभवेत्कथम् ।

पुत्रो लोकद्वयघाता कथान्यस्येवृद्धो भवेत् । तोषात्प्रस्थापयन्नां यत् कुपये मृतमिच्छति ।

प्रतिभात्यवगोतोऽयं प्रवादो मेऽयं चेतसि । अन्धान्यकुलोद्भूतो यदयं सम्प्रवेक्षितः ।

४३५

विषम्बादिनमाकारचारैर्व्यभिचरोधिगम् । पुत्रं पितुरसंखिण्णं जानीयादन्यरेतसम् ।

सुचिराविष्कृताकृतां त्वत्का प्राप्ताय वन्द्याम् । एवं वदन् पतिसत्तायुक्ते मर्षसु ताडनम् ।
 मोक्षजल पुरः पुष्पोत्पत्तिगुह्ये प्रकाशिते । आम्बुविमिश्रालापा बाभ्रुदधिकलम्बिता ।
 महत्तमस्य पुत्रो हि प्रसूतास्त्वस्य सोऽभवत् । विपक्षापत्ययायातलयेत्याषीजनमुनिः ।
 उत्सिक्तभाषितं भर्तुर्व्योषितो जितभङ्गिकाः । जानन्त्यान्वाङ्मूढमृतभिरस्ताडनसन्निभम् ।
 अतः सा सुदृढं प्रौढिर्भङ्गारपदं वचः । प्राकृतप्रसदेवोच्चैरित्युवाच तवा पतिम् ।
 गतश्रीक्षापयो मन्दो जातभास्यविपर्ययः । वृथा वृद्धः कस्मिं वाच्यमिति मूढो न वेत्तयम् ।
 स्वालोत्थितस्य स्यात्स नाभूत्पावरणं पुरा । लोको ज्ञानात्यर्थं किं न तेन मां प्राप्य वारितम् ।
 स्वकुलस्त्रीवमुचितं यत्किञ्चिन्नामवाचयाः । किञ्चने किं न कालोऽयं यत्प्रायश्चित्तसेवने ।
 अक्षरंशो गतवया देशात्पुत्रेण वारितः । पञ्चापि त्वत्कदम्बस्यात्परिवादान् हि मे भवम् ।
 कुलदोषादिदृष्टान्तगर्भापासम्भविर्भरेः । वयोभिर्यथितस्तस्मात्सख्यौ तूष्णीं यदा नृपः ।
 तदा तस्यासमप्राप्तनिःसृतः प्रसरन्वहिः । निर्बिकाराकृतैर्व्यनं ददृशे रक्तनिधिरः ।
 सम्भ्रान्तायां ततो राज्ञ्यामपत्यत्यक्तनोददन् । असिधेन गुदे तेन क्रुधा राज्ञा प्रवेष्टिताम् ।
 ततोऽतिधीरो राजैव तं लज्जाचकितोऽन्वह्यात् । राज्ञो रक्तानिधिरणं जातमित्युच्यते वहिः ।
 विधेया नारीणां तनयनिहिताशेषविभवाः कृतच्छानो भृत्ये पुनरुदितविस्मयरभवाः ।
 नयन्तो गण्यन् प्रसभमभियोगं लघुमरिं नयत्यक्ताः स्त्रापाः प्रलयमुपगच्छन्ति न चिरात् ।
 नृपतिर्ब्राह्मणद्वयः शारदातपस्त्रेदितः । तृथ्यसिपीय धान्यान्मुच्यतामृक् जात इत्यभूत् ।
 गम्भीरैराजपुरुषैस्तथा वार्ता प्रवर्तिता । यथा नाबुद्ध दृष्टान्तमेतं कोऽपि वहिर्ज्वनः ।
 ॥ युग्मम् ॥ वत्सरे सप्तपञ्चाशे पौर्णमास्यां स कार्तिके । विजयेष्टायतो राजा जीवितेन व्ययुज्यत ।
 पञ्चाः पुत्रस्य धौर्देगेत्युक्तो राजा सुखोचितः । प्रसार्थं पादौ निद्रां प्राप सोऽवसरं चिरात् ।
 चुकोपासो न कस्यैचित्चुकोपासो न कश्चन । चक्रे सुखो विमन्युश्च मरणेन महामनाः ।
 मङ्गामराजदायादो न कस्यचिदिव प्रियः । अङ्गुकाकादिनो भूमावनाद्यदव सोऽस्त्रपत् ।
 न प्रियाकन्दितैः क्षिप्रान्कुपयन् प्रियोकिभिः । सर्वतयागो यथै राजा दोर्घनिद्रारमज्जना ।
 दाक्षिण्यीकृत्तनप्रायश्चित्तायेव त्यजन्नसृज् । कृतशया पतिः पञ्चा ततो निन्ये सनाथता ।
 आराजपुत्रसङ्खालं देयं प्रत्याह वेतनम् । ददौ स्त्रेभ्यः भृत्येभ्यः सा कर्तुमनृणं पतिम् ।
 गृहीतवेतना भृत्याः कोत्रै सर्वे तथा स्वयं । पुरस्ताद्विजयेष्वस्य नम्रः सेमः य पायिताः ।
 पादन्यस्तस्मिन्नाः पौत्तो रुदन्नपिन्कोत्रया । मूर्धन्यान्नाथ कथितो मा पितुर्विचारीरिति ।
 उत्थितैव ततो भूत्वा स्वयमाकुलिना सती । प्रातिहार्यै यथाहर्तुः कारयन्त्यनमण्डना ।
 सादिनां व्रतमादिश्य नम्रसाचैव रक्षणे । सा पुनः त्रिविकारुडमथ प्राप्तापयत्पतिं ।
 क्षपामेकान्दिनाहंश्च क्षिप्तैव पतिदेवता । प्रथम्य विजयेष्टानं युग्माकडा विनिर्धेया ।
 निर्व्यङ्गी बोध्यते प्रेतद्वयं कसोलमिन्नितैः । लोकस्याकन्दतुम्भेभ्यो इव दिवोऽभवन् ।

विमानस्रोतपाकस्य परिष्कारेण विमिताः । प्रजा राज्ञोऽनिके रेणुरनुमनुमिकोद्यताः
 राज्ञां वितोर्णस्कन्धानां मरुतोऽन्ताः विरोद्धाः । विमानस्य नृपतेरवर्षामरनिधे ।
 पश्यन्ती पश्यमां देवां देव्यानां नृपतिप्रिया । अस्मान्निष्ठाभिर्दिने प्रपदे पितृकामनं ।
 दुःखजातुतवात्मन्याद्या केनापि हेतुना । सा बभूव सखे तस्मिन्समवालोकोनोत्पुका ।
 जानन्ती पदेनाङ्गुलै रजः सेनासमुत्थितं । अकिनोत्कण्ठिता धाम्नालज्जामन्याया । ४००
 तस्मिन् सखे जनाः केचिदायाता नगराध्वजा । अङ्ग किं कलत्रः प्राप्त इति वृत्तकथा स्खवं ।
 स तु पुत्रः सखे तस्मिन् धियासुर्मातुरनिकं । दत्त्वा विभोविकासाया निरुद्धे वैधकारिभिः ।
 ततो गृहीतनैराश्या राज्ञी पुत्रावलोकने । सा प्रार्थयित्वा वैतसं वारि लोकमद्यापठत् ।
 वैतसो न तु तोषेन जडरस्त्रेण ये मृताः । मोक्षङ्गस्य सन्दर्भं ते यथा ब्रह्मवादिनः ।
 उपनीतं वितस्ताम्पोतोपन्युय्य चाद्य सा । एवं ब्रह्मप पिशुनान् केदवङ्गयकारिणः । ४०१
 जनिनं प्राणहृदैर्यैः पुच्छेत् सहावयोः । मान्द्यानां चक्षुषां भूयात्परिमितैर्दनेः ।
 तस्मात्सेनापतप्रायाः प्रापेनाभ्यभिचारिणा । चिप्रमेव जयामन्दजिन्दुराजादयो मृताः ।
 सखे हलधराज्ञलजातकौलीगङ्गान्तरे । परलोकं पलीकृत्य युत्वा च व्रपथं वती ।
 एवं विशुद्धशीलं सम्प्रकाश्य शुचिस्मिता । कर्मरिष्याददाञ्जल्यां ज्वलिते जातवेदसि ।
 अजायत नभोवह्निज्वालावलयभीजितं । तदागमोत्सवे दत्तमिन्द्रमिव निजैरैः । ४०२
 साकन्दैरे चटुङ्गारी दुःखोत्पन्नैर्नोद्यतः । परमलेखलिखित इव जज्ञे त्रिष्वी जनेः ।
 गङ्गाधरष्टकिबुद्धो युगवाहस्य दण्डकः । तावद्दानो निकावल्या चेति दायासदान्ययुः ।
 वप्यटोद्गटयोः कुक्षौ घेनटघेनटावुभौ । भूपालवत्तभावासां वैराग्याद्विजयेचरे ।
 भावा यन्मनिमर्गभङ्गुरतरालिङ्गानि नेते चिरं चेतःकाचघटस्य तस्य घटते दीर्घोऽयमेको गुणः ।
 यस्मिन्निहितप्रकटि न गलत्यायाति न क्षानतां धत्ते नापचयं समस्ततिस्रो गोष्ठीगङ्गापयः । ४०३
 एकवष्टिमतिक्रम्य वर्षान् भूपतिरायुषः । सपञ्चोकः पुरारातिगौरीबायुश्चमासदत् ।
 अथास्त्रीणि समादाय सतुर्थे दिवसे तयोः । पुत्रास्तन्पुत्रराजस्य सर्वे गङ्गां प्रतस्त्रिरे ।
 येतामहेन कोष्णेन परिवारेण चान्वितः । पित्रा विरोधं जयाह हर्षस्तु विजयेचरे ।
 आद्ये पिता पुत्रवरे पिता श्रीविजयेचरे । तस्मिन् पुत्रस्तु तचासीत्पिता तु नगरान्तिके ।
 ततोऽतिथयिनं पुत्रं हरिदो नीनिमान्पिता । अभ्यर्च्यानधमीतस्य सन्धिं दूतैरयाचत ।
 स तैरसहदायातेरन्तिको युक्तवादिभिः । राजपुत्रः सभं पित्रा सन्धिं निन्द्य कथञ्चन । ४०४
 रक्षां पैतामहे कोष्णे वरीरे चात्मजम्भने । प्रतिशुभाव जनकः कृतप्रसन्नवदनः ।
 नृपतेः पुत्रमानेतुं विव्रतो विजयेचरं । इतिः सुष्टेयैर्दग्धा मुनिश्च त्रतगर्हया ।
 स पोतकोष्ठः सङ्गुह्य तनयं प्राविशत्पुरं । कोष्ठे चास्त्रायस्यसुरं दत्त्वा तदभिधाहितं ।
 अचान्तरे तस्य राज्ञो धार्मिको धीरजायत । दारिद्र्यच्छेदिनी धर्मो धनमुद्दिश्य सर्वतः ।

तनयो नयनाख्यक कन्दः केवलपूरकः । सुदुर्मिना जयकायः क्रमाश्रमरतामगात् ।
 कलोत्पत्तिः स दिग्देविकीतान्नाविज्जया । सन्तुतार्थः प्रनैर्मुञ्चो धनेत्रस्यर्धितां दधे ।
 बाह्वै कोत्रं खनिता स निधे दीक्षारराग्निभिः । पूरितायाः चितेः पृष्ठे वज्रन्वीहीनवापयत् ।
 दीक्षारन्वयनं भूतैः कारयित्वा प्रतिपद्ये । बहवो भेदभीतेन तेन गूढं निपातिताः ।
 सा भाङ्गिणं लभुमिच्छन् वलेऽकक्षात्पलायिते । द्राक्षाक्षतानिदृष्ट्वाभ्यो हतः केनापि पत्निना ।
 तदीयेनोपलब्धेन धनेन वसुधातलात् । पर्याप्तेनात्यजद्राजा यावदाचरिर्द्रतां ।
 यमस्तु चाख्यमानेषु तद्दीक्षारैव्यहर्निशं । कलुषाया वज्रन्वापान्तिता समपद्यत ।
 दानोपभोगरहिताः काले क्षेमेन भूयथा । अन्वार्धमर्थान् रचन्ति चित्रं लुब्धा महाब्रवाः ।
 प्राणान् धारयते निषीध मरुतः श्वेते तमेत्ये विले सद्योने परदत्तमिच्छति पटं नम्रकपाशान्तये ।
 विस्मार्थ्येति कदर्थतामहिरवत्यन्वक हेतोर्निधोज्ञान्यः कोऽपि परन्वरोपकृतिषु प्रौढोऽकि लुब्धं विना ।
 अन्यैश्च वज्रभिर्भोगैर्निधः सिन्धुमिवाविज्जन् । नानार्थसम्पदसाक्षा भाग्यभाजं मदीभुजं ।
 अर्थाभाग्योदये जन्तुं विज्जन्ति जतवः स्वयं । दिग्भ्योऽभ्युपेत्य सर्व्वाभ्यः साधे तदभिवाण्डजाः ।
 क्षोतांसि प्रवलयन्तेत्य वसुधां मूलेषु पुष्पलवधो व्योमोऽथः पतति त्यजन्ति हरितो वारि प्रणालामुद्यैः ।
 इत्यं शुष्कसरः पयोदसमये संपूर्ण्यते सर्व्वतो भाग्यानामुदये विज्जन्ति जतवो द्वारैर्न कैः सत्यदः ।
 जमरक्षणदाक्षिण्ये ततः पितुरिवाग्न्यं । कुञ्जला कलत्रसाक्षीप्रजापुष्योदयेर्मतिः ।
 स्वयं वणिगिवार्थानां गणनाकुञ्जलोऽपि सः । विवेका सत्ययत्यागे मुक्तदत्ताः सदाभवत् ।
 उपक्षितौ भाविनौ स पश्यन्नाययवौ स्वयं । अग्निकाश्रात्यजर्ज्जकटिकादि निधोगिवत् ।
 तस्य स्वरूपमूलेन रज्जादि कीणतः स्वयं । नात्रकल्पज्ञानं कर्तुं केऽपि विक्रयकारिणः ।
 चित्रगं सेवमानः स विभज्य समघं सुखी । मन्त्राज्ञादूर्ध्वमभवददृष्ट्यः सर्व्वकार्य्यिणं ।
 तस्य श्लेषां परेषाञ्च कृत्यमन्त्रियतक्षरैः । अज्ञातः सप्रहृन्तास्तः प्रजानामभवद्यदि ।
 स्ववेद्येव गृहस्थस्य ध्यायतस्यास्य मन्त्रलं । जमो जमपदे जातु न कसिद्देव्यमसृजत् ।
 कालोत्पत्तिकतो राजा कुर्व्वन् कष्टकरोधनं । प्रकटं नात्यजहृष्टं चौरैर्भ्योऽपि स जातु वित् ।
 न तस्यार्थः कोऽपि गृष्टो मन्त्रिणो यमयोजयन् । मन्त्रिणं स पुनश्चक्रे नष्टकार्य्यस्य योजनं ।
 विवाहयज्ञयाचादिभेदेत्सवज्जताकुलः । नित्यप्रचष्टो निर्देव्यसद्भाव्ये ददृष्टे जनेः ।
 तेन नीतिविदाक्रान्ताः क्षामुजः क्षित्यनन्तराः । आहाराचरणेऽप्यावन्तदवसानं विना समाः ।
 तन्मन्त्रस्वस्वज्ञादींस्त्रिणायातान्दिगन्तरात् । अन्तिमैकानुजास्यप्रमुखान् गुह्यजानपि ।
 अग्नीषयदन्मुद्यत्यान् स भव्याभिर्बिभूतिभिः । कलाभिरव्यताद्राभिः सोमः स्वरपितृनिव ।
 ॥ युष्मं ॥ अवाप्तपरिपः कोऽपि दैः प्रीत्येन न भूपतिः । कुदैविकोपदिष्टेन दुष्टाचारेण चोच्चिताः ।
 टक्षेन वृत्तिध्यात्येन कन्धकाः समुपाहताः । कीडास्तस्य तुष्ट्येभ्यो नानादिग्देव्यवस्थाः ।
 स ताभिः परदारैश्च सोमरूपादुपाचतेः । चवरोधपुरत्रीणां दास्यप्रतिमडौकयत् ।

४८४

४००

४०१

४०२

४०३

४०४

नङ्गीः कामयमानस्य योनिः प्रतिवाचरं । मल्लपुत्रादिभिर्हंसेनां पुष्टिरहोचत ।
 महासमयपूजासु व्ययः स गुह्यभिः समं । महाचक्रसामाहारं नीतिमुत्सृज्य चाकरोत् ।
 एवं अवलहतेन पुरं तेन नवीकृतं । निर्दग्धे विजयसेने शिलावेष्टे न शूलिनः । ४९६
 विजयेश्च शिलावेष्टे मौलावानपवारणं । नृपोऽम्बरशिरसुभिर्जाम्बूनदमयं बध्नात् ।
 व्यर्थस्यति चामपायां बध्नात् त्रिपुरेश्वरे । पिनाकिनस्य प्राचार्दं स क्षणीमलसारकं ।
 ततः सत्कर्माकुञ्जल्यकार कलवेश्वरं । निःसङ्काशटकचटीपटलाङ्गुलिनाट्टं ।
 कलत्रेशोपरि च्छन्नं विकीर्णैः काञ्चनाक्षितं । तुल्यदेवजः शिल्पो राज्ञोऽभ्यर्चमुपाययौ ।
 महामूर्ध्निभिर्देवस्य च विद्धि बहन् कलां । स च्छादयन्निजां तासु काञ्चनारोपणं विदन् । ४९७
 कानिचिद्विवस्वत्याधीना भुक्त्वा पचत्क्रियां । ततोऽपि तोल्य प्रज्ञेन नेत्रकाक्षेन मन्त्रिता ।
 अभ्युक्ष्य शिवितकलां विलोऽगाद्ययागतं । तच्च च्छन्नं ययौ विद्विमत्यस्यैव काञ्चनैः ।
 अनन्तेषां भिन्नं वाणलिवन्मन्त्रासु भूपतिः । प्रतिष्ठाविविधास्तके स ब्रह्माधिकवैभवः ।
 नृपे महज्जपालाख्ये ज्ञानिं यातेऽभविष्यत । ततः संघामपालाख्यो राजपुत्र्यौ तदात्मजः ।
 राज्यं जिह्वीपूर्वांलस्य पितृव्यस्य भूपतेः । भजे मदनपालाख्यो बलीयानुद्यमं मदात् । ४९८
 तद्व्याचरणं प्राचाभुपं साहायकार्थिनी । स्वसा संघामपालस्य जङ्घराजस्य ठक्कुरः ।
 कृतप्रसादो नृपतिः साहायककृते ददौ । तयोः पश्चात्पञ्चानन्दं शूरैर्मिज्जादिभिः समं ।
 तच्च विद्रावितामित्रयम्पूज्यत्कान्तमप्यलः । संघामपालामात्यानां कार्यान्ते ब्रह्मणो ययौ ।
 काङ्क्षन्तो गमनं तस्य दत्त्वा तासां विभीषिकाः । ते चासन्नेच्छाधातुं स वीरो न त्वकम्पत ।
 मतिं राजपुरीयाणामसावेतामदादिति । ब्रह्मानेन तेनाथ विष्णे मन्त्ररुपाद्यतः । ४९९
 तैस्तच्च दत्तद्रविणैः प्रार्थितोऽद्य महामतिः । रक्षापदेशात् संन्यं स्थापयित्वा न्यवर्तत ।
 एवं राजपुरीं तस्मिन् स्त्रीकृत्याप्तिकमागते । तुतोव कार्यमर्षेणः प्राप्तः कलत्रभूपतिः ।
 क्रमाद्राजयमानेषु विज्जादिस्वयं पश्यते । चामयेन जयानन्दो देवात्पुन्यहेतुना ।
 स्नाय्यावाप्तौ पल्लवाय भूपतिं दृष्टमागतं । वाच्यमस्ति रदः किञ्चिदित्युच्ये स कथान्तरे ।
 निधातेस्वयं सर्वेषु किञ्चिन्नेवानवीयदा । तदा ताम्बूलतिल्युष्याज्यादिज्यो विनिर्धयौ । ५००
 आश्रितोऽपि निर्गच्छन्किम्प्रासादीति भूभुजा । मर्गिणा जेत्य स प्राज्ञो वहिरेव व्यलभत ।
 जयानन्दोऽभ्यधातूपमुक्त्वा राजपुरीकथां । व्यक्तं नाख्येव ते राज्यं विष्णे वृद्धिमुपागते ।
 आदीयमानादिज्येन कार्येभ्यो जेतनादपि । दर्शयामास गणनां बहुमूल्यां महीभुजे ।
 प्राप्तः कलुषतां राजा प्रयातः क्षमृषास्ततः । याचितो गमनानुष्ठां विष्णेनेज्जितेवेदिना ।
 निधेयश्चिव दासिष्यलेखाजिर्वैभकारिणः । तस्मानुष्ठां ददौ गन्तुं सान्त्वयित्वा महोपतिः । ५०१
 कञ्चादेशं गृहान् गत्वा सर्वोपकरणैः समं । प्रक्षाय्य शोऽयने आहूतनाग्रं नृपतिं ययौ ।
 राजधर्मगभीरत्वकूरयोः क्षामिभ्यस्तयोः । काचिदेव वृषे तस्मिंश्चेष्टाभूदहतावहा ।

न यत्प्रभुः प्रियं भृत्यं गमनात् न्यवर्तयत् । उपलिप्ते समन्वये न बद्धतः प्रियं प्रभु ।
 बहोत्यिनेन कतिचित्पदानि बहू भूभुजा । चिरं कृत्वा कदां नोचैर्यस्य विष्णो विनिर्गयो ।
 जिन्दुराजं हलधरो मुमूर्षुर्दृष्ट्वा यथा । तथा विष्णुश्चानन्दः स व्यवरोपयत्पदात् ।
 तत्तस्मीमावशेषां क्त्वा कृत्वा गच्छन्निधीयतां । कृतार्थो विष्णु इत्युक्तिं नापहोमन्निष्ठां नृपः ।
 निवर्त्तयिष्यति आम्बुक्षितं गमनादमुं । इत्याश्रयात्मादिभ्यं राजवर्णश्चनोऽखिलः ।
 आरुह्यन्दं ब्रह्ममनोऽस्यादिज्जाह्राजः बलोज्जितात् । हणस्यन्देऽपि चकितो निर्भिद्रः पक्ष यामिनीः ।
 तस्मिन् प्रहृष्टपरायते निष्ठस्तेष्वनुगम्यतु । निष्ठस्तब्रह्मसं ब्रह्मं प्रादुश्यके स मन्त्रिणां ।
 ते तदाकर्ण्य यं मन्त्रं विज्जार्थहरणेऽमुवन् । तस्याविधाने भूभर्तुरमन्त्रेण नवज्ञतां ।
 विज्जादयस्तु निर्दिष्टः यं यं देवमस्मिन्नयन् । तत्र तत्रैव पूज्यं रत्नानीव प्रपदिरे ।
 विष्णोऽधिकं प्रहृष्टोऽपि देवतस्यैव भक्तिमान् । पद्मां कलत्रदेवस्य मत्तंकारः सदाभवत् ।
 एवं निर्वास्य विज्जादीनश्चिरावाप्तैभवः । क्षिप्रं सूर्यमतीक्षापाज्जयानन्दः सद्यं यथै ।
 राज्ञो विरोधलक्षं प्रापस्यायभिचारतां । प्रमयज्जिन्दुराजोऽपि तस्मिन्नेव क्षणे यथै ।
 तेऽपि विज्जादयः क्षिप्रमश्चिरावाप्तमप्यदः । प्रापुः प्रापोचितं सर्वे प्रमयं गौडमण्डले ।
 आकस्मिकेऽय प्रमये विष्णुः प्रमयमायथै । सुदीर्घबन्धनक्षेत्रं प्रापुस्तदनुजा अपि ।
 पलायितेषु कारायसेषु व्याघ्रेण पाजकः । हतस्तदनुजाः श्रवा भुक्तक्षेत्राः सद्यं ययुः ।
 दिवास्तद्वैधकाराणां मानस्यमदनादयः । अदीर्घैर्गैव कालेन दुरन्तैर्धैर्भविष्यते ।
 जयानन्दमहायोऽय तत्पुत्रान् परिपालयन् । सर्व्याधिकारी भूपेन वामनाख्यो माधीयत ।
 यस्य तास्ताव्यवहतीर्नीतिज्ञश्चाहुतावहाः । वर्णयन्ति वयोहृद्गु गोष्ठीम्यद्यापि धीमतां ।
 यामानवन्निस्त्रास्यादिभोग्यानाश्च लुब्धोः । राजा कलत्रगच्छात्वं कर्त्तव्यार्थं विनिर्भमे ।
 मन्त्रिणे नोनकाथामौ धनोत्पादविधेऽप्यदात् । कौर्त्यवस्रो न पादायं जनरक्षणदक्षिणः ।
 मन्त्रिणे राजकलशापत्यान्यत्यन्तरङ्गतां । लेभिरे ज्ञाभुजः पार्श्वे प्रबलकलशादयः ।
 सुता स्त्राष्ट्रन्याविवशाश्चैराः मन्त्र्यादिसंश्रयाः । युत्वा निदधिरे राज्ञा निवदुस्त्राधिकारिणः ।
 पुनर्मदनपालेन कान्ते राजपुरीपतौ । साहायकाय ब्रह्मजस्तेनाम्यं वयटे नृपः ।
 प्रतापैर्भूपतस्तेन भृत्याञ्चोनापि निर्झितः । ब्रह्मा मदनपालोऽपि कम्पोरान् सम्प्रवेक्षितः ।
 भ्राता वराहदेवस्य कन्दर्पाख्यो महीभुजा । कृतोद्दाराधिपो वीरो विदधे जामरक्षयं ।
 बभूव जिन्दुराजासु श्लिष्टो नयविक्रमे । भूयन्मरसामन्तमुकुटस्पृष्टश्चासनः ।
 स राजपुर्थादिजयो द्वारं परमकोपनः । क्षणे क्षणेऽत्यजद्राज्ञा प्रसाद्य याहितः स्वयं ।
 मदनः क्षितिपालेन प्रापितः कल्पनेज्ञतां । लब्धप्रकर्षाभोपादीन् जामरान्मङ्गलोऽवधीत् ।
 भेवावशीकृतः श्वेनपालं स नगराधिपं । शके विजयार्थं दत्तं हतजेषमलिमुचं ।
 कन्दर्पोदर्यासंशयैः प्रहिते मोक्षरे सक्तः । राजा भुवनराजस्य दुरे निस्तारणं व्यधात् ।

अपर्याप्ते पितृकृते केनेन व्यथयामिनिः । एकाहान्नरितं तस्य भोजनं त्वागिनोऽभवत् ।
 पितरं गाधन इव व्यक्तं गीतैः स रक्षयन् । भर्तव्यभरणं कृते तद्वृत्तैः पारितोषिकैः ।
 उद्गायति पुरस्तस्मिन् कदाचिदथ पार्थिवः । सम्भेषु प्रीयमाणेषु वीर्याद्येत्याद्य निर्वधौ । ११५
 तेन प्रसङ्गभङ्गेन जाततेजोवधः सुधीः । कुम्भमैलच्छकोपाभ्यां कुमारः चित्तिमैवत ।
 प्रभुर्जीतस्त्वामिनिः सुहृदतिष्ठतः स्त्री पश्यवाक् सुतो गन्धोऽसृजः परिजनउदात्तप्रतिवचाः ।
 इयान् सोढुं श्रेयो ननु हृदयदात्री परिकरो ननु शीतावक्षालुलितनयनान् परिभवन् ।
 पितुरेव तदा मृत्यो विश्वावद्भाभिधो विटः । आधि राज्यं निहत्येवं मर्षणेवेत्युवाच तं ।
 अधिचिपस्व तं रोषाज्जानेनोक्तमसांप्रतं । इत्यासक्तेन हसता धमटेनाप्यकथ्यत ।
 अये भोगोऽप्यवस्थाः कुमाराननुगाम् पितुः । खेदं प्रदर्शय स्त्रीकुल्यैर्गन्ध्याः कामिषस्त्रीरिव । ११०
 पुनः रमां सम्प्रविष्टां पिता पथ्यतेवचत् । प्रीतिदायैस्तस्त्रीसौः साधुवादेव मानिनां ।
 अन्येषुसु पितुः पार्थास्य भुक्ता खगटहान् गतः । अन्येत्य विश्वावद्वेन तदेव जगदे रक्षः ।
 उपपन्नं तप्तदुष्का तेनाभीष्टं निषेधता । निर्व्यग्रपि हसोन सोऽप्य कोपादताप्यत ।
 लघ्नाभिघातं रुधिरं वमन्तं प्राणवर्त्मना । तं वीक्ष्य सोऽभिजातोऽभूत्सदाक्षिणो नृपात्मजः ।
 मृत्यैः प्रकालयस्त्रसं तस्मैदृक् पापघ्नो भवेत् । उक्तेनापीति कथयन् स्त्रिणा वासोऽसृदापयत् । ११५
 अनिच्छेत्तपि तस्मैच्छा दानात्तेनान्वमीयत । दुःश्रीतेनान्यकामिन्याः स्त्रितमात्रादिव खृहा ।
 असकृत्कृतयज्ञः स ततः कालेन भूयसा । तं प्रैरथस्तत्र कृत्य मध्ये स्त्रीकृत्य धमटं ।
 स रोषद्वेहाहमङ्गजजन्मना पापघना स्त्रितः । संमस्य पितरं हन्तुं तीक्ष्णान् प्रायुक्त्वा संभतः ।
 शश्वत् गोचरीभूतस्तेषां खेदलवणपृष्ठाः । न चातिनः सुनुना च वर्जिता न च तत्कथा ।
 आप्रप्तं तीक्ष्णवर्गेऽप्य प्रतिभेदभयाद्गते । तां विश्वावद्वराशु वासौ राज्ञे न्यवेदयत् । ११०
 बुद्धवाचाजपुत्रस्तस्मिन्नहनि जातभोः । भोक्तुं नागात्पितुः पार्थमपि दूतैः कृतार्थनः ।
 सोऽपि तस्मिन्ननायाते तत्कार्ये शान्तसंशयः । दिनेन च मनस्तापास्त्राभुक्त्वा सपरिच्छदः ।
 सम्राटकस्य प्राप्तस्य प्रातर्दुःखं न्यवेदयत् । सुचिरं यक्षनस्याहं शिरो विन्यस्य सोऽसृदत् ।
 उक्ता च दम्भटोदन्तं बद्धा तस्य समर्पणं । विधेहोत्यभ्यधास्यापि तं भङ्गोभणितिक्रमैः ।
 न कृताधिगमावावां कृत्यस्याभ्युदीर्य तं । अभावेतां भ्रातुरर्थं पुनस्तन्मङ्गलम् । ११५
 तत्प्रमादबलाद्राजस्यापस्त्रचाणदीक्षितौ । यावावां तत्प्रवेद्यार्थं व्यकृद्धारं निग्राह्यपि ।
 कथं नु वृथीवीपाल प्राप्ते प्राणाद्ययक्षणे । निर्दोषो वा सदोषो वा ताभ्यां सन्त्यज्यतेऽमुजः ।
 ॥ युगलकं ॥ कामिदोहापवादस्य भवेत्तद्रूपकादुवं । देवत्यागं तदुत्सृज्य शरणं नान्यदावधीः ।
 इत्यादि सन्भाव्यतयोः पादव्यसोक्तमाहुयोः । यदि त्वागमनानुष्ठां कथञ्चित्पार्थिवो दत्तौ ।
 पथिकसेदमुं हन्यान्मथोक्त्येति दम्भटं । तौ विनिर्जन्मतुर्देवान्ततः वनस्यवाहनौ । ११०
 तन्मङ्गलेषु पापेषु भित्तिकृतमन्दिरः । सुतमानीय नृपतिः सान्त्वयन्निदमब्रवीत् ।

आसंसारं जगत्स्मिन् सर्वतः स्थातकीर्तिना । जनकेनैव अन्यस्य शत्रितत्पादने जनैः ।
 पुत्रशीतांशुनेवाचं दिक्द्वीपस्यातकीर्तिना । भवता तु सुपुत्रेण मास्मानात्यखिलाजनः ।
 स त्वं गुणवतामय्यो निरर्गल्यशाभवन् । असाधुसख्यमध्याने वद कस्मान्नखेवमे ।
 पैतामहं निजश्वार्थं यत्र तुभ्यं समार्पयं । तत्र हेतुमनाकर्ण्य नास्त्रयां कर्तुमर्हसि ।
 रिक्तः स्त्रेभ्यः परेभ्यश्च प्राप्नोत्यभिभवं नृपः । इति निर्णाय हि मया कियते कोचरक्षणं ।
 पुरप्रतिष्ठां निष्याद्यक्षिप्वा राज्यधुरं त्वयि । वाराणस्यां गमिष्यामि नन्दिजेनेत्य वा पुनः ।
 तद्राज्यभोगयोः स्वामी बुभुवुर्न विराड्भवान् । अतितात्पर्यतः कस्मादनाय्यौचित्यमीदृशे ।
 सन्भाव्ये त्वयि न तदास्मावेदितं त्वनैः । यद्यार्थकथनात्तस्मात्कौलीनं विनिवार्यतां ।
 विग्रहद्वये करेलेव स्मरुतस्याप्रतिश्रवं । खेदादितोऽस्मादाजा साभिप्रायं वसोऽभ्यधात् ।
 अपलापवधोमात्रं निनीपुस्तस्य हेतुतां । जनप्रत्यायमे सोऽभूद्यस्मात्स्नानिसमुत्सुकः ।
 शर्षस्तु साधुवादैस्तपितुः संपूज्य भाषितं । वक्ष्याम्यप्रमुखे तत्त्वमित्युक्त्वा निर्ययौ बहिः ।
 सामान्यप्रेरणदेवा विलीक्योभूदिति ब्रुवन् । स पितृप्रहितं कृतं भोतः मावसर्षं ययौ ।
 कृतं स्वानाम्नं वीक्ष्य पाणिभ्यां ताडयञ्जगिरः । हा पुत्रेति वदन्नाजा तस्यास्कन्दमदापयत् ।
 इतोऽस्मिन् स्वगिरिद्वन्द्वमिति प्रोक्तवतः प्रभोः । निदेशादेष्टयित्वैव तत्सुखदेस्यं शशिणः ।
 तीक्ष्णस्तु पिहितद्वाराः परिवार्यै नृपात्मजं । ऊचुः सुपुरुषां वाचमेवं निश्चितमृत्यवः ।
 अस्मान् घृणी प्रमादी च विरुद्धं चकारयन् । आतथित्वा दुराचारं क जीवन् स्यातुमिच्छसि ।
 रक्षित्यति सुतं स त्वा स पिता रक्षितस्त्वया । ज्ञातेयं युवयोरस्मि वचमेव हताः पुनः ।
 युध्यस्व मध्यगोऽस्माकं त्वां निहन्तोऽन्यथा वयं । एवं सर्वप्रकारं ते व्यक्तं नास्तेन जीवितं ।
 तां वात्सीं भूपतेः श्रुत्वा व्याकुलस्यायतः स्थितः । हर्षान्तिकं दण्डकाव्यः प्रायान्निजमहत्तरः ।
 तीक्ष्णैर्भ्रजतया दक्षप्रवेशः स नृपात्मजं । प्रसूत्योवाच मतिमानेन सर्वान् विमोहयन् ।
 क्षत्रियापुत्र जीवित्वा कल्पानन्त्येतरानपि । कारणैरपि गन्तव्यं नियमास्त्रियतेर्व्यञ्जं ।
 तदेतस्मिन् समामन्त्रे मरणे व्यभिचारिणि । सदर्थं मृच्छने ब्रह्मं समानः पान्थतां त्वया ।
 हतश्रुतस्त्वातयशा युवा मुच्यन्तियो भवान् । तदाहवविलम्बेन कार्यं किमिव पश्यसि ।
 एतेषु समहायेषु मयि चापेक्षरेऽधुना । विपत्तिर्विजयो वापि प्रतापिस्तत्र मोभते ।
 अस्मिन् नखकेशादिधोजनं कारय द्रुतं । वीरपदं बध्नामापि स्त्रःश्रीपण्डित्यस्रजं ।
 इत्युक्त्वा क्षुरकर्षार्थं राजपुच्छं सनापितं । प्रवेक्ष्यत्यूज्यमानस्तौणैराभ्यन्तरं मृदं ।
 न्यस्ताभिधेनुर्धरेण दक्षप्रत्यः क्षणात्स्वयं । पश्चात्प्रविश्य तद्वेद्यं चक्रे सुनिर्दिशार्गेतं ।
 ततः स राजस्थानीयं तमारादब्रवीदहम् । रक्षितो राजपुच्छोऽयं कियतां स्त्रोचितं त्वया ।
 भूतयहादिभवभेषधिभिर्विरोधिजातं बलैः प्रहरणप्रभवं तनुषैः ।
 निर्व्यापते प्रतिभयं वृद्धिवीपतीनां सार्धचिकित्सु रभवाह्वसि बुद्धिद्वन्द्वे ।

१४५

१४०

१४३

१४६

१४८

१५०

नदत्तसुमुंषं घोषास्ततो राजसुतासुदे । आरोहुसायधुर्मप्रशम्यदि प्रविषिष्यतः ।
तोष्णाद्दृढारम्यहसितं तस्मा नृपात्मजं । आवसिगन्तुमिच्छन्नि हन्यमाना सुषुम्भः ।
दिवाः प्रसङ्गसन्निध्यान्वप्यातं समाश्रिताः । तावद्दिनियंयुर्वीरा निर्दोषा अभिमानिनः ।
ते निर्घाताः सूर्यमतोगौरीशान्नखिले मृहात् । यदाश्विबान्निषं प्रापुर्ननो युधि विरोधिनः ।
रक्षमाणोऽपि भूभर्तुर्मिरा ज्ञातेयबालिनः । राजद्वानिहतलोपु प्रथमं सहजाभिधः ।
द्विजसिन्ध्याभिधो वीरः पण्डितः शौर्यमण्डितः । रामदेवस्य केशो च कर्णोऽरिभटैरतः ।
केशिच्यजन्तः शस्त्राणि खं प्रक्तः केऽपि च खलं । सेभिरे बध्नन्मादि पापाः कापुहसोचितं ।
सितवस्त्रां सहस्रस्य चतुष्पष्टे च वस्त्रे । वैरं नीत्वा पितापुत्रौ विप्रवः कारितो विटैः ।
हठत्यागाशक्तिः प्रियवर्तनमप्रेरणवचः खलाशत्रुः पूर्वप्रणयपरिहारो जनयितुः ।
अमात्येन भ्रात्रा सममपरमाचाय कलहः कुमारयोः बुद्धिं पितरि विपरीतां प्रतनुते ।
एवं स खलसङ्गत्या कुमारे लम्बलाघवः । यन्त्रं काराम्ये प्रापदसखानि सुखोचितः ।
राक्षी भुवनमत्यस्मिन् बद्धे माधवसंविदि । स्थापिता मानिनो कण्ठच्छेदं कृत्वा जहावसुम् ।
रक्षिणो मन्त्रिणामाप्तं कृत्वा विन्यस्य भूपतिः । प्राक्षिणोऽपि तान् भोगान् सुतखेहादिने दिने ।
चक्रिकायामशक्तोऽयमिति सङ्खिन्त्य भूभुजा । भृत्यः प्रयागनामास्य निजः पार्श्वे च वारितः ।
नृपः स शीनवैकल्ये पशुतुल्ये द्वियं त्यजन् । रिपोरिव तनूजस्य चकमे कतिचिन्मियाः ।
तासु शत्रुरवास्तभ्यमवाप्य सुगताभिधा । बभूव तुल्यभूभर्तं नभुभर्तं बधार्थिनौ ।
समस्य नोनकः सा च दौ सुदावन्नान्तरे । रथं प्रदातुं हर्षस्य पापं प्रेरयतां ततः ।
अन्यसुदमुखादातीं प्रयागक्षामवाप्तवान् । प्रभुं तदाप्यमीनाक्षपरिहारमकारयत् ।
तेनाग्नेन परीक्षार्थं दापितेनापजोवितौ । हर्षः शनौ निजस्याभूजिराशौ निजजोविते ।
प्रयुक्तिं गूढदण्डस्य पितुरेव स ती विदन् । ततः सर्वान् भोज्यानि स्यूवैवाञ्जोद्दिने दिने ।
प्रयागोपक्षतेनाशोत्पन्नं वा खेन सर्वदा । भोज्येन येन केनापि कुर्वन्जीवितधारणं ।
अश्वस्याभोजनं श्रुत्वा राजा सुदैर्निवेदितं । ततः प्रयागमानीय तत्र पप्रच्छ कारणं ।
प्रयाजकौ च सुदै च शोपलभ्य न्यवेदयत् । रथार्पणकथां कृत्वा तज्ज्ञानं च स्वयं प्रभोः ।
अथाप्येवमपि सुदैषु पित्रा दत्तेषु ब्रूयितः । राजसुनुर्न दुभुजे प्रयागोपक्षतं विना ।
स सर्वेषु विशद्वेषु यद्यन्तवात्सल्यशयत् । मेने तत्तद्दिने स्वयं श्रेवेष्टास्त्रापराश्रुतः ।
अवाप्तरे समुदभूदकलाकाशस्रक्कः । अद्भुतपूर्वौ भूभर्तुः यदाचारविपर्ययः ।
उत्पास्य ताक्षसाम्यास्यं पूर्वं ताक्षमयं रविं । य रीतिप्रतिमाः खैरं विहारैरेऽप्यपाहरत् ।
धनानि निरपत्यानामाश्चर्यं यवसाधना । न्यायार्थं तार्थ्यमर्थदा क्रौर्याकानो न भूभुजा ।
ततोऽभिप्रायसन्तापयन्नेकेन वृषाभवनं । अतिवशोगजातेन धातुचैखेन घोर्द्धतः ।

कुम्भप्रतिष्ठासम्भारं चिकोर्षोर्हरमन्दिरे । तन्नापतन्महाकाशकुम्भनावापुटादृष्टम् ।
 आकस्मिकं दुर्निमित्तं तन्मतीकारमन्दिदा । न भगवन्महाकाशानिं प्रवृद्धिं प्रत्युताययौ ।
 अन्तुस्तुत्यानवन्धेन तेन स्तपितमौहवः । शनैः प्रव्याप्रणयिनामन्तः सम्प्रत्यपद्यत ।
 बलभामकृतचेष्टमग्निमास्याद्युपद्रवैः । कलाशेषेण श्रद्धिना तदपुः साम्यमाययौ ।
 राज्यं स दिव्यमर्षाय दृष्टुमात्यान् पराङ्मुखान् । ततोऽभिवेकमोक्त्यर्थमानिन्ये लोहराश्रयात् ।
 उद्यावचास्तेन सर्वं संविभक्तममूर्धणा । परमोर्थाविधेयेन न इदृङ्मानवधूजनः ।
 कला धनार्पणं कुर्व्या देशदस्य प्रवासनं । इत्युक्त्वा हर्षमानेतुं तेनाप्रार्थ्यन्त मन्त्रिणः ।
 ते तु गोपृथिवार्यायांष्टकुरांक्षोहराश्रितान् । विन्यस्य रक्षित्वे तन्मन्त्रैश्च न्येदधन् ।
 स नायकमण्डपात्तेन निष्कृष्टः सामविद्यः । निवेष्टितस्तुःस्तम्भे बद्धा बान्धववर्जितः ।
 अथोत्थिगमित्यून प्राणाग्निःसामर्थ्याऽविदम्बुपः । मुमुर्षुरभवत्तोर्यप्रस्थानाय कृतत्वरः ।
 स जानन्दैवतकोधं तासस्त्वामिविपाटनात् । इत्येव शरणं कर्तुं मार्तण्डं प्राकलब्धये ।
 मन्त्रय्य विजयसेचमतएवापवर्गदं । महीशरोऽपि प्रययौ तत्र नामवर्णदः ।
 अधीकारप्राप्त्या त्वणमिव विदन्विश्वमखिलं निबोगी जातार्तिर्नमति स्महदासीरपि रुदन् ।
 मदन्मूर्ध्ना शान्ते बह्मदपदेशाधिगमतः करोति प्राणान्ते शिशुरिव च किं किं न विगुणं ।
 तादृश्या हपणप्रायमेवया क्षैत्र्यमन्दिदा । गुरुपदेशाहङ्कारमस्य हास्यत्वमाययौ ।
 दृष्ट्वायां मार्गशीर्षस्य तनीयस्यां निशामुखे । तलादेवाश्रितो युग्मं भूम्भन्तुं विनिर्ययौ ।
 स भेषीत्यनिर्धायैजनाकन्दं तिरोदधत् । सामात्यान्तःपुरे नैभिः प्रतप्ते जलवर्त्मना ।
 धामशेषे दिग्मेऽन्यस्मिन् प्राप्तस्य शरणान्तिके । मार्तण्डस्य स्त्रोवाप्यै मौत्रर्णी प्रतिमां व्यधात् ।
 मृद्यैरगणिताश्रय दिव्यसौर्ज्यमात्मजं । तैत्सुक्ष्मेनारतिसस्य व्यधितस्याधिकाभवत् ।
 बहिरर्षेकृतं गीतं गाथनामं स गाथतां । विष्टतद्वारविवरः प्रणोति स्म विनिःश्वसन् ।
 प्राणावमानसमये परिमङ्गल्यन्ती स्वप्नप्रसङ्गदव धावनशक्तिराजा ।
 प्राचुर्धदा स्वन रुजो मरणोद्भवाया मर्त्यव्यथां प्रथयते पृथिवीपतीनां ।
 प्रजाज्येष्ठं तन्जन्तु संविभक्तं कृताद्यनं । उत्कर्षं यावद्यन् श्रितां बहुजिह्वाऽभवत्ततः ।
 अत्यन्तं वदतो हर्ष इति वाचं पुनःपुनः । निज्ज्ञातुं नेनको भावं तस्यादभ्रमडौकयत् ।
 स तन्निवार्य विहसन्द्दष्टैः कण्ठयन् शिरः । अपन्क्तिमपि सार्धेऽब्दे बहुवागभवद्दिने ।
 आसन्नप्राणनिर्धायः संश्रयाह्वय मन्त्रिणः । ततः स्वमौरसमुद्देशार्तऽहायमनावयत् ।
 वर्षानेकाश्रपद्याग्रहकवान् स सितेऽहनि । मार्गस्य पञ्चषष्ठेऽब्दे बभूव निष्ठामयासदत् ।
 सप्त मन्त्रिकामुखा देवाः परिधायकृताः । अत्रबहुपि जयमत्यभिधाना तमन्वगः ।
 प्रसादवित्तया तस्य पुनः कव्याभिधानया । अत्रबहुपि कृतत्वा स्त्रोजातिरपविचिता ।
 सर्वोपरोधप्राधान्यप्रदानं नास्तरथदि । मास्मावश्वाम भर्तुस्तदनुचाभिजनेऽद्भवा ।

३००

३०५

३१०

३१५

३२०

३२५

संश्रित्य विजययेचं क्रमाद्गामनिघोनिनः । भजे वल्गवद्व्यात्मनो दुःखाकरोति नः ।
भूपासभोग्यं स्वपुः सा भोगाभ्यासमासुरं । निनाय घात्यभोगिनं धिक् नारीर्नीचचेतसः ।
उत्कर्षेष्टाभिषेकाय व्योष्यस्त्रिलम्बिषु । अन्धेष्टिमकरोद्राष्टः कृतज्ञो वामनः परं । ७१०
घोषोऽभिषेकतृथ्याणामेकतोगीतमङ्गलः । साक्रन्दाः प्रेततृथ्याणां नादोऽन्वय समुद्ययौ ।
जातः पद्मश्रियो देव्याः पुत्रः कलत्रभूभुजा । ततो विजयमन्त्राख्यो भ्रातुर्वैमत्यमादधे ।
यददाहृष्यदेवस्य पिता प्रत्यहवेतनं । प्रतिशुश्राव तस्यै स तदैवात्कर्षभूपतिः ।
आश्यासाय च मध्यस्थान्ददौ सामन्तमन्त्रिणः । कथ्यात्मजस्य चक्रे च जयराजस्य वेतनं ।
अश्विच्यन्ति हृदयस्य तरला गत्यन्तरं घोषितो योगक्षेमकथाक्षितान्तिरुगता एवात्मजाः कुर्वन्ते ।
अन्येषां प्रतप्नोऽवधानममये चर्षां विचार्यैवृद्धौ स्त्रीपुत्रादिकृते कुकर्षभिरदो सन्निवृत्तेऽर्थे अजाः । ७११
प्रविवेक ततः श्रीमान्नगरं नृपतिर्नवः । नतु हर्षोदयाकाङ्क्षि चरयं नगरोक्तसां ।
तद्राज्यलाभदिवसो जनस्याभोगदृषितः । सख्यपि प्रत्यभाक्षैव मरोगार्तिरिवोत्सवः ।
हर्षदेवस्य पितरि प्रयाते मर्तुमातुरे । नववत्सस्तुःसन्धे न तस्मिन्नङ्गि भुक्तवान् ।
सायभ्रष्टमिवाध्वन्यमन्यस्मिन्नङ्गि ठक्कुराः । ते शोकमूकं सम्प्रार्थ्य कथञ्चित्तमभोजयन् ।
राज्यं दातुं तिजे देशे चकुरास्य प्रतिश्रवं । राज्यदयं नायमर्हत्येकएवेति वादिनः । ७१२
एवं मिलितचित्तैस्त्वैर्निर्पत्तिं श्रुतवान् पितुः । कृतोपवसाः सोऽन्येद्युः शुश्रावोत्कर्षमागतं ।
वाधैः पित्रे प्रयच्छन्तं निर्वाय सन्निपाञ्चलोन् । तं दूतैरनुजो राजा स्नातुं प्रार्थयताय सः ।
तस्य स्नानक्षये राज्ञि सज्जे राज्याभिषेचने । घोषोऽभिषेकतृथ्याणामुदभूतजयध्वनिः ।
स तेन मुनिमिस्तेन प्राप्तो भेने निमित्तवित् । विद्युद्योतेन जीमूतगर्जामिव नृपश्रियं ।
ततः प्रष्टुमुन्मुक्ता मुनिमित्तैरगच्छत । तस्मात्प्राप्तमन्त्रराज्यस्य भूयैरिव दिने दिने । ७१३
स भोजनं कारयितुं वृतान् भ्रात्रा विमर्शितान् । देशाभिर्वाञ्छयतु मां राज्यासक्त्यज्य बन्धनात् ।
स्थातुमप्रत्यवस्थित्या विदधां कोशमन्त्रिणं । श्रियेऽन्यथा निरञ्जनैः सन्दिश्येति व्यमर्शयत् ।
स तन्मित्र्या प्रतिश्रुत्य तं दूतैः प्रहितैस्ततः । कृतकोशं सान्त्वयित्वा राजा भोज्यमभोजयत् ।
नित्यञ्च श्वो विधास्यतदर्धमान इति श्रुत्वा । कान्तापहारं कुर्व्याणः शङ्कां तस्योदपादयत् ।
विश्यासाय स्नताङ्कपाणिद्वया प्रयागकं । पार्श्वं विजयमन्त्रस्य भोऽय गूढं व्यनश्रयत् । ७१४
तदेवाज्ञा तमूच स त्वां ब्रूते दुःस्वितोऽयजः । कुमारे त्वयि राज्येऽस्मिन् शुश्र्यामो बन्धने वयं ।
सङ्क्रान्तदुःखः सञ्चिन्त्य चिरेणापि तमब्रवीत् । कार्यं कुर्यात्कथमिदं मङ्गिरा नीतिमाश्रुपः ।
तथार्थास्मिन् यथाशक्ति यतिष्ये त्वदिमेष्वजे । त्वया तु सावधानेन रक्षणीयं स्वजीविनं ।
तं पार्श्वं हर्षदेवस्य सन्दिश्येति व्यमर्शयत् । उपायांश्चिन्त्यस्मादीनस्य कार्यस्य सिद्धये ।
उत्कर्षः प्राप्तराज्यस्य दैवतैरिव मोहितः । नादधे किञ्चिदरम्भं व्यवस्थापयन्समं । ७१५
समर्पिताधिकारोऽपि कन्दर्पादीन् च मन्त्रिणः । राज्यकृत्यं न पश्यन् विदधे स च न क्षयं ।

परिमातुं परीमाणं कोऽप्यस्यवीचये । परं समापतेऽस्य दिनकृत्यमभासतः ।
 कर्मणा निर्वयेतास्य चिन्तमानस्य येन वा । सुदीर्घदर्शी कोऽभूतेन सुखमनिन्द्यो ।
 वा तस्य लुब्धताख्यातिः समुद्राक्षप्रदायिनः । भूभर्तुः पिङ्गपञ्चोभिः खैरिणीभिः प्रवर्धिता ।
 स श्रोत्रिय इवोत्कम्पो व्यवहारमितामयः । महाशब्दसमोऽस्यानां प्रजानां बाभ्रवप्रियः । २१०
 तेतो नियमितां वृत्तिं तस्मात्तन्वादनामुवान् । कुर्मन् विजयमज्ञोऽभूद्भान् यन्तुं कृतोद्यमः ।
 स्वं रक्षितुं स मध्यस्थानमुपगम्यतेऽस्मिन्नाम् । प्रार्थयामास तेनापि यस्यास्तमनुवमजुः ।
 लवणोक्ते निजामेकां पुरास्मिन्तस्य तत्पुत्रः । मध्यस्थेन्यास्तस्यैव बोधाः पञ्चमप्रियवन् ।
 सर्वे बह्वे तस्य गते कृतकृत्यो भवेत्पुत्रः । तत्तं निष्कृत्य काराया गमनं तव साम्प्रतं ।
 इति तेः प्रेर्यमाणः स राजसुनुश्चदायुधैः । विनिवृत्त्याकरोद्याचां प्रत्यूषे नगरेऽगुम्भः । २११
 मुक्ता चिकीर्षितं तस्य व्यावृत्तस्य तथाविधं । सहायाः समपश्यन्त कतिचित् कामराश्रयि ।
 अकरोन्मधुरावष्टे हयसेनापतिः सुतं । राजसुनुर्धियासुधै मध्यस्थानमुयाचिकं ।
 नागाङ्गयोः द्रोहहीनो राजपक्षमसन्धयन् । केयिस्मिन् हयारोहैः सपद्मपुरवर्तना ।
 आगच्छन्निकं राज्ञो दुर्मिन्नहतवरः । न यावन्नगरं प्राप चिप्रकारी नृपात्मजः ।
 अकुनेराहितोऽस्माहः शालाघोऽहीपिताग्निभिः । सैन्यैर्यहान्दहस्तावद्राजधानीमवेष्टयत् । २१२
 ॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ समयाय विनिर्धातं त्यक्तोत्कर्षं महीभुजं । तत्पक्षं जयराजोऽपि राजसुनुरभिश्यत् ।
 हस्तस्थितौ राजपुत्रौ तस्माच्चिन्तयतां गतिं । नवौ कजौ व्यवहृतिं मिद्ववाचः कवेरिव ।
 हर्षदेवे परित्यक्ते याम्याम इति वादिनः । स हस्तिमहिषादीनां शालाः सैन्यैरदाहयत् ।
 त्यागप्रलयजीमूतो हर्षदेवाभिविच्यतां । सुखः खञ्जावणिक्प्राये राज्यादेश निवार्यतां ।
 एवं वदन्तः सन्तोऽपि हर्षमेत्य पुरौकषः । पुण्यैः प्राक्कादयन् बद्धं तमेरिविवरार्पितैः । २१३
 उपिष्टं तत्र सञ्जाते मग्नधैन्यस्य भूपतेः । सम्प्रेष्य ठङ्कुरान् हर्षस्तटस्थं तदलं व्यधात् ।
 इत्यं बद्धोऽपि तस्मान्ना वैरिभानविराधिनः । सन्देहवेषमानाङ्गस्ततस्तानिवमजवीत् ।
 वर्तेऽद्य सङ्कटे दृष्टे तस्यां मुञ्चत बन्धनात् । न चेदाङ्ग महीपालादनिष्टं नियमाङ्गवेत् ।
 इत्युच्यमानास्तौ यावद्विस्तृणन्ति स्म तन्मुञ्जः । पादप्रहारान्यपतन्तावद्वारयद्वा दहिः ।
 उच्यवार स किं द्रोहः प्रकान्तोऽयं दुराग्रयेः । रे ठङ्कुरा विवृणुत दारमित्युच्यैवैव । २१४
 ठङ्कुरेभ्यश्च भोतेषु धैर्यादगच्छन्तं भयं । अकारणदुर्धरेव एव दारमपाहृतं ।
 नेत्रमाचक्षितप्राणो ददर्श विजयकृतः । लोहरान् शस्त्रिणो हन्तुं प्राप्तान् योऽङ्गशरिकान् ।
 ते हि श्लिष्टोऽग्निते हर्षप्रोर्वे चर्म्ममिदं चकात् । शार्मोदिव भयं मर्त्यं नेत्रकच्छेति जल्पतः ।
 उल्कषेणायककुला तं निहन्तुं विस्मर्ज्यताः । विमृश्य चोक्ता गच्छन्तः कार्यमेवं विमुञ्चता ।
 कदाचिन्नेन कृत्यं स्यादहतेनेति तस्मिन् । निवार्य ठङ्कुराश्चोक्ता हस्तयस्य यदोर्षिकां । २१५
 हमां दद्यामभिज्ञानं यदा येन विस्मरते । तदास्तवन्मनात्माह्य इत्युदीर्याङ्गुलीचकं ।

पाणी दर्शयता चोक्ता विलम्बालम्बेन यतः । निवार्यं ठङ्गरास्तस्मिन् क्षिप्रं न प्राहरंस्ततः ।
 ॥ कुलकं ॥ स तु प्रथमेकमाह्वय नामग्रहणपूर्वकं । अजिग्रहन्तांस्नाम्बूलमयुपावेशेवापुरः ।
 अङ्गस्ते कृतमत्कारास्ताम्बूलग्रहणक्षणे । ह्रीताः कराणां क्वास्त्राणि प्रजिहीर्षाञ्च मानमात् ।
 धत्ते श्रियं सृजति कीर्तिमघं लुनीते मित्रलमानयति हन्त विरोधिनाऽपि ।
 घातध्वभिः प्रतिपदं सुमनोऽनुकूलैर्गैः कामधुक्कमिव नापहरत्यनर्थं ।
 राजपुत्रः स तानूचे किं ह्रीता इव तिष्ठथ । निर्दोषाः सर्वथा प्रेक्षाः स्नाम्यादेशानुपालने ।
 विलम्बतां तथाप्यत्र द्रष्टव्यं महदहृतं । यथोद्देवत्यवस्त्रामामन्यथात्वं क्षणे क्षणे ।
 द्विपदोपिकव्यादुरगतुरगादिभ्रमकृतो यथास्यां भिक्षुस्ते दिवि किल तद्वाम्बुदलवाः ।
 तथा सौम्यकूरकमविकृतिभाजस्तनुधृतां क्षणानां नानात्वाश्रयं हृदि विकारोमेघदमाः ।
 क्षणानुवृत्तिं कुम्भाणास्तद्यथाच स्थिता वयं । तथा सन्तु भवन्तोऽपि कार्यान्तरदिदृक्षवः ।
 अपि चैवंविधा एव वितन्वन्तो रचान्तरं । आसन्नराज्यप्राप्तीनां राज्ञां स्युः प्राणसंज्ञयाः ।
 योष्यस्तस्या ब्रजति घनतां जूनमासशृष्टेर्मैत्रं गाढोभवति निमिरं सखिकृष्टप्रभातं ।
 जन्मोरेवं प्रसभविभवस्कारमस्मत्प्रचारास्त्रिक्कामनी वियदुपस्थितोपदेशेकमेति ।
 प्राणक्षारेण शकुनं निश्चित्येति वदन्सतां । आचक्षते गुह्योदकाः स्त्रोदन्सदृशीः कथाः ।
 कालं क्षेममुपन्यस्तगुह्यव्यक्तीभवद्रमां । तेभ्यश्च कथयामास हरिश्चन्द्राश्रयां कथां ।
 तद्रञ्जने स्वरक्षायां वाङ्मवार्तागवेषणे । व्याघ्रनत्वं गभीरस्य न तस्य समलपयत ।
 अत्रान्तरे तमुद्दिश्य मते जाते नवे नवे । राजश्रियश्च कान्ध्याश्च शतशोऽभ्युद्भूतागतं ।
 उत्कर्षो भूमिपसस्य परित्यागं क्षमन्यत । आदिदेशानुगमांसांसाभ्युत्थिश्च प्रसापणे ।
 अभिज्ञानोर्षिकादानबधादेशे तु नास्मरत । तेनाकिं तस्य दृतानामम्बुतिष्ठन् रक्षिणः ।
 स तान् बन्ध्याश्रमाभ्योक्ष्य स्त्रत्वाभिज्ञानमंविदं । मत्वात्मजं राजपुत्रं गुरुराख्यं व्यसृजस्ततः ।
 अभिज्ञानं वितरतस्तत्करे तस्य मुञ्चतः । देवयोगास्त्यजे तस्मिन्मूर्तिकाव्यत्ययोऽभवत् ।
 यः पातार्थमुपार्जितोऽन्यश्चिरसत्तनैव सिन्धुप्रभुर्दृष्टुं क्षत्रधराधवः स्त्रश्चिरमः पातं वरेणाभूत् ।
 दिव्या स्त्रैव गदा स्तुतायुधनृपं हस्ताबधीदाहवे यत्नाणाय विगण्यते विधिवशात्तनैव नाशो भवेत् ।
 तथाचैकस्य विस्तृता व्यत्ययेन परस्य च । अभिज्ञानस्य स नृपो नाशं प्रत्युत लब्धवान् ।
 अभिजन्येन हर्षस्य ते क्षणादेव रक्षिणः । प्रपेदिरे हितैषित्वमुत्कर्षाश्चाविरोधिनाः ।
 दारमाक्रान्तमुत्क्रोधा बधायायमुपागतः । इति निर्धाय ते गुरुरं हन्तुमेच्छन्मुदायुधाः ।
 उद्धाटिताररिपुटा दृष्ट्वा तस्योर्षिकां करे तनैव साकं मृत्युमो हर्षं समुपतस्थिरे ।
 पादन्वसोत्तमाङ्गैर्निर्गच्छन् प्रार्थितस्ततः । अविश्वमवाजसुनुः क्षणमासीत् चिन्तयन् ।
 तस्मिन् क्षणे हर्षदेवं हतं ज्ञात्वा रणे स्थितः । क्रुध्यन्विजयमशोऽभूदधिकोद्दिक्पौरवः ।
 तन्दग्धुमुद्यतं राजधानीं जीवति तेऽनुजः । अभिधासेति रुद्धुः कथंचित्पार्थिवानुगाः ।

७८०

७८१

७८२

७८३

७८४

प्रत्ययार्थं ततस्तस्य राज्ञा हर्षवधूर्तम् । गृहीतमर्हताङ्कसुगला प्रेयतामिकम् ।
 तां विलोक्यैव विरते वज्रिदाहानृपात्मजे । राजाभयप्रतीकारं हर्षत्यागादमन्यत ।
 गन्तामात्याः स्वयं नोनप्रसक्तकलादयः । हर्षं निर्निगडं कृत्वा कारागारास्ततोऽत्यजन् ।
 मन्त्रः स तेषां ब्रोक्रेण वज्रात्कृतगतगतः । अन्त्यक्षणे श्वास इव प्रससार वहिस्वरम् ।
 हर्षः प्रच्छाद्यमानस्तु पौराणां पुण्यदृष्टिभिः । हयमाह्वय सामात्या रणक्षेत्रं नृपमाहवत् ।
 अभिनन्द्यानुजा राजा तमूचे आतरं रणात् । निवार्यगम्यमां कुर्मः प्राप्तकालं ततो वयं ।
 तथेति प्रस्थिते तस्मिंश्चक्रा तप्त रणाजिरं । प्राविशन्मन्त्रिभिः सार्द्धं कोषं हेमादिभञ्जणं ।
 उन्मीलं महतः कच्छाद्वर्षदेवमुपस्थितं । दृष्ट्वा विजयमसौऽभूत्पर्वसिद्धिदयः स्वर्णं ।
 ततो ववन्दे तत्पादौ स चोत्क्राम्यलिङ्गितुं तं । तासां कथास्तयोरासक्तुपकर्षुपकार्ययोः ।
 व्यापादयेन्मेवादौ हर्षोत्कर्षं ततो नृपः । निष्कण्डकोऽसि मयिनेत्याप्तलोपांशु अक्षयतः ।
 ततो विजयमसौ नान्द्रोहेणादृतं वचः । शालेज्जितस्यो हर्षस्तत्तस्य चकितः स्वर्णं ।
 ॥ युष्मं ॥ स्मदेहमामिषीभूतं स आचोः श्येनयोरिव । निव्यचपचप्रतिमो ररञ्चार्वगतस्वरम् ।
 आसक्ताभ्रजलस्य दावविगमे विद्युद्भयं बाह्विनो नकास्याङ्गलतस्य मञ्जनमयो बद्धा भवेद्वारिधौ ।
 भोक्तव्यस्य विधिः शुभस्य रभसात्प्रादुर्लभ्यस्तथे जन्तोः सन्मनुने निराकृतमभियो भीत्यन्तरोत्पादनं ।
 तं हयभ्रमणव्याजाद्विस्तृतं निजजीवितं । ज्ञातवार्तानिजाः केचित्पक्षयः पथ्यवारयन् ।
 साकं विजयमसौ ततः संमन्य स जगत् । सचाल विज्ञवापायमाख्यातुं तं महीभुजे ।
 अयं तदेषानः प्राप्तं विनिर्धानं नृपात्मजात् । ततो विजयसिंहसं सम्प्रवेद्याद्यवारयत् ।
 ऊचे च मरणास्तीर्णो मर्त्यं विजयि किं पुनः । निष्पन्न गलोपविशत्यकशङ्कं नृपासने ।
 इवमुक्तवतस्तस्य भृत्यैः कोपादुपाहते । सिंहासने हर्षदेवसत्स्वर्णमुपाविशत् ।
 वैजात्यच्छादितानन्तप्रान्तिकृत्वात्तदन्तिके । उपाविशच्च सुगला महादेवोत्सिद्धये ।
 तस्याभिवेकव्यवहरेण समघञ्जन् सर्वतः । रसितेनाम्बुवाहस्य चातकाहव मन्त्रिणः ।
 तद्दार्ताश्रयणेनान्तमुत्कर्षं मन्दिरान्ततः । धूर्तो विजयसिंहोऽपि कट्टान्यमनयदृष्टं ।
 आस्थानस्यस्य भूभर्तुरग्रेण समितानुगः । गृहीतवीर्यदृष्टे गच्छन् स्त्रिराः कस्य विभूतयः ।
 तस्य वंशप्रतिष्ठस्य वहिर्बिम्बस्य रक्षिणः । राज्ञो विजयसिंहस्तत्तत् कार्यं न्यवेदयत् ।
 कारायां संस्तुतायाजपाशमानीय ठक्कुरान् । तस्मैत्येऽपे क्षितेऽद्याचीद्वयं विजयमसतः ।
 सोऽत्ययं प्राप्तार्यं मुला तत्सविधं ब्रजन् । निन्दे सन्धान्य तद्दूतैः क्षामेव वसतिं जगत् ।
 तस्मैत्यं क्षान्तिकं प्राप्तमद्य बोध्य जमापतिः । आनिनाय तमभ्यर्च्य जगमाचने नीतिवित् ।
 मञ्जं प्राकाश राज्यस्य तया दत्तमिति ब्रुवन् । स प्राञ्जलिसामकरोत् क्रोधसाफकदाधिगं ।
 तस्य देवानुकूल्येन नीत्येवं सुप्रयुक्तया । तत्कासमेव तद्वाज्यव्यायां समुपाविशत् ।
 काराग्रहान्तः संवीतान्येव बापांसि धारयन् । सिंहासनेन शुशुभे सीधालिञ्चाखरो नृपः ।

५१.१

५२.

५३.४

५४.०

५५.४

५६.०

तादृक्साहसंरक्षपरिमानो दिनात्यये । कतारोहोऽस्य ब्रह्माणां त्यक्तभारदवापतम् ।
 पश्यन्निवसतामेव सर्वतो विश्वराकतां । न स निद्रासुषं तत्र मोहिताचोऽपि सम्भवान् ।
 उत्कर्षो युधि बह्वस्तु मन्त्रं प्रच्छन् समन्वितः । चाचिष्यान्मदयो कृषं नानकेनेत्यकथ्यत ।
 प्रातः प्रोक्तोऽसि यन्मन्त्रं तस्मात्कारिष्यहीयते । पतितामनसादस्याङ्गाविनीं द्रष्टुं संविदं ।
 अथाचिषो बन्धनस्थं त्वं तमुच्छिष्टभोजिनां । यः श्रमांश्चापिषां हृष्ये स तु त्वामर्पयिष्यति ।
 हरणं मरणादन्यत्तस्मादस्मिन् कथेऽस्ति किं । त्यागाहवानामस्माकं तदप्यप्राप्यतां मतं ।
 अविस्मादफलास्मादकालेऽत्यन्तमदनुदं । धरोपास्यभाषिष्ठ्यं न विपद्येयुः शोभते ।
 त्वयापाद्यमालोच्य थ उपायः प्रवर्तितः । सर्वमेकपदे तेन मुञ्चस्यैव चारितं ।
 संस्थाप्यमानो दुर्गेत्या सुख्येव जरठः पटः । प्रत्युतोपद्रवोऽप्योऽपि व्रतहारः प्रजायते ।
 एवं श्रुत्वा स तस्याभ्याजिर्गत्याभ्यन्तरं द्रष्टुं । अवहट्ठिकया शङ्खे विवेकं सहजाख्यया ।
 तत्र सन्ध्यासमाधिस्तस्मिन्नामीत्यभिधाय तां । कथं तिरस्करिष्यन्मरेकाद्यैवाकरोत्स्मितिं ।
 निःशस्त्रेण गले शिखा पटच्छेदनकर्तरी । नाभ्यः प्राणहरास्तेन श्चिन्माः खिन्नात्मना ततः ।
 फणत्कारेण कर्त्तव्यां श्रुता या भुवि हृदिता । अपश्यत्साहजानं च्यातज्जवनिकान्तरात् ।
 सोऽस्य समन्त्रिरोनिर्यस्ताद्रीष्टमदृष्टे तया । वज्रावभग्नदृष्टान्तःस्थोतद्वातुरिवाचलः ।
 तस्यास्तदानीमौचित्यं निर्व्यूढं येन योषितां । भर्त्सप्रसादमाशानामद्यायुषैस्तरां विरः ।
 व्रजति रजनी त्यक्त्वा कापि हृष्ये कण्ठाकरम्यदमुपगतस्यासं सन्ध्या रवेरनुगच्छति ।
 इति परिणतौ प्रेमस्युष्मावसे परिचिन्तिते कश्चन नियमाश्रित्या वन्द्या नवा सुधिधां स्त्रियः ।
 कुलाचारपतिप्रेमसाहस्येऽप्यभवत्तदा । कस्यासहजयोर्धस्माश्रित्या वन्द्या च पटुतिः ।
 ॥ युग्मं ॥ सापि हि सुषदो वेष्य नर्तकी नाभ्यमण्डपे । दृष्ट्वा तेनावहट्ठ्यात्वं निम्बे राजबधूः पुरा ।
 कान्तास्रगैरिकालन्दकतसाम्राज्यगमया । प्रेम्नोरेष्व हवौज्ज्वलं प्रविश्याग्निं तथार्पितं ।
 हर्षदेवस्यापि पूर्वं वेष्यात्वे साभवन्प्रिया । अतस्तेनार्थमानापि मरणाच्च न्यवर्तत ।
 चतुर्भिर्ब्रह्मदेवोयो दिनहाविंशतौ नृपः । मृतसिद्धिजिज्ञासेकां प्रातः भोऽकियताग्निनात् ।
 तस्यावरोधलोलास्त्र्या सोहरास्त्रिस्तथापि । कृत्वा नुवर्त्तन्ना काश्चित्पदवीं द्रुतमन्ययुः ।
 ब्रह्मं वन्द्याश्रमानेषु तस्मिन्निषु नृपालुगैः । मुमूर्ध्वर्गेनकः ब्रह्मं न तस्याञ्ज कर्षं तदा ।
 विनास्मान्मन्दोराजः कोऽन्यः स्वाद्यहिनेरवै । मोक्षतयासांस्ततः प्राणाजोपेक्षितविचारयम् ।
 स्त्रयूय एवेति वचः प्रवृत्तकलशो बहन् । तदा वन्द्याजयामास स्वयं तत्र समर्पितं ।
 ॥ तिलकं ॥ नानविह्वारभङ्गारप्रवृत्तकलशादयः । बद्धाय हर्षदेवेन कारामारं प्रवेक्षिताः ।
 इत्येवमेकैवाङ्गा तादृक्साहसिपयर्थयः । कृतस्य हर्षदेवेन देवेनेव महाहृतः ।
 यथाकथञ्चिद्भुक्तान्ता बहवः श्रियीकृतः । प्रतीतिविषयो मार्गः कष्टमापतितोऽधुना ।
 सर्वोपायोदकच्छेपं सर्वानुज्ञावृत्तिका । सर्वथावस्थाजयनी सर्वनीतिकपोहकृत् ।

८४४

८४५

८४६

८४७

८४८

८४९

उद्रिक्तज्ञानस्तुतिर्द्विक्ताज्ञाचयचितिः । उद्रिक्तज्ञानसम्पत्तिर्द्विक्तरसयसा ।
 काश्चिद्विज्ञेयसुभगा हिंसास्तेकभयहरो । सत्कर्मोत्प्रेक्षलक्ष्मिना पापोत्प्रेक्षकलक्षिता ।
 स्फुरणीया च वज्रा च वज्रा निष्ठा च सर्वतः । निष्ठाया चोपहासा च कात्या शोच्या च धीमतां ।
 अज्ञाया चापकीर्त्या च स्मार्था त्याग्या च मानसात् । हर्षराजाश्रया चर्चाकया चावर्णबिम्बते ।
 ॥ कुलकं ॥ मृगं स तेजसैरेव ससृजे परमाणुभिः । कुतोऽन्यथाभूतसवे दुष्टेष्टो महतामपि ।
 न मर्त्येषु न देवेषु तदेष्टो दृश्यते कश्चित् । दानवेष्टेषु स प्राधैः परमनेष्ट्यते यदि ।
 प्रतिमार्केपरीमाणज्वलत्कुण्डलमण्डितः । उत्तुङ्गमुकुटानद्विकटोष्णीवमण्डलः ।
 प्रमत्तभिर्हविरेक्षी नीचसमुच्छ्रुताक्षितः । वृषस्कन्धो महाबाहुः श्यामलोदितविग्रहः ।
 गृहवज्राः साममध्ये मेघघोषगभीरवाक् । सोऽमानुषाणामपि यत्प्रतिभाभङ्गकार्यभूत् ।
 ॥ तिलकं ॥ भिन्दारे महाघण्टास्तुतिर्द्विक्कमबन्धयत् । ज्ञातुं विज्ञप्तिकामान् स प्राप्तान्स्वाश्रयसंश्रया ।
 आर्त्तास्त वाचमाकर्ष्य तेषां तृष्णानिवारणं । प्रादुषेण्यः पयोवाहस्यातकानामिवाकरोत् ।
 अश्विचवस्त्रा निर्हमभूषणोऽल्पपरिच्छदः । ददृशे विगतोत्सापे न कश्चिद्राजमन्दिरे ।
 भिन्दारे नरपतेर्मानाजनसमाश्रिते । सर्वदेवश्रियोऽसाम्प्रसादाशोभतादिव ।
 अपेतसंस्थाः भोवर्णशृङ्गलाकटकाश्रिताः । भ्रेमुर्मन्त्रिप्रतीहारमुख्याः क्षापतिमन्दिरे ।
 एवं स्फूर्जन्म नृपतिर्नवसाक्षाज्जसुन्दरः । अमूर्द्धिजयमन्त्रस्य गुणैरिव गते स्थितः ।
 आदीयमानवचसः कृतज्ञेन महीभुजा । तस्याभूत्पार्थिवस्त्वैव सेवकैः सङ्घटा सभा ।
 स्वसेवकानमाहृत्य रक्षणसंस्थाव्यतिक्रमं । पिब्येभ्यश्च मन्त्रिभ्यः सोऽधिकारान् समापयत् ।
 द्वारे चकार कन्दर्पं मदनं चापि कम्पने । अन्यान्विजयभिन्दादीन् कर्त्तव्ये च निजे निजे ।
 तेन प्रशस्तकलसप्रमुखाः शान्तमन्युषा । बन्धात्मन्यप्य कार्येषु निजेष्वेव निशेजिताः ।
 स्मृत्यापकारान् स बह्वनमाद्यो भोजकः परं । धार्त्र्येण सभं भ्रात्रा कोपाच्छूले विपादितः ।
 काले काले तु कार्येषु सङ्घटेषु महामतिं । संस्मरन् स्त्रामिभक्तं तं पद्यान्तापेन पस्पृशे ।
 योग्यः कृतापकारोऽपि कदाचिदुपयुज्यते । विहितागारदोहोऽग्निः शरणभोज्यमिदृशे ।
 सन्दर्शयै स्वभाभ्यायाः कर्षणासावकर्त्तनं । विज्ञाभट्टैराजभृत्यैः शून्येनैव विपादितः ।
 उदये भविभजे स भृत्यान् काराविनिर्गतान् । मधौ प्रफुल्लः श्रावोव भङ्गान्मूविरोत्थितान् ।
 राज्ञोऽसमन्य यः पौत्रो वज्रजः स महीभुजा । सर्वमात्यप्रधानान् निन्दे सुजः सहानुज ।
 राज्ञो यात्र दिग्मये प्रेक्षकाणां पदे पदे । एक एवाभवत्सम्प्रो महीपालभ्रमप्रदः ।
 सर्वप्रतीहारघटामुधानमधिरोपितः । आद्यराजोऽनुजसत्सव्यो जीवितादधिकोऽभवत् ।
 जाह्नवीयात्रया भ्रात्रारानुश्रयादिवचनः । ध्वस्तः सोऽपि तान्मूर्ध्निहस्तैः सहययौ ।
 संमान्य तं नरपतिः क्लृप्तं हारितायजं । सभाहपुत्रमद्राक्षीत्स्वाविप्रेषेण सर्वदा ।
 विभज्य भुञ्जते राज्यं तस्मैव प्रेरितः क्लृप्तैः । कमाद्विजयमन्त्रोऽयं दुदुर्गुर्भक्तिर्दधे ।

८४

८५

८६

८७

८८

८९

राज्यं प्रादाः किमन्यस्य जितेयुक्तः स दुर्जनैः । तस्मिन्मन्त्राणामास बधं प्रथमजन्मनः ।
 विजने मन्दिरे हन्यामिति सक्कस्य भूयति । धार्मं विधाय ध्याजेन तेनागन्तुं निमन्त्रितः ।
 मन्त्रे मुक्तिपुत्रे राज्ञः सोऽद्यास्मन्दविशङ्कितः । चादिदेश स्वसेन्यानां द्रुतं सक्कहमोद्यतं ।
 सक्कदे राजसेन्येऽथ द्रुतं निर्गत्य भूपतेः । हता विजयमत्तेन मन्दुराभ्युत्तरज्जमाः ।
 संहरेस्तुरगान्पीड्य प्रहरन्पतेर्व्यसं । कुर्वन्महाहवे वीरो निर्गन्तुं तत्परे पुरात् ।
 आस्त्रिष्य पृष्ठं तिष्ठन्ना जायया सहितो व्रजन् । स सक्कार तुरङ्गस्थः सङ्ग्राममतिमानुषं ।
 धाराधारेः सृष्टे तस्मिन्नकालजलदोऽग्निनेः । विपुलसौव प्रचिवो सन्वतः सम्मलस्यत ।
 भाङ्गारमारुतारम्भभूरिभेरीरवे रणे । आसारेण शरैश्चासीच्छाद्यमानो नृपात्मजः ।
 तं चीयमाणघृतमंधान्नं हन्तुं समुद्यताः । कर्षाणि प्राकृतानोव न सण्डकसुता जङ्गः ।
 भग्नसेतुं पथोवेगैर्नितस्तासिन्धुसङ्ग्रमं । सत्रानिरतग्देभ्यामवतीर्य स वाजिनः ।
 सत्त्ववानकरोत्पत्न्या सज्जनं रिपुसङ्घटे । सिन्धुं प्रष्टुदामुत्तीर्य तुरङ्गेऽपि तमन्वगात् ।
 दिषां दृग्गोचराद्यातः स तमारुह्य वाजिनं । द्रुह्येभ्योऽसुखो वीरः प्राचासहरवर्त्मना ।
 कन्दर्पदारपतिना सन्वतो रुद्रपङ्कतिः । निरीक्षुल्लङ्घ्य चाविषङ्गिरिगुप्तं द्रुत्पुर्णं ।
 द्रुदाभ्यर्चनं तत्र श्रीविद्याधरदेहिना । केचिस्त्रिजाः परिजनाः जनकैस्तं प्रपेदिरे ।
 श्रुत्वा स्त्रीकार्यमाणस्य संरक्षं डामरादिभिः । प्रायुक्तं हर्षपृष्ठीभृदुपायांश्चकितोऽन्वहं ।
 तेषु बन्धेषु शीतन्तु सोऽतिवाह्य द्रुत्पुरे । डामरैः प्रक्षितालापाद्यैव धावामदात्मदात् ।
 उत्तीर्य सङ्घटान्तिष्ठन्मार्गान्नाः पटमग्नये । अकस्मादभवन्मानी हिमानी हतजीवितः ।
 यदुक्तामाय संरक्षो धीरैर्विस्तार्यते महान् । कृत्यं हिमसि तद्देवमत्यन्तेनैव वस्तुना ।
 उन्मूलनं तिर्यगरुचिः प्रयत्नाद्येषां सहस्रेण करैः करोति ।
 उन्मूलयत्येककरेण तानि पद्मानि धाता कुपितो द्विपेन ।
 देराज्यशङ्कया कश्चिन्मालं संकुचितकृतः । भूयः प्रभवतो मद्रां राज्यं हर्षमहोभुजः ।
 राजशब्दस्तदा सेहे न कुत्राप्यधिरोपणं । आत्युदयतया तस्मिन्ननुलेनान्यराजसु ।
 स शोभादायिनीर्भङ्गीः प्रावर्तयत मण्डले । निर्मलशरो नरपतिः पुष्यर्तुर्नैव कालने ।
 मुक्तकेशानिरुष्णावा निष्कलाभरणाः पुरा । सन्त्यज्यैकं महीपालमभवन्निह देहिनाः ।
 धस्मिन्नययनायन मदनः कल्पनापतिः । जयानन्दोऽयमात्याद्यास्त्रिबाधोऽरुधरकात् ।
 अन्वभूत्यार्धिवक्रोऽधमविशेषेण मण्डले । तेन राज्ञोऽपिनो वेपथुश्च राज्ञा प्रवर्तितः ।
 ॥ युग्मं ॥ स केषास्त्रिदमात्यानामाकल्पोक्तासन्मोभिनां । निर्मलसरः सुदासीभिरारविक्रमकारयत् ।
 दाक्षिणात्याभवद्भङ्गिः प्रिया तस्य विलासिनः । कर्णाटानुगुणहृत्कृतसौम प्रवर्तितः ।
 लङ्कालीदलाः स्मूलचन्दनस्त्राससुन्दराः । रेजुर्जनालदास्त्राणे स्नायदीर्घादिधेनवः ।
 सार्धं केतकपञ्चाङ्गूटसन्मोर्जितसजः । चटुलासिलकास्त्रिहविकोऽलतिलकाक्षुराः ।

अपाङ्गभोचोर्ध्वहृदयन्धोऽक्षनरेखया । निर्गोत्रिककोटान्नवहृदयोपवीतकाः । १३०
 अधराव्यपुष्कान्नीर्ध्वैरुन्मितभूतलाः । प्रकादितार्धदोर्ध्वैरुन्मिताः ।
 कर्पूरोद्गलनसोरा भ्रमन्त्यलरलभुवः । वधुराभितपुष्पेना स्रवाङ्कलदङ्कतां ।
 ॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ अन्योपजीव्यां प्रापुस्तथासिन्धु मार्गणाः । विष्वाप्यायकतां मेघाः प्रत्येनेव वारिधेः ।
 प्रमादेस्यागिनस्तथा राज्ञः कनकवर्षिणः । समस्ता नाचकगणाः पार्थिवस्यार्थितां ययुः ।
 विदधुः कामनिभूतपण्डितायकमण्डितान् । सकारं युग्यतुर्गच्छादिप्रक्रियाभूतः । १३५
 कश्मीरेभ्यो विनिर्धोक्तं राज्ये कलत्रभूपतेः । विशापतिं सङ्कष्टाटयके परमादिभूपतिः ।
 प्रमर्पतः कर्णटिभिः कर्णाटककान्तरे । राज्ञोऽपि दहृष्टे तुङ्गं यस्मैवातपशरणं ।
 त्यागिनं हर्षदेवं स श्रुत्वा सुगविवान्धवं । रिक्तगो वद्धमां मेने विभूतिं तावतीमपि ।
 भोवर्णामलसाराद्याराजधान्यो धरापतेः । सुवक्त्रेऽभ्रैर्निदग्धरा भ्रैजिरे भुवनाहुताः ।
 तदीये नन्दनवने दुर्मेभ्यो न व्यधुः स्थितिः । त्यागिना निर्वृतास्तेन केवलं कम्पपादपाः । १४०
 विविधाभिरग्न्याम्बु विहङ्गमृगजातिभिः । तेन व्याप्रदिगामेगं चक्रे पम्पाभिधं सरः ।
 मोऽज्ञाभीष्टावतीर्ध्वं शास्त्राणां नामापि निश्चितं । वक्तुं नास्तेन सामर्थ्यं व्यक्तं वाचस्पतेरपि ।
 गीतमाकर्ष्यतेऽद्यापि तस्य वाग्येयकारिणः । विपक्षैरपि पक्षाग्रजुददाभ्यादविन्दुभिः ।
 स्वपतो दिनयामौ द्वौ सर्वकालं विलासिनः । इत्यस्यानस्य तस्यासोद्यामिनीषु प्रजानरः ।
 तस्य दीपसहस्राङ्गे स्थितस्यास्यानमण्डपे । विदह्नाङ्गोतनृत्यप्रस्तावेन क्षपा ययुः । १४५
 कथान्ते गुणधुरे तत्र न पर्यस्यन्धः परं । काम्नाधक्षिणबेफालीनुटिजम्भा च मर्मरः ।
 वितामैः सपथोदेव साप्रिवमेव दीपकैः । हृष्टादग्नेः समर्पेव सधुमेवामिमण्डलैः ।
 साशुरादिव काम्नाभिः मनस्येव मन्त्रिभिः । सर्पिषः क्षेत्रं विबुधैः सगन्धर्वैश्च गायनैः ।
 निर्यस्यद्वैतवर्तिधनदस्य यमस्य च । एकं विहरणारण्यं दानस्य च भयस्य च ।
 क्षपाक्षान्स्थितिसास्त्रं राज्ञः शक्राधिकम्वियः । कस्य वाचस्पतेर्यथा वक्तुं कार्त्तुर्न शक्यते । १५०
 ॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ रौक्मस्य राजतैद्यासोद्भवहारस्तदा घनः । मण्डले विरलेऽमुष्मिन्दोक्षारैस्तास्रजैः पुनः ।
 दण्डनायकतां प्राप्य सुभ्रः सर्वोत्थितिं भजन् । तस्मिन् काले तन्मृत्तोभासोचो मृष्टिपचः परं ।
 निजाजयवने सुख्यां मूलके विजयेसरे । आख्यान्ति यस्य लुब्धकं निर्व्ययस्वितयो मठाः ।
 क्षुधितव्याधितानाद्यदीनाश्चार्तिनिवारणं । सुस्पष्टं प्राप पदस्य राज्यलक्ष्मीः कृतार्थतां ।
 नन्दिधेनव्ययोक्तव्यं प्रत्यक्षं सप्त वासरान् । सम्पत्तः सफलः चक्रे सर्वकालार्जितां श्रियं । १५५
 कृष्णाजिनोभयमुखो मुखैर्दानैः समाभुजा । अदरिद्रीकृता विप्रा निःशेवार्तिच्छिदार्थिनां ।
 राज्ञो वसन्तलेखास्या शशिर्वज्रप्रियाकरोत् । मठाग्रहाराक्षगरे पूज्ये च त्रिपुरेश्वरे ।
 माहेस्वर्धमथो काचदित्यं ज्वालितं बोधयौ । उदारव्यवहारान् न तद्राज्यं प्रसक्तते ।
 अथ मृष्टिं सप्राप्तः जनकैर्नवमन्त्रिणः । पूर्वमात्यद्विवोराज्ञोमतिमोहं प्रसक्तिरे ।

कुष्ठार्ताद्विषयः त्रिखी वज्रपदं यच्छाति धावच्छिं भागः पादसहस्रभाक् प्रतिपदं सञ्चार्यतेऽनुरागा ।
वक्ष्यन्ते बलिनाऽपि यद्गुणैः सामर्थ्यहीनैश्च यद्गाम्भो परिपूर्णस्तस्य इदं देवस्य लीलायितं । ८१०
स सर्वज्ञास्त्राधिगमप्रोक्तः परिहृते विज्ञां । चम्पारहितमतिशये वैधेयैरपि मन्त्रिभिः ।
विपक्षस्य पितृवैरप्रतिकारविधितया । स राजधानीनामाङ्गमठादिभिरलोठयत् ।
त्यागी तत्कोशसम्भारं व्यथीकुर्वन्निस्ततः । लुब्धस्य चाभिधान्तस्य पाथसेन इति व्यधात् ।
शुद्धान्ते शुद्धशीलानां कैः कितं मूढचेतसा । स्पष्टं वक्ष्यधिकं दाज्ञा स्त्रीणां तेन व्रतचयं ।
यादृशीस्तादृशीस्तत्र नाडीर्विन्ध्यस्तानिष्ठं । माय्यज्ञानं परं डाभ्यजन्गमकुलाङ्गना । ८१५
अचान्तरे पृथमाणां गूढं कोटपदातिभिः । पुनर्भुजराजोऽभूत्तद्वरालम्बितुन्वधोः ।
मदार्पितपुरं प्राप्तः कन्दर्पद्वारनाथकं । शुभा योर्द्धं विनियन्तं यथा भूयोऽप्यदृश्यतां ।
तस्मिन् प्रसङ्गेऽपि नृपोऽप्यजाजपुरीपतिः । सङ्ग्रामपालः केनापि हेतुना विक्रियां ययौ ।
कन्दर्पं कोटभृत्यानां भिन्नानां सङ्ग्रहयते । कुक्ष्याजपुरीं राजा व्यसृजदण्डनाथकं ।
स महद्भिः समं सैन्यैर्गच्छन्नाहरवर्त्मना । अधीरः कोटकच्छेषु सार्द्धं मांसं व्यतम्यत । ८२०
प्रत्यासन्नाच्छुचेर्भासात्प्रतापाच्च विरोधिनां । अस्यतस्तस्य यात्रायां न सङ्कल्पेऽप्यराजत ।
अविशेषज्ञभावेन भर्तुस्तिष्ठन्निरुद्धमः । ततो जगाम कन्दर्पं एवोपालभमाचतां ।
कृतप्रतिज्ञोऽनाहारतया राजपुरीजये । उपालम्बार्दितः सोऽयं निःसामर्थ्योऽप्यत्राचलत् ।
निराहारस्य वसतः कन्दर्पस्यादिगच्छरे । वष्टेऽप्यभूद्राजपुरीयोजनेऽभ्यधिके क्षिता ।
अव्यारतः सोऽग्निबलाद्विषच्छस्त्राणि पातयन् । कदलीपक्ष्वाङ्मुद्गन् वनं सिंहदवाविशत् । ८२५
दण्डनाथकसैन्येभ्यः परमेकस्तमन्वगात् । सेनानीः कुलराजाख्ये बुद्धराजकुलोद्भवः ।
तं वाञ्छान्तां राजपूर्याहतः संख्याहितं द्विषः । मिहत्य शूकच्छराङ्गं कन्दर्पं मेनिरे हवं ।
रुध्याङ्गे स तु कन्दर्पः स्वयं सम्प्राविशदली । राजधानीं राजपूर्याविंशचिह्नैः समं भटैः ।
द्विषां चिंशस्त्रहस्ताणि बोधानामनिवर्तिनां । दुरोध राजपूर्यये तत्पदातिव्रतचयं ।
काष्ठीरकाणां निहतं रणे तत्र व्रतदयं । चलाग्निं तु व्रतान्युर्वीं खड्गानामप्यहरेत् । ८३०
भग्ने रिपुर्वेन दृग्गमसंख्येयैश्चिताग्निभिः । संस्कुर्वन्निहतावाजीयलोऽप्येत्योर्महानमः ।
तेनैव स्वास्युपालभवेतलो रभसार्पितः । रणस्थलाने वीरेण श्रमिती मांसशोणितैः ।
याममाचावभेधेऽङ्गं पुनरेवाय संहताः । द्विषः परिभवेत्तप्ताः कन्दर्पं योद्धुमाययुः ।
ततस्तानय नाराचास्त्रिचिह्नेषु स संयुगे । लिप्तानौषधितैलेन विद्धा येः प्राज्वलन्दिशः ।
आग्नेयं वेत्तमावर्जमिति मूढा विवर्द्धिताः । ते दूरं प्रययुर्भीता निन्दन्तः पुनरागमं । ८३५
प्रगल्भभावः प्रतिभानमोजः प्रयोगचातुर्यमसम्भ्रमश्च । महाशयानामतिशङ्कटेषु धैर्योपनङ्गा न धियं जहाति ।
राजधानीं प्रविष्टश्च भानाऽस्त्राभिलाषिणि । भूयोऽप्यपश्यत्स्त्रां वाञ्छालीं वक्ष्येवैलेः ।
योद्धुं विधासुः शुश्राव प्राप्तं तं दण्डनाथकं । घोरं रक्षाटवीं दृष्ट्वा भयात्स्फुरितवैनिकं ।

स्त्रीयैर्दृष्टैः क्षतैः कैश्चिद्वृत्त्यधिकमाहवे । परकीयैस्त्वबन्धन्ये कोऽन्तरं वेत्ति देहिनां । १८०
 आनीतोऽथ विनिर्गत्य तेनैव समये व्रजन् । स्पर्द्धमानो यथाशोधा मज्जनं हंसेन वाचसः ।
 रक्तप्रजम्बितमैन्यमभिर्त्रं बज्रकोशवत् । परराई विभेदेवं स्त्रीर्यैर्गैव कोऽपरः ।
 प्रणतात्करमादाय ततो राजपुरीपतेः । मासमात्रेण कन्दर्पः पुनः स भुवमावधौ ।
 प्रत्यङ्गमादिबन्धकैः कृतपुत्रो महीभुजा । स दण्डनायकादीनां शिरःशूलावहोऽभवत् ।
 परिहासपुरे पारिपाशं कुर्वन् कठोरधीः । वातगण्डाख्यया स्थानं निन्ये यत्तत्र पर्वदा । १८५
 प्रभूतोक्तोचमम्प्रीतश्चिवप्रेरणस्थजा । अपास्य वासनं राज्ञा पादायादौ निधोजितः ।
 आनन्दः स क्षणे तस्मिन्निष्कन्दाराधिकारिता । कन्दर्पदेहिणामाक्षीकान्निषामतिसम्पतः ।
 तत्प्रेरितस्ततः पातुं लहरं विभुताहितं । मण्डलेश्वरतां दत्त्वा कन्दर्पं प्राहिणोऽनूपः ।
 मन्त्रविक्रममण्यः कुम्भयैः स्त्रोदयेषुभिः । युक्त्वा तथा राजपथोः समीपास्तेऽतिवाहितः ।
 दृष्ट्याक्षोपमिति प्रहाय निकटाद्देवान्नरं वाग्मिनं सूरिं बन्धुवियोगकृतस्तनुवचोऽमुष्येति सन्धय्य च ।
 शूरं राज्यमभौ हरेदिति तथा हित्वा विश्वारोगिष्ठतो भूतंप्रेरणया बुधो नृपपशुर्नायाति नाशश्चिरात् । १०००
 अदर्शनात्स्वबद्धापि कन्दर्पप्रीतिराज्यात् । राज्ञो जगाल कालेन भा मुष्टेरिव वानुका ।
 तत्कर्मपुत्रावादाय चिकीर्षुर्लौहरेयतां । कन्दर्पो वतंत इति चित्तिपं मन्त्रिणोऽवदन् ।
 तथेति नृपतिर्दृष्ट्वा बन्धुं हन्तुमयाशु तं । समैन्ये व्यसृज्यटं टङ्कं चाभिधरामिधं ।
 तयोः सम्प्राप्तयोर्व्यातीं तां लेख्यत्यथादिदन् । विमुखसकितात्मा च कन्दर्पोऽभूद्यथा मुष्टः ।
 कर्त्तुं द्यूतक्षणे हस्तं मृदूस्तेवकवत्पुरः । आसीदसिधरस्तस्य बन्धुमभ्युद्यतस्तदा । १००५
 ततः पाणिं विनिष्कृत्य सोऽङ्गुष्ठयेण तत्करं । अमृदाद्येन निस्तथ्यं क्लिप्तः पक्षीव सोऽगमत् ।
 अन्तराजो भूभृच्च तेनात्मा च नृपाश्रितः । विगच्छते स खिसेन पदुष्यैवमकथ्यत ।
 मेयाशयो नरपतिः कटुत्वं प्रहिणोतु मे । अर्पयित्वा ततः कोटं प्रद्याम्यामि दिगन्तरं ।
 आनीय दत्तांस्त्रीर्ज्ञातीनादाय द्रोहवर्जितः । स विमुक्ताधिकारोऽथ मन्त्रो वाराणसीं ययौ ।
 हत्वा गद्यायां सामन्तमेकमन्यं निवेष्ट्य च । काश्मीरकाणां चक्रे स आङ्गुशुक्लनिवारणं । १०१०
 स हत्वा चौरसेनान्यं समैन्ये दुर्गमेऽध्वनि । पूर्वशासमध्वनीनां स व्यधानिर्धूतकण्टकं ।
 व्याधं निहत्योद्यमस्तं वाराणस्यां निरस्थता । पूर्वा दिक् भूषिता तेन मठैः सुकृतकर्षटैः ।
 ते तस्मिन्मनादेव लब्धनक्ष्त्राः कुमन्त्रिणः । अन्योन्यास्तयथा जगुरण्यकार्याणि भूभुजः ।
 क्षैराहारोदितगुरुमदाः शृङ्गकण्डूतिष्ठान्यै दुर्वारैर्याकलुषमतया यच्च दुर्बन्धिमेषाः ।
 ब्रह्मन्धोन्यं भवति गणितैर्वासरैरेव कश्चिन्मन्त्राणांरिव नरपतेस्तच्च सर्वोऽङ्गभङ्गः ।
 अतिक्रामति कालोऽथ पार्थिवं हन्तुमुद्यमं । दुदुक्षुर्जातराज्येऽकसान्त्रिर्धकटोऽभवत् । १०१५
 द्रोहापवादभागेषु भवेद्राज्यमिदं पुनः । मामेव वेष्म्यापुत्रत्वादनर्होऽस्मिन्नुपेक्ष्यति ।
 इति यमस्य सुचिरं निवृत्तं प्रथिवीभुजं । प्रेरितो जयराजोऽभूत्तेनासरलचेतसा ।

॥ सुखं ॥ विलासयामजान् चित्ता लोहणं द्रोहाय भूपतेः । सावरोधवधूर्द्धिवा विदधे मन्थपातिनीः ।
 कमात्सिद्धमुखे तस्मिन् कार्ये राजपुरीं नृपः । दृष्ट्वाथ व्यसज्ज्वातु बहमानेन धमटं ।
 सहस्रमङ्गलद्वये सुदिनापेक्षया स्थितिं । तं मिद्धिभङ्गचकितो जघराजः समाययौ । १०२०
 तमर्थं मण्डपे गूढं तथोक्तं व्यायमानयोः । प्रयागानुचरः कश्चिद्विनिव्वहितोऽप्युपेत ।
 तदावेदिततद्वातीप्रयागात्तत्कथां ततः । बुद्ध्वा निवर्त्तयामास धमटं गमनामृतपः ।
 कुलकथमयानिष्ठं सत्प्रतीकारमन्तरः । स्वमेव केवलं रत्नसाधोत्स चकितोऽन्वहं ।
 अग्निद्विं जघराजस्तु दृष्ट्वा दूतैः स्वसम्मुखौ । शमालडामरौ वोरौ नागपाजामिधौ व्यधात् ।
 स्वभृत्यैर्वादनार्थं तैर्यथामुक्तं निवेदितं । मुक्ता वपायां चित्तमद्भिस्तु चित्तप रक्षितः । १०२५
 व्यानाथां वदन् सख्यः प्रातस्तान्वाङ्मिरेव तं । चतुर्कं पूजने धूर्तौ जघराजमुपानयत् ।
 राज्ञोदत्तागले धास्त्रि स्थितस्य स्थानमण्डपं । सचासौ भ्रातृपुत्रेण धमटेन ततोऽविब्रत् ।
 रक्षिणोऽथ वह्निर्यस्य प्रयागः पार्थिवाज्ञया । जघराजं बध्नानेति नीषेर्धमटमभ्यधात् ।
 धमटे विश्वसन् शस्त्रं जघराजस्यजहुवन् । निदेशेनामुना वेत्ति स्वमज्ञातञ्च धमटः ।
 दयोरैकस्य वा युद्धे तयोर्मृत्यौ हितञ्च नः । व्यकीकृतैक्ययोर्वापि बधौ लोकेऽप्यगर्हितः । १०३०
 इति निर्धायतः शस्त्रद्विगोधेन वेधसः । प्रज्ञास्य प्रत्यभाद्राज्ञो मन्त्रो युक्तमस्तथा ।
 ॥ तिलकं ॥ नाबुद्ध मां भुवं राजा ताम्बुजिगिति विश्वसन् । जघराजमुपागत्य ततोऽध्याक्षादचोऽब्रवीत् ।
 अप्रसन्नस्त्वपि नृपो यद्यद्वेष्टोऽसि निश्चयात् । तत्त्वयाशुविशुद्धार्थमसिधेनुः समर्प्यतां ।
 देवेन वा मोहितः स तदिदममेन वाद्यजन् । आक्षिप्यमाणः शस्त्रास्त्रकोविदः शस्त्रमन्यत ।
 वैकुण्ठदर्शनार्थं त्यक्ततः स परुषां गिरं । तत्त्वज्ञपौत्स्यदुष्कास्त्रसं जगादास्त्रकात्मजः । १०३५
 न त्वं निःसत्त्वकथाया जातः कलशभृभुजा । आसीज्जनयिता नूनं क्रीते यः कथिदेव ते ।
 निष्ठायां धैर्यचर्याणां परिणाममजानता । तेनेत्युक्तः स ग्रीताम्बुसिक्तमुत्तमोऽभवत् ।
 ॥ युगलकं ॥ द्रोहादन्तं प्रच्छमानोधीरस्तन्मथ्यपातिनं । यातनाक्रोशितोऽप्युषे स्वमेव नतु धमटं ।
 विषममन्त्रवीर्येण मोघोक्तविषाघ्ननः । रज्ज्वा निपीड्य योवायं ततो निशि विपादितः ।
 जयकेन प्रतीहर्त्रा शिरःश्लेष्मोज्जितं ययौ । भट्टारनकुलातोये तदपुर्मन्त्रमोज्यतां । १०४०
 तमेकसप्तते वर्षे हत्वा भाद्रपदे नृपः । बधं गभीरं हरेया धमटस्याप्यवित्तयत् ।
 आदिदेशाय तस्मिन्ने रहः शस्त्रभृतां वरं । प्रदूरं कलशराजाख्यं ठक्कुरं लोकराश्रयं ।
 प्रहिणेति यदा दूतं प्रयागसे तदा लया । सन्नाद्यमेतदित्यूवे तं चापचितसत्किञ्च ।
 अग्निद्विभीत्या खं दूतं स प्रहिणन् प्रयागकः । सख्यस्य क्रियतामेतदित्यूवे कुपितो नृपः ।
 राशि मन्त्रीयमाणेऽथ पञ्चानीयायमन्त्रिणः । वामनः सार्गेते द्वारे त्यक्तदेहेऽब्रवीद्वचः । १०४५
 मन्त्रस्य मन्त्रिणस्यैते न यावन्निःसृता बहिः । तावन्क्रियेत चेदेतन्न भद्राणि दरिद्रति ।
 राजाज्ञया प्रयागेण ततो दूते विस्मिन्ते । तोह्यः कलशराजाख्यस्तनयाभ्यां महाययौ ।

तस्मिन् प्रसङ्गे तावज्जिः श्रेष्ठस्य दददातपं । राजधान्यन्तरेवानोद्विगेन चरैः समं ।
 पुरः कलशराजं तं दृष्ट्वा पश्यात् तत्सुतौ । यावत्सङ्गमाचक्षौ तावद्भृत्यैर्निजैर्जहे ।
 शक्रोऽपि धम्यतः क्रयं कृपाणीमिति वादिने । हन्तुं कलशराजन्तु यावच्छस्त्रे व्यधात्करं ।
 तावन्नेनायतः पश्यात्सन्त्युत्थाभ्यां कृताहतिः । आसनादुत्थलन्नेव क्षिप्रं प्राणैरमुच्यत ।
 समुपृण्णा क्षतस्तेन ज्यायान् कलशराजजः । चित्रमायुधवैगुण्यान्नाभीन्पणितोऽभवत् ।
 तस्य श्वाभाग्ययोगेन तेखेवाहः सु शस्त्रिणः । निजा कृपाणी तुजेष्ट तेनाभद्रायुधोऽभवत् ।
 निहत्य पातितः पृष्टात्स तेजोधैरिवाण्डजः । इदुनां यामाय सन्त्यक्तः शपाकैः पार्थिवाश्रया ।
 राज्ञा तत्पङ्कजप्रसारे स्वयं रिक्कणमङ्करो । आगत्य प्राङ्गणे त्यक्तशरीरो परिगृहीतौ ।
 दत्तास्त्रेन्द्रास्तु टुष्ठाद्याः संरक्षेण युयुत्सवः । माययोदयमिहेन दाक्षिणेनैव वक्षिताः ।
 युयं पुत्रा ममेत्युक्तवतस्तं धार्मिकस्य यत् । प्रत्ययास्तस्य शस्त्राणि तत्पुत्रुर्जीवितेच्छवः ।
 राज्ञो विशद्विः कियतां पार्थमेत्येति तदचः । तैः समागत्य जग्दहे मर्गो राजजग्दहान् प्रति ।
 तत्पङ्कजजग्दहेच्छिष्टैर्बाल एव विवर्धितः । दुष्कान्तो विद्वत्सर्वे स्त्रच्छत्रयाहोऽवदत् ।
 तत्पङ्कजनप्रथमपूर्वं जयराजमभाषयाः । न त्वं निःसत्त्वकस्याया इति तदिस्मृतं तव ।
 म ते तादृशशरायं वर्तते मङ्कटचणः । किं धैर्यावगरे मूढ वैक्यमवलम्बे ।
 तस्माच्छातोऽस्मि नियतं मत्पित्रोच्छिष्टमुष्टिना । अहम्पु तेन वीरेण त्वत्पित्रा कीर्त्तिभागिना ।
 इत्युक्त्वा मरणे गच्छन् स्वर्गधारावलम्बनं । पपात जन्ममानिन्यं मानो प्रक्षालयन्निव ।
 नृपान्तिकं प्रयास्याम इति निश्चयतस्ततः । टुष्ठादीन् राजपुरुषाः कारागारे निचिचिपुः ।
 ते यौक्त्वभरोत्पत्ता द्रुमा वामन्तिका इव । प्रत्यभासन्त कारुण्याद्रक्षणीयाः क्षमाभुजः ।
 टक्स्तु विस्मियोगाम पापः मम्येस्य भूभुजं । न्यजिरहन्तान् घोवासु निश्चि पाशात्रिवेशयन् ।
 गुह्योविजयराजस्य वृक्षोगुह्य तेषुलठन् । तत्पङ्कजपौत्रायुत्तरो हता कथ्यमहोतने ।
 हतानामपि भौन्दर्यं तेषामद्यापि वर्ण्यते । कथाक्करे वयोदृष्टेऽङ्गप्रसन्दर्दिनैः ।
 मतताभ्यस्तताम्बूलैः ससैस्तद्गुणानुरैः । कीर्णगोणाश्रमासेव सुचिरं बध्यभूरभृत् ।
 वृद्धिमानोतथाराज्ञायुत्कर्षापत्योस्तयोः । ज्यायान् प्रसिद्धे उन्माद्यो गूढदण्डैः कुलच्छिदा ।
 स्युः निज्जिवि सम्भाव्य तेजोविस्फूर्जितं विशुः । जघान जयमण्डपं तददिजयमण्डपं ।
 गोभूतस्त्वगोचजान् हत्वा भोक्तुमेकस्य कस्यचित् । कुर्वन्ति देवोपहृता राज्यं निष्कण्टकं नृपाः ।
 संवृत्तं मधुगोलमुष्विष्टपशुहावलोगहरे मूढः । कर्तुमशक्नुवाय्यमभितः कस्यापि भव्यात्मनः ।
 देवप्रेरणया प्रकम्पविवशः पञ्चप्रहारैर्दृढं तङ्गोत्तमधुपात्रिहत्य श्रमयत्यस्यष्टभोरुहः ।
 क्षातिः । इमहापासनपृथोरथ पार्थिवः । डिम्बानामप्यसम्भाव्यामभजदित् भोज्यतां ।
 वामनस्यात्मजः सेमस्तस्मान् जनकदिपं । प्रैरयत्कलशेशस्त्वच्छत्रहेमनिवर्हणे ।
 तामिच्छामिच्छिन्नस्तस्य भक्तो युक्ता प्रयागकः । धावतां शत्रुपतिच्छां धीरोयं ते वदन्ति नः ।

१.४.०

१.४.४

१.४.५

१.४.६

१.४.७

१.४.८

अग्निश्चक्षुःचेष्टानां भवानाभिव भूभुजां । अन्तःप्रवेशकुशलो यो वेताल इवाभवत् ।
 नम्रा हलधरस्याद्य विटो लोहधराभिधः । जगाद निर्जने जातु राजानं रञ्जनेच्छया ।
 ॥ युग्मं ॥ द्विजतां यामहेमादि कलेश्वरसंभयं । तत्प्रसादाश्रमिः सेतुं वितस्तायां करोमि ते ।
 आलेख्यं गगने लिखामि विविनीं सुचैर्व्याम्यम्बरं स्तूपालोकितमानयामि कनकं घट्टामि वपं हिमैः ।
 इत्याद्युक्तमपि स्फुटं जडमतिर्जानाति सत्यं नृपो यस्तादृक् चपया न वक्ति मगतप्रौढिः परम्बुजने । १०८०
 निषिधेध चिकीर्षान्नु प्रयागस्तामपि प्रभोः । सदुपस्थाधिकोऽपस्थाभ्यर्थनामिव रोगिणः ।
 अथ लोहधरो हास्यावसरे जातु भूपतिं । बहुस्य मोक्षो देहस्य क्रियतामित्यभाषत ।
 स्मिता किमेतदित्युक्तवन्तं तं स व्यजिज्ञपत् । तदभुण्डपुरे भीमशक्तिरक्षमभूत्पुरा ।
 विरोधात्प्रपित्यानां तत्कृतो भीमकेशवः । राज्ये कलशदेवस्य बहुद्वारोऽभवच्चिरं ।
 तैः श्रान्तैर्गैर्विदधे यदाथ विहृत्ताररिः । चौरापहतदुर्धर्णेकवचो ददृशे तदा । १०८१
 भूयोऽपि चक्रे तद्भीत्या कोशमामय्यभागिति । ततः प्रभृत्यथ यावद्बहुद्वाराररिः स्फुटं ।
 आदीयत । तदीयस्तत्कोशचौरभयावहः । सोऽपि बन्धादिमुक्तोऽस्तु पुष्यदीपादिभोगभाक् ।
 इति सम्प्रेरितस्तेन तथा चक्रे स भूपतिः । कोशन्तदा प्रपदे च मणिस्पर्षादिनिर्भरं ।
 अचिन्त्यश्च यजेद्भुवस्तु प्रान्यसुरास्यदे । कीदृक् तत्रापरेषु स्थादाद्येषु सुरवेष्मसु ।
 कृतप्रायः स तत्रत्यैः पारिषद्यैस्ततो नृपः । निष्कयं कूटमारोढिवारणेन प्रदापितः । १०८२
 क्रमेण सेनानानाङ्गव्ययसनशालिनः । सुराकुहरणे कूटा धीःसम्भावनया तथा ।
 पूर्व्वराजार्पितान् कोशांस्ततः स भुवनाद्भुतान् । सर्व्वगीर्वाणवेष्मभ्यो लुब्धबुद्धिरपाहरत् ।
 हृतेषु कोशेष्वनेतुं देवानां प्रतिमा अपि । चकारोदयराजास्त्रं देवोत्पाटननायकं ।
 वदनेषु सनम्राढैः शीर्णघ्राणाद्विपाणिभिः । मूर्तिनाशाय देवानां शक्तम्भृवाद्यपातयत् ।
 स्वर्णरुप्यादिघटिता गीर्वाणकृतयोऽनुठन् । अध्वस्त्रिन्धनगण्डाभ्य इव सावस्करेष्वपि । १०८३
 विबुधप्रतिमाद्यकुराकृष्टा गुम्फदामभिः । धूलिकारकुसुमच्छत्रा रत्नमण्डकादयः ।
 यामे पुनरेऽथ नगरे प्रासादो न च कस्यन । हर्षराजतुल्यकेन न योनिरतिमोक्तः ।
 तस्य देवावधूयै दौ परमास्तां प्रभाविणौ । नगरे श्रीरणस्वामी मार्ताण्डापत्तनेष्विव ।
 दौ महा प्रतिमामध्यादुद्भुविम्बावरक्षतां । दानप्रसङ्गे तं जातु याचिन्वा त्यागिनं नृपं ।
 परिहासपुरे जम्ब मेदिन्यां कनकाभिधः । गायनः कुञ्जलश्रीश्च श्रमणे । नगरान्तरे । १०८४
 अधिगतवतां लोके विश्याहुतामपि सन्पदं न खलु विरतिर्दुष्कर्म्मभ्यो धनार्जनकाङ्क्षिणां ।
 किमपि कमलावाशे पद्माकरोद्धृतिपातकं भजति कमला लीलावामो भवन्नपि हि द्विपः ।
 पैतामहेन पित्रेण तथा राज्यचिकीर्षया । लोहगदाहृतार्थस्य कोशेनोत्कर्षभूपतिः ।
 युक्तोऽपि पूर्व्वराजार्थं दिवौकेभ्यो जहार यः । ऐच्छद्भुवनं न चाधिकं सोऽपि वास्तव्यपीडया ।
 ॥ युग्मं ॥ तदाज्ञामाचमादाय रुचिर्वैरथ पापिभिः । ते ते नवनवापासनामाह्वा नायकाः कृताः । १०८५

कालानुवृत्तिपरत्वं धिग्धियाजोपजीविनां । वच मन्त्रो वयस्यः सम्प्रदाचारोऽपि गौरवः ।
 सर्वदेवदेवमसर्वस्वापहृतिघ्नं । स्त्रीचकाराश्रया भर्तुरर्थनायकतामपि ।
 ॥ युग्मं ॥ पार्षदः समरस्त्रामिदेवानारे च देवकः । आतोविजयमहस्य सो राज्ञो देवतां वयो ।
 दिगुणोत्पत्तिदानेन सोऽर्थनायकतां गतः । लब्धावकाशो राजापे क्रमेणासीन्नहन्तमः ।
 किमन्यद्वरता तेन सर्वार्थान् सर्वनायकैः । व्यधीयत धनावाप्त्यै पुरोव्रज्यापि नायकः ।
 श्रीगर्भपदपर्यायच्छब्दजाद्यप्रभावतः । तद्यार्जितस्य कोदस्य सोऽनुकूपव्ययोऽभवत् ।

१११०

मृगीदृशां दुर्लभतां हयाणां आसाम्बिताणां कुवचःसहस्रं ।
 वैतालिकानाञ्च विकल्पनत्वं कर्तुं क्षितीशः लपयन्ति लक्ष्मीं ।
 कोपप्रसादैर्दधिताजस्य हयादिदृष्टान्तगवेषणेन ।
 भृत्यानुवृत्त्या मृगयाकथाभोगांश्च विप्रुनामिव याति कालः ।
 विलासहासासनपानदानद्यानाश्रयाद्या अमतीः सतीर्त्वा ।
 आयेव चेष्टाः क्षितिपालवर्गः परानुकारेण करोति सर्वाः ।
 अमानुषत्वं पुरुषाधिराजा विटस्तवैः स्वस्य विचिन्त्य सत्यं ।
 ततोयमत्यभ्यधिकं भुञ्जे वा ममेति मत्वा न विदन्ति मृत्युं ।
 निशासु येषां प्रभवन्ति दारादिमैत्र्यमात्या नियताधिकाराः ।
 अश्वे भ्रमः स्वस्य यदत्र तेऽपि विदन्ति भूपाः प्रभविष्णुभावं ।
 स्नादृष्टितं स्नादुनयेव भुंक्ते यूक्तस्य मुञ्चत्यपि यूक्तानि ।
 विनामितस्त्वाममुपेत्यकस्माद्भूयैव बालस्य समानभावः ।

११११

नाशमित्यादि यत्किञ्चिच्छ्रुतिपानां कटाक्षितं । तत्सर्वं सर्वदेवस्य आश्रयेन लघुतां वयो ।
 तुष्टः पटववाद्येन हृयातोद्यविदे इदौ । भीमनायकनाशे न करिणं करिणीसखं ।
 स्त्रियश्रियेन तस्यासीद्वायनः कनकोऽय सः । सम्पकावरजः खेदाद्गोताभ्यासकृतोद्यमः ।
 प्रसादीकृतमसौ च खेदच्छेदनमिच्छता । तेन काञ्चनदीक्षारलक्षमचतचेतसा ।
 कर्णाटभर्तुः पर्माण्डः सुन्दरौ चन्दनाभिधौ । आलोच्यलिखितां वीक्ष्य सोऽभूत्पुण्यायुधधनः ।
 उन्नेजयन्ति सङ्घर्षे हास्ये जडमनोन्विताः । सारमेयानिवागस्यं प्रोत्साह्य प्राकृताश्रयाः ।
 कविटोद्रेक्षितो दीनचपस्यको सभान्तरे । प्रतिष्ठां चन्दनावाप्त्यै पर्माण्डे च विलोडने ।
 कृता पश्चिमकर्पूरपरित्यागं प्रतिज्ञया । तस्य स्तुतिमिवादेयं जहसुः कविचारणाः ।
 भाषावेषविशेषतः परिगतस्त्वन्दाक्षिणाद्योऽभ्यगो गन्धादप्यवधारितं यदुत ते कर्पूरकोलहरे ।
 पक्वश्चेदिदमङ्ग सर्वमपतेस्तत्कल्पवयोपायनं नोचेतिष्ठतु गारिकेलकुहरे सम्प्रयमुन्मिष्यतः ।
 चाकर्णाटवसुन्धराध्वजधादाचन्दनालिकुनादाकल्याणपुरप्रवेग्नविधेरपिस्तलादर्शनात् ।

११२०

११२५

आराजाम्रकाननान्नवसुधापारङ्गिकौटहलादेवेन प्रतिपिङ्गमिङ्गमहसा पोतासप्तचरणम् ।
 विटः प्रसादनृपतिर्मदनः कम्पनापतिः । महत्तरत्नं जघाह तस्यास्त्रिचार्पिताकृतः ।
 वस्त्रालङ्कारनिर्वाहकृतेऽमुखास्य वेननम् । नित्यमादत्त भूपासादायमीर्ष्याशमाय च ।
 विटले निस्त्रपले च मदनस्य कथाक्रमः । भोग्ये पारिजवले च नृपस्य निकषोऽभवत् । ११२०
 मातेयं विद्धि कम्पाकाशवानीतेति वादिभिः । सन्दर्श्य जगतो नारीं मुनिनः साऽपरैर्विटेः ।
 दासीस्य देवता एता इत्युक्तान्यैः प्रवेक्षिताः । उच्चनिष्ठं मिथं चोच्चतन्त्रणमन् जहमे जनेः ।
 दास्यो मदनमंलापमन्वाद्युलेखकारिभिः । अध्यापिता विटैस्तस्य मतिमोहं प्रचक्रिरे ।
 ताभ्यः कामिरपि आश्रयसुरतं समयोचितं । वाञ्छन्तोभिः कृतः स्वाङ्गस्यार्द्धाङ्गाग्रयोऽजिह्वः ।
 आयुष्कामाय भूयांसं कालं जीवितकाङ्क्षिणे । आयुर्वर्धनान्यस्ये ता मूढमतये इदुः । ११२५
 डोत्रेण पिण्डसिद्धयर्थं केनाप्येतद्रसावनं । पिण्डनिद्रिहृदिद्युक्ता पेयं किमपि पायितः ।
 किं तस्य कथितैरन्यैर्भोग्यैश्च याचितो विटेः । विश्वनामादिव धनादायुषोऽपि व्यर्थं व्यधात् ।
 वल्लभेष्वङ्कुरपरानुपायान् यानमेवत । कथयेत्कः सदाचारस्तानतोऽपि अपावहान् ।
 स एवमन्धतामिसे निक्षिप्तः श्रावणीः समाः । मुग्धबुद्धिः स्वजन्येन दुर्ज्ञातस्य कुमन्निभिः ।
 मेघवाहनमुख्यानां कृत्ये लोकोत्तरे यथा । सन्मस्यान्पथियः केचिन्मन्दे हान्देहिताश्रयाः । ११३०
 तथास्मिन्नपि दुष्कृत्ये वर्षेमानेऽहुतावहे । भविष्यतीव कालेन नूनमप्रत्यये जगः ।
 राज्यं वरुष्कले तादृक् दुर्नीत्यापहतोऽप्यभूत् । आयुःश्रेण न वसे म रज्ज्वात्पेयिणां द्विषां ।
 नर्तकीः शिञ्जयमात्रावृत्यायाभिनयं स्वयं । तिष्ठन्दीपोऽज्ज्वले धास्त्रिदृशात्कनापि शत्रुणा ।
 क्षिप्रैरुपि नाभृशस्त्रहतो जगितोऽथ वा । फले तस्यायुःशेषस्य प्रजानां कुकृतस्य वा ।
 कश्चिदेवाथ शुद्धान्ते पातदृतो महीपतेः । सर्वशुद्धिनिधेः प्रभूजारीचारिचविप्रवः । ११३५
 ते युवानो मदोन्मत्तास्ताः स्त्रियो धौवनोन्मदाः । नाशाय र्धदेवस्य तस्मिन्नेवाभवन् क्षणे ।
 निमृशीतामेन रोषात्स राजा काश्यपः स्वयः । काश्यप्याकृत्य शुद्धान्ताज्जगैर्नेता दिगन्तरम् ।
 खेन दौःशौन्येदापेण सर्वैरव विशङ्किताः । भृत्यास्तस्याश्रुभान्यैश्च त्रयन्त च शान्तये ।
 तस्यापि शीलकैवल्यं तावत्सर्वं च प्रप्रेथे । यावत्कलशभूपासात्सञ्जातस्योपपद्यते ।
 श्रेष्ठवे वर्धितो याभिरङ्गमाशङ्क मादृभिः । भोऽङ्गमारेण ताएव सुम्बसंभुजेऽनिजम् । ११४०
 सस्योग्गगिनीवर्गे कुम्भता दुर्बेरा रुषा । निमृशीता च भुक्ता च नागा पुत्री पिङ्गलस्यः ।
 स तु हृच्छतताधीशाननिग्रं पोषयन् धनेः । निधनावधि दुर्भुङ्क्षुर्भुजे साम्यशूकरान् ।
 अथ सेवाभिसारेण कदापि कुपितो नृपः । स मन्दबुद्धिगच्छन्मदाद्राजपुरीं प्रति ।
 विलोक्य भैरवसामिषोमन्यसदृशीं पथि । वैभोऽक्रान्तिवामर्थं पार्ष्णिशैलस्य शङ्कितं ।
 स तु पृथ्वीं गिरिं दुर्गं दृष्ट्वा तद्गह्वरोद्यतः । अप्रविष्टो राजपुरीं तन्मूले समुपाविशत् । ११४५
 माशमन्धधिकं तेन तक्षुषा परिपोडिताः । प्रक्षीणाश्चादिभभारा बभूवुर्दुर्गरणिणः ।

पातुं सङ्ग्रामपालानामुरीचमे धरापतिः । कियन्तं न करधीतः कियतोर्न च संविदाः ।
 उपोडदक्षिं नृपती च तदप्रतिपद्यति । सुखमुत्कोचदानेन स्त्रीचमे दण्डनायकम् ।
 प्रमथ्यमानेन नृपती व्यावृत्तिं प्रेरिता रथः । प्रवासवतेर्न भूरि मार्गितुं तेन प्रस्थितः ।
 तेः प्राये प्राकृतप्रायेः कृते योद्धुमभाषितेः । रथो दूरस्थकोशस्य कटकः सोममायवौ ।
 च तत्समर्थनां यावच्छमे तावद्विभीषिकाम् । तुल्यस्त्रास्त्रान्दामन्यां प्रददौ दण्डनायकः ।
 अथान्यधेयौ नृपतिरुत्थाप्य कटकं ययौ । कस्तूराश्च कोशसामिप्यौ तस्याबाधसु बाधयत् ।
 अपरीक्ष्यादुतोभ्यतः क्षामिनामतिवहट्टे । करोति यवनपातमज्जालाऽविरिवाहवे ।
 तेन स्वथमधेयेन योऽयान्न्यामनिष्कृता । कलङ्किता नरेन्द्राः सुदृग्भेदेव मन्दुरा ।
 ततः प्रभृति निर्वाणप्रतापस्य महीपतेः । प्रतापचक्रवर्त्याख्या सर्वतोऽन्वामिमाययौ ।
 क्षान्तानान् यत्सिद्धं क्षेत्रं भूत्येतावच्छिन्नेः । तत्कर्त्तुं कृतवन्तं च कन्दर्पं बद्धमन्वत ।
 आनिनीषोश्च तं तस्य जडस्थान्त भूपतेः । दण्डनायक एवेष्टाच्छेदं पैङ्गुकर्जणा ।
 ज्ञातद्वेषोऽपि नृपतिरब्रूदण्डनायकम् । प्रातिपत्त्यानुरोधेन न क्रुधा न्यग्रहीत्युनः ।
 दुग्धे मंदिग्धजोऽपि निवसन् सखिकाय सः । सन्ध्यास्तान्ध्यादि प्रहितं भूत्यवान्धवेः ।
 आत्मनः सर्व्वनाशाय सञ्ज्ञातं देवमोहितः । बधार्थं प्रकृत पुनर्निन्ये तं श्वपदं नृपः ।
 तं विटास्यादुर्भिभूयोरानामुदतेजयन् । घोषघातजितं स्तोत्रैः कर्णाद्या इव कौरवम् ।
 वादो वादपर्याप्तः प्रतिभटङ्गालोभिरत्याचिपन् । बोधिसहसतीप्रता कुकलभैरुदयेजयन्ती पतिम् ।
 कथस्यश्च इतास्त्रिणाश्रमद्विमा कच्छे नृपं पातयन् स्वस्यासक्तपराभवस्य कृते भूयः समुत्तथानम् ।
 भुक्तदेयधनोविभक्तं सत्सलमहत्तमः । उर्वीपतिं दुर्धैसने प्रेरयन् स्वार्यपण्डितः ।
 बन्धुमन्त्रिण्य दरदं सवन् येष्टवलाहगैः । दुर्गघाताभिधं दुर्गं यहीतुं तमब्रूदुरत् ।
 तद्वि लङ्कानन्दस्ये पुरा गोप्तरि डामरे । जनकद्वारपतिना हृतेऽनन्तनृपाक्षया ।
 प्रायोपविष्टया द्वारे तत्पत्न्यापि समर्पितम् । कलत्रस्त्राभुजाकृत्रोपेक्षं प्राप हरक्षुरः ।
 तदलाहारदैः कः क्षान्तकषामोऽन मण्डले । राजा च मन्त्रिणा चाप्य बभूव स्त्रोक्ततोद्यमः ।
 निङ्गदे तच्च गोपूणां वृत्तये स भूतं विमम् । अत्रयत्नेन तत्तस्मिन् वृत्ते निःश्रवतां ययौ ।
 चारैस्तान्ममासद्य तद्गृहाय महत्तमः । अभीष्टं प्रेरयत् क्षापं च च तकोद्यमं यथात् ।
 वातगण्डलादुद्यमे प्रतिष्ठासुं नृपाक्षया । कल्पको द्वारकास्यकमभिज्ज्वातुमेवत ।
 द्वारं निर्वार्य भूपेन प्रापितो मण्डलेवता । सर्व्वैः सहाभजद्वारं च हि द्वाराधिकारिभिः ।
 विस्मृता च कटके तेन द्वारपतिसतः । तीर्त्वा मधुमतीं सिन्धुं वैश्वेर्दुर्गमवेष्टयत् ।
 समस्तानपि सामन्तान् प्रहृष्टान् सकृत् स्वयं । एकः प्रयाणान्तरितः कोटोऽपि न्यवसकृपः ।
 तज्जङ्घिर्गण्डमैलादिदुर्ममंसस्यदुर्गधैः । काशीरकाः सहदरसैनिकैः समरं ययुः ।
 विदधे प्राजिमठिका नावाघातपदे वसन् । सपुत्रो गङ्गाजो मत्तः सन्मानतिदुःसहान् ।

११६०

११६१

११६२

११६३

११६४

तत्पुत्रो देवविभोक्तो राज्यप्राप्तिं तद्विन्दया । मानं चार्थिवातां चो वीराकुलसुखलौ ।
 अत्युद्दामस्तथोर्ध्वाद्यान् दिवसपि नृपात्मनः । आसीद्वाच्यर्थादाख्यायावाद्यान्तच निर्गतः ।
 अवग्रहेण भूपालप्रतापेन च शोचिताः । अथाकथञ्चित्तद्गुमै ररक्षुर्द्वारदा भटाः ।
 अथाश्वेव विधेर्ध्वप्रतापपरिपन्थिनी । पयान् मयती दृष्टिरकीकृतजलक्षला ।
 दुर्गद्वङ्गं हिमैः कृत्स्नं दुर्गैः पर्ववार्यत । अनुकूलेन विधिना अन्धैर्निक्षिपैरिव ।
 उत्थाने पातयन् कांक्षित्यतने कांक्षिदुस्तिपन् । मेधाः कन्दकषयेव कन्दुककोष्ठितभ्रमं ।
 ततः स्थला गृहान् दृष्टिदुःखासौ दुष्टमन्त्रिणः । अकिरे पूर्ववद्राशः स्वन्दाकारे विसृजये ।
 ऊर्ध्वलोतोनुसारीव निमिः शैलहताननः । ततोऽपि चक्रे व्याहृतिं राजा जवपराङ्मुखः ।
 मुक्तापणः शीर्षकोशः त्यक्तश्रीकञ्चुतायुधः । कटकः शर्वं श्वाभूत्पलायनपरायणः ।
 धावतः पथिभिलसौस्त्राकन्दाबाजधैनिकान् । पृष्ठस्यरिपून्दीर्घा मार्गेऽयद्विषयतापगा ।
 क्षौमेः सहस्रमालेव साज्जवण्डेव खेटकैः । सशैवलेव खड्गोभैः सशिलेव तुरङ्गभैः ।
 शैवर्षैः सरयाञ्ज्वेव राजनैर्भाजनैरपि । सफेगेव जनयतेरासीकाधुमती सरित् ।
 नीतानाञ्च हतानाञ्च दरद्वैः प्रसृतोदयैः । अभून्नदीहतानाञ्च सङ्गा कारिचक्ष देहिना ।
 अनायकतया भूतं धैर्यं चातुं कृतोद्यमः । एकस्तु वामजो भानो नाचलकाःक्षिप्रचलः ।
 दरदलाम्बुधिधावनं स विश्वाक्रमणोद्यतः । ताभ्यां वेलागिनोद्ग्राभ्यामिव संक्षिप्तोऽखिलः ।
 तौ रत्निला बलं प्राप्ते प्रसिद्धिमनुला गतौ । पतिम्भरेव राजश्रीर्भजे लक्ष्येण तेजसा ।
 ततः प्रसूतिं लोकस्य सर्वस्यासीदसौ मतिः । राज्यार्थी मानिनाभौ क्षौवोऽयं नतु भूपतिः ।
 तथा कृत्वापि यद्राशे दर्शनं परिजङ्गतुः । तौ प्रीतिदायविभुसौ बचन्भाक्षा ततो जनः ।
 अथ शास्त्ररिपुक्ताशोनगरं प्राविशद्वृषः । प्रतापस्तु दिशः प्राद्यान्मन्त्रराजतनूजयोः ।
 तौ रामलक्ष्मणवेताविति सर्वस्वदाव्रवीत् । रावणप्रतिमे राशिं भावयामुगुलं वचः ।
 राजा तु गतलज्जश्च नित्यकृत्यापमं जडः । कर्तुं प्राग्भताखिन्नः पुनर्मण्डलपीडनं ।
 अक्षपापकारमपि पार्थगर्भं निहन्ति नीशे न दूरमसमागसम्यगरातिं ।
 आ निर्देष्टुपलमन्त्रिकमापतन्ते तन्वागिने नतु विदूरगमयदोषः ।
 ततः प्रविष्टः सम्प्रीतः सेवया दत्तकम्पनं । मंदनं शोऽष्टगोत्तैरं ग्रथनं तापराभवं ।
 तत्रोषेण जिघांसुस्तमागोजयाश्च शोऽपरं । तस्य देवी विसृष्टाश्चा मेखोद्धनलक्षणे ।
 प्राप्ता महवराज्यान् आमुजा दत्तदर्शनः । भीतो लक्ष्मीधरस्यागायान्दिरं स्रक्कमन्त्रिणः ।
 राजा प्रसाद्यमानोऽपि तत्कृतोऽज्येन मन्त्रिणा । यत्किनं वीक्षितं येनैकं च पुञ्जमचानयत् ।
 कोपयित्वा नरपतेरकाशकुसुमं तरोः । वेतालक्यादृष्टितं नैवमेव प्रक्षाम्यति ।
 ये सम्प्रकृष्टविपुलप्रणयाभिमाना निःशङ्कमीशरनिषेवणमाचरन्ति ।
 मन्मानुषद्वारभयाहुजनेद्रयक्षं प्रस्थापायन्त इव ते प्रसयं प्रयान्ति ।

११३३

११८०

११८५

११९०

११९५

११९०

कर्णेजपकुले तावन्मदनप्रसथावधिः । श्रापः सूर्यमती देव्याः प्रसारितभुजोऽभवत् ।
 विक्रमालोकनोत्कण्ठी निषिञ्चेप चमापतिः । बद्धा कलशराजं तं लज्जीधरनिवेशने ।
 विहङ्गं तस्य बद्धस्य शिखापेक्षामिवाधृपः । तेजोवधाय भविष्यमुदयास्त्रं व्यसर्जयत् । १९१४
 रुद्राया ज्ञान्यमानं तं वीक्ष्य प्रज्वलितः क्रुधा । लज्जासिधेनुः कल्पासिन्धुमस्त्री सहसावधीत् ।
 तद्भृत्यैरधमं क्रुद्धैर्निपत्य स विपादितः । दुर्बुद्धेक्षस्य भुभर्तुर्वेवं श्रुत्या विपेदिरे ।
 मण्डले राजदण्डेन क्षतेनेव परिक्षते । चारुपातोपमान्यः पि प्राङ्मुदःस्वपरम्परा ।
 अहारि काञ्चनस्थाली यैः पार्थिव्यहादपि । अमत्यहस्केन जन्तुसङ्गरास्तादृशा विभः ।
 प्रवर्द्धमाने मरुके कन्दितध्वनिनिर्भरः । निर्धोषः प्रेतवाद्यानां न न्यरंसीद्विवानिभ्रम् । १९१५
 उदीयकहितयामे वसरे पञ्चमप्रते । अगण्डं सर्वभाण्डाणां दुर्भिलमुदजृम्भत ।
 दीप्ताराणां धान्यखारिः प्राप्याभूत् क्षुभिः श्रैतः । दीप्तारेणाभयभयं मार्दकस्य पलदयं ।
 ऊर्णापलस्य दीप्तारेः क्रयः बहिरजायत । लवणापणहिंसादेरभिधाप्यास्त दुर्लभा ।
 शर्वभयोऽभवत्क्षयः भेषकोष्णविघ्नैः । कृषयोद्या गिरिप्रभैश्च खदास्वनेरिव ।
 दत्तश्रवता राजधानी दुरास्य दृश्यते । ध्यातेति सर्वतोराजा द्रुमाणां च्छेदमादिशत् । १९१६
 मप्रसूनफला वृक्षा गृहस्था इव पातितः । कुटुम्बैरिव रोमभैः शोचन्त पदे पदे ।
 प्राणापहं महादण्डं तथास्तेऽपि जने नृपः । हलायक्ये वृद्धाब्दे गण्डबैलमिवाक्षिपत् ।
 निपीद्यभोके कायस्यैर्महादण्डयवस्थया । पुण्यामादिषु कापि नाभृन्मृदवक्षेपिता ।
 अयोध्यालसं सम्पुःप्राप्तिक्षुप्तं सर्वजामरान् । स दण्डमृदिव क्रुध्यन्नादितन्मण्डनेश्वरम् ।
 पृथ्वीं मण्डवराज्याद्यां लोहरान्तः स डामरान् । दत्तास्कन्दोऽवधोऽन्तास्तान् कुनाये विहगानिव । १९१७
 घृता लवण्यानुसङ्गकान्तनोविकटाकृतिः । जीवन्मण्डवराज्यान्तमेन विप्रोऽपि नोऽज्जितः ।
 लावन्यबुद्ध्या प्रुत्तानि पार्थैः प्यथ रोयितैः । भोमकपाभवङ्गभिर्भैरवस्य महानसः ।
 प्रुत्ते लवन्यस्यैकस्य कुरास्त्रिन्यस्यतो बधूम् । सद्यः सर्वे दिशो भीता लवन्यामण्डलेश्वरात् ।
 केचिदभुजिरे तेषां योमांश्च श्लेष्मभूमिषु । अरघदृघरहादिकष्टः केचिदवादयन् ।
 प्राक्षिणाप्राक्षतं भूरि भैरवाय महोभुजे । लवन्यमुष्टमालालोरखण्डामण्डलेश्वरः । १९१८
 तोरणवल्लयाराजदारेऽहश्यन्त सर्वतः । डामराणां करोटीभिर्घटीभिरिव निर्भराः ।
 द्वारे कङ्कणवस्त्रादि लम्बमानं नृपौकथः । नेता डामरमुण्डस्य यः कोऽपि स किलासदत् ।
 भोक्तुं डामरमुपशानि व्याप्ता विक्षीर्णतोरणाः । विदधुर्मृदुकहाद्या राजदारेपसेवने ।
 यच्च यथास्तभूपालास्तच्च तच्च व्यधुर्जनाः । लवन्यमुष्टैश्चण्डैर्विलोणां सारणस्रजः ।
 गम्भेनाशुचिना प्राणं कर्णे भोमैः शिवादितैः । क्षिप्ततत्रवाकीर्णं म्मशानदव मण्डले । १९१९
 वलेरकप्रपाप्राप्तालोकपुष्पावधि व्यधात् । एकश्रेणीं मण्डलेनो डामरैः प्रुत्तकीलितैः ।
 एवं मण्डवराज्यं स कृत्वा निर्महडामरम् । अधावत्कमराज्यादीं कर्तुं तामेव पङ्क्तिम् ।

अवग्रहं न भवित्याम इति निश्चित्य जामराः । चक्रिरे कामराज्यस्था लौलाहे वैभ्यविग्रहं ।
 तैः सर्वदेवसङ्गमैः कुर्वन्निः कदमं महत् । आसौ स्या तच्च सुचिरं निरुद्धो मण्डलेभ्यः ।
 किमन्यद्राक्षसः कश्चिदुत्तरीयविपूजितं । निरुद्धं मण्डलमिदं हर्षव्याजादवातरत् । १२५४
 उक्तासौ रात्रिषु दिने स्वापः कैर्धमदयता । अवाप्त्यचलं कर्त्तव्ये दक्षिणे शोचिने रतिः ।
 इत्यादयस्तस्य कैश्चिद्वृक्षानकञ्चरोचिताः । तथापि तत्कालभवेः प्रियाः प्राप्तेः प्रकीर्तिताः ।
 अत्रान्तरे मल्लसुतः कनोयान् यौवेनात्मदः । लक्ष्मीधरस्य गेहिन्याहृदयाह्लादकोऽभवत् ।
 सा हि राजसुते तस्मिन्संस्काराः प्रतिवेम्बिके । नारज्यत निजे पत्न्या वानरप्रतिमाकृतौ ।
 ज्ञातीनगणान्त्वान्याग्गस्माद्राज्याहलक्षणैः । नावधोरुद्रतावेतौ राजसुतसुस्तौ । १२५५
 इति लक्ष्मीधरप्रेथारोषादुकोऽपि भूपतिः । नच क्रोधानुतापार्तिर्पूर्वज्ञातिबधाहतः ।
 स्वयमन्यमुखेनापि स तेनोक्तस्ततोऽसकृत् । तेषां घाते तदैर्द्वयं ध्यात्वा साध्वसमादधे ।
 ज्ञातिप्रोत्थनवृत्त्यादि तेन विस्मरता ततः । समस्य मन्त्रिभिः साधं दध्रे तदधनिस्त्रयः ।
 आसन्नवारगनिता यक्षनाख्या तु तं व्यधात् । भूभर्तुर्दूरभिप्रायं तयोः कर्णपथातिथिं ।
 सख्या दर्शनपात्रेण तत्रार्थे च्छिन्नसंशयौ । निरगातां निशोथिन्या दिवैलावनुगैः समं । १२५६
 षट्सप्ततेश्च नगराभ्यागंशोर्षेऽथ निर्गता । तत्रामवसतेः प्राप्तौ जामरस्योपवेशनं ।
 प्रसन्नराजो दधुक्तुः सिलगजं निजानुजं । सेऽभिसन्धाय तौ निन्ये सवन्त्या मण्डलान्तरं ।
 ततो राजपरीं ज्यायान् प्रायात्कङ्कल्य भूपतेः । कनोयान् प्रथयौ पार्श्वे कलिस्त्रधरेणितुः ।
 तयोर्निर्गन्तयोराज्यं न कश्चिच्छ्रद्धधीयत । निमित्तज्ञेन राजैव दुर्निमित्तैस्त्वयज्ञात ।
 लक्ष्मीधरमुखेनैव प्रार्थनां हन्तुमुच्यते । चक्रे मङ्गलमपालस्य मेऽङ्गीकृत्य धनं ततः । १२५७
 स त्वन्तिकागतस्येवममृष्टेनाः कृतादरः । तथा विशङ्कया जचोरासीदधिकगौरवः ।
 आसन्नाभ्युदयं शत्रुदेष्टुं विधिचोदितः । शङ्काविष्करणलोके नयेत्सम्भावनाभुवं ।
 राजपुत्र्याः प्रकृत्यैव काश्चोरानर्थकाङ्क्षिताः । प्रभविष्यैः रिपौ प्राप्तौ चक्रिकायां किमुच्यतां ।
 कांश्चिन्निरुक्तिकप्रायान् पार्श्वयातानयोचनः । गमागमान् कृतोद्योगो जामराणांमकारयत् । १२५८
 जामरास्तु महोत्साहान्तमानेतुं व्यमर्जयन् । राज्ञा विप्रकृता दृष्टान्तितीर्णोपायमाचक्षन् ।
 तं सूर्यवर्भचन्द्रस्य तनयो जनकाभिधः । चकारोपचितोत्साहं सः पादृतैर्विमर्जितैः ।
 वीर्यं जामरदृतांस्तान् जहता राजतोभयं । व्यक्तं मङ्गलमपालेन निन्ये माहात्म्यमुच्यतः ।
 स कार्यगौरवाग्रफ्रे मूर्ध्नि कर्पूरचूर्णनं । कृत्वा तमविनाशाय यावद्विस्मृमेहत ।
 तावत्कनकराजाख्यसहस्रे मुखदङ्कुरः । हर्षदेवार्पितोत्कोचलभेत्य विग्रनेऽप्रवीत् ।
 राज्ञः प्रसादनं त्यक्त्वा ततोच्चल हितैषिणः । कामधेनुं विनिर्धुय कागकण्डयश्च ययः ।
 कोऽयं काश्चोरभूपानां काश्च शक्तिरपक्विनः । आराधनेन तद्वाशो विधेहि स्वमसाध्वयं । १२५९
 अथ राजगिरौ दुर्गे स्थापितां पार्थिवकृतः । व्यात्मनीयितवर्षात्र आशान्तिस्तु सन्निहा ।

तेनेति प्रभुराख्यातः खड्गानां जमिताग्रयः । तद्धीतः सार्यकुध्वय तथेति प्रत्यपद्यत ।
 तमन्धधाच नो बन्धुं शक्नोऽहममुमुक्षुः । तथैव बध्यतामेष मिषतः प्रेषितोऽन्तिकं ।
 इत्युक्त्वा तं खवसतिं विप्रव्यावददुक्षम् । प्रातः कलशराजस्य तया गन्तव्यमन्तिकं ।
 इह प्रधानामात्योऽसौ तेन ते स्थादित्ययः । ततो विपक्षोऽप्यन्ये त्वां प्रतिमोक्षामि बानुर्गं ।
 अथ तद्वसतिं गन्तुं चलितोऽन्येषु हचलः । प्राक्कुनिर्मितैस्तत्कृत्यमात्रैरथ विबोधितः ।
 मन्त्रे भिक्षे निवृत्तं तं भुत्वा खड्गनृपान्तिकं । कुप्यन् कलशराजोऽथ सञ्जपेनैः समाद्यवै ।
 तमास्त्रन्दाय सम्प्राप्तं जानन् हस्तभूताम्बरः । ऐश्वर्यद्रणाय निर्गन्तुं निजभृत्यैस्तुहोचलः ।
 लोभे सम्प्रसृते तं स सान्धयित्वा खड्गाधिपः । तिष्ठन् कलशराजेन सहानिन्य निजां सभां ।
 निषेधाधाधिनो भृत्यास्य विधूयैजसां निधिः । सञ्जं खड्गसमाजं तं कोपकम्प्राधरेऽविशत् ।
 द्रष्टुं तस्मात्तत्कथित्कथ्यान्तात्किमिवोन्मत्तं । कुट्टं कलशराजोवा राजा वा तेजसां निधिं ।
 स विविक्षोक्तो धान्ति खड्गाधीशं समन्त्रिणं । सान्धयन्तं महातेजाः कोपकस्तुहोऽप्रीत् ।
 पृथ्वी दार्याभिमारोऽभङ्गारदाजो मरो नृपः । नरवाहननामास्य सुनुः फुल्लमजीजनत् ।
 स सार्यवाहनं तस्माच्छन्दोऽभूत्सुतासुतौ । गोपालसिंहराजस्त्यौ चन्दुराजोऽप्यवाप्रवान् ।
 बह्मात्मजः सिंहराजो दिहास्त्यौ तनयान्ददौ । क्षाभुजे क्षेमगुप्ताय सा वीरा भ्रातृमन्दनं ।
 राज्यं मङ्गमराजस्त्यौ व्यधादुदयराजजं । भ्रातारपि कान्तिराजोऽस्या जस्तुराजमजीजनत् ।
 पितानमस्तस्य सङ्गमो जस्तुस्तन्त्रगुणयोः । अमलः कलशस्त्राभङ्गुज्ञानसोऽप्यजायत ।
 वलब्राह्मणदेवाद्या जाता मन्त्रास्तथा वयं । कोऽयमित्यादि तन्मन्दैः कनेऽस्मिन् कथ्येत् कथं ।
 पृथिव्या वीरभोग्यायां क्रमेणा कोपजायते । वीरस्य च सहायोऽसु कः खडाजुदयात्परः ।
 दिष्ट्या तदनुकम्प्यानां मूर्ध्नि हस्तमिवास्पृशन् । काश्मीरकाणां भूपानां नाभृवं कुलपांसनः ।
 तस्मादुत्पद्य मे शक्तिमित्युक्त्वा निर्गतस्ततः । विजयाय स पत्नीनां शतेनानुगताऽचलत् ।
 निवृत्तं शशमादाय तस्यापे कश्चिदाद्ययौ । स तेन सुनिमित्तेन प्राप्ता मेने रिपुमियं ।
 अरचदृघरहादि कष्टिमुमुक्षु निर्गतः । जामरावाददेवाद्यास्तं यान्तमुपतस्थिरं ।
 कटकस्यस्य संधामपालस्यायातमन्त्रिकात् । तदेव्या राजपुर्थ्यन्तः शिखं निन्युः प्रसन्नतां ।
 भुक्त्वा तदभतेर्गच्छन् खाबाधं स दिनात्यये । सैन्यैः कलशराजस्य दत्तास्त्रन्दोऽभवदहिः ।
 राक्षोभिर्निर्गमास्तस्मिन्दारं सम्बध्य वारिते । तदीयाः सैनिका युद्धे लोष्टावहादयो हताः ।
 मध्यं प्रविश्य शमिते प्रधानैस्तत्र संयुगे । सोऽप्यसैन्याऽपि सम्पन्नः सुतरामन्यसैनिकः ।
 चैवस्य पौर्णमास्यन्तः सङ्क्रमयन् भूतवान् । वैशाखाधितपक्ष्यां चावामचक्षुधोर्यधात् ।
 किञ्चन बह्वेवादीन्विप्रवाय खवर्त्तभिः । आलस्यं प्रवेष्टेष्टां कमराज्याध्वना खयं ।
 यं राजोदयधीमाने कपिलं क्षेमजात्मजं । खड्गापस्तुहोरोर्यौ स विवृणं मुमोच तं ।
 खयमपे धमपाशां खड्गचर्षधरोव्रजन् । पलायने पूर्वैश्चिन्त्यात्पथैस्ति तद्गटान् व्यधात् ।

१२८५

१२८०

१२८४

१०००

१००१

१०११

बद्धा निःशङ्कमासीनं दारेण सुव्यकाभिधं । कम्पोरानामिवाकाङ्क्षी चिप्रं श्रेण इवापतत् ।
 तं तामरास्य कतिचित् खात्रिकास्त्रिषेययाः । राजद्विषः प्राप्तमात्रं सर्वतः पर्यवारयन् ।
 तमाकाङ्क्षादिव सत्सं भुवोगर्भादिवोत्थितं । निवृत्त्यातर्कितं प्राप्तं चकम्पे हर्षभूपतिः । ११९५
 माभूदसौ बद्धमूलः कमराव्यान्तरस्थितिः । मावधीमण्डलेन च ध्यायन्नित्याकुलोऽद्य सः ।
 क्लिप्तमाने सखद्वयैकिके दण्डनायके । त्वरितं प्राहिणोत् पङ्कं वितीर्णसङ्गनायकं ।
 दैवोपहतवीर्यो वा क्रान्तो वा द्रोहचिन्तया । अभ्यभिनीणतां त्यक्त्वा स तु मार्गे व्यलम्बत ।
 अयं स्य धान्यं सिलकराजादीन् व्यसृजन्नुपः । ते ते पङ्कं समासाद्य नाकुर्वन्वयनिर्गमं ।
 दण्डनायकमुख्येऽपि लोके राज्ञा विमर्जिते । याते विमूढतां प्राप बद्धमूलनमुत्तलः । ११९६
 वराहमूलं प्रविशन्नागतां द्विषताम्बलात् । अयां सुलक्षणेपेतां राजलक्ष्मीमिवासदत् ।
 महावराहमौलिसक्तस्य मूर्ध्नि पपात च । तदंसस्थितया पृथग्वा वरणार्थमिवापिता ।
 काकायवैद्यकुलार्थ्यैधैर्यैरुद्धपट्वतिः । स उष्कपुरमुख्यस्य कमराव्यान्मुखो ययौ ।
 अचान्तरे तमायाम्नामार्क्यैस्तेकमागतैः । विद्रव्यैश्चुखतां नित्ये तामरेर्मण्डलेश्वरः ।
 तैर्हि प्रागेव भङ्गं स नीतो हत्वा महाभटान् । यशोराजमुखान्मृगीन् ययौ मन्दप्रतापतां । ११९७
 शनैरपसरन् सोऽद्य तारमूलकमासदत् । उच्चलाधिष्ठितास्तैऽपि विद्विषन्तस्तमन्वयुः ।
 यमेता नतु भैरवेन तेन तत्र चिरं धृतः । उच्चलप्रलयाभ्रस्य पौरस्यानिलविभ्रमः ।
 भैरव्याहभयोस्तत्र जयश्रीकर्णिकृते । बभूव तुल्यमर्षधैर्यैर्यथोरिव इन्दिनाः ।
 आनन्दनामापुत्रिञ्जोत्थानमुत्तममातुलः । चक्रे महावराज्येऽद्य निविडोक्ततामरः ।
 तद्विप्लवे तामरैर्घादिग्देभ्यः सहस्रजः । उन्ममज्जुर्हिमापाथे रन्नेभ्यश्च पट्टदाः । ११९८
 तद्वर्णं चीणभाग्यस्य यथा दारपतिसया । कार्य्यस्यः कम्पने राज्ञः सहलोभूमहतसः ।
 आनन्देन कृतास्कन्दो बद्धशो विहिताहवः । श्रौतश्चोत् महावराज्यं स नयत्तद्वत्तदा ।
 अथाहुतप्रतापिन वेष्टयित्वा महाचमूं । उच्चलेनाहवे बद्धसुधैर्यो मण्डलेश्वरः ।
 न विश्वः किं तदा वृत्तं योधानां यत्किलाविदन् । ते सखज्जाः समन्नाहा बद्धावयमिति स्फुटं ।
 तथा बद्धोऽपि निदंथौ स भव्यः प्रभवे हितम् । स्वामिभक्तिर्विपर्य्येति पर्य्यन्तंऽपि न मानिनां । ११९९
 तथैव पुरप्रवेशाय सोऽद्य प्रैरयदुत्तलं । विश्वास्य नेदृगन्त्योऽस्ति क्षण इत्यमकृद्वृत्तम् ।
 विश्रुतस्तस्य चानेकैः पुरयामाद्यलुण्ठयत् । कर्षणामेन कौक्षीनमस्यास्त्विति विचिन्तयन् ।
 परिहासपुरे तेन सततः सम्प्रवेष्टितः । अभ्यास्यविषमाद्यस्त्रास्त्रिगर्भोऽत्यन्तदुर्गमः ।
 तत्रोत्तलं चतुःशाली खड्गं दग्धुमचूचदत् । निजान् स निष्ठिते तन्नु न चक्रुस्तद्वितैविणः । १२००
 यथा चिन्तं तथास्य स्वात्कायखेत्ताहसचमः । तदात्मनिरपेक्षस्य किं न सिद्धेयमनोवितं ।
 क्षीवन्त्यस्यवपुस्त्वया सह वसत्यस्येयया कण्ठयो निर्भयो रणकर्षसाहसमहोत्साहस्य सिंहः सदा ।
 धिक् प्रादुर्भूतपक्षपातरभसो गीरेषु मुग्धोविधिर्वीराणां कुर्वते शरीरमभितो वैकल्यवन्नाहतं ।

सन्दिदेशाय स आपमाकृत्याय मयायतः । प्रगाल दव ते त्रितः त्रिप्रं निर्गत्य बध्यतां ।
 ततः समस्तसामन्तधेन्यसन्तिसंयुतः । अद्य मृत्युर्जयोवेति निश्चित्य निरगाक्षपः ।
 स प्राणमंशये सर्वथासप्रशममादिशत् । पटहोहोयणेनायोत्परैरनुगतोऽखिलैः । १६५
 प्राप्तं भरतमेत्यं प्रन्तः मेन्यं विरोधिनं । आज्ञानैयगाजभूत्याः क्षणाग्नार्गमलङ्घयन् ।
 दुभितेऽकाविवाद्याते राजभैरवे द्विषडलं । मण्डलेश्वरस्यान्तः प्रविष्टो निरनाशयन् ।
 अयोधलबले भग्ने विदुद्रुः केऽपि जाह्निकाः । आन्ता राजविहारश्च प्राविशन् केऽपि डामराः ।
 त्रिभुवनेनाभिधं दृष्ट्वा प्रविष्टं डामरं परे । उचलोऽभाविति भ्रान्त्या विहारं तमदाहयन् ।
 भोमपालाभिधेनारिहयारोहान्तरे चिरं । कुर्वन्दर्शनपालस्य पितृभ्येन सहाह्वं । १६६
 यत्नाञ्जनकचन्द्राद्यैर्भानी व्यावर्तिनी रणात् । परिहासपुराणायाश्मृत्युवक्त्रादिवोचतः ।
 विनसां गौरिकावालपामात्तीर्त्ना हयान्वितः । स डामरैः सह पुनः प्रयशै तारमूलकं ।
 जयेन तावश्चात्रेण कितवोऽप्यहोवोक्तः । राजा प्रशमन्मानन्दं राजधानीं न्यवर्तत ।
 जीवन्ममपर्यं श्रुत्वा न पथादलगत्य यत् । आसन्नच्छमितास्तेन भङ्गभाजोऽपि डामराः ।
 धातान् पलाय्य तान् ज्येष्ठामूलीये मामि सख्यतः । भूयोऽपि सङ्घटयितुं स्थिरधीरैश्चक्षुषलः । १६७
 स्त्रोदायाचमहायस्य परायत्तस्य मानिनः । दुर्भिक्षान्तर्गहोद्योगः स तस्य विषमोऽभवत् ।
 तन्मध्योऽतिदग्निद्रोऽपि सम्प्राप्तं स ररञ्च यत् । तमुत्पास्यामयद्राजा श्रीपरोक्षमकेशवं ।
 तस्मिन्निष्पटिते पांसुः कपोतच्छदधूमरः । रोदसीच्छादनं हर्षबोधेच्छेदावधि व्यधात् ।
 प्रागन्धकारदेशेऽस्मिन्निद्वेगेऽपि व्यजृम्भत । रूपिकादिवमालोक इति यत्प्रपद्ये जने ।
 निवेक्षिते परोक्षमकेशवे प्रशशाम तत् । तस्मिन्नुन्मूलिते भूयः सार्धं माममजृम्भत । १६८
 किञ्चिदुच्छमिने राशि सन्देहकतया रिपोः । दिशा शूरपुत्रस्याथ सुस्मृतः प्रत्यदृश्यत ।
 अवनाहे सहि वसन्नुपालकपरैः पितुः । सन्देहैः शंभतोऽज्येष्ठमौदासीन्यादपाङ्गतः ।
 दत्तान् कल्पन्तितीक्ष्णेन कांसिदादाय वाजिनः । चिरेण राजदाक्षिण्यमौघोत्तेन व्यलक्षत ।
 आरम्भाद्दद्यान्मस्य तिष्ठन्वैरेऽपि निष्ठुरे । क्षाम प्रययुजे मोहावहस्यायानिधीरिपोः ।
 जिह्वा माणिष्यनामानं तेन सेनापतिं रणे । प्रापि शूरपुराद्रङ्गाज्यश्रोः श्रीसु भूयसी । १६९
 तस्याभ्युदयपात्रस्य तथा सम्प्राप्तया श्रिया । आरब्धिममयः कृत्स्नः स विभूत्यद्भुतोऽभवत् ।
 मण्डलेश्वरपट्टादीमविचिन्त्योत्तलगतः । प्राहिणोक्षुपतिर्व्योढुं सुस्मृतं क्षिप्रकारिणं ।
 तेन शूरपुरे भग्नास्तद्योधाः शौर्यैश्चालिता । भूयःक्षामः प्रलयम्प्राप्तुर्मग्नौ वैतरणोजने ।
 तच्च दर्शनपालस्य स्वामिद्रोहकृतो वपुः । विक्रामतो न संस्पृष्टं खिद्येव जयश्रिया ।
 राजसैन्यं तदन्वेषुर्दशैः पलायितं । लोकपुण्ये निवसतः सहेलस्यान्तिकं ययौ । १७०
 सुस्मृतापातककृपाणां विप्रक्षयापि सहेलकः । तैस्तेभ्यैर्बलैः शान्तं नगरं प्राविशततः ।
 एवमभ्ययनपतौ । सुस्मृतेन विस्मृतिरे । अवाप तारमूलकः प्रतिष्ठां पुनरुचलः ।